

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

Π.Μ.Σ. «Πηγές, Λατρεία και Διαπολιτισμικός Βίος του Χριστιανισμού»

Τομέας

Κανονικού Δικαίου και Βυζαντινής Θεολογίας από του Θ' αι. - Βιβλικών Σπουδών και
Πολιτισμικού Βίου της Μεσογείου

Διπλωματική Εργασία

«Η θριαμβευτική είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα κατά τους
Ευαγγελιστές Μάρκο και Ιωάννη, η επιλογή του όνου και η
παράλληλη είσοδος του Ποντίου Πιλάτου»

Εβελίνα-Στεφανία Ντένμπεκ

A.M. 20191101

ΑΘΗΝΑ 2022

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπων Καθηγητής:

Σωτήριος Σ. Δεσπότης, Καθ. Τμ. Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας ΕΚΠΑ

Μέλη:

Γεώργιος Φίλιας, Καθ. Τμ. Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας ΕΚΠΑ

Αθανάσιος Αντωνόπουλος, Επ. Καθ. Τμ. Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας
ΕΚΠΑ

*Στον παππού μου Στέφανο που αν βρισκόταν εν ζωή,
σίγουρα θα κάναμε παρέα αυτό το ταξίδι της γνώσης.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι προπτυχιακές σπουδές μου στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας αποτέλεσαν το καλύτερο υπόβαθρο, δίνοντάς μου ώθηση να προβώ - χωρίς δεύτερη σκέψη - στη μετέπειτα επιλογή της μεταπτυχιακής εκπαίδευσης.

Κατά κοινή ομολογία, η γνώση δε σταματά ποτέ και η επιστήμη εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς. Μέσω αυτής της οδού δίνεται η δυνατότητα να διευρύνει κανείς τους ορίζοντές του, αλλά και να αποκτήσει περαιτέρω γνώσεις.

Η συνεχής λαχτάρα και η δίψα για μάθηση και έρευνα, με έκαναν να στραφώ στις βιβλικές σπουδές. Η γοητεία της ανακάλυψης των γεγονότων της εποχής από αρχαιολογική, φιλολογική και θεολογική πλευρά αποτέλεσε το έναυσμα ώστε να γραφτεί η παρούσα εργασία.

Στις μέρες μας είναι μέγα επίτευγμα να μπορεί κάποιος να κάνει αυτό που αγαπά και να εντρυφήσει στην επιστήμη, στοιχείο που όχι μόνο ανοίγει τους ορίζοντες αλλά αποτελεί και «ίαση» για την ανθρώπινη ψυχή και το νου.

Θερμές ευχαριστίες στον Καθηγητή μου Σωτήριο Δεσπότη, ο οποίος επέδειξε εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό μου δίνοντάς μου το πολύτιμο κι ευαίσθητο Θέμα της Εργασίας. Προσφέροντας απλόχερα τις γνώσεις και την υποστήριξή του, υπήρξε πηγή έμπνευσης και διαρκής αρωγός σε κάθε δυσκολία μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	ΣΕΛ. 4
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	ΣΕΛ. 5
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ.....	ΣΕΛ. 8
1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ.....	ΣΕΛ. 8
2. ΤΕΧΝΙΚΕΣ.....	ΣΕΛ. 9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	ΣΕΛ. 10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
«ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΘΡΙΑΜΒΟΣ»	
1.1. Η ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΚΑΙ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ.....	ΣΕΛ. 14
1.1.1. Η «ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ» ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΣΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ.....	ΣΕΛ. 20
1.1.2. Η ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ.....	ΣΕΛ. 28
1.2. ΙΟΥΔΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ.....	ΣΕΛ. 30
1.2.1. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΔΑΒΙΔ ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΒΩΤΟ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ.....	ΣΕΛ. 30
1.2.2. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟΣΟΡ Β' ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ	ΣΕΛ. 34
1.3. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ.....	ΣΕΛ. 37
1.3.1. Η ΠΟΜΠΗ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ.....	ΣΕΛ. 38
1.3.2. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ.....	ΣΕΛ. 42
1.4. ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ.....	ΣΕΛ. 48
1.4.1. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΟΥ ΠΛΑΤΟΥ ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ.....	ΣΕΛ. 53
1.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	ΣΕΛ. 58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
«Η «ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ» ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΣΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ ΣΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ»	
2.1. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ	ΣΕΛ. 60
2.1.1. ΜΑΡΚΟΣ Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ.....	ΣΕΛ. 62
2.1.2. ΧΡΟΝΟΣ, ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΗΠΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ	ΣΕΛ. 65

2.1.3. ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΙ Ο «ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΟΣ» ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ.....	ΣΕΛ. 67
2.1.4. ΧΡΟΝΟΣ,ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΗΠΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.....	ΣΕΛ. 68
2.1.5. ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΥΦΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.....	ΣΕΛ. 70
2.2. ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	ΣΕΛ. 71
2.3. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ.....	ΣΕΛ. 75
2.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	ΣΕΛ. 78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

«ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ ΤΗΣ ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ»	ΣΕΛ. 80
3.1. Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΖΩΟΥ.....	ΣΕΛ. 81
3.1.1. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΠΑΝΩ ΣΕ ΟΝΟ.....	ΣΕΛ. 81
3.2. ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΑ.....	ΣΕΛ. 83
3.3. ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΑΥΓΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ, Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ.....	ΣΕΛ. 88
3.4. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ.....	ΣΕΛ. 93
3.4.1. ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ.....	ΣΕΛ. 93
3.4.2. ΤΟ 9ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΡΧΟΜΟ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ (ΖΑΧΑΡΙΑΣ 9:9).....	ΣΕΛ. 99
3.5. Ο ΨΑΛΜΟΣ 118.....	ΣΕΛ.106
3.5.1 Η ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΨΑΛΜΟΥ 118 (ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ Ο' 117)	ΣΕΛ.106
3.5.2. Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΨΑΛΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΕΣ.....	ΣΕΛ.110
3.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	ΣΕΛ.116

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

«ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΟΝΟΥ»	ΣΕΛ.118
4.1. Ο ΟΝΟΣ ΩΣ ΘΗΛΑΣΤΙΚΟ ΖΩΟ, Η ΕΞΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ..	ΣΕΛ.119
4.2. Ο ΟΝΟΣ ΩΣ ΣΥΜΒΟΛΟ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟ ΚΟΣΜΟ	ΣΕΛ.121
4.3. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ.....	ΣΕΛ.125

4.4. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΟΣΜΟ.....	ΣΕΛ.128
4.5. Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ.....	ΣΕΛ.130
4.5.1. ΟΙ ΟΡΟΙ «ὄνος - πῶλος».....	ΣΕΛ.130
4.6. ΤΟ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΚΙΔΟΓΡΑΦΗΜΑ (graffiti) «Ἀλεξαμενός σέβεται Θεόν» ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ.....	ΣΕΛ.137
4.7. Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ.....	ΣΕΛ.139
4.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	ΣΕΛ.140
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
«ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ»	
5.1. Η «ΒΑΪΟΦΟΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗ» ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ.....	ΣΕΛ.143
5.2. Η «ΒΑΪΟΦΟΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗ» ΣΤΗ ΛΑΤΡΕΙΑ.....	ΣΕΛ.150
5.3. Η ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΑΤΙΡΑΣ.....	ΣΕΛ.156
5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	ΣΕΛ.157
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	ΣΕΛ.159
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	ΣΕΛ.166

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ

A) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ

Α.Γ.	Αγία Γραφή
ΒΕΠΕΣ	Βιβλιοθήκη Αγίων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων, Αθήναι, 1955-
Ε.Ι.	Εκκλησιαστική Ιστορία
Ε.Π.Ε.	Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, Πατερικά εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Θεσσαλονίκη, 1972
Θ.Η.Ε.	Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, Αθήναι, 1962-1968
JTS	Journal of Theological Studies
ΛΒΛ	Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας. Μεταφρασμένο από τα Γαλλικά (X.L.Dufour, Vocabulaire de Theologie Biblique, Paris 1974), με την εποπτεία του Σ. Αγουρίδη κ.ά., Άρτος Ζωής, Αθήνα, 1980
Κ.Δ.	Καινή Διαθήκη
Nt	Novum Testamentum
NTS	New Testament Studies
P.G.	J.P. Migne, Patrologia cursus completus Series Graeca, Paris, 1857-

B) ΤΕΧΝΙΚΕΣ

αρχ.	αρχικό
βλ.	βλέπε
εκδ.	εκδόσεις

επιμ.	επιμέλεια
Ι.Χ.	Ιησούς Χριστός
κ.ά.	και άλλα
κ.ε.	και εξής
κεφ.	κεφάλαιο
μτφρ.	μετάφραση
ό.π.	όπου παραπάνω
παρ.	υποσημείωση άλλου έργου
Π.Δ.	Παλαιά Διαθήκη
πρβλ.	παράβλεπε
σελ.	σελίδα
στ.	στίχος
υποσ.	υποσημείωση άλλου έργου
χ.χ.	χωρίς χρονολογία
χ.σ.	χωρίς σελίδες

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε χρόνο τη Μεγάλη Εβδομάδα οι χριστιανοί ανακαλούν στη μνήμη τους και εορτάζουν το Πάθος του Κυρίου, χωρίς, όμως, οι περισσότεροι να γνωρίζουν επακριβώς τι κρύβεται πίσω από τις διηγήσεις των Ευαγγελίων, τα λόγια των Πατέρων και τις ανακαλύψεις ιστορικών στοιχείων αλλά και αρχαιολογικών ευρημάτων.

Με θεματικό πυρήνα τη «Θριαμβευτική είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα» ή αλλιώς «Βαΐοφόρο Κυριακή» - με την οποία πραγματοποιείται η έναρξη της εβδομάδας του Πάθους - στόχος της παρούσας μελέτης είναι μια απόπειρα αναζήτησης της αλήθειας, η ιστορική δράση του Ιησού καθώς και η ατμόσφαιρα που επικρατούσε τις ημέρες εκείνες στην Ιερουσαλήμ.

Είναι γεγονός πως, η σκηνή της εισόδου αποτελεί κρίσιμη στιγμή στην ιστορία της περιόδου αυτής, αφού ξεκινά ο σιωπηλός μονόδρομος του Ιησού προς το Πάθος, με αποκορύφωση τη Σταύρωση και την Ανάστασή Του.

Εστιάζοντας στον κατ' εξοχήν αρχαιότερο Ευαγγελιστή Μάρκο (11:1-11) αλλά και τον ανατρεπτικό Ιωάννη (12:12-19), δια μέσου του πλέγματος σχέσεων των δύο κειμένων - που απέχουν μεταξύ τους χρονικά, όμως, τα συνδέει κάτι πιο βαθύ και σπουδαίο - θα επιχειρήσουμε την ανάδειξη των κοινών στοιχείων, αλλά και των αποκλίσεων που υπάρχουν. Η επίτευξη του στόχου θα πραγματοποιηθεί μέσω του περιεχομένου των δύο αφηγήσεων, της ιστορικοκριτικής, της θεολογικής αλλά και της αρχαιολογικής προσέγγισης.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο S. Gibson¹, δεν έχει δοθεί μεγάλη έκταση στην αρχαιολογική έρευνα, με αποτέλεσμα να μένουν ανεκμετάλλευτες πλούσιες πηγές ανάδειξης του ιστορικού Ιησού. Μέσα από την αρχαιολογική ματιά - που αποτελεί ανεξάρτητο μέσο εξέτασης των ευαγγελικών αφηγήσεων - σε συνδυασμό πάντα με τις ιστορικές σπουδές, μπορεί κάποιος να κατανοήσει την τοπογραφία της Ιερουσαλήμ. Η ανακάλυψη ευρημάτων και διαφόρων επιγραφών δίνει την ευκαιρία να αποκτήσουμε περισσότερες γνώσεις σχετικά με τους χώρους τους οποίους ο Ιησούς επισκέφτηκε, δίδαξε και πέρασε τις τελευταίες κρίσιμες μέρες. Εστιάζοντας ο S. Gibson στη διάρκεια της

---

¹ Shimon Gibson, *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού*, μτφρ. Σ. Δεσπότης, (Αθήνα: εκδ. Ουρανός, 2016), σελ. 23-33

πασχάλιας εβδομάδας (30μ.Χ.) – μέσω των αρχαιολογικών ευρημάτων – επιβεβαιώνει πως ο αναγνώστης μπορεί να αντιληφθεί πλήρως της όψης της πόλης, τη σημασία κινήσεων του Ιησού καθώς και άλλες λεπτομέρειες όπως η οδός που επέλεξε ώστε να φτάσει από την Καπερναούμ στη Ιερουσαλήμ ή η επιλογή διαμονής Του τις ημέρες εκείνες.

Σημαντικό τμήμα της εργασίας αποτελεί, η διαδικασία κατανόησης των βασικών στοιχείων που πλαισιώνουν τη θριαμβευτική Είσοδο του Ναζωραίου. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Κύριος ακολούθησε πιστά τις Γραφές κι εκπλήρωσε όλες τις προφητείες που είχαν διατυπωθεί. Η προφητεία του Ζαχαρία, η επιλογή του όνου, το πλήθος που υποδέχεται τον Ιησού, τα κλαδιά φοινίκων που κρατούν αλλά και τα λόγια που κραυγάζουν θα μας απασχολήσουν ιδιαίτερος, έχοντας κατά νου να εντοπίσουμε πως όντως τα λόγια του πλήθους προέρχονται από τους στίχους του Ψαλμού 118 (Κατά τους Ο΄ 117).

Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη εισόδους σπουδαίων κι επιφανών προσώπων του Ιουδαϊκού αλλά και του Ελληνορωμαϊκού κόσμου θα προβούμε σε σύγκριση, καταλήγοντας στον Πόντιο Πιλάτο και εξιχνιάζοντας το μυστήριο της παράλληλης – με τον Ιησού - εισόδου του στην πόλη.

Σύμφωνα με τον Μ. Γκουτζιούδη², σε ορισμένους ηχεί παράδοξο μια βιβλική μελέτη να δίνει βαρύτητα και να καταπιάνεται με τη χρησιμότητα των ζώων στη ζωή των ανθρώπων. Κανείς, όμως, δεν μπορεί να παραβλέψει τελικά, το πόσο σημαντική θέση κατείχαν τα ζώα (καθαρά και ακάθαρτα). Η επιλογή του ζώου από τον Ιησού - συγκεκριμένα ενός όνου – αποδεικνύεται καθόλου τυχαία.

Ο όνος αποτελεί ένα από τα ζώα της Βίβλου που σίγουρα δεν περνά απαρατήρητο, ενώ πολλές είναι οι περιπτώσεις – κυρίως στην Παλαιά Διαθήκη – στις οποίες κάνει την εμφάνισή του. Κατά τη θριαμβευτική είσοδο, ακολουθεί πιστά τον Κύριο στην αρχή του τέλους Του, αφού με την ανάβασή Του στον όνο ξεκινά η εβδομάδα των Παθών που θα ολοκληρωθεί με την Ανάστασή Του.

Οι ρίζες του εντοπίζονται στον αρχαίο κόσμο ενώ, στην αρχαία Ελλάδα κατείχε σημαντική θέση στη ζωή των ανθρώπων, το ίδιο και στην αρχαία Αίγυπτο όπου

---

² Μόσχος Γκουτζιούδης, *Φύσις Θηρίων. Η χρήση της ζωικής ποικιλότητας στην Καινή Διαθήκη και στο περιβάλλον της* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Μέθεξις, 2013), σελ. 15-17

θεωρήθηκε ιερό ζώο. Κατέχοντας τη θέση ενός από τα αρχαιότερα και πιο ζωντανά σύμβολα της ιστορίας, δε λείπει από τη χριστιανική τέχνη. Δεν είναι λίγες οι φορές που παρουσιάζεται με τη μορφή γελοιογραφίας, όπως για παράδειγμα στο γελοιογραφικό ακιδογράφημα (graffiti) «Αλεξαμενός σέβεται Θεόν» που ανακαλύφθηκε στα ανάκτορα του Παλατινού λόφου της Ρώμης, ενώ κατά την περίοδο του Μεσαίωνα τελούνταν γιορτές με στοιχεία του ίδιου ζώου.

Είναι γεγονός ότι, όπως όλες οι θρησκείες, έτσι και η χριστιανική - εκτός των άλλων - επηρέασε και συνεχίζει να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την τέχνη. Εύλογα παρατηρεί κανείς πως, η μορφή του συγκεκριμένου ζώου αναβλύζει μέσα από «έργα τέχνης» σπουδαίων ζωγράφων που παρασυρόμενοι από τη γοητεία της Αγίας Γραφής δημιούργησαν σπουδαία έργα αφήνοντας το δικό τους στίγμα και τη δική τους οπτική να αποκαλυφθεί.

Στο χώρο της χριστιανικής λατρείας, οι πιστοί κάθε χρόνο αναβιώνουν τη σκηνή της Εισόδου του Ιησού και ανακαλούν στη μνήμη τα περιστατικά εκείνων των ημερών, από τα οποία αναδεικνύεται ο Χριστός ως ο ένας και μοναδικός Θεός λυτρωτής, που ήρθε στη γη με σκοπό τη σωτηρία των ανθρώπων, αλλά και ως δίκαιος Κριτής, κατά τη δεύτερη έλευσή Του (Δευτέρα Παρουσία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

«ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΘΡΙΑΜΒΟΣ»

Η σημασία και ο εορτασμός του θριάμβου κατείχε πολύ σημαντική θέση στη ζωή των ανθρώπων ήδη από τα αρχαία χρόνια. Σχεδόν πάντα, μετά από μια νίκη ή επιτυχία πολέμου, ο λαός υποδέχονταν τους νικητές με μεγάλες τιμές και λάφυρα, δοξάζοντάς τους για την ασφάλεια που παρείχαν στην πόλη.

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει ανάλυση της «θριαμβευτικής» εισόδου του Ιησού στα Ιεροσόλυμα, η κατεύθυνση που ακολούθησε και η υποδοχή από το πλήθος.

Εν συνεχεία, θα γίνει αναφορά στον Ιουδαϊκό κόσμο και συγκεκριμένα στην είσοδο του Δαβίδ στην Ιερουσαλήμ επιστρέφοντας την Κιβωτό της Διαθήκης, όπως και στο βασιλιά Ναβουχοδονόσορ Β' ο οποίος εισήλθε στην πόλη τρεις (3) φορές, καταστρέφοντάς την το 586π.Χ.

Στον Ελληνικό κόσμο οι αρχαίοι Έλληνες πραγματοποιούσαν συχνά εορτές προς τιμή των Θεών διοργανώνοντας μεγαλοπρεπείς πομπές με θυσίες – σημαντικότερη όλων θεωρείται η πομπή των Παναθηναίων προς τιμή της θεάς Αθηνάς – ενώ στο Ρωμαϊκό κόσμο οι νικητές που επέστρεφαν από μάχες δέχονταν τιμές ισάξιες ενός βασιλιά, μεταφέροντας λάφυρα από τη μάχη καθώς και αιχμαλώτους που κατέληγαν σε σφαγή.

Τέλος, η αναφορά στον Πόντιο Πιλάτο και η επιρροή που είχε στο λαό θα προκαλέσει ερωτήματα όπως και η στιγμή άφιξής του στην πόλη της Ιερουσαλήμ.

1.1. Η ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΚΑΙ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Κανένας δεν μπορεί ν' αμφισβητήσει πως αυτό είναι το μέρος που ο Ιησούς πέρασε τις τελευταίες μέρες Του και τελικά σταυρώθηκε. Η φήμη Του εκείνη την εποχή ήταν πολύ μεγάλη, λόγω της τεράστιας απήχησης που είχε στον κόσμο, καταφέροντας να διευρύνει τον κύκλο της δραστηριότητάς Του «επιηρεάζοντας» μέχρι και τα ανώτερα στρώματα. Αυτό ήταν κάτι που εξόργιζε τους αντιπάλους Του, ψάχνοντας συνεχώς αφορμές για να τον συλλάβουν³.

Η χριστιανική αλήθεια που κυριαρχεί αποκαλύφθηκε μέσω του Θεανθρώπου στον άνθρωπο, προκειμένου να επέλθει η λύτρωση και η σωτηρία του⁴. Σύμφωνα με τον Κύριο είναι αδιανόητο να έρθει η λύτρωση χωρίς να υπάρχει η έννοια του πάθους. Ο πόνος, οι δυσκολίες και το πάθος είναι αυτά που καθορίζουν τη ζωή του ανθρώπου, αφού αποτελούν τα θεμέλια και την απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτευχθεί η σωτηρία.

Όπως είναι ευρέως γνωστό, ο Κύριος δεν παρέμεινε μόνο στη θεωρία αλλά ήταν και ο Πρώτος - μέσω του Πάθους - που επεβλήθη σε σταυρικό θάνατο οδεύοντας στο Γολγοθά, κάτι το οποίο μετέπειτα αποτέλεσε και τη μοναδική οδό λύτρωσης.

Όπως πληροφορούμαστε από τους Ευαγγελιστές, η πρώτη επίσκεψη του Ιησού στην πόλη της Ιερουσαλήμ πραγματοποιήθηκε όταν ήταν μόλις δώδεκα (12) ετών, και επισκέφθηκε για πρώτη φορά την πόλη μαζί με τους γονείς Του κατά τη διάρκεια μιας μεγάλης εορτής⁵. Κατά την ενηλικίωσή Του, συνέχισε να επισκέπτεται την πόλη με απώτερο σκοπό τη συμμετοχή σε ιουδαϊκές εορτές, τη διδαχή και τη θεραπεία, αποκτώντας αναγνωρισιμότητα με αποτέλεσμα να επέλθει η σύγκρουση με τις ιουδαϊκές και ρωμαϊκές αρχές. Η πόλη και ιδιαίτερα ο Ναός – ο οποίος αποτελεί τον ιουδαϊκό ομφαλό της γης – ήκμασε σε μια εποχή εκμετάλλευσης, ενώ τρεις (3) φορές το χρόνο (άνοιξη και φθινόπωρο) στις γιορτές του Πάσχα, της Πεντηκοστής και της Σκηνοπηγίας περίπου 200.000-300.000 άνθρωποι την επισκέπτονταν μεταφέροντας θυσίες⁶.

---

³ Γεώργιος Πατρόνος, *Η ιστορική πορεία του Ιησού από τη φάτνη ως τον κενό τάφο*, 2η επανέκδοση (Αθήνα: εκδ. Δόμος, 1997), σελ. 441-449

⁴ Ιωάννης Κορναράκης, *Η βίωσις του Πάθους κατά την διδασκαλία της Αγίας Γραφής* (Αθήνα, 1960), σελ. 39-44

⁵ Gibson, *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού*, σελ. 37-38

⁶ Δεσπότης, *Βίβλος Και Πρακτικές Εφαρμογές* (Μέρος Α'), σελ. 13

Το έτος 30μ.Χ. αναμφίβολα αποτέλεσε σταθμό για την ιστορία της ανθρωπότητας. Ο Ιησούς κατευθύνεται στα Ιεροσόλυμα για τις ημέρες εορτασμού του Πάσχα. Οδεύοντας πεζός, είχε την επιλογή τριών οδών που περνούσαν μέσω της Βηθανίας και του Όρους των Ελαιών και κατέληγαν στην πόλη⁷. Η πρώτη διέρχονταν μέσω της βόρειας και της μεσαιάς κορυφής του όρους, η δεύτερη ανερχόταν στο ψηλότερο τμήμα του βουνού και η τρίτη – που πιθανόν αποτελούσε την κύρια οδό – περνούσε από τη μέση του Όρους των Ελαιών και του Όρους της Κακής Βουλής. Οι πρώτες δύο επιλογές απορρίφθηκαν λόγω των ορεινών και δύσβατων περασμάτων, με αποτέλεσμα να προτιμηθεί η τρίτη οδός που ήταν η πιο ομαλή, πιο σύντομη και παράλληλα πιο πολυσύχναστη. Διανύοντας απόσταση περίπου 2.800 μέτρα και περνώντας από τη Βηθφαγή (= σπίτι των άγουρων σύκων) – θεωρείται από το Ταλμουδ ως το πιο απομακρυσμένο προάστιο των ορίων της πόλης⁸ – ο Κύριος φτάνει στην Ιερουσαλήμ.

Παντού τριγύρω υπήρχαν στρατιώτες Ρωμαίοι που караδοκούσαν ώστε να τον συλλάβουν, Εκείνος πλησιάζει προοδευτικά με τους Δώδεκα, συνεχώς όμως προστίθεται ολοένα και περισσότερο πλήθος προσκυνητών. Οι Μάρκος και Ματθαίος μας αφηγούνται πως, καθώς αναχωρούσε από την Ιεριχώ ήδη «πολύς ο όχλος» ακολουθούσε τον Ιησού

«Καὶ ἔρχονται εἰς Ἰεριχώ. Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἰεριχώ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ ...» (Μκ.10:46),

«Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰεριχώ ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς»
(Μτ. 20:29)⁹.

Από αρχαιολογικής άποψης και σύμφωνα με τη θεώρηση του S. Gibson¹⁰, αναφέρονται και πάλι τρεις (3) πιθανές περιπτώσεις επιλογής της καταλληλότερης οδού, που θα μπορούσε ν' ακολουθήσει ο Κύριος: α) η πρώτη περίπτωση περιλαμβάνει μία οδό που ανεβαίνει τους βόρειους λόφους της Σαμάρειας προς τη Γιενίν, κατευθύνεται νότια κατά μήκος της ραχοκοκαλιάς της λοφοσειράς που φθάνει μέχρι τη Ναμπλούς κι έπειτα καταλήγει στην Ιερουσαλήμ. Εάν γινόταν επιλογή της συγκεκριμένης οδού, η ζωή των

⁷ Φρειδερίκος Φάρραρ, *Ο βίος του Χριστού*, μτφρ. Αλ. Παπαδιαμάντης (Αθήνα: εκδ. Δόμος, χ.χ.), σελ. 359-360

⁸ Giuseppe Ricciotti, *Ο βίος του Ιησού Χριστού*, μτφρ. Υάκινθος Δημητρίου (Αθήνα, εκδ. Αθηνά, 1941), σελ. 613

⁹ Joseph Ratzinger, *Από την Είσοδο στην Ιερουσαλήμ μέχρι και την Ανάσταση*, 2η έκδοση, μτφρ. Σ. Δεσπότης (Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός, 2012), σελ. 5

¹⁰ Gibson, *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού*, σελ. 47-57

μαθητών και των υπόλοιπων ακολούθων του Ιησού θα εκτίθετο σε μεγάλο κίνδυνο. β) Η δεύτερη περιλαμβάνει μια σχεδόν ευθεία οδό με κατεύθυνση νότια της Σκυθόπολης, κατά μήκος των δυτικών παρυφών της Κοιλάδας του Ιορδάνη προς την Ιεριχώ, αφού διασχίσει τις πόλεις Φασαελίς και Αρχελαΐς. Στην περίπτωση αυτή, ο Ιησούς θα ερχόταν σε σύγκρουση με τις ιουδαϊκές αρχές προτού ακόμη φθάσει στην Ιερουσαλήμ ή πιθανότερο να «εγκλωβιζόταν» από ομάδες Ιουδαίων που έκαναν επιθέσεις και κλοπές. Τέλος, γ) η τρίτη περίπτωση είναι η οδός που διατρέχει τις ανατολικές παρυφές της Κοιλάδας του Ιορδάνη, όπου φθάνει κάποιος μέσω ενός περάσματος (της γέφυρας ed-Damieth) πάνω από τον ποταμό (Ιορδάνη), όχι μακριά από τη Σκυθόπολη. Αυτή η οδός διασχίζει το Ghor και κατευθύνεται νότια μέχρι τη Βηθαραβά που βρίσκεται απέναντι από την Ιεριχώ. Η διαδρομή αυτή ήταν πιο οικεία στον Ιησού, αφού όπως παρατηρούμε στα Ευαγγέλια και κυρίως στον Μάρκο, ο Ιησούς βαπτίζεται στον Ιορδάνη Ποταμό από τον Ιωάννη. Ήταν ένα ταξίδι που διαρκούσε πάνω από μια εβδομάδα ανάλογα, βέβαια, και με τις στάσεις που γινόταν.

Ακολουθώντας τον ανηφορικό δρόμο ανάμεσα σε λόφους - μετά από μια μέρα ταξίδι από την Ιεριχώ - φτάνει στην Ιερουσαλήμ από την ανατολική πλευρά, έχοντας μπροστά Του το Όρος των Ελαιών με τα χωριά της Βηθφαγή και της Βηθανίας¹¹ (μέρος ήσυχο και προσιτό στον Κύριο, αφού εκεί ζούσε ο φίλος Του Λάζαρος με τις αδελφές του Μαρία και Μάρθα και το είχε επισκεφτεί ξανά). Είναι μια πληροφορία που αντλούμε μόνο από το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο (Ιω. 11:1-18, 12:1) και παρατηρούμε πως ενώ η αφετηρία του Ιησού είναι τα Ιεροσόλυμα, δε διανυκτερεύει εκεί, παρά κάθε βράδυ επιστρέφει στη Βηθανία εκεί όπου κατοικούσε ο φίλος Του, Λάζαρος.

Με κύρια αίτια τα θαύματα που κάνει ο Ιησούς - συμπεριλαμβανομένης και της θεραπείας του τυφλού Βαρτιμαίου (Μκ. 10:45-52) πριν την είσοδο στα Ιεροσόλυμα - επικρατεί μεγάλη δημοτικότητα, κάτι που προδίδει και την έντονα φορτισμένη ατμόσφαιρα. Ο Κύριος πλησιάζει στη Βηθφαγή¹² και τη Βηθανία κοντά στο Όρος των

---

¹¹ **Βηθανία:** (οίκος πτωχού. σήμερα el-Azariyeh (= παραφθορά του ελληνικού Λαζαριον ο τόπος του Λαζάρου), πλησίον της Βηθφαγή, 3 χλμ. (= 15 στάδια) νοτιοανατολικά της Ιερουσαλήμ. Ακμάζον αγροτικό χωριό, έδρα του Ιησού κατά τη διάρκεια των επισκέψεών του στην Ιερουσαλήμ. Σ. Δεσπότης, «Βηθανία», *Λεξικό Αγίας Γραφής*, (Αθήνα: χ.χ.)

¹² **Βηθφαγή:** (οίκος των πράσινων σύκων): χωριό (Et-Tur) στην ανατολική πλευρά της νότιας πλαγιάς του Όρους των Ελαιών, στην περιοχή όπου και εντοπίζεται το «μεγάλο καλάθι της Ιερουσαλήμ», που προμήθευε τους κατοίκους της με ελαιόλαδο και κρασί, ποικίλα φρούτα και ξηρούς καρπούς, αλλά και λαχανικά που αναπτύσσονται σ' αυλάκια που αρδεύονται από τις πηγές των νερών. Ο Ιησούς απέστειλε δύο από τους μαθητές του για να φέρουν έναν πώλο όνου και όνο που χρειαζόταν για τη

Ελαιών, απέναντι από το όρος Μοριά. Ο Προφήτης Ζαχαρίας (14:3) αναφέρει πως την έσχατη ημέρα μετά την άλωση της Πόλης, το Όρος θα σχιστεί στη μέση αφού πατήσει σε αυτό ο Γιαχβέ¹³. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, μέσα από την αφήγηση πόσο ζωντανή ήταν στα χρόνια του Ιησού αυτή η προφητεία και με τι λαχτάρα πρόσμεναν οι πιστοί το «νέο Δαβίδ».

Στο Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο η έναρξη της περικοπής, ξεκινά με την άφιξη του Ιησού στη Βηθανία, έξι (6) ημέρες πριν από τον εορτασμό του Πάσχα, οπότε προβαίνει στην ανάσταση του φίλου Του, Λάζαρου τονίζοντας αυτομάτως την ενεργεία των δύο φύσεών Του. Είναι πασιφανές πως ο Κύριος κλαίει σαν άνθρωπος για το θάνατο του φίλου Του «ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς» (Ιω. 11:35), παράλληλα όμως προβαίνει στην ανάστασή του ως Θεός, χρησιμοποιώντας τη θεϊκή του δύναμη¹⁴. Σε δείπνο που πρόσφεραν στον Κύριο, παρατηρείται μια αξιοθαύμαστη κίνηση λατρείας από την αδερφή του Λαζάρου τη Μαρία, η οποία αλείφει με μύρο¹⁵ τα πόδια Του και γεννά στον αναγνώστη την απορία για την πράξη αυτή. Την εποχή εκείνη η χρήση μύρου διακρίνονταν σε συμπόσια όχι μόνο από τους Εθνικούς, αλλά και από τους Εβραίους με αποτέλεσμα η πράξη αυτή να φαντάζει παράξενη και πρωτόγνωρη¹⁶. Ως απάντηση, δίνονται τα λόγια του Ιησού:

«εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἄφες αὐτήν, ἵνα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τηρήσῃ αὐτό.» (Ιω. 12:7).

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, πως ενώ συμβαίνει η ανάσταση του Λαζάρου, η πραγματική ανάσταση πραγματοποιείται στην ψυχή των δύο αδερφών του, Μαρίας και Μάρθας¹⁷.

Αμέτρητοι ήταν οι Ιουδαίοι που είχαν αγωνία - αλλά και επιθυμία - να οδηγηθούν στην αναγνώριση της ταυτότητας Εκείνου που έκανε τόσο μεγάλα θαύματα. Σε ομιλία του ο Κύριλλος Αλεξανδρείας (+378-444) αναφέρεται στη σύνδεση των δύο αυτών

«θριαμβευτική» είσοδο στην Ιερουσαλήμ. Σ. Δεσπότης, «Βηθφαγή», *Λεξικό Αγίας Γραφής*, (Αθήνα: χ.χ.)

¹³ Δεσπότης, *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*, σελ. 262-263

¹⁴ Αγ. Βλασίου Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου, *Οι Δεσποτικές εορτές*, 2η έκδοση (Ιερά Μονή της Θεοτόκου (Πελαγίας), Ακραϊφνιο Θηβων, 1998), σελ. 192

¹⁵ **μύρο**: Το συγκεκριμένο μύρο αντιστοιχεί σε μια φιάλη από το πιο ακριβό άρωμα της νάρδου, η οποία στοίχιζε 300 δηνάρια. Το ποσό αυτό στη σημερινή εποχή, ισοδυναμεί περίπου με 9.000€ όσο δηλαδή το σύνολο των μισθών ενός έτους. Θα μπορούσε συνεπώς να δοθεί λοιπόν ελεημοσύνη, όπως συνηθιζόταν ιδίως την περίοδο του Πάσχα. Σ. Δεσπότης, *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*, σελ. 276

¹⁶ Βίκτωρος Ματθαίου, *Ο Μέγας συναξαριστής της Ορθοδόξου εκκλησίας*, 2η έκδοση (Αθήνα, 1969), σελ. 443

¹⁷ Σ. Δεσπότης, *Προφορικές Πανεπιστημιακές παραδόσεις*.

γεγονότων, α) από τη μια ο Ιησούς σώζει έναν άνθρωπο από τους νεκρούς (ανάσταση Λαζάρου) και β) από την άλλη ο ίδιος οδηγείται στο δικό του θάνατο¹⁸.

Γράφοντας ο Ευαγγελιστής Ιωάννης για την «επόμενη» ημέρα που πραγματοποιήθηκε η είσοδος στην πόλη, εννοεί την έκτη (6η) ημέρα πριν από το Πάσχα, δηλαδή τη δέκατη (10η) ημέρα του μηνός και αυτομάτως ταυτίζει την περίσταση με το σχήμα στην Έξοδο:

«³λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἰῶν Ἰσραὴλ λέγων· τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν, ἕκαστος πρόβατον κατ' οἰκίαν.»

(Εξ. 12:3)

όπου αναφέρεται πως ο Πασχάλιος αμνός που επρόκειτο να θυσιαστεί τη δέκατη τέταρτη ημέρα (14η) το απόγευμα, θα πρέπει να αγοραστεί τη δέκατη (10η) ημέρα του μήνα¹⁹. Με τη θριαμβευτική αυτή είσοδο του Ιησού - γνωστή και ως Βαϊοφόρος Κυριακή - αυτομάτως σηματοδοτείται η έναρξη της εβδομάδας των Παθών αλλά και η νίκη του Ιησού απέναντι στο θάνατο²⁰.

Όλοι οι χριστιανοί έχουν την εντύπωση πως κατέχουν απόλυτα την ιστορία της εβδομάδας των Παθών. Εάν, όμως, μπορούσε κάποιος να δει τα πράγματα με τη ματιά ενός «φανταστικού» αρχηγού οι εικόνες θα παρουσιάζονταν τελείως διαφορετικά²¹. Τα γεγονότα διαδραματίζονται στην Ιερουσαλήμ, τον πρώτο αιώνα (1ο αι.), που η Ρώμη έχει καταλάβει την Ιουδαία και την έχει μετατρέψει σε επαρχία. Η ρωμαϊκή καταπίεση ήταν τόσο μεγάλη που αρκετοί πολίτες δημιουργούσαν μυστικές ομάδες, με σκοπό να περάσουν στην αντεπίθεση.

Στη διάρκεια αυτού του τεταμένου πολιτικά κλίματος κατέφτασε ο Ιησούς ή αλλιώς «ο Ξυλουργός από τη Γαλιλαία», κατέχοντας τη φήμη ενός θαυματουργού και θεραπευτή. Το αποτέλεσμα ήταν να υπάρχει κοσμοσυρροή προκειμένου να τον συναντήσουν κάτι το οποίο δεν άρεσε καθόλου στους Ρωμαίους, διότι ανά πάσα στιγμή η

---

¹⁸ Αγ. Βλασίου Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου, *Οι Δεσποτικές εορτές*, σελ. 202

¹⁹ St. Thomas Aquinas, *Commentary on the Gospel of John, Chapters 6-12*, (Washington: The University of America Press, 2010), σελ. 270

²⁰ βλ. «Βαϊοφόρος Κυριακή», *Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια (ΜΟΧΕ)*, Τόμος 3 (Αθήνα: εκδ. Στρατηγικές εκδόσεις Ε.Π.Ε), σελ. 489

²¹ Rose Mary Sheldon, 'Jesus as a Security Risk: Intelligence and Repression in the Roman Empire', *Friends of asor*, Απρίλιος 2016, χ.σ. Διαθέσιμο: <https://www.asor.org/anetoday/2016/04/jesus-as-a-security-risk-intelligence-and-repression-in-the-roman-empire/>

κατάσταση θα μπορούσε να πάρει άλλη τροπή και να δημιουργηθούν εμφύλιες διαμάχες.

Η ατμόσφαιρά που επικρατούσε ήταν πολύ φορτισμένη, λόγω της απήχησης που είχε στα πλήθη με αποτέλεσμα να είναι το καθημερινό θέμα συζήτησης όλων των κοινωνικών τάξεων²². Μάλιστα, Αρχιερείς και Φαρισαίοι επεδίωκαν τη συνεργασία με το λαό, ώστε να συλληφθεί ο Ιησούς το συντομότερο εστιάζοντας στις φήμες πως εξαπατά τους ανθρώπους, είναι βλάσφημος και τους απομακρύνει από την ερμηνευτική παράδοση σχετικά με τις διατάξεις του Νόμου. Τον γελοιοποιούν αποκαλώντας τον «Σαμαρείτη» και αλλόθρησκο, κατηγορώντας τον ως φορέα δαιμονικού πνεύματος, ενώ πολλές φορές χρησιμοποιούν ακραίους χαρακτηρισμούς, όπως μάγος και απατεώνας.

Φυσικά, δε γνωρίζουμε πότε ακριβώς οι Αρχές αντιλήφθηκαν την παρουσία του Ιησού, πιθανολογούμε όμως, πως αυτό συνέβη όταν άρχισε να συγκεντρώνεται γύρω Του πλήθος ανθρώπων²³.

Τέλος, ας σημειωθεί, ότι στην έναρξη της «θριαμβευτικής» υποδοχής, ο Κύριος αντιμετωπίζει ακόμα έναν πειρασμό με ενδεχόμενο ν' αλλάξει την πορεία Του και ν' αποφύγει το Πάθος. Εκείνος, όμως, συνεχίζει χωρίς κανένα συμβιβασμό, έρχεται σε επαφή με τον κόσμο που τον αναγνωρίζει ως πολιτικό άρχοντα κι ελευθερωτή του Ισραήλ και προχωρά κανονικά προς το Πάθος που μόνο πόνος και θάνατο θ' αποφέρει. Το σπουδαιότερο είναι πως αποτελεί υπόδειγμα πρωταρχικής αξίας για πνευματική ζωή κοντά στον ένα και μοναδικό Θεό μας.

Ο κάθε άνθρωπος, λοιπόν, έχοντας κατά νου ως πρότυπο τον Χριστό, θα πρέπει να πράττει ανάλογα στη ζωή του προκειμένου να επιτευχθεί η σωτηρία του.

---

²² Γεώργιος Πατρώνος, *Η ιστορική πορεία του Ιησού από τη φάτνη ως τον κενό τάφο*, σελ. 444-445

²³ Gibson, *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού*, σελ. 60

1.1.1. Η «ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ» ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΣΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Λαμβάνοντας ελάχιστες πληροφορίες από τα Ευαγγέλια για τις μετακινήσεις του Ιησού καθώς και για το πώς συνέβη η άφιξή Του στην πόλη, θα στραφούμε σε ορισμένες ανακαλύψεις αρχαιολογικής φύσεως²⁴. Ο Ιησούς, ενώ πήγαινε καθημερινά στην Ιερουσαλήμ για να διδάξει και να θεραπεύσει, είχε επιλέξει να μένει και να κοιμάται το βράδυ στη Βηθανία. Κατά την ημέρα της «θριαμβευτικής» εισόδου κι ερχόμενος από τη Βηθανία το πιθανότερο είναι να εισήλθε από την ανατολική πλευρά και την πύλη που εβρίσκετο δίπλα στην Κολυμβήθρα του Σιλωάμ. Οι επιλογές που είχε ήταν δύο (2), η πρώτη ήταν να πάει απευθείας στην αυλή που υπήρχε εξωτερικά (Ιερόν) και η δεύτερη ν' ανέβει το κλιμακοστάσιο μέσω του οποίου θα εισέρχονταν στη Βασιλική Στοά²⁵.

Η επιλογή του Ιησού να εισέλθει στην πόλη της Ιερουσαλήμ έχει ιδιαίτερη θεολογική και μεσσιανική σημασία. Αναφορά του γεγονότος υπάρχει και στους τέσσερις (4) Ευαγγελιστές (Μκ. 1:1-11, Λκ. 19:29-44, Μτ. 21:1-17 και Ιω. 12:12-19), οι οποίοι αναφέρουν αναλυτικά για την κίνηση αυτή. Με σκοπό την εκπλήρωση των μεσσιανικών προφητειών, ο Ιησούς εισέρχεται στην πόλη του Δαβίδ και τον οίκο του Ιούδα με την ιδιότητα του Μεσσία, αποδεχόμενος τα χειροκροτήματα και τις επευφημίες του πλήθους²⁶. Για το πλήθος η κίνηση αυτή του Ιησού, αποτέλεσε τη σπίθα για τη μελλοντική «έκρηξη» που προκλήθηκε καθώς εκείνη τη στιγμή – ούσα η μοναδική επίδειξη της βασιλείας Του – συναντήθηκαν ο μεσσιανισμός του Ιησού με το μεσσιανισμό του πλήθους και καθώς διαγραφόταν το τέλος του Κυρίου, το πλήθος νόμιζε πως βλέπει μια αρχή²⁷.

Περισσότερο απ' όλους, ο Ευαγγελιστής Μάρκος – πριν από τη συγκεκριμένη σκηνή – εξιστορεί την εξομολόγηση του Ιησού με την ιδιότητα του Μεσσία (Μκ. 8:27-30), την οποία επισφραγίζει κάνοντας κάποια θαύματα (Μκ. 8:22-26, Μκ. 9:25-27, Μκ. 10:46-

---

²⁴ Gibson, *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού*, σελ. 105-106

²⁵ **Βασιλική Στοά**: μεγαλειώδες κτήριο με κίονες. Σύμφωνα με τον Ιώσηπο το βάθος της χαράδρας ήταν τόσο μεγάλο που όποιος έσκυβε να κοιτάξει δεν μπορούσε να διακρίνει τον πυθμένα. Αντίστοιχα το ύψος της στοάς ήταν τόσο μεγάλο ώστε αν κάποιος επιχειρούσε να συνδυάσει τα δύο ύψη και να κοιτάξει πάνω και κάτω, τότε ζαλιζόταν και η όρασή του δεν μπορούσε να διακρίνει το τέλος του βάθους. Ιώσηπου, *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*, Απαντα, Τόμος 15, (Αθήνα: εκδ. Κάκτος, 1997), σελ. 410-413

²⁶ Γεώργιος Πατρώνος, *Η ιστορική πορεία του Ιησού από τη φάτνη ως τον κενό τάφο*, σελ. 455

²⁷ Ricciotti, *Ο βίος του Ιησού Χριστού*, σελ. 614-615

52). Παράλληλα, αναφέρει και την ανθρώπινη φύση τονίζοντας τρεις λέξεις (υποφέρει, Υιός, άνθρωπος)²⁸ :

«Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.» (Μκ. 8:31),

«³⁰Κάκειῖθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνοιῖ. ³¹ἔδιδασκεν γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ ἀποκτανθεὶς μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται. » (Μκ. 9:30-31),

«³³ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτόν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτόν τοῖς ἔθνεσιν ³⁴καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν καὶ ἀποκτενοῦσιν, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται.» (Μκ. 10:32-34).

Με τη θριαμβευτική είσοδο, λοιπόν, αποκαλύπτεται η ταυτότητα και η θέση του Ιησού.

Με την είσοδό του στην πόλη ο Ιησούς, κάνει την πρώτη κίνηση ώστε στο τέλος να επιτευχθεί η νίκη. Βέβαια, αν λάβουμε υπόψη μας τα θαύματα που είχαν προηγηθεί, αυτά σίγουρα θεωρούνται ως νίκες.

Κατά την είσοδο ο Ιησούς – έχοντας το ρόλο του θύματος που έρχεται στον τόπο της θυσίας²⁹ – επιλέγει να ιππεύσει ένα νεαρό πουλάρι. Δίνει, λοιπόν, εντολή σε δύο από τους μαθητές Του να πάνε να το βρουν και να το φέρουν σ' Εκείνον (Μκ. 11:1-2, Μτ. 21:1-2, Λκ. 19:29-30), δείχνοντας σε όλους ποιος είναι ο απόλυτος κυρίαρχος. Η λεπτομερής περιγραφή από τον Ευαγγελιστή Μάρκο, μας κάνει να υποθέσουμε πως ο ένας μαθητής ίσως να ήταν ο Πέτρος συνοδευόμενος πιθανότατα από τον Ιωάννη³⁰. Το πουλάρι θα πρέπει να είναι ανέγγιχτο και να μην έχει κάτσει ποτέ κάποιος σ' αυτό. Σύμφωνα με τον Σ. Δεσπότη³¹, αυτό το καθιστά κατά μια έννοια «άγιο», καθότι δεν έχει «μολυνθεί» από

²⁸ Ernst Bammel and C.F.D. Moule, *Jesus and the Politics of His day* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984), σελ. 319-325

²⁹ James H. Charlesworth, J. Brownson, M. T. Davis, S. J. Kraftchick, and A. F. Segal, *THE MESSIAH, Developments in Earliest Judaism and Christianity* (Minneapolis: Fortress Press, 1992), σελ. 466

³⁰ Φάρραρ, *Ο βίος του Χριστού*, σελ. 360

³¹ Δεσπότης, *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*, σελ. 263-264

καμία επαφή με τους ανθρώπους. Εάν μάλιστα, υποθέσουμε πως ο Ιησούς επάνω στο πουλάρι είχε κατεύθυνση προς το Ναό – όπως κι έγινε – ίσως ήθελε να επαναφέρει την κατάσταση της προπρωτικής κοινωνίας με το Θεό, αφού ο Ναός θεωρούνταν ο νέος Παράδεισος. Ο Χριστός δεν οδήγησε ένα ισχυρό πολεμικό άλογο αλλά έναν απλό όνο, ισχυριζόμενος πως παρουσιάζει το Θεό του Ισραήλ και όχι τους θεούς της Ρώμης. Πραγματοποιώντας την είσοδό του χωρίς να έχει κάποια επίσημη υποδοχή - όπως συνέβη με τον Πιλάτο την ίδια ώρα - μπορεί να θεωρηθεί μέχρι και προσβλητικό³².

Οι αρχαίοι πίστευαν πως αν κάποιος κάτσει σε ένα ζώο και το χρησιμοποιήσει για άλλες υπηρεσίες, τότε αυτό δε θεωρείται κατάλληλο για τη μεταφορά ιερών προσώπων και για θρησκευτική χρήση.

Παρατηρούμε, λοιπόν, τον Ιησού ο οποίος συνήθιζε να ταξιδεύει πεζός πως, όχι απλώς «αγαρεύει» τους δύο μαθητές, αλλά είναι από τις ελάχιστες φορές – ίσως και η μοναδική – που αποκαλεί τον εαυτό Του «Κύριον»:

«ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει» (Μκ. 11:3),

ὄρο που χρησιμοποίησαν οι μαθητές όταν ρωτήθηκαν από το γύρω κόσμο γιατί παίρνουν το πουλάρι. Ο ὄρος αυτός, ενδέχεται να έχει χριστολογική σημασία, όπως διακρίνεται και στο:

«ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῶ· ναί, Κύριε· ..» (Μκ. 7:28).

Ίσως θέλει να εκπληρώσει την προφητεία του Ζαχαρία (9:9) που μιλά για τον ερχομό του Μεσσία. Είναι γνωστός, άλλωστε, ο σεβασμός που επέδειξε ο Κύριος στις Γραφές.

Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης, παρουσιάζει τον Κύριο να βρίσκει μόνος Του το ζώο (Ιω. 12:14). Δε χωρά αμφιβολία πως ο ὄνος ήταν γεννημένος για να «συμμετέχει» σ' αυτό το θαυμάσιο ἔργο του Κυρίου, τον οποίο περίμενε να ανέβει για να τον οδηγήσει³³.

Οι αναφορές των Συνοπτικών, παρουσιάζουν το ζώο να βρίσκεται κάπου δεμένο. Είναι σημαντικό να σταθούμε για λίγο στη λέξη «δεμένο» και στα αντώνυμα αυτής, «λύνω, ἔλυσαν, ἔλυναν». Σε μεγαλύτερο βαθμό - ἔναντι των ἄλλων Συνοπτικών - ο Ευαγγελιστής Λουκάς χρησιμοποιεί τις λέξεις αυτές σε πέντε (5) στίχους:

---

³² James Bishop, 'Christ's 'Atriumphal' Entry', 30.12.2019, χ.σ. Διαθέσιμο: <https://jamesbishopblog.com/2019/12/30/the-history-of-jesus-christs-triumphal-entry/>

³³ Rudnick, 'Lessons from a Donkey', σελ.75-76

- i. «πῶλον δεδεμένον», ii. «λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε» (Λκ.19:30),
iii. «διὰ τί λύετε;» (Λκ.19:31),
iv. «λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον», v. «τί λύετε τὸν πῶλον;» (Λκ. 19:33).

Στην εικόνα, λοιπόν, αυτή του όνου που είναι δεμένος και πρέπει να αποσυνδεθεί, ίσως υπάρχει ένα βαθύτερο νόημα. Συχνά οι άνθρωποι στη ζωή, αισθάνονται πως είναι «δεμένοι» από πολλά πράγματα, από ενοχές, άγχος, εγωισμό, διάφορες ανησυχίες, ουσίες ή ακόμα και από υλικά αγαθά της εποχής μας που αφορούν την τεχνολογία (smartphone, tablet κ.α.). Η μοναδική λύση για να μπορέσει κάποιος να λύσει αυτούς τους λανθάνοντες δεσμούς είναι η πίστη και η αγάπη που πρέπει να διακατέχει τον καθένα από εμάς. Η είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα δεν είναι απλά ο εορτασμός του Κυρίου ως βασιλιάς, είναι και η απελευθέρωση που θέλει να προσφέρει σ' εμάς τους ανθρώπους, να μας κάνει να νιώσουμε ελεύθεροι από όσα μας ταλαιπωρούν και μας κάνουν να είμαστε εξαρτημένοι. Μόνο έτσι θα μπορέσει κανείς, να λατρέψει ολοκληρωτικά τον Κύριο και να Τον δοξάζει χωρίς κανένα περισπασμό.

Τριγύρω ένα μεγάλο ποσοστό ανδρών οδηγούσε ημίονους ή όνους. Στην Παλαιστίνη, ο όνος ήταν το ζώο που ίππευαν τα πρόσωπα κύρους, έως την εποχή του Βαλαάμ (Αρ. 22:21)³⁴. Το αξιοπερίεργο, όμως, με τον Κύριο είναι πως έλαβε έναν όνο – επάνω στον οποίο δεν είχε κάτσει κανείς - έχοντας τον απόλυτο έλεγχο, και οδηγώντας τον με ευκολία³⁵. Ήταν μια πράξη που ήταν αρκετά δύσκολη εάν λάβουμε υπόψη μας το στίχο (11:12) του Ιωβ:

«ἄνθρωπος δὲ ἄλλως νήχεται λόγοις, βροτὸς δὲ γεννητὸς γυναικὸς
ἴσα ὄνω ἐρημίτη» (Ιώβ, 11:12)

που αναφέρει πως, ένας όνος αποκλείεται να μπορεί να γεννηθεί ήμερος. Επιπλέον, για να φτάσει κανείς απευθείας στο Ναό, έπρεπε ν' ακολουθήσει το δρόμο με τη γέφυρα πάνω από την κοιλάδα των Κέδρων όπου δε συνηθίζονταν να πατούν ζώα ώστε να μη «μολυνθεί» ο δρόμος, πόσο μάλλον ένας όνος που θεωρούνταν ακάθαρμο ζώο.

Για το λόγο αυτό, οι μαθητές στρώνουν τα ρούχα τους επάνω στο πουλάρι για να κάτσει ο Μεσσίας, κάτι το οποίο αντιγράφουν και οι παρευρισκόμενοι, πετώντας στο δρόμο τα ρούχα τους και κομμένα κλαδιά από τα δέντρα για να πατήσει επάνω.

³⁴ Giuseppe Riccioti, *Ο βίος του Ιησού Χριστού*, μτφρ. Υάκινθος Δημητρίου (Αθήνα, εκδ. Αθηνά, 1941), σελ. 613-614

³⁵ David Heilbron Price, *JESUS, James, Joseph And The past and future Temple* (Bron Communications, 2016), σελ. 454

Αναφορά γίνεται από τον Μάρκο (Μκ. 11:8) και τον Ματθαίο (Μτ. 21:8), ενώ ο Λουκάς δεν αναφέρει αλλά ούτε και αρνείται τα κλαδιά των δέντρων. Αυτός που ορίζει το είδος των κλάδων - δίνοντας την ακριβή ονομασία «κλαδιά φοινίκων» - είναι ο Ιωάννης (Ιω. 12:13) δίνοντας μ' αυτό τον τρόπο μια βασιλική και μεσσιανική ποιότητα στην εκδήλωση³⁶.

Την εποχή εκείνη, τα δέντρα των φοινίκων ήταν πολλά σε αριθμό, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να κόψουν μερικά κλαδιά και να τρέξουν να προϋπαντήσουν τον Κύριο³⁷. Το αποτέλεσμα ήταν η ένωση των δύο «κυμάτων» του λαού, αυτών που τον ακολουθούσαν από τη Βηθανία και αυτών που τον προϋπάντησαν στην Ιερουσαλήμ κραυγάζοντας όλοι μαζί «Ωσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος...». Μόλις ο Κύριος έφθασε στην πύλη του Ναού το πλήθος διασκορπίστηκε. Αυτομάτως, έρχεται στη μνήμη μας η χρήση του Ιηού ως βασιλιά του Ισραήλ:

«καὶ ἀκούσαντες ἔσπευσαν καὶ ἔλαβεν ἕκαστος τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἔθηκαν ὑποκάτω αὐτοῦ ἐπὶ τὸ γαρὲμ τῶν ἀναβαθμῶν καὶ ἐσάλπισαν ἐν κερατίνῃ καὶ εἶπαν· ἐβασίλευσεν Ἰοῦ» (Β' Βασ. 9:13)

όταν οι αξιωματούχοι βγάζουν και στρώνουν τους μανδύες τους και σαλπίζουν με τις σάλπιγγες ως απάντηση στην ανακοίνωση της βασιλείας του. Η χρήση των κλάδων σχετίζεται άμεσα με την είσοδο των Ιουδαίων στην Ακρόπολη της Ιερουσαλήμ φωνάζοντας ευχαριστήριους ύμνους και κρατώντας κλαδιά βαΐων λόγω της εκλείψεως ενός μεγάλου εχθρού από το Ισραήλ:

«καὶ εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν τῇ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ δευτέρου μηνὸς ἔτους ἑνὸς καὶ ἑβδομηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ μετὰ αἰνέσεως καὶ βαΐων καὶ ἐν κινύραις καὶ ἐν κυμβάλοις καὶ ἐν νάβλαις καὶ ἐν ὕμνοις καὶ ἐν ᾠδαῖς, ὅτι συνετρίβη ἐχθρὸς μέγας ἐξ Ἰσραήλ» (Α' Μακ. 13:51).

Το δέντρο του φοίνικα ανέκαθεν εθεωρείτο ως σύμβολο νίκης και πίστης, λόγω του ευθυτενούς κάλλους και της ευσταθούς ανάτασης προς τον ουρανό³⁸. Οι φοινίκες αποτελούσαν, άλλωστε σημάδι του εβραϊκού εθνικισμού γι' αυτό και απεικονίζονται σε νομίσματα. Σύμφωνα με τον Σ. Δεσπότη³⁹, ο φοίνικας, ο οποίος αποτελούσε πανάρχαιο

³⁶ Huffman, 'Receiving Jesus as Messiah King: A Synoptic Study on the Way to Luke's Triumphal Entry Account', σελ. 12

³⁷ Φάρραρ, *Ο βίος του Χριστού*, σελ. 363-364

³⁸ Γρηγόριος Παπαμιχαήλ, ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ, *Εβδομαδιαίον παράρτημα του 'Εκκλησιαστικού Φάρου'*, *Ο Πόντιος Πιλάτος*, Τόμος Ι' (Εν Αλεξανδρεία: Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, 1918), σελ. 232

³⁹ Δεσπότης, *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*, σελ. 265-266

σύμβολο της ανάστασης, της αναγέννησης και της αθανασίας, ήταν το εθνικό έμβλημα της Παλαιστίνης και ήταν αποτυπωμένο επάνω στα νομίσματα. Μια άλλη άποψη, είναι αυτή του Χρ. Καρακόλη, που αναφέρει πως με κλαδιά φοινίκων – κατά την αρχαία εποχή – εορταζόταν κάποια μεγάλη νίκη⁴⁰.

Πράγματι, τα κλαδιά των φοινίκων ταιριάζουν απόλυτα στην υποδοχή ενός νικητή, μιας και το πλήθος δεν μπορούσε να κάνει οποιαδήποτε άλλη κίνηση, όπως να Τον υποδεχτεί με συνοδεία μουσικών οργάνων⁴¹, ενώ όλα αυτά μπορεί να αποδίδονται στη νίκη ενάντια του θανάτου, δηλαδή στην Ανάσταση του Λαζάρου που είχε προηγηθεί. Νικηφόρα, λοιπόν, θέλουν να υποδεχθούν τον Ιησού – Μεσσία, όχι μόνο Γαλιλαίοι αλλά παντός είδους Ιουδαίοι προσκυνητές με την ελπίδα πως θα τους σώσει από τους Ρωμαίους.

Ενδιαφέρον προκαλεί η άποψη πως ο συμβολισμός των υφασμάτων και των κλάδων προέκυψε στην αντήληψη των ανθρώπων ως συνέπεια της «αμαρτίας»⁴²:

«καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα» (Γεν. 3:7).

Με την εντολή να σώσει το λαό από τις «αμαρτίες» του, ο Ιησούς περπατά επάνω σε «κλαδιά φοινίκων» και «υφάσματα», αποτελέσματα της αμαρτίας την οποία και υποτάσσει. Ο Αδάμ και η Εύα - μετά την ανομία που διέπραξαν - χρησιμοποιούν φύλλα ώστε να καλύψουν τη γύμνια τους, κάτι που προηγουμένως δεν τους είχε απασχολήσει. Ως εκ τούτου, σε μια αληθινή σχέση δεν υπάρχει γυμνότητα, ούτε μυστικά, ούτε ιδιωτικότητα, παρά μόνο καθαρότητα ανάμεσα στο ζευγάρι ή τους γονείς με τα παιδιά. Στον άδειο τάφο μετά την Ανάσταση, παρατηρούμε πως το ένδυμα «εγκαταλείπεται»:

«καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.» (Ιω. 20:7)

ώστε να κατανοήσουμε πως με αυτόν τον τρόπο ότι το αποτέλεσμα της αμαρτίας δεν υπάρχει πια.

---

⁴⁰ Χρήστος Καρακόλης, *Πανεπιστημιακές Σημειώσεις στην Ερμηνεία του Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου* (Ενότητα 3), (Αθήνα: Τμήμα Θεολογίας), σελ. 26

⁴¹ Σάββας Αγουρίδης, *Το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α' Κεφ. 1-12*, (Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 2005), σελ. 535-537

⁴² John Britto, *The True Meaning of Hosanna (Mk 11:1-10)*, Article 2125, (Academia Letters, 2021), σελ. 3

Τα προϊστορικά χρόνια ο όνος εθεωρείτο μεταφορικό μέσο για τα βασιλικά στρώματα κι αυτό γίνεται αντιληπτό φέρνοντας στη μνήμη ορισμένα παραδείγματα, όπως ο Μωυσής (Εξ. 4:20) ή ο Σολομώντας (Α' Βασ. 1:33). Την εποχή του Ιησού στην Ιερουσαλήμ οι βασιλείς χρησιμοποιούσαν συνήθως πολεμικά άλογα τα οποία ήταν στολισμένα, ενώ συνοδεύονταν από ιππείς και μεγαλοπρεπείς πομπές κι απαρτίζονταν από πλήθος κόσμου⁴³.

Ο Ευαγγελιστής Μάρκος, με το συγκρατημένο ύφος και τη μη ενθουσιώδη περιγραφή μας κάνει να καταλάβουμε πως η θριαμβευτική είσοδος του Μεσσία δεν ήταν τελικά και τόσο «θριαμβευτική». Θα την ονομάζαμε περισσότερο ήσυχη και χωρίς να προκαλεί και να «τραβάει τα βλέμματα». Ως πιο φειδωλός και περιορισμένος στα λεγόμενά του ο Μάρκος, περιγράφει τη σκηνή με πιο απλούς αριθμητικούς όρους «πολλοί», «άλλοι»⁴⁴ μη θέλοντας να δώσει έμφαση στον αριθμό του πλήθους. Επίσης, δεν κάνει σχόλια που να υποδηλώνουν πως η πόλη «τραντάχτηκε» από την έλευση του Μεσσία και την αποδοχή Του. Αντιθέτως, μας κάνει να καταλάβουμε πως ήταν ένα ήρεμο πέρασμα με μια λιτή και αθόρυβη επισημότητα. Η αιτία μπορεί να αποδοθεί στην «ηλεκτρισμένη» ατμόσφαιρα λόγω του επικείμενου Πάθους και της Σταύρωσης που πλησιάζει. Στα Ευαγγέλια του Ματθαίου και του Μάρκου το πλήθος που επευφημεί τον Ιησού είναι οι συνοδοιπόροι του στο ταξίδι. Ο Λουκάς, αντίθετα, στο (Λκ. 19:37) μας πληροφορεί πως αυτοί που κραύγαζαν ήταν μόνο οι μαθητές του. Γί' ακόμα μια φορά ο Ιωάννης κάνει τη διαφορά, επισημαίνοντας πως το πλήθος που κραύγαζε ήταν οι κάτοικοι της Ιερουσαλήμ (Ιω. 12:13) οι οποίοι περιμένουν με αγωνία το νέο βασιλιά.

Από τις Πράξεις των Αποστόλων πληροφορούμαστε πως, πιθανόν η ομάδα μαθητών που περιέβαλε τον Κύριο να ήταν στον αριθμό περίπου εκατόν είκοσι (120):

«Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν εἶπεν ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσι» (Πρ. 1:15),

όσοι, δηλαδή, συγκεντρώθηκαν στην Ιερουσαλήμ μια εβδομάδα αργότερα, μετά το θάνατό Του. Φυσικά, ρόλο έπαιξε και η ήσυχη πορεία χωρίς διατάραξη της ειρήνης ή

---

⁴³ Πατρώνος, *Η ιστορική πορεία του Ιησού από τη φάτνη ως τον κενό τάφο*, σελ. 457-458

⁴⁴ Δημήτριος Τρακατέλλης, *Εξουσία και Πάθος, Χριστολογικές Απόψεις του Κατά Μάρκον ευαγγελίου* (Αθήνα: εκδ. Δόμος, 1983), σελ. 173-175

πράξεις βίας⁴⁵. Η ατμόσφαιρα απέπνεε μια αθόρυβη επισημότητα παραπέμποντας σκηνικό ιεροτελεστίας. Το σίγουρο είναι πως πράγματι ο Χριστός έκανε τη συγκεκριμένη είσοδο έχοντας ένα σκοπό και επιλέγοντας να μη μιλήσει με λέξεις αλλά με ενεργές πράξεις⁴⁶.

Οι άνθρωποι θα πρέπει να «ξεφύγουν» από το πλήθος, να αναγνωρίσουν τον Ιησού ως Εκείνον που αντιστρέφει την κρίση σε ειρήνη και χαρούμενοι να τον δεχθούν ως τον απόλυτο Μεσσία βασιλιά⁴⁷.

Αυτό οφείλεται, αφενός, στο ότι παντού τριγύρω υπήρχε η Ρωμαϊκή φρουρά που ήταν ανά πάσα ώρα έτοιμη να συλλάβει τον Ιησού κι αφετέρου, στο πλήθος της Ιερουσαλήμ - που αναφέρεται μόνο από τον Ιωάννη - το οποίο δε γνώριζε σχεδόν καθόλου τον Ιησού. Το ότι ο Ιησούς δε συνελήφθη εκείνη τη στιγμή δικαιολογείται ακριβώς απ' αυτό το γεγονός, συνοδευόταν από ένα μικρό αριθμό μαθητών και οπαδών που ανάμεσα σε τόσο κόσμο (πιθανολογείται να παρευρίσκονταν περίπου 150.000-250.000 άτομα) ήταν απίθανο να τραβήξει την προσοχή των ρωμαϊκών αρχών.

Στα μάτια των Ρωμαίων ο Ιησούς παρουσιαζόταν ως ένας ταραχοποιός που αποτελούσε τον αρχηγό μιας στυγνής κι επικίνδυνης ομάδας δυσαρεστημένων ανθρώπων⁴⁸. Οι ημέρες του Πάσχα ανέκαθεν αποτελούσαν δύσκολη περίοδο, αφού οι Ισραηλίτες πανηγύριζαν την απελευθέρωση του λαού από την αιγυπτιακή υποταγή, με αποτέλεσμα η Ιερουσαλήμ να αποτελεί πυριτιδαποθήκη. Το τελευταίο πράγμα, λοιπόν, που επιθυμούσαν εκείνη τη στιγμή οι Ρωμαίοι είναι η διατάραξη της κοινής ησυχίας και της δημόσιας τάξης.

Εν κατακλείδι, πρέπει να επισημάνουμε πως, ενώ ο κόσμος περίμενε να συναντήσει τον ένα και μοναδικό βασιλιά-αρχηγό που θα επιφέρει τη σωτηρία του κόσμου, τουναντίον συναντά τον Σωτήρα των ψυχών τους⁴⁹. Δεν υπάρχει χειρότερο στη ζωή του ανθρώπου, από το να χάνεται ξαφνικά η ελπίδα που τον διακατέχει και να νομίζει πως ζει στην πλάνη. Η σκηνή αυτή, μας κάνει να κατανοήσουμε απόλυτα γιατί

---

⁴⁵ Τρακατέλλης, *Εξουσία και Πάθος, Χριστολογικές Απόψεις του Κατά Μάρκον ευαγγελίου*, σελ. 173

⁴⁶ Bishop, 'Christ's 'Atriumphal' Entry'. 30.12.2019, χ.σ. Διαθέσιμο: <https://jamesbishopblog.com/2019/12/30/the-historicity-of-jesus-christs-triumphal-entry/>

⁴⁷ Huffman, 'Receiving Jesus as Messiah King: A Synoptic Study on the Way to Luke's Triumphal Entry Account', σελ. 12

⁴⁸ Gibson, *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού*, σελ. 164

⁴⁹ Antony Bloom, *Στο φως της Κρίσης του Θεού, Πορεία από το Τριώδιο στην Ανάσταση*, μτφρ. Πολυξένη Τσαλίκη-Κιοσογλου, (Αθήνα: Εκδ. Εν πλώ, 2009), σελ. 135-140

πολλοί άνθρωποι από το πλήθος που κραύγαζαν και τον υποδέχτηκαν με θέρμη, που άκουγαν τις ομιλίες Του και τον θαύμαζαν απερίγραπτα, στο τέλος ήταν αυτοί που την ώρα του Πάθους του γύρισαν την πλάτη.

1.1.2. Η ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως, η αφήγηση της εισόδου και ο χαρακτηρισμός «θριαμβευτική» δεν χρησιμοποιήθηκε πουθενά κατά τους τρεις (3) πρώτους αιώνες⁵⁰. Στη μεταγενέστερη χριστιανική γραμματεία και μέσω της αλληγορικής ερμηνείας του Προφήτη Ζαχαρία (9:9), ο όνος ταυτίστηκε με τον αμαρτωλό άνθρωπο.

Από τους μεταγενέστερους συγγραφείς, πρώτος ο Ιουστίνος (†100-165μ.Χ.) – το 2ο π.Χ. αιώνα – κάνει σύνδεση της Γενέσεως (49:10-11) με την προφητεία του Ζαχαρία (9:9), αναφέροντας χαρακτηριστικά πως ο όνος ήταν δεμένος σε ένα αμπέλι στην άκρη του χωριού⁵¹.

Όπως μας πληροφορεί ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος (†349–407μ.Χ.) το προφητικό στοιχείο της εισόδου - κυρίως στον Ματθαίο - δηλώνει πως ο Θεός ψάχνει να βρει ανάπαυση στα «ακάθαρτα» Έθνη. Ο Χρυσόστομος ταυτίζει τον πώλο με την Εκκλησία, ενώ πριν συμβόλιζε τα ακάθαρτα Έθνη.⁵² Μόλις ο Κύριος κάθισε επάνω, τα Έθνη καθαρίστηκαν:

«Ενταῦθα γάρ ἡ Ἐκκλησία δηλοῦται διὰ τοῦ πώλου, καὶ ὁ λαὸς ὁ νέος, ὁ ποτέ μὲν ἀκάθαρτος, μετὰ δέ τό καθίσει τόν Ἰησοῦν καθαρὸς γενόμενος».

Προτρέπει μάλιστα τους πιστούς, να μην ιππεύουν πια άλογα ή μουλάρια, παραμόνο όνους όπως έπραξε και ο ίδιος ο Κύριος⁵³.

Ο Κύριλλος Αλεξανδρείας (†376–444μ.Χ.)⁵⁴ αναφέρει πως η επιλογή του Κυρίου να καθίσει σε πώλο και η είσοδος στην πόλη της Ιερουσαλήμ γίνεται με μετριοπάθεια και

⁵⁰ Γκουτζιούδης, *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων*, σελ. 347-349

⁵¹ Ιουστίνος, *Απολογία Πρώτη Υπέρ Χριστιανών*, *Patrologiae Graeca*, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 6, σελ. 380A

⁵² Ιωάννης Χρυσόστομος, Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, *Υπόμνημα εις τόν Άγιον Ματθαίον τόν Εύαγγελιστήν*, Όμιλία Ες', *Patrologiae Graeca*, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 58, σελ. 627

⁵³ ό.π. Ιωάννης Χρυσόστομος, *Υπόμνημα εις τόν Άγιον Ματθαίον τόν Εύαγγελιστήν*, (PG), Τομ. 58, σελ. 628

⁵⁴ Κύριλλος, Αρχιεπίσκοπος Αλεξανδρείας, *Τα ευρισκόμενα πάντα*, *Patrologiae Graeca*, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 74, σελ. 80B

βαθιά ταπεινώση, διδάσκοντάς μας να μην παρασυρόμαστε πολλές φορές από επαίνους. Το συμβολικό χαρακτήρα της πράξης αυτής αναφέρει και ο Ευθύμιος Ζυγαβηνός (†1050–1120μ.Χ) σημειώνοντας πως ο Χριστός κάθισε επάνω στον πάλο που απεικονίζει τα Έθνη και από πίσω ακολουθούσε η όνος που ήταν ο λαός των Ιουδαίων⁵⁵. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα μόλις ο Χριστός κηρυχθεί στα Έθνη, ν' ακολουθήσουν και οι Ιουδαίοι των οποίων η πίστη θα επιστρέψει εκεί που πρέπει, στον ένα και μοναδικό Θεό. Τον ταπεινωτικό χαρακτήρα της σκηνής αυτής αναφέρει και ο Ανδρέας Κρήτης (†650–740μ.Χ.)⁵⁶, τονίζοντας πως ο εκ της φάτνης γενόμενος έρχεται να δώσει το φως της σωτηρίας.

Αν υποθέσουμε – σύμφωνα με την Πατερική ερμηνευτική – πως ο πάλος συμβολίζει την ανθρωπότητα, καθώς λύνεται είναι σα να λύνεται αυτομάτως και η αμαρτία, ενώ οι παρευρισκόμενοι που ρωτούν τους δύο μαθητές γιατί λύνουν και παίζουν τον πάλο, αντιπροσωπεύουν τους πονηρούς εξουσιαστές που καταδικάζουν σε θάνατο τον Κύριο, μη γνωρίζοντας όμως πως ο συγκεκριμένος θάνατος θα χάριζε την αθανασία και την άνοδο στους Ουρανούς⁵⁷.

Ο Άγιος Νικόδημος ο αγιορείτης (†1749μ.Χ.–1809μ.Χ.) δηλώνει πως, αν θεωρήσουμε τόσο τον πάλο όσο και την όνο - που αναφέρονται μόνο στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο - ότι συμβολίζουν το λαό του Έθνους, η κίνηση του Κυρίου να κάτσει επάνω αποδεικνύει πως ήρθε να διαλύσει την ειδωλολατρία και να χαλινώσει την ακράτητη ορμή που είχαν τα Έθνη προς την αθεΐα⁵⁸. Στην Παλαιά Διαθήκη προφητεύτηκε και το περιστατικό αυτό, παρομοιάζοντας την άμπελο με το Χριστό και την ψαλίδα με την οποία το κλήμα της αμπέλου περιτυλίγεται στα ξύλα και τα συγκρατεί είναι οι Μαθητές του Χριστού.

---

⁵⁵ Αγ. Βλασίου Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου, *Οι Δεσποτικές εορτές*, σελ. 206

⁵⁶ Ανδρέας, Αρχιεπίσκοπος Κρήτης, *Λόγος Θ' Είς τά Βαΐα*, *Patrologiae Graeca*, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 97, σελ. 989-992

⁵⁷ Αγ. Βλασίου Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου, *Οι Δεσποτικές εορτές*, σελ. 208

⁵⁸ ό.π. Αγ. Βλασίου Ιεροθέου, *Οι Δεσποτικές εορτές*, σελ. 206

1.2. ΙΟΥΔΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

1.2.1. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΔΑΒΙΔ ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΒΩΤΟ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

Είναι ευρέως γνωστό πως, η ερμηνεία που αποδόθηκε από το λαό στα δύο γεγονότα της πτώσης του Ισραήλ και του Ιούδα, από τους Ασσύριους (722/721 π.Χ.) και τους Βαβυλώνιους (587/586 π.Χ.) αφενός ήταν η πλήρης υπακοή στις εντολές του Θεού κι αφετέρου η τιμωρία που τους καταλογίστηκε για την ανυπακοή τους προς Αυτόν⁵⁹.

Η περίοδος που ακολουθεί – συμπεριλαμβανομένης της ανασύνταξης του Δευτέρου Ναού (536 π.Χ. - 70 μ.Χ.) – χρήζει μεγάλης σημασίας τόσο για τους Ιουδαίους όσο και για τους Χριστιανούς.

Ο Θεός επισύναπτε συμφωνίες ανάμεσα σ' Εκείνον και τον άνθρωπο, με σχετικό παράδειγμα τη συμφωνία με τον Νώε ή τον Αβραάμ. Σημαντικότερη όλων ήταν εκείνη που έγινε ανάμεσα στο Θεό και τον Μωυσή⁶⁰ - συνεπώς και ολόκληρου του Ισραήλ - στο όρος Σινά όπου και δόθηκε ο ιερός Δεκάλογος⁶¹ :

«καὶ ἀνήγγειλεν ὑμῖν τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ἣν ἐνετείλατο ὑμῖν ποιεῖν, τὰ δέκα ῥήματα, καὶ ἔγραψεν αὐτὰ ἐπὶ δύο πλάκας λιθίνας» (Δευτ. 4:13)

«καὶ ἔγραψεν ἐπὶ τὰς πλάκας κατὰ τὴν γραφὴν τὴν πρώτην τοὺς δέκα λόγους, οὓς ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ὄρει ἐκ μέσου τοῦ πυρός, καὶ ἔδωκεν αὐτὰς Κύριος ἐμοί.» (Δευτ. 10:4)

Όπως πληροφορούμαστε από το Δευτερονόμιο:

«Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ εἶπε Κύριος ... κιβωτὸν ξυλίνην» (Δευτ. 10:1),

ο Μωυσής δέχθηκε εντολή από τον Κύριο να φτιάξει μια ξύλινη κιβωτό – γνωστή ως «Κιβωτός της Διαθήκης» – στην οποία μέσα θα φυλάσσονταν οι πλάκες με το νόμο του Θεού. Η κιβωτός βρισκόταν «πανταχού παρούσα», κυρίως στις μάχες του λαού όπου αποτελούσε το ορατό σύμβολο της παρουσίας του Γιαχβέ. Υπεύθυνοι για τη μεταφορά

⁵⁹ Κωνσταντίνος Ζάρρας, *Ιστορία της Εποχής της Καινής Διαθήκης*, Τόμος α' (Αθήνα: εκδ. Έννοια, 2005), σελ. 20-32

⁶⁰ Εξ. 19:5, 24:1-8.

⁶¹ Δευτ. 4:13, 10:4

της ήταν οι Λευίτες οι οποίοι την κουβαλούσαν στους ώμους κρατώντας τις δοκούς που την περιέβαλαν (Α' Χρον. 15:15).

Σχετικά με την ιστορία της κιβωτού μετά την κατάκτηση της Παλαιστίνης μεταφέρθηκε στη Σηλώ όπου αποτελούσε προφητικό κέντρο⁶². Στη μάχη μεταξύ Ισραηλινών και Φιλισταίων – παρουσία της κιβωτού – οι Ισραηλίτες νικήθηκαν με αποτέλεσμα η κιβωτός της Διαθήκης να περάσει στα χέρια των νικητών (Α' Σαμ. 4:10), προξενώντας τους, όμως, μια σειρά δυσάρεστων γεγονότων και καταστάσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να την παραδώσουν ξανά στα χέρια των Ισραηλιτών, ενώ μετά την καταστροφή της Σηλώ η κιβωτός μεταφέρθηκε στην Κιριάθ-Ιαρίμ όπου οι άνδρες της πόλης:

«εἰσάγουσιν αὐτὴν εἰς οἶκον Ἀμιναδάβ τὸν ἐν τῷ βουνῷ· καὶ τὸν Ἐλεάζαρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἠγίασαν φυλάσσειν τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου» (Α' Σαμ. 7:1)

και έμεινε εγκατεστημένη για είκοσι (20) χρόνια (Α' Σαμ. 7:2) έως τη μεταφορά της στην Ιερουσαλήμ από τον Δαβίδ⁶³.

Κρίσιμο σημείο στην ιστορία του Ισραήλ, αποτέλεσε η μεταφορά της Κιβωτού της Διαθήκης με εντολή του Δαβίδ από την πόλη Κιριάθ-Ιαρίμ στα Ιεροσόλυμα, μετά το έτος 1070 π.Χ. και αφού είχαν προηγηθεί πολλές μετακινήσεις της. Η μεταφορά της Κιβωτού την οποία αναλάμβαναν οι Λευίτες, αποτελούσε λατρευτική πράξη με συνοδεία ύμνων και μουσικής⁶⁴.

Η ιστορία της «σύλληψης» και της επιστροφής της Κιβωτού, θυμίζει τις περιγραφές - σε ορισμένες περιπτώσεις - της επιστροφής θεϊκών εικόνων⁶⁵ κατά τις πρώτες αυτοκρατορίες των Ακκαδίων και των Χετταίων.

Ο Δαβίδ, ενδεδυμένος με ιερατικό ένδυμα⁶⁶ το λεγόμενο «έφώδ⁶⁷», συνοδεία των υπόλοιπων Ισραηλιτών, μεταφέρει την Κιβωτό της Διαθήκης, ενώ τους περικλείει ένα χαρμόσυνο κλίμα. Όντας επικεφαλής της πομπής, ακολουθούν οι προύχοντες του λαού,

⁶² Βασίλειος Βέλλας, *Εβραϊκή Αρχαιολογία* (Αθήνα: εκδ. Αποστολικής Διακονίας, 1984), σελ. 112

⁶³ Νικόλαος Ολυμπίου, *Το Βαμά ως χώρος λατρείας στο Αρχαίο Ισραήλ*, (Αθήνα, εκδ. Εννοια, 1991), σελ. 170

⁶⁴ Καραγιάννης, *Αρχαιολογία και Θεσμολογία του Βιβλικού Ισραήλ*, σελ. 308

⁶⁵ Karel Van Der Toorn and Cees Houtman, *David and the Ark* (The Society of Biblical Literature, 1994), σελ. 225

⁶⁶ Βέλλας, *Εβραϊκή Αρχαιολογία*, σελ. 166

⁶⁷ *έφώδ*: λινό περιζώμα που αποτελούσε την ιερατική ενδυμασία κατά την αρχαία εποχή.

χορεύοντας και τραγουδώντας με όλη τους τη δύναμη⁶⁸. Σε ατμόσφαιρα πανηγυρικής εορτής, έπαιζαν κιθάρες, άρπες, τύμπανα, κρόταλα και κύμβαλα προκειμένου να τιμήσουν και να ευχαριστήσουν τον Κύριο (Β' Σαμ. 6:4-5), ενώ κάθε έξι βήματα που έκαναν αυτοί που κρατούσαν την Κιβωτό, ο Δαβίδ θυσίαζε ένα βόδι κι ένα παχύ μοσχάρι (Β' Σαμ. 6:13-15).

Αναμφίβολα, η σκηνή που περιγράφεται στο (Β' Σαμ. 6:1-23) διαχέει στον αναγνώστη ζωντάνια, δυναμικότητα και πλήρη έκφραση⁶⁹. Σύμφωνα με τον Martin Blogg, ο χορός του Δαβίδ αποτελεί μια ιερή πομπή με εκστατική διάσταση. Η μεταφορά της Κιβωτού της Διαθήκης εντός των ορίων της Πόλης του Δαβίδ, έδωσε ώθηση στην κοινοτική γιορτή. Ο Δαβίδ – ο οποίος ηγείτο της πομπής – συγκέντρωσε «όλο τον οίκο του Ισραήλ» προκειμένου να συμμετέχει σ' αυτό το χαρμόσυνο γεγονός. Η λέξη «όλος» εσωκλείει όλες τις ηλικίες του λαού από τους νέους έως τους ηλικιωμένους, άντρες, γυναίκες και παιδιά.

Η διπλή ιδιότητα του Δαβίδ (βασιλιάς και ιερέας) και η περιγραφή της τελετής για τη μεταφορά κι επιστροφή της Κιβωτού, μας παραπέμπει σε μια αρχαία τελετουργία προς τιμήν της γονιμότητας⁷⁰. Σύμφωνα με την παράδοση της Μέσης Ανατολής, τον βασιλιά και κυρίαρχο της πόλης, διακατείχαν ποικίλοι ρόλοι. Είχε, λοιπόν, παράλληλα το ρόλο του πολιτικού, του δικαστικού, του στρατιωτικού, του θρησκευτικού ηγεμόνα και του οικονομικού κυρίαρχου. Ο Δαβίδ αφαίρεσε τα βασιλικά του ρούχα – όπως προαναφέρθηκε – και ντύθηκε με το ιερατικό ένδυμα της εποχής.

Στα αρχαία χρόνια, ο κυβερνήτης λειτουργούσε ως συνδεδετικός κρίκος μεταξύ του επίγειου και του ουράνιου κόσμου. Ο λατρευτικός χορός, η προσφορά θυσιών και η ευλογία, αποτελούσαν κομμάτι των καθημερινών υποχρεώσεων της ιεροσύνης⁷¹. Ο Δαβίδ χορεύει μπροστά από την ιερή Κιβωτό προσφέροντας ολοκαύτωμα, ευλογώντας το λαό και το σπίτι του (Β' Σαμ. 6:18-20). Ο ιερός χορός και η ευλογία αποτελούσαν δύο βασικά στοιχεία της γιορτής της γονιμότητας. Με τον τρόπο αυτό, αποσκοπεί στη γονιμότητα της γης, των κοπαδιών και όλων των οικογενειών. Άλλωστε – όπως

---

⁶⁸ Δημήτρης Καϊμάκης, *Ο Ναός του Σολομώντα* (Θεσσαλονίκη: εκτυπωτική Ε.Π.Ε. Uniprint Hellas, 1990), σελ. 25-26

⁶⁹ Aleksandra Nalewaj, *Taniec Dawida i bezdzietność Mikal w świetle 2 Sm 6, 1-23* (Poland: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2020), σελ. 187-188

⁷⁰ ό.π. Aleksandra Nalewaj, *Taniec Dawida i bezdzietność Mikal w świetle 2 Sm 6, 1-23*, σελ. 188

⁷¹ Jean-Louis Ska, *Glina, taniec i ogród. Eseje z antropologii biblijnej* (Krakow: Studio Słowa, 2016), σελ. 64-71

αναγράφεται στο βιβλίο της Γενέσεως – η ευλογία είναι η πρώτη πράξη του Θεού για τα ζωντανά όντα:

«καὶ ἠϋλόγησεν αὐτὰ ὁ θεὸς λέγων αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ... καὶ ἠϋλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς λέγων αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.» (Γεν. 1:22-28)

Ένα πλάσμα ευλογημένο από το Δημιουργό συμμετέχει στην «αναπαραγωγή» ή «διαιώνίζεται». Με τη στάση του, λοιπόν, ο Δαβίδ μέσω της ευλογίας που προσφέρει, προορίζεται ώστε να παρέχει στο λαό του Ισραήλ την ίδια ζωτικότητα και την ικανότητα μετάδοσης της ζωής. Με το χορό του γιορτάζει τον ερχομό του Κυρίου στην πόλη.

Κατά τα λεγόμενα του Robert Barron – μέσω του διπλού ρόλου με τον οποίο εμφανίζεται ο Δαβίδ – θα μπορούσε να του αποδοθεί ο χαρακτηρισμός «νέος Αδάμ».

Οι Πατέρες της εκκλησίας καθώς και οι μελετητές της Πρώτης Διαθήκης, είδαν τον πρώτο άνθρωπο ως βασιλιά και ιερέα. Ο Γιαχβέ, ανέθεσε στον Αδάμ την επιμέλεια του κήπου της Εδέμ. Όντας - ο Αδάμ – αποτέλεσμα της θεϊκής πνοής, δικαίως κατέχει τον τίτλο του πρώτου ιερέα, με τον κήπο της Εδέμ να αποτελεί τον πρώτο αρχαίο ναό.

Η Κιβωτός τοποθετήθηκε στη μέση της σιηνής που είχε στήσει ο Δαβίδ γι' αυτήν και ο βασιλιάς πρόσφερε ολοκαυτώματα και θυσίες κοινωνίας ενώπιον του Κυρίου. Όταν τελείωσε η προσφορά των ολοκαυτωμάτων και των θυσιών, ο Δαβίδ μοίρασε στους παρευρισκομένους από ένα γλυκό ψωμί στον καθένα, ένα κομμάτι ψητό κρέας κι ένα τσαμπί ξερές σταφίδες (Β' Σαμ. 6:18-19). Η όλη τελετουργία φαίνεται να βασιίζεται στις διαδικασίες προετοιμασίας της έναρξης κάθε νέου έτους, που εορταζόταν στην Ιερουσαλήμ στις αρχές του φθινοπώρου⁷².

Από τη στιγμή εκείνη, η Ιερουσαλήμ δεν αποτέλεσε μόνο την πόλη του Ισραήλ αλλά και την πόλη του Θεού⁷³. Όταν πλέον ο Σολομώντας έχτισε το μεγαλοπρεπή Ναό στο όρος Σιών, τότε η Κιβωτός μεταφέρθηκε κι εγκαταστάθηκε μέσα σ' αυτόν,

⁷² Karel Van Der Toorn and Cees Houtman, *David and the Ark*, σελ. 225

⁷³ Ζάρρας, *Ιστορία της Εποχής της Καινής Διαθήκης*, Τόμος α', σελ. 202

προσφέροντας ο ίδιος θυσιαστήριο χιλίων ολοκαυτωμάτων⁷⁴. Κατά την περίοδο της βασιλείας του Δαβίδ και του Σολομώντα και την παραμονή της Κιβωτού στην Ιερουσαλήμ, προσφέρονταν πολλές θυσίες ενώπιόν της. Πολλοί μελετητές έχουν υποστηρίξει τη σημασία του ρόλου που έπαιξε η Κιβωτός ώστε να επιλεγεί η Ιερουσαλήμ ως το κεντρικό ιερό⁷⁵. Επιπλέον, μέσω αυτής της λατρείας επισφραγίστηκε ο θεμελιώδης ρόλος που είχε η Κιβωτός της Διαθήκης στη ζωή του Ισραήλ δίδοντας στην πόλη αξιοπρέπεια και κύρος.

1.2.2. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟΣΟΡ Β' ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ορόσημο στην ιστορία των Εβραίων, καθώς και απαρχή μιας νέας περιόδου αποτελεί η ευρέως γνωστή σε όλους *Βαβυλώνια αιχμαλωσία*⁷⁶. Το έτος 586π.Χ. έγινε κατάληψη του βασιλείου του Ιούδα από τον βασιλιά Ναβουχοδονόσορα Β' με αποτέλεσμα οι αιχμάλωτοι Ιουδαίοι να εξοριστούν και να μεταφερθούν από την Παλαιστίνη στη Βαβυλώνα⁷⁷. Με αυτή τη μορφή μετοικεσίας τονίζεται η κατάσταση που επικράτησε, δηλαδή η μεταφορά διαμονής του αιχμάλωτου λαού.

Ιδρυτής της νεοβαβυλωνιακής αυτοκρατορίας (αυτοκρατορίας των Χαλδαιών) υπήρξε ο βασιλιάς Ναβοπολασάρ⁷⁸. Μετά το θάνατό του, τον διαδέχτηκε ο υιός του, Ναβουχοδονόσορ Β', ο οποίος ανήλθε στο θρόνο και βασίλευσε για μεγάλο χρονικό διάστημα περί τα έτη (605-562π.Χ.).

Η βασιλεία του Ναβουχοδονόσορα, αποτέλεσε σπουδαίο κομμάτι στην ιστορία της Βαβυλώνας, καθώς συνεχίζοντας την πολιτική του πατέρα του πέτυχε – μέσω της διεθνούς διπλωματίας και των σχέσεων με τους γύρω λαούς – να επεκτείνει το κράτος

---

⁷⁴ Ολυμπίου, *Το Βαμά ως χώρος λατρείας στο Αρχαίο Ισραήλ*, σελ. 167, 321

⁷⁵ Χρήστος Καραγιάννης, *The Ark of the Covenant* (Αθήνα: Reprinted from 'THEOLOGIA', 2005), σελ. 81-82

⁷⁶ βλ. «Μετοικεσία Βαβυλώνας», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια (Θ.Η.Ε.)*, Τόμος 8, (Αθήνα: 1966), σελ. 1095-1096

⁷⁷ **Βαβυλώνα:** *Η χώρα των Χαλδαιών μεταξύ των Ευφράτη και Τίγρη μέχρι το ύψος της σημερινής Βαγδάτης. Κέντρο της απότερης Ανατολής ήδη από τη 2η χιλιετία π.Χ. μέχρι το 200 π.Χ.* Γνωστός ο Ναβουχοδονόσορ (604–562 π.Χ.) ο οποίος άλωσε την Ιερουσαλήμ και εκτόπισε την αριστοκρατία στην περιοχή Νιπούρ της Βαβυλωνίας, όπου έγιναν αυτόπτες μάρτυρες γιγάντιων οικοδομικών έργων. βλ. Σωτήριος Δεσπότης, «Βαβέλ-Βαβυλώνα», *Λεξικό Αγίας Γραφής*, (Αθήνα: χ.χ.)

⁷⁸ βλ. «Ναβουχοδονόσορ Β' (634-562π.Χ.)», *Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια (ΜΟΧΕ)*, Τόμος 11, (Αθήνα: Στρατηγικές εκδόσεις), σελ. 443

προς τη Δύση και συγκεκριμένα στη Συρία και την Παλαιστίνη. Κατέχοντας εξαιρετική στρατιωτική ισχύ, ήταν ο μόνος που κατάφερε κατά τη διάρκεια της βασιλείας του να πολιορκήσει τρεις (3) φορές της πόλη της Ιερουσαλήμ, πετυχαίνοντας μάλιστα, την καταστροφή της το 586π.Χ.

Επί των ημερών του, η αυτοκρατορία της Βαβυλώνας κατέκτησε την κορυφή της δόξας κι έφτασε στο αποκορύφωμα του μεγαλείου της. Πέραν της υψηλής στρατιωτικής δύναμης ο Ναβουχοδονόσορ επέδειξε μεγάλο ζήλο σχετικά με την ανοικοδόμηση της Βαβυλώνας την οποία ολοκλήρωσε, ενώ παράλληλα επέκτεινε τα οχυρωματικά έργα που είχε ξεκινήσει ο πατέρας του.

Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πρόσωπα στην ιστορία της Βαβυλώνας, αφού στη διάρκεια των σαράντα τριών (43) χρόνων της βασιλείας του η πόλη απέκτησε μεγάλη δόξα⁷⁹. Όντας ο μεγαλύτερος και σπουδαιότερος μονάρχης, γενναίος στρατηγός και φιλότεχνος έκανε μεγάλα έργα καταφέροντας η πόλη να φτάσει στον κολοφώνα της λαμπρότητας, φέροντας τον τίτλο της μεγαλύτερης πόλης του κόσμου.

Τα κατορθώματά του όντως ήταν αξιοθαύμαστα, αφού άνοιξε διώρυγες, κατασκεύασε περισσότερους από είκοσι (20) ναούς, έφτιαξε υδραγωγεία, δεξαμενές κ.α. Παράλληλα καλλιεργήθηκαν οι τέχνες και τα γράμματα⁸⁰, ενώ το εκπληκτικό γούστο του αντικατοπτρίζεται και στους «κρεμαστούς κήπους της Βαβυλώνας» προς τιμή της συζύγου του, ένα από τα επτά θαύματα του κόσμου που όμως δεν υπάρχουν στοιχεία και ίχνη προς ανακάλυψη και μελέτη.

Όπως προαναφέρθηκε, στα χρόνια της βασιλείας του Ναβουχοδονόσορα η πόλη της Ιερουσαλήμ πολιορκήθηκε συνολικά τρεις (3) φορές.

Η πρώτη απόπειρα πολιορκίας της Ιερουσαλήμ πραγματοποιήθηκε το έτος 605π.Χ. Τα χρόνια εκείνα βασιλιάς της Ιερουσαλήμ ήτο ο Ιωακείμ (βασίλεψε συνολικά 11 έτη) κι ενώ έχει προηγηθεί η νίκη του Ναβουχοδονόσορ επί του Φαραώ Νεχαώ, ο Βαβυλώνιος βασιλιάς καταφέρνει να κάνει τον Ιωακείμ υποτελή του (Β' Βασ. 24:2).

---

⁷⁹ Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο΄. Δ΄ Βασιλείων*, Δ΄ Έκδοσις, Τόμος 11 (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ορθόδοξου Χριστιανικής Αδελφότητας 'ΛΥΔΙΑ', 1986), σελ. 171-172

⁸⁰ Χρήστος Καραγιάννης, *Αρχαιολογία και Θεσμολογία του Βιβλικού Ισραήλ* (Αθήνα: εκδ. Έννοια, 2013), σελ. 126

Αποτέλεσμα της πρώτης απόπειρας ήταν να λεηλατηθεί μέρος των θησαυρών της πόλης καθώς και μετοικεσία της «ελίτ» της Ιερουσαλήμ στη Βαβυλώνα, με τον προφήτη Δανιήλ να αποτελεί μέρος του πλήθους⁸¹.

Τρία (3) χρόνια αργότερα κατά το έτος 602π.Χ., ο Ιωακείμ επαναστάτησε εναντίον του Ναβουχοδονόσορα καταφέροντας στο διάστημα των επόμενων ετών οι Βαβυλώνιοι να υποχωρήσουν και να αφήσουν το λαό ήσυχο για λίγο διάστημα. Στο ενδέκατο (11) έτος της βασιλείας του, ο βασιλιάς Ιωακείμ πεθαίνει και το θρόνο αναλαμβάνει ο δεκαοκτώ (18) ετών υιός του Ιωαχίν το έτος 597π.Χ. Η διάρκεια της βασιλείας του, δυστυχώς, ήταν πολύ σύντομη καταλαμβάνοντας διάστημα μόλις τριών (3) μηνών (Β' Βασ. 24:8).

Την ίδια χρονιά της βασιλείας του Ιωαχίν (597π.Χ.) πραγματοποιήθηκε και η δεύτερη απόπειρα επίθεσης του Ναβουχοδονόσορα στην Ιερουσαλήμ. Συνέλαβε τον Ιωαχίν και τους συγγενείς του, άρπαξε όλους τους θησαυρούς του ναού του Κυρίου και των βασιλικών ανακτόρων, κατέστρεψε όλα τα σκεύη που είχε κατασκευάσει ο βασιλιάς Σολομών και χρησίμευαν στη λατρεία του ναού, ενώ αιχμαλώτισε όλους τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ, τεχνίτες και πολεμιστές, άνδρες δυνατούς και ικανούς για πόλεμο (Β' Βασ. 24:10-17).

Στη θέση του Ιωαχίν βασιλιάς ανέλαβε ο θεϊός του Σεδεκίας σε ηλικία εικοσι ενός (21) ετών, ο οποίος βασίλευσε για έντεκα (11) έτη (Β' Βασ. 24:18). Το 589π.Χ. και κατά το ένατο (9ο) έτος της βασιλείας του Σεδεκία, εκείνος επαναστάτησε εναντίον του Ναβουχοδονόσορα προκαλώντας την οργή του δεύτερου ο οποίος προέβη σε πολιορκία της Ιερουσαλήμ περίπου για δύομιση (2,5) έτη, με επακόλουθο την πτώση της το 586π.Χ. Ολόκληρη η πόλη εκπορθήθηκε και την κυρίευσε μεγάλη πείνα. Στην προσπάθεια του λαού να ξεφύγει από την αιχμαλωσία, έγινε η σύλληψη του βασιλιά Σεδεκία τον οποίο έφεραν ενώπιον του Ναβουχοδονόσορα, σκότωσαν τους γιους του και τύφλωσαν τον ίδιο.

Με απεσταλμένο τον αρχηγό της σωματοφυλακής Νεβουζαραδάν, ο Ναβουχοδονόσορ κατάφερε να βάλει φωτιά στο ναό του Κυρίου και σε όλα τα σπίτια της Ιερουσαλήμ. Τα στρατεύματα γκρέμισαν τα τείχη της πόλης και αιχμαλώτισαν όλους όσοι είχαν απομείνει, εκτός από μερικούς – τους πιο φτωχούς – που έμειναν πίσω και ανέλαβαν την καλλιέργεια των χωραφιών και των αμπέλων (Β' Βασ. 25:8-12). Όλα τα

---

⁸¹ βλ. Μιλτιάδης Αγγελάτος, «Ναβουχοδονόσορ», *Βιβλική Εγκυκλοπαίδεια*, Τόμος Δ' (Αθήνα: εκδ. Βιβλικού συνδέσμου, 1976), σελ. 51

χάλκινα σκεύη και τα εργαλεία μεταφέρθηκαν στη Βαβυλώνα, με αποτέλεσμα να μη μείνει σχεδόν τίποτα στην πόλη.

Η αλαζονεία και η υπεροπτική συμπεριφορά του βασιλιά της Βαβυλώνας έγιναν οι αιτίες της άσχημης κατάληξής του⁸². Κατά το τέλος της βασιλείας τον κυριεύσε ένα είδος τρέλας - λυκανθρωπία κατά τους Έλληνες - σύμφωνα με το οποίο ο παθών υποφέρει και κατατάσσει τον εαυτό του στα άγρια θηρία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εγκαταλείπει την ανθρώπινη ζωή και να ζει σαν θηρίο (Δαν. 4:33). Μόλις εξήλθε αυτής της κατάστασης ο Ναβουχοδονόσορ, το πρώτο πράγμα που έκανε ήταν να προσκυνήσει τον ένα και μοναδικό Κυβερνήτη των ανθρώπων (Δαν. 4:34-37). Πέθανε σε μεγάλη ηλικία ενώ διάδοχός του υπήρξε ο υιός του, Μερωδάχ.

1.3. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Στην αρχαιότητα η λατρεία αποτελούσε ένα από τα πιο σημαντικά και αναπόσπαστα στοιχεία για κάθε πόλη-κράτος. Αυτό συνέβαινε αφενός για να έχει η πόλη τη συνεχή επίβλεψη και προστασία των θεών και αφετέρου μέσα από τα είδωλα λατρείας και τους φοβερούς και επιβλητικούς ναούς με τα μεγαλοπρεπή αγάλματα, να επιδεικνύει το κύρος και τη μεγαλειότητά της απέναντι στις υπόλοιπες πόλεις.

Την ανθρωποκεντρική κοσμοθεωρία των αρχαίων Ελλήνων συμπλήρωνε ο ζήλος για αγώνες, νίκες και δόξα καθότι εκτός από τη δύναμη του πνεύματος θεωρούσαν πολύ σημαντική τη δύναμη και την αριστεία του σώματος. Αποτέλεσμα αυτής της θεωρίας ήταν να διοργανώνονται πολλές θρησκευτικές εορτές ανά διαστήματα προς τιμή των Θεών, οι οποίες περιελάμβαναν αγωνίσματα τόσο σωματικά όπως π.χ. στάδιο, πάλη, πένταθλο κ.α. όσο και πνευματικά όπως απαγγελία Ομηρικών επών ή λυρικών ποιημάτων κ.α.

Έτσι, από πολύ νωρίς καθιερώθηκαν αγώνες στα μεγάλα ιερά που είχαν φτιαχτεί προς τιμήν του αρχηγού των θεών Δία, όπως ήταν στη Νεμέα και την Ολυμπία ή στην Ισθμία προς τιμήν του Ποσειδώνα ενώ σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα την ίδια στάση υιοθέτησαν οι πόλεις με εορτές προς τιμήν της Ήρας όπως ήταν τα Ηραία στο Άργος,

---

⁸² Αγγελάτος, «Ναβουχοδονόσορ», *Βιβλική Εγκυκλοπαίδεια*, σελ. 51

προς τιμήν της Δήμητρας, τα λεγόμενα Δημήτρια που τελούνταν στην Ελευσίνα κ.α. Η μεγαλύτερη, όμως, απ' όλες τις εορτές ήταν αυτή των Παναθηναίων προς τιμήν της θεάς Αθηνάς η οποία ετελείτο στην Αθήνα.

1.3.1. Η ΠΟΜΠΗ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ

Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν πολλές εορτές οι οποίες ήταν αφιερωμένες στη θεά Αθηνά. Η μεγαλύτερη και πιο επιφανής απ' όλες τις γιορτές ήταν τα Παναθήναια προς τιμή της πολιούχου Παλλάδος Αθηνάς.

Ιδρυτής της εορτής θεωρείται ο - μυθικός ήρωας της Αττικής και θετός γιος της Αθηνάς -*Εριχθόνιος ή Ερεχθέας*, ο οποίος αφού έστησε στην Ακρόπολη ξόανο (ξύλινο άγαλμα) της θεάς καθιέρωσε τοπικούς αγώνες με ονομασία «Αθήναια». Στην εποχή του Θησέα - ο οποίος προέβη σε συνένωση των συνοικισμών και των δήμων της Αττικής στο άστυ της Αθήνας - η γιορτή μετονομάστηκε σε «Παναθήναια» και λόγω της ένωσης, αλλά και προς τιμή της θεάς Αθηνάς για τη νίκης της στη Γιγαντομαχία⁸³. Εκεί, λοιπόν, διακρίνεται απόλυτα η επικράτηση του νέου πνεύματος της ενοποίησης των Αθηναίων με αποτέλεσμα την εξύψωση της εορτής με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Κατά το πρώτο μισό του 6ου αιώνα (566/565 π.Χ.) και τις αρχές του 5ου αιώνα (410 μ.Χ.) τα Παναθήναια αποτελούσαν τη μεγαλύτερη κρατική εορτή των Αθηνών⁸⁴. Στην αναδιοργάνωσή της συνέβαλε αισθητά ο τύραννος Πεισίστρατος ο οποίος κατέστησε τους αγώνες προσιτούς σε όλο τον ελληνικό κόσμο. Αρχικά η γιορτή ήταν μόνο για τους Αριστοκράτες και αποκλειστικά Παναθηναϊκή. Επί Πεισίστρατου όμως μετατράπηκε σε λαϊκή και Πανελλήνια. Εισήγαγε τους γυμνικούς αγώνες κι επέτρεψε τη συμμετοχή στους ιππικούς αγώνες όλων των ανθρώπων ακόμα και των φτωχών. Μέχρι τότε, δικαίωμα στους ιππικούς αγώνες είχαν μόνο οι πλούσιοι Αθηναίοι οι οποίοι είχαν ιδιόκτητο άλογο.

---

⁸³ Σπύρος Πιμπλής, *Παναθήναια* (Αθήνα: εκδ. Ιδρυμάτρου, 1998), σελ. 45-50

⁸⁴ Σταμάτης Φριτζίλας, 'Πνευματική Ναυτική Καλλιέργεια', 1996, σελ. 414

Στη συνέχεια τα Παναθήναια χωρίστηκαν σε «Μικρά» και «Μεγάλα». Τα Μικρά τελούνταν κάθε χρόνο ενώ τα Μεγάλα κάθε τέσσερα χρόνια και είχαν πιο πανηγυρικό κι επίσημο χαρακτήρα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα κάποια στιγμή την επισκίαση των Μικρών Παναθηναίων και οι συγγραφείς της κλασικής εποχής να κάνουν λόγο μόνο για τα Μεγάλα.

Τα Μεγάλα Παναθήναια γιορτάζονταν τον τρίτο χρόνο της κάθε ολυμπιάδας – τετραετούς χρονικού διαστήματος – είχαν διάρκεια 12 ημέρες και η πομπή τελούνταν στη λήξη την 28η του μήνα Εκατομβαιώνα (τρεις ημέρες πριν τη λήξη του μήνα), που αντιστοιχεί στο δικό μας Δεκαπενταύγουστο και γινόταν η θυσία στη θεά Αθηνά.

Τη μεγαλύτερη φήμη απέκτησε η γιορτή την εποχή του Περικλή ο οποίος, εξύψωσε την Αθήνα σαν πρωτεύουσα όλης της Αττικής και τα Παναθήναια σαν γιορτή όλων των Αθηναίων, αναδεικνύοντας τη θεά Αθηνά και τη λατρεία προς αυτή. Θέλοντας να επιδείξει τον πλούτο και τη δύναμη της αθηναϊκής δημοκρατίας, ο Περικλής αποφασίζει κι επιτρέπει τη συμμετοχή των μετοίκων και των αποικίδων πόλεων στις θυσίες προς τη θεά Αθηνά. Χτίζει Ωδείο στη νοτιοανατολική πλευρά της Ακρόπολης με αποτέλεσμα η γιορτή να συνοδεύεται από την τέλεση μουσικών οργάνων σε συνδυασμό με απαγγελίες ποιημάτων και ομηρικών επών από ραψωδούς.

Η επίσημη πομπή συγκεντρωνόταν μεταξύ του μέσα και έξω Κεραμεικού⁸⁵ (βορειοδυτική γωνία της πόλης) όπου αποτελούσαν ένα δήμο, τον δήμο των Κεραμείων. Οι δύο Κεραμεικοί χωρίζονταν με τείχος αλλά «επικοινωνούσαν μέσω των Κεραμεικών Πυλών ή του Διπύλου όπου ήταν η κυριότερη είσοδος». Στο χώρο του Διπύλου υπήρχε το Πομπείο το οποίο ήταν το κτίριο στο οποίο φυλασσόταν τα ενδύματα και τα απαραίτητα αντικείμενα που προοριζόταν για την πομπή και ονομάζονταν «πομπεία». Από το εξωτερικό μέρος του Διπύλου ξεκινούσε ευθεία οδός που οδηγούσε στην Ακαδημία όπου και στις δύο πλευρές της οδού βρισκόταν οι τάφοι επιφανών Αθηναίων όπως του Περικλή και άλλων πολιτών που σκοτώθηκαν στον πόλεμο. Πριν την είσοδο στην Ακαδημία υπήρχε ο βωμός του Έρωτα ενώ στην είσοδο ο βωμός του Προμηθέα. Από το εσωτερικό του Διπύλου άρχιζε η ευρεία λεωφόρος που περνούσε από την Αγορά όπου έφτανε και τερμάτιζε στην Ακρόπολη.

---

⁸⁵ Σπύρος Πιμπλής, *Παναθήναια* (Αθήνα: εκδ. Ιδρυμάτρου, 1998), σελ. 69-70, 78-81

Την πομπή των Παναθηναίων παρακολουθούσαν οι οι πρυτάνεις, οι εννιά ανώτατοι άρχοντες, οι ταμίες, οι στρατηγοί, οι ταξίαρχοι, οι πομπείς, οι κανηφόρες, οι αθλοθέτες, οι εργαστήνες, οι σκαφηφόροι, οι υδριαφόροι, οι διφριφόροι, οι θαλλαφόροι, τα Στρατιωτικά αποσπάσματα και οι θεωροί.

Η πομπή ξεκινούσε με την Ανατολή του ηλίου στην καρδιά της αρχαίας Αγοράς όπου πλήθος κόσμος παρακολουθούσε την παρέλαση των ιππέων. Η πομπή, με τους αρμόδιους για τις τελετές ανέπεμπε δεήσεις στους βωμούς που ήταν καθ' οδόν, έκανε στάση στο «Ελευσίνιο», ανηφόριζε προς τη βόρεια πλευρά της Ακρόπολης, περνούσε το πλάτωμα μπροστά στα Προπύλαια και κατέληγε μπροστά στους ναούς και τους βωμούς της θεάς. Η απόσταση περίπου ήταν ένα χιλιόμετρο από τον Κεραμεικό μέχρι τα Προπύλαια. Η γιορτή αυτή αποτελούσε ένα μεγάλο πανηγύρι στο οποίο συμμετείχαν όλοι. Εκτός από τον έντονο θρησκευτικό και πολιτικό χαρακτήρα είχε και χαρακτήρα λαϊκό⁸⁶. Ο κόσμος διασκέδαζε δωρεάν, αφού τα χρήματα τα διέθετε το δημόσιο ταμείο του κράτους. Φυσικά υπήρχαν και οι πλούσιοι πολίτες οι οποίοι είχαν το ρόλο του χορηγού, συμβάλλοντας σημαντικά στην όλη διοργάνωση.

Ο βωμός που γινόταν οι θυσίες των Παναθηναίων βρισκόταν έξω από τον Παρθενώνα. Οι ιππείς και τα άρματα σταματούσαν κοντά στον Άρειο Πάγο.

Επάνω σε άρμα που είχε το σχήμα πλοίου με «χίλια κουπιά» τοποθετούσαν τον ιερό πέπλο, τον οποίο ως πανί σχήματος «Τ» κρεμούσαν επάνω στον ιστό του πλοίου⁸⁷. Το παναθηναϊκό πλοίο είχε ως πρότυπο το Διονυσιακό και στα πρώτα πλοία θα μπορούσαμε να συγκαταλέξουμε τις ελληνικές τριήρεις ή ένα από τα εχθρικά πλοία-λάφυρα της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας (480 π.Χ.). Το πλοίο, λοιπόν, παρέπεμπε στην τότε υπάρχουσα ναυτική δύναμη της Αθήνας. Το έσυραν άλογα και ο χώρος «στάθμευσης» ήταν κοντά στον Άρειο Πάγο όπου πιθανόν αποτελούσε – κάποιο σημείο του – και χώρο φύλαξης του πλοίου μέχρι την επόμενη εορτή.

Καθ' όλη τη διάρκεια της πομπής, νέοι και νέες, ιερείς και ιερείες με αληθινά χρυσά στεφάνια στα μαλλιά, έψαλλαν ύμνους προς τιμή της θεάς και αμέσως μετά την

---

⁸⁶ Συνομιλώντας με τον Πάνο Βαλαβάνη για τη ζωφόρο του Παρθενώνα, στο Γνωρίζοντας την Ακρόπολη. (ΣΚΑΙ βιβλίο, 2010), σελ. 206-207

⁸⁷ Σταμάτης Φριτζίλας, 'Πνευματική Ναυτική Καλλιέργεια', 1996, σελ. 414-416

άνοδο στην Ακρόπολη γίνονταν η παράδοση του πέπλου στην ιέρεια της θεάς είτε από τον αθλοθέτη – που είχε αναλάβει τη φροντίδα για την ύφανση του πέπλου – είτε από έναν ταμιά των ιερών χρημάτων της Αθηνάς που περιστοιχιζόταν από ομάδα εργαστηνών. Η παράδοση γινόταν μπροστά στο άγαλμα της Αθηνάς κι ενώπιον όλων των θεών. Σαράντα δρομείς – οι οποίοι αποτελούσαν την ομάδα της Λαμπαδηδρομίας – τρέχοντας τη νύχτα ο ένας μετά τον άλλο με πυρσούς αναμμένους στα χέρια, μετέφεραν στην Ακρόπολη τη φωτιά από το βωμό του Έρωτα που βρισκόταν στην Ακαδημία. Εκείνος που κατάφερε να φτάσει πρώτος, θεωρούνταν ο νικητής και με το άναμμα της φωτιάς στο βωμό ξεκινούσε η τελετή της θυσίας⁸⁸.

Η τελετή της θυσίας αποτελούσε μάλλον το πιο σημαντικό γεγονός της εορτής α) διότι όπως παρατηρείται, τελούνταν στην Ανατολική πλευρά της ζωοφόρου – την ιερότερη πλευρά του ναού - όπου απεικονίζονται μόνο οι Θεοί και κανένα ζώο, ενώ είναι η μόνη πλευρά στην οποία απεικονίζονται γυναίκες και β) πιθανόν από τη συνήθεια που είχαν αποκτήσει οι παλαιότεροι κάτοικοι, επειδή η δομή των δρόμων και των σπιτιών δεν επέτρεπε τη θέα απ' όλα τα σημεία⁸⁹. Η θυσία αποτελούνταν από μια σειρά πράξεων και ονομαζόταν *εκατόμβη* διότι ο αριθμός των ζώων που θυσιάζονταν ήταν εκατό (100). Στην αρχή γινόταν μια προεισαγωγική θυσία στην Αθηνά Υγεία και στη συνέχεια μια δέηση του κήρυκα για την ευτυχία των Αθηναίων και των συμμάχων τους. Τέλος, στο μεγάλο βωμό της Αθηνάς γινόταν θυσία βοδιών και κριαριών που κουβαλούσαν οι πομπείς. Ένα από τα ωραιότερα ζώα θυσιαζόταν στο βωμό της Αθηνάς Απτερης Νίκης.

Γενικότερα, οι θυσίες αποτελούσαν πρακτικό ενδιαφέρον για πολλούς Αθηναίους, αφού τους παρέχονταν δωρεάν κρέας με έξοδα του κράτους. Η διανομή δε γινόταν στην Ακρόπολη αλλά, μέσα στην πόλη και συγκεκριμένα στον Κεραμεικό απ' όπου είχε ξεκινήσει η πομπή.

Εξέχουσα προσωπικότητα του Ελληνικού κόσμου αποτελεί ο Μέγας Αλέξανδρος. Με την εξυπνάδα και την ανδρεία του κατάφερε να επιφέρει πολλές νίκες, ενώ το 332π.Χ. επιτυγχάνει την κατάκτηση της Αιγύπτου και κάνει την είσοδό του στην Ιερουσαλήμ.

---

⁸⁸ Σ. Μαυρομάτης και Κ. Χατζηασλάνη, *28η Έκατομβαιώνος, Μια μέρα με τη ζωοφόρο του Παρθενώνα* (Αθήνα: Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης - Τομέας Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης, 2004), σελ. 3-4

⁸⁹ Herbert William Parke, *Οι Εορτές στην Αρχαία Ελλάδα* (Αθήνα: εκδ. Δαίδαλος, Ι. Ζαχαρόπουλος, 2000), σελ. 61-64

1.3.2. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ο Μέγας Αλέξανδρος γεννήθηκε τον Ιούλιο του 356π.Χ.⁹⁰ από δύο πολύ αξιόλογους γονείς. Πατέρας του ήταν ο Φίλιππος Β', στρατιώτης, αναμορφωτής του μακεδονικού στρατού και εξαιρετος πολιτικός. Έδιδε λύση στις καταστάσεις επιλέγοντας συνήθως διπλωματικούς τρόπους παρά όπλα, γι' αυτό και εύλογα κατείχε τον τίτλο του έξοχου διπλωμάτη. Μητέρα του υπήρξε η Ολυμπιάδα, πριγκίπισσα των Μολοσσών της Ηπείρου.

Θεωρούσε με βεβαιότητα πως η καταγωγή του πατέρα του προερχόταν από τον Ηρακλή και της μητέρας του από την Ανδρομάχη και τον Αχιλλέα⁹¹, με αποτέλεσμα παρά το νεαρό της ηλικίας του να συμπεριφέρεται ως απόγονος τόσο του Ηρακλή όσο και του Αχιλλέα. Για τις πεποιθήσεις αυτές του Αλεξάνδρου δεν υπάρχουν πληροφορίες που να επιβεβαιώνουν το θεϊκό ή ηρωικό «γενεαλογικό δέντρο». Ο υπερβάλλοντας ζήλος και η βαθιά πίστη πως καταγόταν από ηρωικό γένος, του δημιούργησαν ισχυρές εμμονές με επακόλουθο τη συνεχή προσπάθεια επίδειξης δύναμης και υπεροχής.

Μεγάλος αριθμός Ελλήνων συγγραφέων με κυριότερους τον Διόδωρο Σικελιώτη (≈80-20π.Χ.), τον Πλούταρχο (50-120μ.Χ.), τον Αρριανό (95-175 μ.Χ.) κ.α. - και Ρωμαίων ιστορικών όπως ο Κόιντος Κούρτιος Ρούφος (πιθανή χρονολογία συγγραφής την περίοδο της βασιλείας του Κλαυδίου και του Βεσπασιανού), ασχολήθηκαν κι έγραψαν τις πιο έγκυρες πηγές που διασώζονται για τον Αλέξανδρο⁹². Κυριότερη πηγή, από την οποία αντλούμε πληροφορίες για τα παιδικά του χρόνια, αποτελεί το έργο του Πλουτάρχου για το Βίο του Αλέξανδρου τον οποίο συνέγραψε ως παράλληλο του Ιούλιου Καίσαρα⁹³. Σε ηλικία δεκατεσσάρων (14) ετών κι ενώ τον κυριεύε η θέληση και η δίψα για μάθηση έλαβε εκπαίδευση από τον δάσκαλό του Αριστοτέλη με αποτέλεσμα οι γνώσεις του να

---

⁹⁰ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Μέγας Αλέξανδρος - Ελληνιστικοί χρόνοι*, Τόμος 4ος (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., εταιρία ιστορικών εκδόσεων, 2000), σελ. 10

⁹¹ A.B. Bosworth, *Κατακτήσεις και Αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, μτφρ. Κώστας Μακρής, (Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας, 1998), σελ. 45, 468-469

⁹² Δημήτριος Κουγιουμτζόγλου, *Ο Μέγας Αλέξανδρος του Ελληνισμού, Αρχαιότητα-Βυζάντιο-Νεότερη και Σύγχρονη Ελλάδα* (Καβάλα: εκδ. Σαΐτα, 2016), σελ. 37-40

⁹³ Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*

διευρυνθούν, ενώ σύμφωνα με τα γραφόμενα του Πλουτάρχου η μετάδοση γνώσεων περιελάμβανε ηθική και πολιτική διδασκαλία⁹⁴:

«ἔοικε δ' Ἀλέξανδρος οὐ μόνον τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν παραλαβεῖν λόγον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ βαθυτέρων διδασκαλιῶν, ἃς οἱ ἄνδρες ἰδίως ἀκροατικὰς καὶ ἐποπτικὰς προσαγορεύοντες οὐκ ἐξέφερον εἰς πολλούς, μετασχεῖν.» (Πλούταρχος, *Αλεξάνδρου Βίος* 7.5)

Μετά τη δολοφονία του πατέρα του Φιλίππου Β', αφού αποτελούσε τον μοναδικό διάδοχο – ο αδελφός του Αρριδαίος ήταν διανοητικά καθυστερημένος – αναλαμβάνει το θρόνο και χριάζεται βασιλιάς, καταγράφοντας στο ιστορικό του πολλές μάχες, εκστρατείες και νίκες.

Στρέφοντας κάποιος την προσοχή στον Μέγα Αλέξανδρο, αντιλαμβάνεται πως δεν επρόκειτο απλώς για ένα πρόσωπο κύρους και κατακτητή της οικουμένης, αλλά για προσωπικότητα μεγαλύτερης και βαθύτερης σημασίας⁹⁵. Ανατρέχοντας στην Παλαιά Διαθήκη και το βιβλίο του Δανιήλ, παρατίθεται ένα όραμα στο όγδοο (8) κεφάλαιο που στο τέλος της περικοπής τού αποδίδεται και η επεξήγηση. Αρχικά, την εμφάνισή του κάνει ένα ισχυρό κριάρι με δύο κέρατα η δύναμη και η εξουσία του οποίου εμπερικλείει όλα τα σημεία του ορίζοντα. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ένας τράγος ανάμεσα στα μάτια του οποίου υπήρχε ένα κέρατο:

«³καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ εἶδον· καὶ ἰδὸν κριὸς εἰς ἐστηκὼς πρὸ τοῦ Οὐβάλ. καὶ αὐτῷ κέρατα ὑψηλά, καὶ τὸ ἐν ὑψηλότερον τοῦ ἑτέρου, καὶ τὸ ὑψηλὸν ἀνέβαινεν ἐπ' ἐσχάτων.⁴καὶ εἶδον τὸν κριὸν κερατίζοντα κατὰ θάλασσαν καὶ βορρᾶν καὶ νότον, καὶ πάντα τὰ θηρία οὐ στήσεται ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐξαιρούμενος ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἐμεγαλύνθη.» (Δαν. 8:3-4)

Πλησιάζοντας ο τράγος το κριάρι, όντας πιο δυνατός κι επιθετικός το κατατροπώνει μονομιάς.

«καὶ ἐγὼ ἤμην συνίων καὶ ἰδὸν τράγος αἰγῶν ἤρχετο ἀπὸ λιβὸς ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς καὶ οὐκ ἦν ἀπτόμενος τῆς γῆς ... καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐξαιρούμενος τὸν κριὸν ἐκ χειρὸς αὐτοῦ.» (Δαν. 8:5-7)

⁹⁴ Bosworth, *Κατακτήσεις και Αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, σελ. 47-49

⁹⁵ Τιμολέων Γαλάνης, *Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ιερουσαλήμ* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ostracon, 2018), σελ. 23

Στην πορεία όμως, το κέρατο του τράγου καταστρέφεται και στη θέση του ξεπροβάλλονται τέσσερα νέα κέρατα στραμμένα προς τα τέσσερα (4) σημεία του ορίζοντα:

«καὶ ὁ τράγος τῶν αἰγῶν ἐμεγαλύνθη ἕως σφόδρα, καὶ ἐν τῷ ἰσχυῶσαι αὐτὸν συνετριβή τὸ κέρασ αὐτοῦ τὸ μέγα, καὶ ἀνέβη ἕτερα κέρατα τέσσαρα ὑποκάτω αὐτοῦ εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ.»

(Δαν. 8:8)

Ο προφήτης ζητά τη θεϊκή βοήθεια προς ανάλυση του οράματός του και με τη μεσολάβηση του αγγέλου Γαβριήλ – ως είθισται στην αποκαλυπτική γραμματεία – λαμβάνει τις εξής απαντήσεις.

Με τη μορφή του κριού ή αλλιώς βασιλιά των Μήδων και των Περσών, παρουσιάζεται η κυριαρχία του περσικού κράτους που μέχρι εκείνη τη στιγμή κανένας δεν μπορούσε να κατατροπώσει. Ως τράγος παρουσιάζεται ο βασιλιάς των ελλήνων, Μέγας Αλέξανδρος, όντας ο μόνος που θα μπορούσε να φέρει αντίσταση. Διακατέχοντάς τον, όμως, η αλαζονεία και η ασέβεια, θα πεθάνει στην ακμή του. Κανείς δε θα μπορέσει να τον αντικαταστήσει στην εξουσία, παρά μόνο δυνάμεις από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα:

«καὶ ὡς ἂν στή, ἡ βασιλεία αὐτοῦ συντριβήσεται, καὶ διαιρεθήσεται εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ καὶ οὐκ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτοῦ, οὐδὲ κατὰ τὴν κυριείαν αὐτοῦ, ἣν ἐκυρίευσεν· ὅτι ἐκτιλήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ καὶ ἑτέροις ἐκτὸς τούτων.» (Δαν. 11:4)

Η εικόνα του Μέγα Αλέξανδρου πολλές φορές προβάλλει αρνητική, κάτι που στο μέγιστο βαθμό οφείλεται στον βασιλιά Αντίοχο Δ' τον Επιφανή (Δαν. 8:23). Αντιθέτως, υπάρχουν παραδόσεις όπου ο Μέγας Αλέξανδρος εμφανίζεται φιλικός προς τους Ιουδαίους αποδεχόμενος τον Θεό τους, κάτι το οποίο αναδύεται και από την επίσκεψή του στην Ιερουσαλήμ.

Το 525 π.Χ. ο γιος του Κύρου, Καμβύσης κατακτά την Αίγυπτο⁹⁶. Η διοίκηση της περιοχής της Συρίας και της Παλαιστίνης αποδίδεται στη σατραπεία με κέντρο διοίκησης τη Δαμασκό. Στο εσωτερικό της ήταν χωρισμένη σε επαρχίες, μια από τις οποίες ήταν και

---

⁹⁶ Γαλάνης. *Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ιερουσαλήμ*, σελ. 25-39

η περιοχή της Ιερουσαλήμ επονομαζόμενη ως Ιουδαία, η οποία διέθετε και ιερό. Ως πρώτος υπεύθυνος «τοπάρχης» ορίζεται ο Ζοροβάβελ' στην εξουσία, όμως, επικεφαλής βρίσκεται ο αρχιερέας πλαισιωμένος από ένα συμβούλιο γερόντων (γερουσία/βουλή) ακολουθώντας πιστά τη γραπτή παρακαταθήκη του Θεού, το Νόμο. Αυτήν ακριβώς την κατάσταση αντικρίζει ο Αλέξανδρος όταν επισκέπτεται την Ιερουσαλήμ.

Την άνοιξη του 334π.Χ. ο Μέγας Αλέξανδρος με συνοδεία 30.000 πεζών, 5.000 ιππέων και 150 πλοίων εισέρχεται στη Μικρά Ασία⁹⁷. Σε συνέχεια της νίκης κατά των Περσών (333π.Χ.) και με κατεύθυνση προς το νότο επέδειξε τη δύναμή του ενάντια της Τύρου η οποία καταστράφηκε (332π.Χ.). Τις πόλεις της Ιουδαίας και της Σαμάρειας είχε αναλάβει ο φίλος και στρατηγός του Αλέξανδρου, Παρμενίων. Από πλευράς τους δεν υπήρξε αντίσταση – ίσως ελάχιστα από τη Σαμάρεια – με την Ιερουσαλήμ να αποστέλλει προσφορά ειρηνικής παράδοσης. Το φθινόπωρο του 332π.Χ. κατακτάται η Αίγυπτος και ο Αλέξανδρος εισέρχεται στην πόλη της Ιερουσαλήμ ως ελευθερωτής από τον Περσικό ζυγό.

Η σημαντικότερη πηγή που αναφέρεται στην επίσκεψη του Μέγα Αλέξανδρου στην Ιερουσαλήμ, αποδίδεται στον Ιουδαίο ιστορικό Φλάβιο Ιώσηπο (1ος αιώνας) και στο έργο του *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*⁹⁸. Κατά τον Ιώσηπο, ο Μέγας Αλέξανδρος καταφτάνει στα προπύλαια της πόλης και - σε συνέχεια της συνάντησής του με τον αρχιερέα - εισέρχεται στο εσωτερικό της.

Σύμφωνα με τον ιστορικό, είχε προηγηθεί γραπτή επικοινωνία του Αλέξανδρου με τους Ιουδαίους, όταν ο πρώτος βρισκόταν σε πολύμηνη πολιορκία της Τύρου (332π.Χ.) ζητώντας την υποστήριξή τους⁹⁹. Εκείνοι αρνήθηκαν, επικαλούμενοι διάφορες δικαιολογίες, με αποτέλεσμα να εξοργίσουν τον Αλέξανδρο που ήθελε να στραφεί ενάντια του αρχιερέως. Γι' αυτό, κατά την πορεία του Αλεξάνδρου προς την Ιερουσαλήμ, υπήρχε αρχικά αρνητική στάση και καχυποψία. Ο αρχιερέας της πόλης, Ιώδδας, από φόβο και για να σώσει την πόλη, πρόσφερε θυσία στο Ναό με αποτέλεσμα να εμφανιστεί στον ύπνο του ο Θεός, συμβουλευόντάς τον να ετοιμάσει μια λαμπρή υποδοχή για τον Αλέξανδρο.

---

⁹⁷ Ζάβρας, *Ιστορία της Εποχής της Καινής Διαθήκης*, Τόμος α', σελ. 101-102

⁹⁸ Ιώσηπου, *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*, Απαντα, Τόμος 11, (Αθήνα: εκδ. Κάκτος, 1997), σελ. 123-129

⁹⁹ Ιώσηπου, *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*, Απαντα, Τόμος 11, (Αθήνα: εκδ. Κάκτος, 1997), σελ. 119-123

Πράγματι, οργανώθηκε λαμπρή υποδοχή, με το πλήθος των Ιουδαίων ντυμένο στα λευκά να προϋπαντεί τον Αλέξανδρο. Οι ιερείς, ντυμένοι με τα άμφιά τους στέκονταν δίπλα στον αρχιερέα ο οποίος φορούσε ολόκληρη την ενδυμασία και στο μέτωπό του ήταν τοποθετημένο το χρυσό έλασμα «κίδαρις» που κάλυπτε ολόκληρη την κεφαλή. Επάνω ήταν χαραγμένο το τετραγράμματο όνομα του Θεού «*Αγίασμα Κυρίου*»¹⁰⁰. Ο Αλέξανδρος πλησίασε μόνος, χωρίς το στρατό και χαιρέτισε τον αρχιερέα, προσκυνώντας το όνομα του Θεού. Σε ερώτηση του στρατηγού Παρμενίωνα που αφορούσε το προσκύνημα του ιερέα, ο Αλέξανδρος του απάντησε πως δεν προσκύνησε τον αρχιερέα, αλλά το Θεό στον οποίο αυτός πιστεύει και τιμά. Η στάση του αυτή προκάλεσε έντονο προβληματισμό στη συνοδεία του, κυρίως στους βασιλείς της Συρίας οι οποίοι προς στιγμινή νόμισαν πως τρελάθηκε. Αντιθέτως, οι Ιουδαίοι δέχτηκαν με χαρά και ενθουσιασμό τη φιλική του στάση.

Είναι αξιοπερίεργο ένας βασιλιάς, που δέχεται το σεβασμό και την προσκύνηση όλων των θρησκευτικών και πολιτικών ηγετών, να γονατίζει μπροστά σ' έναν Ιουδαίο αρχιερέα. Όπως προαναφέρθηκε, ο αρχιερέας της πόλης είδε όνειρο με το Θεό να τον συμβουλεύει να υποδεχτεί λαμπρά τον Αλέξανδρο¹⁰¹. Κάτι αντίστοιχο συνέβη όμως και στον Αλέξανδρο, που λίγο διάστημα πριν είχε εμφανιστεί στον ύπνο του ο αρχιερέας δίνοντάς του στήριξη και θάρρος στην εκστρατεία του ενάντια στους Πέρσες (334π.Χ.).

Με τον τρόπο αυτό, δικαιολογείται απόλυτα η στάση του, αν υποθέσουμε πως αρκετές είναι οι φορές που ο Αλέξανδρος έβλεπε στον ύπνο του τι επρόκειτο να συμβεί στις μάχες και τις τελικές του νίκες με επίκεντρο πάντοτε τη θεία βοήθεια¹⁰².

Στην Παλαιά Διαθήκη συναντάμε μια αντίστοιχη προσκύνηση του βασιλιά Ναβουχοδονόσορ Β' στον προφήτη Δανιήλ. Μετά από ένα όραμα του προφήτη και την εξιστόρησή του στο βασιλιά της Βαβυλώνας, εκείνος πέφτει στο έδαφος και προσκυνά τον προφήτη, όπως θα προσκυνούσε το Θεό:

---

¹⁰⁰ «³⁶καὶ τοῖς υἱοῖς Ἀαρὼν ποιήσεις χιτῶνας καὶ ζώνας καὶ κιδάρις ποιήσεις αὐτοῖς εἰς τιμὴν καὶ δόξαν ³⁷καὶ ἐνδύσεις αὐτὰ Ἀαρὼν τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ· καὶ χρίσεις αὐτοὺς καὶ ἐμπλήσεις αὐτῶν τὰς χεῖρας καὶ ἀγιάσεις αὐτούς, ἵνα ἱερατεύωσί μοι.» (Εξ. 28:36-37)

¹⁰¹ Tae Hun Kim, *The dream of Alexander in Josephus: 'ANT.' 11.325-39* (Brill, Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic and Roman Period, 2003), σελ. 425-426

¹⁰² Γαλιάνης, *Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ιερουσαλήμ*, σελ. 118-125

«τότε ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον καὶ τῷ Δανιήλ προσεκύνησε καὶ μαναὰ καὶ εὐωδίας εἶπε σπεῖσαι αὐτῷ.» (Δαν. 2:46)

Και στις δύο περιπτώσεις επικρατεῖ αντιστροφή των εθίμων, έχοντας ως αποτέλεσμα την προσκύνηση των ιερῶν προσώπων από τους βασιλείς με σκοπό την επαλήθευση ενός ονείρου. Ο Δανιήλ δέχεται την προσκύνηση του βασιλιά της Βαβυλώνας, αφού του εξήγησε το όνειρο που είδε και ο Ιουδαίος αρχιερέας δέχεται την προσκύνηση του Αλέξανδρου, ο οποίος μόνο στην όψη του αντιλήφθηκε τη θεϊκή αποκάλυψη. Μέσω των ανθρώπων – μεσίτες του Θεού – τους οποίους προσκυνούν μπορούν να συνειδητοποιήσουν την Παρουσία του Θεού.

Προχωρώντας στην πόλη με συνοδεία του αρχιερέα και των υπόλοιπων ιερέων, πρόσφερε θυσία στο Ναό. Εκεί, του έφεραν το βιβλίο του προφήτη Δανιήλ, στο περιεχόμενο του οποίου αναφέρεται πως ένας Έλληνας θα καταλύσει το περσικό κράτος:

«²⁰καὶ εἶπεν· εἰ οἶδας, ἵνατί ἦλθον πρὸς σε; καὶ νῦν ἐπιστρέψω τοῦ πολεμῆσαι μετὰ τοῦ ἄρχοντος Περσῶν· καὶ ἐγὼ ἐξεπορευόμην, καὶ ὁ ἄρχων τῶν Ἑλλήνων ἤρχετο, ²¹ἀλλ' ἢ ἀναγγελῶ σοι τὸ ἐντεταγμένον ἐν γραφῇ ἀληθείας, καὶ οὐκ ἔστιν εἷς ἀντεχόμενος μετ' ἐμοῦ περὶ τούτων, ἀλλ' ἢ Μιχαήλ ὁ ἄρχων ὑμῶν.» (Δαν. 10:20-21)

Ο Αλέξανδρος πεπεισμένος πως το κείμενο αναφέρεται στον ίδιο, προτίθεται να ικανοποιήσει οποιαδήποτε επιθυμία του ζητηθεί. Σε συνέχεια των υποσχέσεων, πρότεινε στους Ιουδαίους να ακολουθήσουν το στρατό του, χωρίς να χρειαστεί ν' αλλάξουν το παραμικρό από την παράδοσή τους. Αποτέλεσμα ήταν, αρκετοί να ακολουθήσουν το στράτευμά του και με τον τρόπο αυτό να ολοκληρωθεί η επίσκεψη στην πόλη.

1.4. ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ένα από τα σπουδαιότερα και αναπόσπαστα κομμάτια στην ιστορία της Ρώμης αποτελεί αναμφίβολα ο ρωμαϊκός θριάμβος. Πρόκειται για μια πολιτικοθρησκευτική τελετή που απονεμήθηκε στους Ρωμαίους στρατιωτικούς διοικητές από τη Γερουσία, με απώτερο σκοπό το δημόσιο εορτασμό μετά από μια νίκη ή επιτυχία πολέμου. Οι πόλεμοι διεξάγονταν σε μακρινά μέρη (σχεδόν εξωτικά) και ήταν πολύ σπουδαίο να επιστρέψει κάποιος νικηφόρος¹⁰³.

Με αφετηρία την αρχαία Ρώμη την ημέρα του θριάμβου, ο στρατιωτικός φορούσε ένα στεφάνι από δάφνη ενώ την ενδυμασία ολοκλήρωνε μια χρυσοκέντητη ολόσωμη τήβεννος με αποτέλεσμα να έρχεται σε απόλυτη ταύτιση με βασιλιά ή θεό. Στην ουσία μετατρέπονταν σε «βασιλιά για μια μέρα» κάτι που θεωρούσαν πως τους φέρνει πιο κοντά στη θεότητα.

Με το πέρασμα των χρόνων η συγκεκριμένη τελετή πήρε άλλες διαστάσεις με το θριάμβο να διαρκεί περισσότερες μέρες ενώ, αυξανόταν ο ανταγωνισμός μεταξύ των στρατιωτικών. Η τελετή δεν τελούνταν συγκεκριμένη μέρα ή εποχή αλλά μόλις δίνονταν η ευκαιρία ή η μέρα θεωρούνταν ευοίωνη.

Λάφυρα πολέμου μεταξύ των οποίων όπλα, χρήματα, αγάλματα, πίνακες ζωγραφικής, κοσμήματα και πολύτιμα μέταλλα μεταφέρονταν στη Ρώμη για την πομπή – που παραδοσιακά διαρκούσε μια ημέρα – την οποία παρακολουθούσαν άνθρωποι συμπεριλαμβανομένων των βασιλιάδων και των βασιλισσών¹⁰⁴. Ο θριαμβευτής αντιπροσώπευε την αυτοκρατορική επιτυχία της Ρώμης επιδεικνύοντας περήτρανα την ανδρεία και τη δόξα. Μέσω των αρετών ενός ατόμου δίνονταν η ευκαιρία προώθησης των αρετών του κράτους ενώ, ο μεγάλος πλούτος των λαφύρων αποδείκνυε ότι, αν και ο ηττημένος εχθρός ήταν πανίσχυρος και είχε μεγάλο κύρος – πέραν των περιουσιακών και πολιτιστικών στοιχείων – η Ρώμη ήταν τελικά ο πιο τρομερός αντίπαλος.

---

¹⁰³ The Guardian, «Τα σαλπίσματα του θριάμβου», εφημερίδα «Η Καθημερινή», 21.03.2008. χ.σ. Διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/culture/316981/ta-salpismata-toy-thriamvoy/>

¹⁰⁴ Sarah Midford – Rhiannon Evans, “*Caesar’s Triumphs Over Gaul And Rome*”, (Australia: The Trobe University, 2017), σελ. 29-38

Τα λάφυρα προσφέρονταν συνήθως στη μεγαλύτερη θεότητα της Ρώμης τον Δία, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για την εκπλήρωση των όρκων που έδωσε ο διοικητής πριν ξεκινήσει έναν πόλεμο για την προστασία της πόλης. Επειδή η μεταφορά τους γινόταν από πολύ μακρινά μέρη η θριαμβευτική τελετή μπορεί να καθυστερούσε για μεγάλο χρονικό διάστημα, πολλές φορές δύο (2) και τρία (3) χρόνια.

Κάθε θριαμβευτική πομπή τελούνταν με συγκεκριμένη διαδικασία ώστε να συνεχίζεται η μακρόχρονη παράδοση με τη διαδρομή μέσα στην πόλη να είναι καθορισμένη. Η πομπή ηγούνταν από τους συγκλητικούς και τους Ρωμαίους δικαστές οι οποίοι συγκεντρώνονταν έξω από τη Ρώμη στο Πεδίον του Άρεως (Campus Martius) και στη συνέχεια έκανε την είσοδό της από τη Θριαμβική Πύλη (Porta Triumphalis)¹⁰⁵. Μουσικοί πλαισιώναν τα λάφυρα και τα ζώα που οδηγούνταν για θυσία στο βωμό του θεού. Ακολουθούσαν οι σωματοφύλακες του θριαμβευτή μπροστά από τους οποίους παρέλαυναν οι αιχμάλωτοι πολέμου – συνήθως αλυσοδεμένοι – ενώ, ένας αιχμάλωτος διοικητής του ηττημένου λαού τοποθετούνταν ενώπιον του θριαμβευτή στρατηγού που βρισκόταν επάνω σε άρμα το οποίο έσερναν τέσσερα (4) άλογα. Η θέση του αιχμάλωτου διοικητή δεν ήταν καθόλου τυχαία. Ήταν υποχρεωμένος καθόλη τη διαδρομή να κρατάει πάνω από το κεφάλι του νικητή ένα χρυσό στέμμα ενώ συνεχώς του ψιθύριζε στο αυτί τη φράση «*memento mori*» (=θυμήσου πως είσαι θνητός)¹⁰⁶. Ο αριθμός των αιχμαλώτων που παρέλαυναν ήταν μια καλή ένδειξη του μεγέθους της νίκης με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Λούκιο Αιμίλιο Παύλο Μακεδονικό (228-160π.Χ.) στη νίκη του ενάντια του βασιλιά Περσέα (Μάχη της Πύδνας το 168 π.Χ.) στο τέλος της οποίας μετέφερε στη Ρώμη εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) αιχμαλώτους οι οποίοι μετέπειτα πουλήθηκαν ως σκλάβοι. Το κοινό κραύγαζε, εκτόξευε ύβρεις ενώ δεν ήταν λίγες οι φορές που πετούσε διάφορα αντικείμενα ή σάπια τρόφιμα στους αιχμαλώτους που βάδιζαν προς την εκτέλεσή τους.

Στο τελευταίο μέρος της παρέλασης επαινούσαν τους νικητές στρατιώτες, στους οποίους δίνονταν δάφνινα στεφάνια. Μετά την παρέλαση πραγματοποιούνταν διάφορες

---

¹⁰⁵ Gregory S. Aldrete, “Daily life in the Roman city : Rome, Pompeii, and Ostia”, (London: Greenwood Press, 2004), σελ. 177-178

¹⁰⁶ The Guardian, «Τα σαλπίσματα του θριάμβου», εφημερίδα «Η Καθημερινή», 21.03.2008. χ.σ. Διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/culture/316981/ta-salpismata-toy-thriamvoy/>

θυσίες, ενώ λάμβαναν χώρα εκτελέσεις (π.χ. αιχμαλώτων πολέμου)¹⁰⁷. Η όλη διαδικασία ολοκληρωνόταν με κορύφωση τη στιγμή που ο θριαμβευτής νικητής σκαρφάλωνε στο λόφο του Καπιτωλίου, στο ναό του «Jupiter Optimus Maximus» (= η συγκεκριμένη θεότητα διαδραμάτιζε το ρόλο που κατείχε ο Δίας στο ελληνικό Πάνθεον), όπου τελούνταν θυσία.

Όπως προαναφέρθηκε, ο θριαμβευτής ήταν ντυμένος με τήβεννο (τη λεγόμενη toga) σε χρώμα μωβ με χρυσή επένδυση και το πρόσωπό του ήταν βαμμένο κόκκινο ώστε να μοιάζει στο λατρευτικό άγαλμα του Δία στο Καπιτώλιο. Τον μετέφερε ένα επιχρυσωμένο άρμα που απαρτιζόταν από τέσσερα (4) άλογα ενώ τα στρατεύματα που τον συνόδευαν φορούσαν στεφάνια από δάφνη, τραγουδούσαν και παράλληλα κραύγαζαν «*io triumph!*» (=θρίαμβος!). Την ατμόσφαιρα περιέλουζε ευδιαστό θυμίαμα και σε ολόκληρη τη διαδρομή υπήρχαν διάσπαρτες δάφνες.

Κατά τη διάρκεια της αυτοκρατορίας, ο θρίαμβος αντικατοπτρίζονταν κυρίως στην Αυτοκρατορική τάξη καθώς έγινε αποκλειστικό προνόμιο του αυτοκράτορα, της οικογένειάς του και των στενών συνεργατών του. Στην ελπίδα της μόνιμης υπενθύμισης των στρατιωτικών νικών, οι αυτοκράτορες άρχισαν να στήνουν μνημεία τα οποία μνημόνευαν τα επιτεύγματά τους. Μια από τις διασημότερες κατασκευές ήταν η «Αψίδα του Θριάμβου», ενώ στην αρχαία Ρώμη προσμετρούνταν περίπου πενήντα (50) αψίδες. Ένα χάλκινο άγαλμα του αυτοκράτορα επάνω σε άρμα με τη γύρω συνοδεία του κοσμούσε την αψίδα, ενώ εντύπωση προκαλεί η διακόσμησή τους με σκαλιστά ανάγλυφα που απεικονίζουν σκηνές από την εκστρατεία.

Ο θρίαμβος χρησίμευσε ως «οπτική ηθογραφία»¹⁰⁸. Με άλλα λόγια, η πομπή απεικόνιζε όχι μόνο τις εθνοτικές ταυτότητες των αιχμαλώτων, αλλά και τις ταυτότητες των Ρωμαίων θεατών.

Το γεγονός ότι ο θρίαμβος είναι το πιο επεξεργασμένο δημόσιο τελετουργικό στις αρχαίες μαρτυρίες συμβάλλει στη μετάδοση και συζήτηση των σημασιών του θριάμβου σε όποιον διαβάξει γι' αυτούς. Επιπλέον, αποκαλύπτει πόσο σημαντική ήταν για τους Ρωμαίους αυτή η τελετή και δίνει μια εικόνα για το πώς τη σκέφτηκαν σε διάφορα σημεία της ιστορίας τους.

---

¹⁰⁷ Christopher B. Zeichmann, “*The Triumphal Entry and the Limits of Satire*”, Vol. 15, no 2, (Emmanuel College at the University of Toronto: Bible and Critical theory, 2019), σελ. 129 Διαθέσιμο: <https://cpb-ap-se2.wpmucdn.com/blogs.auckland.ac.nz/dist/f/375/files/2019/12/Christopher-Zeichmann-FINAL-FINAL.pdf>

¹⁰⁸ Andrew Bird, *The Triumph as Visual Ethnography*, (Seminar: Ethnicity and Empire in Ancient Rome, 2010), χ.σ.

Η καλλιτεχνική αναπαράσταση ήταν ένα σημαντικό στοιχείο για κάθε θρίαμβο, και οι Ρωμαίοι έκαναν εκτεταμένους κόπους για να δημιουργήσουν το σκηνικό και να το επιδείξουν στο πλήθος. Ακόμη και ο ποιητής Οβίδιος¹⁰⁹, δημιουργώντας έναν ευφάνταστο θρίαμβο για τον Ιούλιο Καίσαρα Γερμανικό (15π.Χ.-19μ.Χ.), δημιουργεί μια εικόνα όπου περιγράφει ασημένιες απεικονίσεις πολεμιστρών και αιχμαλωτισμένων βαρβαρικών πόλεων που είχαν ζωγραφίσει τους κατοίκους τους. Με παρόμοιο τρόπο, ο Πλίνιος ο νεότερος (61-113μ.Χ.) στον πανηγυρικό του προς τον Τραϊανό¹¹⁰ ζωγραφίζει τη σκηνή της παρέλασης με σκηνές από τα κατορθώματα των βαρβάρων, που δημιουργήθηκαν με τρόπο για να τονίσουν την αγριότητα τους. Στη συνέχεια, οι ίδιοι οι αιχμάλωτοι ακολούθησαν τις παραστάσεις, δημιουργώντας έναν ισχυρό δεσμό μεταξύ των στερεοτυπικών κατασκευών που εμφανίζονται και των αιχμαλώτων. Έτσι, εδώ υπάρχουν στοιχεία ότι οι Ρωμαίοι κατασκεύασαν ειδικά την πομπή των αιχμαλώτων με τρόπο να αναδείξουν όχι τις εθνοτικές πραγματικότητες των βαρβαρικών ταυτοτήτων, αλλά τη ρωμαϊκή αντίληψη αυτών.

Ο Ιώσηπος παρέχει μια θεαματική (λογοπαίγνια) αφήγηση του θριάμβου που γιόρτασαν ταυτόχρονα ο Βεσπασιανός και ο Τίτος, η οποία είναι μια από τις πιο εκτενείς αρχαίες αναφορές που σώζονται¹¹¹. Η περιγραφή του είναι επίσης μοναδική στο ότι είναι πιθανό να ήταν αιχμάλωτος στην πομπή και, αν είναι αλήθεια, προσφέρει μια προοπτική του θριάμβου που δεν έχει αντίστοιχη. Πριν περιγράψει την ίδια τη θριαμβευτική πομπή, κάνει μάλιστα ένα πολύ οξύ σχόλιο σχετικά με την αδυναμία να μπορέσει να περιγράψει το σύνολο της παράστασης που δίνει την εντύπωση για τον αντίκτυπο που είχε το γεγονός για όλους τους εμπλεκόμενους. Η αφήγηση του Ιώσηπου είναι μια από τις καλύτερα σωζόμενες αναφορές για τον ρωμαϊκό θρίαμβο

Συμπερασματικά, μπορεί κανείς πράγματι να ερμηνεύσει τον θρίαμβο ως προς τη λειτουργία του ως οπτικής ηθογραφίας, αν και ήταν μια τελετή εμποτισμένη με ένα πλήθος αλληλένδετων νοημάτων βουτηγμένα στον κυρίαρχο λόγο της εξουσίας. Έτσι, ο θρίαμβος όχι μόνο επέτρεψε στους Ρωμαίους να αναγνωρίσουν και να κατασκευάσουν τις εθνότητες όσων κατέκτησαν, αλλά και τις δικές τους εθνότητες. Επιπλέον, το

---

¹⁰⁹ Ovid, *Ex Ponto*, 2.1.37-38

¹¹⁰ Πλίνιος, *Πανηγυρικός*, 17.2

¹¹¹ David Gibbins, *Ο θησαυρός των Σταυροφόρων*, (Αθήνα: εκδ. Διόπτρα, 2005), σελ.16-24

πραγματικό γεγονός του θριάμβου αντιπροσώπευε μόνο μια πτυχή αυτής της διαδικασίας ταύτισης.

Η παρουσία του Αυτοκράτορα φυσικά δεν έλειπε στις μεγάλες εορτές. Κατά την περίοδο εορτασμού του Πάσχα στην Ιερουσαλήμ πλήθος κόσμου κατέφθανε στην Ιερουσαλήμ. Όπως πληροφορούμαστε από τον Λουκά (Λκ. 3:1-2), την εποχή του Κυρίου αυτοκράτορας διετέλεσε ο Τιβέριος Καίσαρας, τη θέση του Αρχιερέα κατείχε ο Καϊάφας (18-36 μ.Χ.), ενώ στην κυριαρχία βρισκόταν ο Ηρώδης Β' - που είχε τη θέση του τετράρχη της Γαλιλαίας - μαζί με τον Πιλάτο, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τον Ευσέβιο Καισαρείας¹¹².

Απ' όλες τις μορφές που εμφανίζονται στην Καινή Διαθήκη, ο Πιλάτος ίσως αποτελεί το πιο διαφορούμενο πρόσωπο, όπως πρόκληση αποτελεί και η είσοδός του στην Ιερουσαλήμ. Από την απέναντι πλευρά – δυτικά της πόλης – ερχόμενος από την Καισάρεια της Παλαιστίνης, κάνει την είσοδό του συνοδευόμενος πιθανότατα από χίλιους (1.000) Ρωμαίους στρατιώτες, συμπεριλαμβανομένων πεζικού και ιππέων. Η είσοδος του Πιλάτου στην Ιερουσαλήμ φαντάζει εντυπωσιακή, περιγραφές της οποίας μας δίνουν λόγους να υποθέσουμε ότι τον υποδέχτηκαν με τιμές οι αξιωματούχοι της πόλης, δηλαδή οι αρχιερείς και η αριστοκρατία¹¹³.

---

¹¹² Ευσέβιος Καισαρείας, *Λόγος Α'*, *Patrologiae Graeca*, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 20, σελ. 105D-108A

¹¹³ Sankamo, *'Jesus' Entry into Jerusalem'*, σελ. 27

1.4.1. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΟΥ ΠΙΛΑΤΟΥ ΣΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Η λέξη Πιλάτος σημαίνει ο χαλεπός, ο σκληρός, ο τυραννικός¹¹⁴. Εστιάζοντας – κυρίως στην Καινή Διαθήκη – πολύ λίγες είναι οι πληροφορίες που μπορούμε να αντλήσουμε για τα πρώτα καθώς και τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Εικάζεται πως ήταν υιός του Τύρου (βασιλιά της Μαγεντίας) ο οποίος τον έστειλε στη Ρώμη – σαν όμηρο – και ύστερα από ορισμένες εγκληματικές πράξεις κατέληξε στον Πόντο της Μικράς Ασίας, απ' όπου και κατάγονταν¹¹⁵. Δε γνωρίζουμε επακριβώς τη γενέτειρά του, πιθανόν όμως, η καταγωγή να προερχόταν από το σαμνιτικό γένος των Ποντίων απ' όπου πηγάζει και το πρώτο συνθετικό του ονόματος του¹¹⁶. Καθώς κατάφερε να υποτάξει έναν επαναστατημένο λαό, κέρδισε και πάλι τη συμπάθεια της Ρώμης με αποτέλεσμα να του δοθεί η διακυβέρνηση της Ιουδαίας. Έτσι, λοιπόν, κατέκτησε τη θέση του πέμπτου (5ου) Ρωμαίου ανθύπατου της Ιουδαίας και της Σαμαρείας – μετά τον Βαλέριο Γράτο – παραμένοντας δέκα (10) ολόκληρα έτη στη θέση αυτή¹¹⁷ από το έτος 26 έως το 36/37 μ.Χ.

Ως νομάρχης, ήταν υπεύθυνος για τη διατήρηση του νόμου και της τάξης, όπως επίσης για την επίβλεψη νομικών θεμάτων και την είσπραξη των φόρων¹¹⁸. Λόγω της θέσης του, είχε τη δυνατότητα να προβεί σε εκτελέσεις όσων διέπρατταν κάποιο έγκλημα. Αναμφίβολα η πείρα που είχε ως στρατιωτικός και διπλωμάτης ήταν μεγάλη, διότι σε τέτοιες υπεύθυνες θέσεις διοριζόνταν άτομα με προσόντα¹¹⁹. Η ευφυΐα του δεν ήταν και τόσο εξέχουσα όπως και τα προσόντα του, τον διέκρινε όμως μεγάλη στρατιωτική και πολιτική πείρα.

Μεταξύ του Πιλάτου και των Ιουδαίων τα αισθήματα ήταν αμοιβαία, κυριαρχούσε το μίσος. Προφανώς, δεν υπήρχε «ψυχική» επαφή και κατανόηση, αφού ο Πιλάτος ήταν ένας άνθρωπος αντίθετος σε οποιαδήποτε θρησκεία και είχε την άποψη πως όλα είναι

¹¹⁴ βλ. Δημητράκος, "Πιλᾶτος", *Μέγα Λεξικό της ελληνικής γλώσσας*, Τόμος ΙΑ, σελ. 5817

¹¹⁵ βλ. Μιλτιάδης Αγγελάτος, "Πιλᾶτος Πόντιος", *Βιβλική Εγκυκλοπαίδεια*, Τόμος ΙΙΙ (Αθήνα: εκδ. 'Βιβλικού Συνδέσμου', 1976), σελ. 76

¹¹⁶ Black Sutherland Cheyne Thomas, "PILATE, PONTIUS", *Encyclopedia Biblica, A Dictionary Of The Bible, Volume III (L to P)* (London: Macmillan Company, 1902), σελ. 3772

¹¹⁷ βλ. Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως Ευστρατιάδης Σωφρόνιος, "Πιλᾶτος", *Λεξικόν της Καινής Διαθήκης* (Εν Αλεξανδρεία: Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, 1910), σελ. 624

¹¹⁸ Tibor Grull, *'The Legendary Fate of Pontius Pilate'*, (Museum Tusulanum Press, University of Copenhagen, 2010), σελ. 151-152

¹¹⁹ ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ, "Ο Πιλᾶτος", *Δελτίον Εβδομαδιαίων των Πατριαρχείων Αλεξανδρείας*, Τόμος 24 (Αλεξάνδρεια: Πατριαρχικόν Τυπογραφείον, 1932), σελ. 230

ψέματα. Το αποτέλεσμα ήταν να μη δίνει καμία σημασία στα θρησκευτικά συναισθήματα των άλλων ούτε φρόντιζε να μην πληγώσει ή προσβάλει τους ανθρώπους που τολμούσαν να εξωτερικεύσουν τα πιστεύω τους¹²⁰. Χαρακτηριστική αναφορά κάνει ο Ευαγγελιστής Λουκάς στις αρχές του 13ου Κεφαλαίου, περιγράφοντας την ομαδική σφαγή των Γαλιλαίων - που πρόσφεραν θυσία λόγω της εορτής του Πάσχα - από τους στρατιώτες του Πιλάτου:

«Παρήσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν
Γαλιλαίων ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν.» (Λκ. 13:1).

Αναντίρρητα, υπήρξε μεγάλος εγωιστής με μόνη του ασχολία τη διατήρηση της θέσης του για την οποία θυσιάζε τα πάντα. Οι Εβραίοι, γνωρίζοντάς την αδυναμία αυτή τον προκαλούν με τη δίκη του Ιησού, γι' αυτό και προέβη – λόγω συμφερόντων – στην καταδίκη του Κυρίου, παραβλέποντας το δίκαιο και δίνοντας ικανοποίηση στις απαιτήσεις των Ιουδαίων.

Το όνομά του είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την αποτρόπαια σταύρωση του Κυρίου, αφού έπαιξε το ρόλο του δικαστή που καταδίκασε το Θεάνθρωπο και θεμελιωτή της πίστεώς μας¹²¹. Πληροφορίες αντλούμε από τον Φίλωνα και τον Ιώσηπο, οι οποίοι τον περιγράφουν ως εχθρό του εβραϊκού έθνους, και φυσικά από τα Ευαγγέλια. Από τον Φίλωνα χαρακτηρίζεται ως αμείλικτος επιδιόμενος εγκληματικές πράξεις και διαπράττοντας φόνους, αρπαγές και δωροδοκίες¹²², ενώ ο Ιώσηπος παραθέτει ορισμένες λεπτομέρειες από τη διοίκησή του, αναφέροντας την περιφρόνηση που έδειξε στη θρησκευτική προτίμηση των Ιουδαίων εισαγάγοντας ρωμαϊκές σημαίες και αυτοκρατορικές εικόνες στην πόλη επιλέγοντας εσκεμμένα να είναι βράδνυ, ενώ δε δίστασε να πάρει χρήματα από το ταμείο του Ιερού και να αναρτήσει στο Πραιτώριο ασπίδες με εικόνες του αυτοκράτορα. Μάλιστα, χαρακτηρίζεται και ως απατεώνας, προσκαλώντας τους Σαμαρείτες ν' ανέβουν στο όρος Γαριζείν, ισχυριζόμενος πως θα τους δείξει τα ιερά σκεύη του Μωυσή. Πολλοί ήταν αυτοί που τον πίστεψαν ερχόμενοι στο χωριό Τραβαθά ώστε ν' ανέβουν στο όρος, εκεί όμως τους περίμεναν ιππείς και οπλίτες

¹²⁰ ό.π. ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ, "Ο Πιλάτος", *Δελτίον Εβδομαδιαίων των Πατριαρχείων Αλεξανδρείας*, Τόμος 24, σελ. 231

¹²¹ ΝΕΑ ΣΙΩΝ, "Ο Πόντιος Πιλάτος", *εκκλησιαστικό περιοδικό σύγγραμμα*, Τόμος 18 (Εν Ιεροσολύμοις: ΤΥΠΟΙΣ Ι. ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ Π. ΤΑΦΟΥ, 1923), σελ. 213-217

¹²² Σάββας Αγουριδής, *Ιστορία των χρόνων της Καινής Διαθήκης* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 2001), σελ. 277-278

με σκοπό να τους τρέψουν σε φυγή. Στη συνέχεια και μετά από συμβούλιο των Σαμαρειτών και καταγγελία στον ύπατο της Συρίας, Βιτέλλιον, ο Πιλάτος μετέβη στη Ρώμη προς απολογία ενώπιον του αυτοκράτορα Τιβέριου. Στα Ευαγγέλια κυριαρχεί μια ροπή κατηγορίας προς το πρόσωπο του Πιλάτου, διότι με τη στάση του απέναντι στον Ιησού και για το αν θα δικάσσει, επέδειξε τεράστια αδυναμία χαρακτήρα, υποκύπτοντας στις πιέσεις των Ιουδαίων ηγετών. Δυστυχώς, η αδυναμία του χαρακτήρα αποτελεί μεγάλο ελάττωμα. Όπως φαίνεται μέσα από ιστορικά γεγονότα, άνθρωποι με αδύναμο χαρακτήρα ήταν υπαίτιοι για μεγάλες καταστροφές, εγκλήματα και κακουργήματα. Το μεγαλύτερο, όμως, σφάλμα που καταγράφηκε στην ιστορία το διέπραξε ο Πόντιος Πιλάτος, επιδεικνύοντας τεράστια ανικανότητα και αδυναμία λαμβάνοντας μια απόφαση την οποία δεν πίστευε¹²³.

Λόγω του ρόλου του στη δίκη του Ιησού, ο Πιλάτος έγινε ο πιο γνωστός Ρωμαίος κυβερνήτης που υπήρξε ποτέ, ενώ είναι ο μοναδικός από τους Ρωμαίους επισήμους που το όνομά του αναφέρεται στο Σύμβολο της Πίστεως «Σταυρωθέντα τε υπέρ ημών επί Ποντίου Πιλάτου και παθόντα και ταφέντα»¹²⁴.

Υπάρχουν αναφορές πως περίπου την ίδια ώρα της άφιξης του Ιησού στην Ιερουσαλήμ, τοποθετείται και ο ερχομός του Πιλάτου από την απέναντι πλευρά της πόλης. Κάνοντας σπάνια τέτοιου είδους εμφανίσεις, η εν λόγω παρουσία του δεν αποτελεί σύμπτωση όπως θα νόμιζε κανείς, αλλά βρίσκεται στην πόλη κάνοντας την επίσημη «δικαστική περιοδεία» του με αποτέλεσμα ν' αναλάβει και τη δίκη του Ιησού¹²⁵. Η εορτή του Πάσχα – όταν πλήθος κόσμος ερχόταν από την ύπαιθρο για να προσκυνήσει – ήταν η πιο κατάλληλη στιγμή ώστε να διεξαγάγει τις δίκες του. Ελάχιστα εξετάζεται από τους σχολιαστές η είσοδος που πραγματοποιήθηκε και η υποδοχή που δέχτηκε από το πλήθος, ενώ έχει επικρατήσει η άποψη του καλού και δίκαιου ανθρώπου, κάτι το οποίο δυστυχώς δεν ισχύει.

Με το ρόλο του νομάρχη και ως εκπρόσωπος της Ρώμης, μπορούσε να εισέλθει στην Ιερουσαλήμ με μια περίτεχνη τελετή – που προοριζόταν συνήθως για σημαντικά άτομα κι αξιωματούχους – όπως και συνέβη. Απώτερος σκοπός ήταν η επίδειξη της

---

¹²³ ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ, "Ο Πιλάτος", *Δελτίον Εβδομαδιαίων των Πατριαρχείων Αλεξανδρείας*, Τόμος 24, σελ. 234

¹²⁴ Αγγελάτος, "Πιλάτος Πόντιος" *Βιβλική Εγκυκλοπαίδεια*, Τόμος III, σελ. 75-76

¹²⁵ Brent Kinman, 'Pilate's Assize And The Timing Of Jesus' Trial', Νοέμβριος 1991, σελ. 282-290

δύναμης της Ρώμης και η αποτροπή κάποιου ή κάποιων να ενεργήσουν ενάντια στην αυτοκρατορία¹²⁶.

Έχοντας προηγηθεί η είσοδος του Ηρώδη – προκαλώντας τεράστια αντίθεση (contrast) με αυτή του Ιησού – έρχεται να προστεθεί η είσοδος του Πιλάτου η οποία πραγματοποιείται επάνω σε μεγαλοπρεπή άρματα, προκειμένου να εντυπωσιάσει τις μάζες. Με τη συνοδεία ανδρών που κρατούσαν όπλα και ήταν υπεύθυνοι για την προστασία του, προσπαθεί να καταπλήξει τα πλήθη¹²⁷. Κάθε χρόνο, τις ημέρες του Πάσχα ο Πιλάτος έφευγε από την παραθαλάσσια Καισάρεια στην οποία κατοικούσε και πήγαινε δυτικά της Ιερουσαλήμ όπου τον φιλοξενούσε ο Ηρώδης στα παλάτια του, προκειμένου οι μάζες να έχουν το φόβο του και να μην υπάρξει κάποια εξέγερση¹²⁸.

Όπως ανακαλύπτουμε σε σχολιασμούς των Πατέρων της εκκλησίας, εκείνη την εποχή όταν διάφοροι βασιλείς και στρατηλάτες εισέρχονταν επιδεικτικά στις πόλεις, κατείχαν εξουσία και μεγάλη δύναμη. Ακολουθούσαν από μεγάλο στρατό, ενώ την αναγγελία έκαναν οι συνακόλουθοι με σάλπιγγες¹²⁹. Οι άρχοντες συνοδεύονταν τιμητικά με ξίφη, όπλα και δώρα και εισέπρατταν τα χειροκροτήματα και τη λατρεία του κόσμου.

Εάν κάποιος είχε τη δυνατότητα να περιγράψει τη φιγούρα του Πόντιου Πιλάτου, θα μας έκανε ν' αντιληφθούμε πως επρόκειτο για έναν Ρωμαίο νομάρχη με δυνατό παρουσιαστικό που όχι μόνο εξασφάλιζε την ειρήνη τις ημέρες εκείνες, αλλά διεξήγαγε και δίκες¹³⁰. Ο τίτλος και η ζωή του εξαρτιόταν από τη διατήρηση της τάξης στην Αυτοκρατορία, ειδικά τις ημέρες που υπήρχε κάποιος εορτασμός, που πιθανότατα δημιουργούνταν εντάσεις και αναταραχή. Ιδιαίτερα οι ημέρες του Πάσχα ήταν πολύ κρίσιμες γι' αυτό κι ο ίδιος – όπως κι έπραξε – έπρεπε να παρουσιαστεί έτσι ώστε να

---

¹²⁶ Bishop, 'Christ's 'Atriumphal' Entry'. 30.12.2019, γ.σ. Διαθέσιμο: <https://jamesbishopblog.com/2019/12/30/the-historicity-of-jesus-christs-triumphal-entry/>

¹²⁷ Δεσπότης, *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*, σελ. 261

¹²⁸ Σωτήριος Δεσπότης, *Η μορφή του Πόντιου Πιλάτου*, συνέντευξη στην Πεμπτούσια: προσέγγιση και ανάλυση της συμπεριφοράς και της κρίσης του Πόντιου Πιλάτου (Απρίλιος 2015), Διαθέσιμο: <https://www.pemptousia.gr/video/i-morfi-tou-pontiou-pilatou/>

¹²⁹ Μητροπολίτου Ναυπάκτου, *Οι Δεσποτικές εορτές*, σελ. 204

¹³⁰ Brent Kinman, "Jesus 'Triumphal Entry' in the Light of Pilate's". *New Testament Studies*, Published online by Cambridge University Press. 05.02.2009, σελ. 443-444 Διαθέσιμο: <https://www.cambridge.org/core/journals/new-testament-studies/article/abs/jesus-triumphal-entry-in-the-light-of-pilates/702A0DE952FE9E871C28F52F7728B079>

κερδίσει το σεβασμό και την υπακοή όλων, αποπνέοντας δέος και φόβο ενώ παράλληλα υπενθύμιζε την απόλυτη κυριαρχία της Ρώμης¹³¹.

Παρόλο που δεν ήταν αρεστός κι αγαπητός στην περιοχή της Ιουδαίας, το πλήθος που βρισκόταν τις ημέρες εκείνες στην πόλη, έπρεπε να τον υποδεχτεί μεγαλοπρεπώς – αποδίδοντάς του τις δέουσες τιμές - αφού ήταν απεσταλμένος του Καίσαρα. Υπήρξαν, λοιπόν, άνθρωποι που ήταν υπεύθυνοι για την οργάνωση της υποδοχής και το απαραίτητο καλωσόρισμα, αφού μια ωραία και προσεγμένη υποδοχή θα μπορούσε να αποφέρει οικονομικό και δικαστικό πλεονέκτημα σε ορισμένους πολίτες και αξιωματούχους της πόλης.

Την εποχή εκείνη ήταν σύνηθες για τους θρησκευτικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς ηγέτες στην Αίγυπτο, την Παλαιστίνη και τη Μικρά Ασία, κατά την είσοδό τους στην πόλη να ξεκινά κόσμος – αρκετή ώρα πριν – με κατεύθυνση την είσοδο της πόλης, περιμένοντας να καλωσορίσει και να χαιρετίσει τον επισκεπτόμενο αξιωματούχο, ώστε να του προσφέρουν επίσημη υποδοχή και συνοδεία¹³².

---

¹³¹ Terry Gau, 'In through the Back Door', 20.03.2016. χ.σ. Διαθέσιμο: <http://www.rageforexplaining.com/in-through-the-back-door/>

¹³² Bishop, 'Christ's 'Atriumphal' Entry'.

1.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Σε ολόκληρο το Πρώτο Κεφάλαιο έγινε αναφορά σε εισόδους θριάμβου και πομπές οι οποίες έλαβαν θέση στον Ιουδαϊκό και τον Ελληνορωμαϊκό κόσμο.

Εξέχουσες προσωπικότητες της Παλαιάς Διαθήκης όπως ο βασιλιάς Δαβίδ και ο Ναβουχοδονόσορ Β' κάνουν απόλυτα αισθητή την είσοδό τους στην Ιερουσαλήμ. Ο Δαβίδ επιστρέφοντας την Κιβωτό της Διαθήκης, μπαίνει στην πόλη ντυμένος με ιερατικό ένδυμα, συνοδεία των υπόλοιπων Ισραηλιτών – όλων των ηλικιών – ενώ τους διακατέχει ένα χαρμόσυνο κλίμα. Με χορούς και τραγούδια προέβησαν σε θυσία η οποία μετέπειτα μοιράστηκε στο λαό. Αντιθέτως, μπορεί η παρουσία του βασιλιά της Βαβυλώνας Ναβουχοδονόσορ Β' να έκανε όλες τις φορές αίσθηση, η κατάληξη όμως όλων των επισκέψεων του στην Ιερουσαλήμ, ήταν η πολιορκία της πόλης η οποία άφηνε πίσω τις ισχυρές καταστροφές με αποκορύφωση την καταστροφή της το 586π.Χ.

Μετά την κατάληψη της Αιγύπτου το 332π.Χ. ο Μ. Αλέξανδρος εισέρχεται στην Ιερουσαλήμ. Η υποδοχή από τον αρχιερέα και τους υπόλοιπους ιερείς της πόλης υπήρξε λαμπρή, με τον Μ. Αλέξανδρο να προσκυνά τον αρχιερέα ο οποίος αποτελούσε το «συνδυακτικό κρίκο» με το Θεό.

Ο Ρωμαίος κυβερνήτης Πόντιος Πιλάτος καθώς εισήλθε στην Ιερουσαλήμ τις ημέρες του Πάσχα, αν και ήταν παντελώς αντιπαθής στους Ιουδαίους, κανείς δεν μπορούσε να του φέρει αντίρρηση διότι οι επιπτώσεις θα ήταν σοβαρές. Η υποδοχή του στην πόλη πραγματοποιήθηκε με μια περίτεχνη τελετή, όπως άρμοζε σε βασιλείς και υψηλά υφιστάμενα πρόσωπα. Ο Πιλάτος, επάνω σε μεγαλοπρεπές άρμα και με τη συνοδεία ανδρών προσπαθεί να κερδίσει το θαυμασμό του πλήθους.

Όλα τα παραπάνω έρχονται σε πλήρη αντιπαράθεση με την είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα. Ήδη από την έναρξη του ταξιδιού - όπου οδεύει πεζός έχοντας μαζί τους μαθητές Του - επιλέγει τη λιγότερο επικίνδυνη διαδρομή. Έχοντας κατά νου πως τριγύρω υπάρχει παντού ρωμαϊκή φρουρά, στο τέλος της ημέρας δε διανυκτερεύει στην Ιερουσαλήμ αλλά επιστρέφει στη Βηθανία όπου διέμενε ο φίλος του Λάζαρος. Σημαντικό ρόλο έπαιξε και η απήχηση που είχε στα πλήθη μέσω των ομιλιών και των θαυμάτων που έκανε, με αποτέλεσμα η ατμόσφαιρα να είναι πολύ φορτισμένη. Κατά την είσοδό Του,

επιλέγει να εισέλθει καθήμενος σε όνο – εν αντιθέσει των βασιλικών ίππων με τα οποία εισέρχονταν τα πρόσωπα κύρους – μην έχοντας επιτύχει καμία νίκη για την οποία θα έπρεπε να λάβει μεγαλοπρεπή υποδοχή. Σαφώς, τα θαύματα που έχουν προηγηθεί θεωρούνται νίκες, με την είσοδο, όμως, πραγματοποιείται η έναρξη της νίκης που θα επέλθει στο τέλος με την Ανάσταση και τη σωτηρία του κόσμου. Σα να κάνει την είσοδό Του στον τόπο της θυσίας το πλήθος τον υποδέχεται χαμηλόφωνα, στρώνοντας τα ρούχα τους ώστε να πατήσει επάνω, ενώ σύμφωνα με τον Ιωάννη (12:13) κουνούν κλαδιά φοίνικα, κάτι που αρμόζει σε ένα νικητή. Καταπατώντας, λοιπόν, τα ιμάτια, αυτομάτως επιτυγχάνεται η καταπάτηση της αμαρτίας και ως νικητής αποδέχεται το κούνημα των κλάδων από το πλήθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

«Η «ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ» ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΣΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ ΣΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ»

Η σπουδαιότητα των Ευαγγελίων στη ζωή των πιστών είναι ευρέως γνωστή ήδη από τους ακροατές της πρώτης εκκλησίας. Οι Ευαγγελιστές, μέσα από τα προσωπικά τους βιώματα, την εμπειρία και τις όποιες αντιξοότητες συνάντησαν, κατάφεραν να αποτυπώσουν και να αποδώσουν τη ζωή του Κυρίου.

Στην ενότητα αυτή, θα αναφέρουμε τα κριτήρια με τα οποία επιλέξαμε - για την ανάλυση της θριαμβευτικής εισόδου στα Ιεροσόλυμα - τα δύο (2) από τα τέσσερα (4) Ευαγγέλια, του Μάρκου και του Ιωάννη. Για τον κάθε Ευαγγελιστή ξεχωριστά θα παραθέσουμε στοιχεία από τη ζωή και το έργο του, ενώ θα αναλύσουμε τότε γράφτηκε το κάθε Ευαγγέλιο, που απευθύνεται και που αποσκοπεί.

Εν συνεχεία, θα γίνει κριτική των δύο κειμένων μεταξύ τους, ώστε να τονιστεί ενδεχομένως η οποιαδήποτε σύγκλιση ή απόκλιση υπάρχει ενώ τέλος, θα προβούμε σε σύγκριση των δύο Ευαγγελίων κατά την περιγραφή της εισόδου, στις ομοιότητες και τις διαφορές καθώς και το τέλος της αφήγησης του κάθε Ευαγγελιστή.

2.1. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

Είναι άξιο αναφοράς πως, το Ευαγγέλιο παρά τον τετραπλό διαχωρισμό του στην ουσία αποτελεί ένα ενιαίο και εναρμονισμένο κομμάτι. Με την πρόθεση «κατά» πριν από το όνομα του κάθε Ευαγγελιστή επισημοποιείται ο διαχωρισμός και η προσωπική σφραγίδα του καθενός στο έργο του¹³³.

Μια διευκρίνιση στο σημείο αυτό είναι απαραίτητη, καθώς θα πρέπει να έχουμε κατά νου πως τον τίτλο του πρωτοπόρου κατέχει ο Ευαγγελιστής Μάρκος σύμφωνα με τα λεγόμενα του οποίου πορεύτηκαν και οι υπόλοιποι Ευαγγελιστές. Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος δε γνωρίζει τον Λουκά και τον Ιωάννη ή αντίστοιχα ο Ιωάννης δε γνωρίζει τον

---

¹³³ Σωτήριος Δεσπότης, *Ο κώδικας των Ευαγγελίων* (Αθήνα: εκδ. Αθως, 2007), σελ. 67, 119-121

Ματθαίο και τον Λουκά. Μεταξύ τους, όμως, υπάρχει ένα κοινό σημείο διότι και οι τρεις (3) γνωρίζουν τον Μάρκο. Είναι φυσιολογικό, λοιπόν, να έχουν ως κύρια βάση τις γραπτές πηγές του και να παρατηρούμε κοινά χωρία.

Η επιλογή μας να συμβουλευτούμε και να εστιάσουμε - για την ανάλυση της εισόδου του Ιησού στα Ιεροσόλυμα - κυρίως στο Ευαγγέλιο του Μάρκου και του Ιωάννη οφείλεται κυρίως στους παρακάτω λόγους.

Ο Μάρκος ως «πρωτοπόρος», αποτελεί το υπόβαθρο των υπόλοιπων Ευαγγελίων. Παραθέτοντας την πιο λιτή εικόνα του Ι. Χριστού, αποδίδει με απλότητα και αμεσότητα τη δράση Του, λαμβάνοντας δικαίως τον τίτλο του «ρεαλιστικού». Κατέστησε σαφές πως ο Χριστιανισμός - εκτός από κηρυγματική - έχει και ιστορική βάση, με τη δόμηση του Ευαγγελίου να επικεντρώνεται στα γεωγραφικά στοιχεία της δράσης του Ιησού και να έχει «γραμμικό» χαρακτήρα.

Με ύφος φτωχό, παράλληλα όμως ακριβές και ζωηρό, αποτελεί την πρωτεύουσα πηγή από την οποία «εμπνεύστηκαν» και άντλησαν στοιχεία τα υπόλοιπα Ευαγγέλια.

Όσον αφορά το Ευαγγέλιο του Ιωάννη, εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κανείς πως κινείται σε άλλες διαστάσεις¹³⁴. Από την πρώτη κιόλας επαφή παρατηρείται η διαφορά της έκφρασης που αποδίδεται με επίσημο και τελετουργικό λόγο. Σε σύγκριση με τα υπόλοιπα Ευαγγέλια δεν περιέχει καμία από τις δεκάδες παραβολές, αντιθέτως επιλέγει λίγα θαύματα τα οποία έρχονται σε συνδυασμό με τις μακροσκελείς αγορεύσεις του Ιησού. Άριστος γνώστης της γεωγραφίας της Παλαιστίνης, των ιουδαϊκών εορτών και ηθών και του συμβολισμού τους, αποδίδει με έναν δικό του ξεχωριστό τρόπο τη δημόσια δράση του Ιησού.

Σε άμεση συνάφεια με το Ευαγγέλιο του Μάρκου¹³⁵ οι ομοιότητες που παρουσιάζουν μεταξύ τους γίνονται ορατές κάτι που γίνεται αντιληπτό από τα εξής:

α) Η έναρξη των δύο Ευαγγελίων ξεκινά με την εμφάνιση και το κήρυγμα του Ιωάννη του Βαπτιστή, συνεχίζει με τα λόγια και τα έργα του Ιησού και ολοκληρώνεται με το Πάθος και την Ανάσταση και β) ορισμένες περικοπές όπως π.χ. ο καθαρισμός του

¹³⁴ Παναγιώτης Κ. Χρήστου, *Εκκλησιαστική Γραμματολογία / Πατέρες και θεολόγοι του χριστιανισμού*, Τόμος Α', (Θεσσαλονίκη: εκδ. Κυρομάνος, 2005), σελ. 12-13

¹³⁵ Σάββας Αγουρίδης, «Σύγχρονες συζητήσεις στην έρευνα της Ιωάννειας Γραμματείας», Εισηγήσεις Α', Β', Γ' Συνάξεων Ελλήνων Βιβλικών θεολόγων Πανεπιστημίων Αθηνών & Θεσσαλονίκης (Πάτμος 24-28 Σεπτεμβρίου 1975), (Αθήνα: εκδ. Άρτος Ζωής), σελ. 11-12

Ναού (Μκ. 11:15-17, Ιω. 2:13) ή η είσοδος στα Ιεροσόλυμα (Μκ. 11:1-11, Ιω. 12:12-19) κ.ά. αποτελούν εξάρτηση του κειμένου του Μάρκου. Η άποψη αυτή βέβαια, στη συνέχεια απορρίφθηκε από τους Αλεξανδρινούς θεολόγους (π.χ. Κλήμης) που τόνιζαν πως δεν υπάρχει καμία σύνδεση του Ιωάννη με τον Μάρκο ή τον Λουκά, αφού οι Συνοπτικοί διηγούνται κυρίως την ανθρώπινη πλευρά του Ιησού, ενώ ο Ιωάννης εστιάζει στη θεία πλευρά της ζωής και του έργου του Κυρίου.

2.1.1. ΜΑΡΚΟΣ Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ

Ήδη από τους πρώτους Χριστιανικούς αιώνες υπερίσχυε η αντίληψη πως το Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο αποτελούσε σύνοψη των Ευαγγελίων του Ματθαίου και του Λουκά¹³⁶. Η άποψη αυτή κυριάρχησε έως τα μέσα του περασμένου αιώνα, μέχρις ότου ο Lanchmann το 1835 υποστήριξε πως κάτι τέτοιο δεν μπορεί να υφίσταται, αφού ολόκληρο σχεδόν το περιεχόμενο του Κατά Μάρκον Ευαγγελίου βρίσκεται στα Ευαγγέλια των άλλων δύο (Ματθαίος, Λουκάς).

Ακολουθώντας πιστά τη χρονολογική επαλληλία του Μάρκου, παρατηρείται βελτίωση στις διηγήσεις τους – από γλωσσικής σκοπιάς – και καλύτερη επεξεργασία των απόψεων από θεολογικής διάστασης. Δε θα μπορούσε, λοιπόν, ο Μάρκος να είναι μεταγενέστερος των υπολοίπων. Έτσι, από τα τέλη του 19ου αιώνα και αρχές του 20ου, μετά από πληθώρα ερευνών ενισχύθηκε η προτεραιότητα του Κατά Μάρκον.

Όσον αφορά στην πρώιμη ζωή του Μάρκου, δεν υπάρχουν άμεσες πληροφορίες. Καταγόταν από εύπορη οικογένεια της Ιερουσαλήμ, ήταν γιος μιας χριστιανής, της Μαρίας και είχε λάβει αξιόλογη παιδεία.

Στην ιδιόκτητη κατοικία του στην Ιερουσαλήμ, συγκεντρώνονταν από πολύ νωρίς οι μαθητές του Χριστού και πολλοί χριστιανοί, ενώ υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις πως εκεί τελέστηκε ο Μυστικός ή - πολύ πιο σωστά - ο Τελευταίος Δείπνος του Κυρίου¹³⁷. Διετέλεσε μαθητής και συνεργάτης των δύο κορυφαίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, ενώ συμμετείχε στην πρώτη ιεραποστολική περιοδεία του Παύλου συνοδεύοντας το δάσκαλό του και το θείο του Βαρνάβα. Ωστόσο, κατά τη δεύτερη ιεραποστολική περιοδεία του

---

¹³⁶ Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, Γ' έκδοση (Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 2010), σελ. 126-128

¹³⁷ Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Το κατά Μάρκον ευαγγέλιο* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 1988), σελ. 31

δασκάλου του - μετά από διαφωνία που προκλήθηκε, μη θέλοντας ο Παύλος να τον πάρει μαζί¹³⁸ -έφυγε με τον Βαρνάβα για την Κύπρο. Αφού επέστρεψε στα Ιεροσόλυμα, κατέληξε τελικά στη Ρώμη, κοντά στον Απόστολο Πέτρο¹³⁹.

Με τον Απόστολο Πέτρο φαίνεται να ανέπτυξε ιδιαίτερα στενή σχέση αφενός, επειδή η οικία του Μάρκου υπήρξε «καταφύγιο» μετά την αποφυλάκισή του πρώτου¹⁴⁰, ένα μέρος όπου του ήταν γνώριμο και προσφιλές και αφετέρου επειδή αποκαλεί τον Μάρκο στην Α' Επιστολή του (Α'Πετρ. 5:13) ως «πνευματικό του υιό», στοιχείο που σημαίνει πως ο Πέτρος τον είχε σε μεγάλη υπόληψη. Επίσης, με τον Απόστολο Παύλο διατηρούσε καλές σχέσεις – πέραν μιας αναστάτωσης που προκλήθηκε ανάμεσά τους στις πρώτες δράσεις του Αποστόλου (Πρ. 15:39) – και του πρόσφερε μεγάλη βοήθεια. Τον είχε κοντά του ως έμπιστο συνεργάτη, ενώ βρέθηκαν μαζί στην πρώτη αιχμαλωσία της Ρώμης. Παρατηρούμε την αναφορά του Μάρκου σε κάποιες επιστολές του Παύλου, όπως στην Προς Κολοσσαείς Επιστολή (Κολ. 4:10) και την Προς Φιλήμονα Επιστολή (Φιλ. 1:24), καθώς και στην Προς Τιμόθεον Β' Επιστολή (Β'Τιμ. 4:11) στην οποία ζητεί τη βοήθεια του Μάρκου, πιθανόν αισθανόμενος πως πλησιάζει το τέλος.

Στην Καινή Διαθήκη, γενικότερα, ονομάζεται Μάρκος, αλλά στις Πράξεις των Αποστόλων αναφέρεται ως «Ιωάννης ο επικληθείς Μάρκος» (Πρ. 12:25, 15:37). Σε σχετικές έρευνες που έχουν γίνει, επικρατεί πως το αρχικό του όνομα ήταν Ιωάννης, στοιχείο το οποίο επιβεβαιώνει και ο Ι. Καραβιδόπουλος¹⁴¹ στη δική του έρευνα. Σύμφωνα με την παράδοση της εκκλησίας και τους νεώτερους ερευνητές, ήταν σύνηθες εκείνη την εποχή οι Ιουδαίοι να λαμβάνουν και ένα όνομα Χριστιανικό ή Ρωμαϊκό κι έτσι να έχουν δύο ονόματα. Αντιθέτως, ορισμένοι σύγχρονοι ερευνητές έχουν την άποψη πως συγγραφέας είναι κάποιος Ιουδαίος ελληνιστής ο οποίος ζει εκτός Παλαιστίνης και καταγράφει γενικές πληροφορίες για τις ελληνικές κοινότητες.

Διάφορες παραδόσεις απηχούνται σε εκκλησιαστικούς συγγραφείς ή σε αρχαία λατινικά χειρόγραφα. Ο Ιππόλυτος τον χαρακτηρίζει ως «κολοβοδάκτυλο» είτε γιατί είχε

---

¹³⁸ Nestle Eberhard - Aland Kurt, *Novum Testamentum Graece, Πράξεις Αποστόλων*, 28η Έκδοση (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012), (Πρ.15:36-41).

¹³⁹ Nestle Eberhard - Aland Kurt, *Novum Testamentum Graece, Α' Επιστολή Πέτρον*, 28η Έκδοση (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012), (Α' Πετρ.5:13).

¹⁴⁰ Nestle Eberhard - Aland Kurt, *Novum Testamentum Graece, Πράξεις Αποστόλων*, (Πρ. 12:12)

¹⁴¹ Καραβιδόπουλος, *Το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο*, σελ. 31

μικρό μέγεθος δακτύλων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα του, είτε γιατί απέκοψε ο ίδιος τα δάκτυλά του όταν έγινε Χριστιανός, για να μη θεωρείται άρτιος και άξιος να τελεί τα καθήκοντά του ως λευίτης¹⁴².

Σύμφωνα με τον Θεοφύλακτο, Αρχιεπίσκοπο Βουλγαρίας, ο Μάρκος ήταν ο πρώτος που υπηρέτησε ως επίσκοπος Αλεξανδρείας και κήρυξε το Ευαγγέλιο του Κυρίου από την Αίγυπτο έως την Πεντάπολη (PG 123,⁴⁸⁹)¹⁴³.

Ενώ στο κατά Μάρκον Ευαγγέλιο δεν αναφέρεται πουθενά το όνομα του Μάρκου, εντούτοις, η εκκλησία αποδέχεται πως έχει γραφεί από εκείνον. Ο Δ. Τρακατέλλης¹⁴⁴ υποστηρίζει πως το Ευαγγέλιο διαθέτει «Χριστολογία» οπότε δικαίως αποκαλείται «θεόπνευστο, αυτοτελές και ολοκληρωμένο μορφολογικά». Οι απόψεις δίστανται ανάμεσα σ' αυτούς που θέλουν το Μάρκο να είναι ο νεαρός που, τυλιγμένος με ένα σεντόνι, ακολουθούσε τον Κύριο και πριν τον πιάσουν απέβαλε το σεντόνι και έφυγε τρέχοντας (Μκ. 14:51-52), και σ' αυτούς που αναφέρουν πως ο Μάρκος δε συνάντησε ποτέ τον Ιησού, αλλά ό,τι έγραψε, ήταν πιστό αντίγραφο του κηρύγματος του Πέτρου που - μετά το θάνατό του - πιθανώς απέδωσε ευρισκόμενος σε κάποια περιοχή της Ιταλίας¹⁴⁵.

Η αφήγηση του Μάρκου δεν αποτελεί απλώς μια συλλογή ιστοριών αλλά πρόκειται για καταγραφή που θέλει να δείξει πως ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας, όχι μόνο των Ιουδαίων αλλά και των εθνικών.

---

¹⁴² Σωτήριος Δεσπότης, *Ο κώδικας των Ευαγγελίων* (Αθήνα: εκδ. Αθως, 2007), σελ. 146

¹⁴³ Θεοφύλακτου επισκόπου Βουλγαρίας, *Ερμηνεία εις το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο*, *Patrologiae Graeca*, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τόμ. 123, στ. 489

¹⁴⁴ Δημήτριος Τρακατέλλης, *Εξουσία και Πάθος, Χριστολογικές Απόψεις του Κατά Μάρκον Ευαγγελίου* (Αθήνα: εκδ. Δόμος, 1983), σελ. 171

¹⁴⁵ Alan Culpepper, *Mark* (United States of America: Smyth & Helwys Publishing, 2007), σελ.22

2.1.2. ΧΡΟΝΟΣ, ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΗΠΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Το Ευαγγέλιο του Μάρκου φέρει τον τίτλο «Κατά Μάρκον», ο οποίος του αποδόθηκε ομόφωνα από την εκκλησία κατά τον 2ο αιώνα και όχι από τον ίδιο το συγγραφέα, το όνομά του οποίου δεν αναγράφεται πουθενά¹⁴⁶.

Αποτελεί μέρος των τριών Συνοπτικών Ευαγγελίων και κατατάσσεται στη δεύτερη θέση, διότι επικρατούσε η άποψη πως αποτελεί είδος επιτομής των δύο άλλων Ευαγγελίων, του Ματθαίου και του Λουκά¹⁴⁷. Αυτό αναιρείται, αυτόματα, για αρκετούς λόγους. Ένας απ' αυτούς είναι πως πολλοί στίχοι του κατά Μάρκον απαντώνται στα άλλα δύο Ευαγγέλια' έτσι δεν είναι εύλογο να έχει γραφεί αργότερα.

Ένας άλλος λόγος είναι πως υπάρχει ακολουθία στη χρονολογική σειρά των γεγονότων που έχουν καταγραφεί από τον Μάρκο, ενώ η γραφή του Ματθαίου και του Λουκά είναι πιο προσεγμένη, βελτιωμένη και επεξεργασμένη σε αντίθεση με του πρώτου, που είναι πιο απλοποιημένη. Συνεπώς, μετά από σχετικές έρευνες - και κυρίως αυτή του Lachmann το 1835 - το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο κατατάσσεται ως πρώτο και αρχαιότερο.

Συγκεκριμένα, ο χρόνος συγγραφής του τοποθετείται γύρω στο 64-70 μ.Χ. σύμφωνα με τους εκκλησιαστικούς συγγραφείς, που το κατατάσσουν μετά το θάνατο του Πέτρου (64-68 μ.Χ.). Οι ακροατές του Μάρκου ήταν ήδη χριστιανοί και μάλιστα τελούσαν ήδη υπό διωγμό. Όπως αναφέρει ο Ι. Καραβιδόπουλος, σύμφωνα με τον Παπία τον Ιεραπολίτη (60-140μ.Χ.) στο σύγγραμμά του *Λογίων Κυριακών Εξηγήσεις*, η έννοια του όρου «ερμηνευτής» που αποδίδεται στον Μάρκο δηλώνει α) πως μετέφραζε από τα αραμαϊκά στα ελληνικά τα κηρύγματα του Πέτρου, ώστε να γίνονται κατανοητά από τους έλληνες της Ιερουσαλήμ και β) πως κατέγραψε αυτούσιο το κήρυγμα του Πέτρου και το παρέδωσε στην εκκλησία (Ευσ. Ε.Ι. 3.39.15). Η αρχαία εκκλησιαστική παράδοση δέχεται τη δεύτερη έννοια του όρου¹⁴⁸.

Η γλώσσα του Ευαγγελίου παρουσιάζει απλότητα, σαφήνεια διατύπωσης και παραστατικότητα περιγραφής. Το ύφος είναι απλό και δημώδες με μια μικρή δόση

¹⁴⁶ Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη (Μέρος Β')*, 2η έκδοση (Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 1988), σελ.152

¹⁴⁷ Καραβιδόπουλος, *Το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο*, σελ. 24

¹⁴⁸ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη (Μέρος Β')*, σελ. 160

υπερβολής. Θα έλεγε κανείς, πως προσιδιάζει περισσότερο σε προφορικό ύφος παρά σε γραπτό. Χαρακτηρίζεται από μεγάλη ζωηρότητα η οποία οφείλεται στον ιστορικό ενεστώτα που χρησιμοποιεί ο Ευαγγελιστής και στην απλή – παρατακτική – σύνδεση των προτάσεων κυρίως με το «και»¹⁴⁹. Περιλαμβάνει λιγότερα γεγονότα από τα άλλα Ευαγγέλια, αλλά όσα αναγράφονται αποδίδονται με περισσότερες λεπτομέρειες αν και διακρίνεται πως δε γνωρίζει καλά τη γεωγραφία της Γαλιλαίας και της Ιερουσαλήμ. Ως προς το περιεχόμενο, ο Μάρκος δεν ασχολείται με την καταγωγή του Κυρίου ούτε με τις πολλές προφητείες που αναφέρονται στο πρόσωπό Του. Παραθέτει τη διδασκαλία Του ιδίως, όμως, τα πολλά θαύματά του για να κατηχήσει βαθύτερα τους πιστούς και να προσελκύσει εκείνους που δεν έχουν ακόμα πιστέψει.

Εν ολίγοις, ο Ευαγγελιστής δεν ενδιαφέρεται να παρουσιάσει τη διδασκαλία του Ιησού αλλά τη δράση του και γενικότερα τα θαύματα τα οποία έκανε. Πολλοί αναφέρουν πως το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο περιέχει την Εβδομάδα των Παθών του Κυρίου με μια μικρή εισαγωγή, ενώ χαρακτηριστικό είναι πως δεν έχει αρχή και τέλος, αφού χρησιμοποιείται αρκετές φορές η μέθοδος «sandwich» κατά την οποία παρατίθεται κάποιο γεγονός, εν συνεχεία αναφέρεται σε κάτι άλλο κι έπειτα επανακάμπτει, ώστε να συνεχίσει την αρχική αναφορά.

Η αφορμή της συγγραφής του Ευαγγελίου δεν είναι γνωστή. Το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο δεν έχει σκοπό να παρουσιάσει τόσο τη διδασκαλία του Ιησού, όσο το πρόσωπο και τα θαύματά Του. Στοχεύει να αποδείξει πως ο Ιησούς είναι ο πραγματικός «βασιλιάς». Ασχολείται με τη δημόσια δράση του Κυρίου, χωρίς να επικεντρώνεται στη γέννησή Του από την Παρθένο Μαρία και στην παιδική του ηλικία. Δεν απαιτεί από τους αναγνώστες να είναι εξοικειωμένοι με την Παλαιά Διαθήκη από την οποία – σε αντίθεση με τον Ματθαίο – δεν παραθέτει πολλά χωρία¹⁵⁰. Ο όρος «Χριστός» χρησιμοποιείται μόνο μια φορά, ενώ ελάχιστες φορές διακρίνουμε τους όρους «Υιός του Δαβίδ», «Προφήτης», «Κύριος». Ο Ιησούς χρησιμοποιεί για τον εαυτό του τον όρο «Υιός του ανθρώπου», με σκοπό να φανερώσει τη δυναμική παρουσία Του στη γη, το επώδυνο τέλος Του και την έλευσή Του στα Έσχατα¹⁵¹. Αναφέρεται δεκατέσσερις (14) φορές σε τρίτο πρόσωπο «Του»

---

¹⁴⁹ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, Γ' έκδοση, σελ. 138-139

¹⁵⁰ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, σελ. 167

¹⁵¹ Δεσπότης, *Ο κώδικας των Ευαγγελίων*, σελ. 157

με την αντωνυμία αυτή σε όλες τις πτώσεις, έναντι τριάντα (30) στο Κατά Ματθαίον και εικοσι πέντε (25) στο Κατά Λουκάν. Διατηρεί το «μυστικό του Μεσσία» / «Μεσσιανικό μυστικό» ή «Messianic secret» σύμφωνα με τον M. Kahler, εφόσον παρατηρείται πως ενώ κάνει θαύματα ο Ιησούς, στη συνέχεια διατάσσει τους θεραπευμένους απ' αυτόν να σιωπήσουν.

Σκοπός των Ευαγγελίων δεν είναι να παρέχουν ιστορικά δεδομένα με τα οποία κάποιος μπορεί να ανασυντάξει το βίο του Ιησού. Αντιθέτως, απεικονίζουν τον Χριστό της πίστης. Τα Ευαγγέλια έχουν θρησκευτικό σκοπό ώστε να καλλιεργήσουν την πίστη.

Ως τόπος συγγραφής του Ευαγγελίου, – ήδη από τα αρχαία χρόνια – θεωρείται η Ρώμη, σύμφωνα με τον Κλήμη Αλεξανδρείας, τον Ευσέβιο και τον Ιερώνυμο, αφού ο Ευαγγελιστής Μάρκος βρισκόταν δίπλα στον Απόστολο Πέτρο έως το θάνατό του.

2.1.3. ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΙ Ο «ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΟΣ» ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ

Όπως ήδη γνωρίζουμε, τα τρία (3) πρώτα Ευαγγέλια (κατά Ματθαίον, Κατά Μάρκον και Κατά Λουκάν) ονομάζονται «Συνοπτικά» καθότι υπάρχουν μεταξύ τους πολλές ομοιότητες, ενώ ένας ακόμα χαρακτηρισμός που τους δίδεται είναι «Σωματικά». Το τέταρτο (4ο) κατά σειρά Ευαγγέλιο, το Κατά Ιωάννην φέρει τον τίτλο «Πνευματικό» και αυτό έγκειται στο γεγονός πως, στο Ευαγγέλιο του Ιωάννη συναντά κανείς μια ατμόσφαιρα μεγαλύτερου «κύρους» πιο πνευματική και πιο θεολογική¹⁵².

Αποτελώντας το μεγαλύτερο σε έκταση Ευαγγέλιο – και σύμφωνα με τα λεγόμενα πολλών – είναι αυτό που «απαντάει» στα υπόλοιπα τρία (3) αποτελώντας συνέχειά τους, προβαίνοντας στη συμπλήρωση ή τη διόρθωσή τους, αυτόματα μας βάζει σε υποψίες για το ποιος είναι ο συγγραφέας του. Ο ιστορικός Ευσέβιος διασώζοντας μαρτυρία του Κλήμεντος Αλεξανδρείας χαρακτηριστικά αναφέρει:

ὅπερ ἐπιγνόντα τὸν Πέτρον προτρεπτικῶς μῆτε κωλῦσαι μῆτε προτρέψασθαι. τὸν μέντοι Ἰωάννην ἔσχατον, συνιδόντα ὅτι τὰ σωματικὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δεδήλωται, προτραπέντα ὑπὸ τῶν

---

¹⁵² Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, σελ. 180, 186

γνωρίμων, πνεύματι θεοφορηθέντα πνευματικὸν ποιῆσαι εὐαγγέλιον.

τοσαῦτα ὁ Κλήμης¹⁵³. (Εκκλ. Ιστορία ΣΤ' 14,7)

Ὅπως στα υπόλοιπα Ευαγγέλια, ἔτσι και στο συγκεκριμένο, δεν αναγράφεται πουθενά το ὄνομα του συγγραφέα. Οι πιθανότητες να ἔχει γραφτεῖ ἀπὸ τον Ιωάννη το Ζεβεδαῖο¹⁵⁴ – μαθητὴ του Κυρίου – εἶναι και οι περισσότερες, οι οποίες ἔρχονται ἐνάντια στις φήμες που θέλουν ως συγγραφέα – σύμφωνα και με τον Παπία ἐπίσκοπο Ιεράπολης (+220μ.Χ.) – κάποιον «πρεσβύτερο» ἢ τέλος – αναφορικά με μια κατηγορία ερευνητῶν – ἓνα σύνολο ἀτόμων, που ὅλα μαζί αποτελοῦν την «Ιωάννεια Σχολή». Σε ἓνα τέτοιο κείμενο ὁμως, μεγάλου βεληνεκούς, με τεράστια σπουδαιότητα και πρωτεύουσα θέση στην ἐκκλησία, το ποιος εἶναι ο συγγραφέας ἔρχεται σε δεύτερη μοῖρα πόσο μάλλον, ὅταν και οι σπουδαιότεροι της Ιωάννειας φιλολογίας καταλήγουν πως τα προαναφερθέντα πρόσωπα – Ιωάννης ο μαθητὴς του Κυρίου και Ιωάννης ο πρεσβύτερος – εἶναι το ἴδιο και το αὐτὸ πρόσωπο.

Εκτός του 2ου αἰῶνος που η ἀπόδοση του δ' Ευαγγελίου δίδονταν στον Κήρινθο – ἀπὸ τους αἰρετικούς – ὅλη η ἐκκλησιαστικὴ παράδοση ἀποδίδει τη συγγραφή του Ευαγγελίου στον Ἀπόστολο Ιωάννη, το μαθητὴ του Κυρίου¹⁵⁵.

2.1.4. ΧΡΟΝΟΣ, ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΗΠΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Παρόλο που και τα τέσσερα (4) Ευαγγέλια φέρουν το ἴδιο μήνυμα και ἐκπροσωποῦν τα ἴδια βασικά στοιχεῖα του κηρύγματος (οι προφητεῖες της Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκπληρώθηκαν στο πρόσωπο του Ἰησοῦ ο οποίος ἦλθε ως Μεσσίας, ἔκανε θαύματα, θανατώθηκε, τάφηκε και ἀναστήθηκε καλώντας ὅλους τους ἀνθρώπους σε μετάνοια), το κατὰ Ιωάννην Ευαγγέλιο παρουσιάζει ὀρισμένες διαφορές σε σχέση με τα υπόλοιπα τρία (3) Ευαγγέλια. Με το συγγραφέα να ἀποτελεῖ ἄριστο γνώστη της γεωγραφίας της περιοχῆς και πολλῶν ἀκόμα λεπτομερειῶν (π.χ. ὥρα, τοποθεσία, ἔτη, ἰουδαϊκὰ ἡθῆ, ἰουδαϊκὲς εορτὲς και το συμβολισμό τους κ.α.) ξεδιπλώνεται η τριετής

¹⁵³ Ευσέβιος Ἐπίσκοπος Καισαρείας, *Εκκλησιαστικὴ Ιστορία*, Βιβλίο 6, Κεφ. 14,7

¹⁵⁴ Σάββας Αγουρίδης, *Το Κατὰ Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α' Κεφ. 1-12* (Θεσσαλονίκη: ἐκδ. Πουρναρά, 2005), σελ. 12-15, 24-27

¹⁵⁵ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινὴ Διαθήκη*, Γ' Ἐκδοση, σελ. 185

δημόσια δράση του Ιησού, με κύρια τοποθεσία τα Ιεροσόλυμα και την Ιουδαία, και όχι τη Γαλιλαία όπως διαφαίνεται στα υπόλοιπα Ευαγγέλια, τα οποία παρουσιάζουν τη δράση του Κυρίου με διάρκεια λιγότερη από ένα έτος. Δεν παρέχει στον αναγνώστη κανένα στοιχείο για την προϋστορία του Ιησού, ενώ ήδη από τον πρόλογο ξεκινά κάνοντας αναφορά στην προϋπαρξη του Λόγου¹⁵⁶. Από τις σημαντικότερες διαφορές, που μπορεί να παρατηρήσει κάποιος, αποτελεί η πληθώρα παραβολών, που κυριαρχεί στα Συνοπτικά Ευαγγέλια εν αντιθέσει με το κατά Ιωάννην, το οποίο αποτελείται από λόγους – ενίοτε μονότονους – που μοναδικό σκοπό έχουν τη διάδοση του θείου λόγου για τη σωτηρία του κόσμου.

Πολλές είναι οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, προκειμένου να αποδειχθεί τόσο η αυθεντικότητα του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου, όσο και οι συνθήκες στις οποίες γράφτηκε, κυρίως ο τόπος και χρόνος συγγραφής του. Αυτό που κυρίως απασχόλησε τους ερευνητές είναι η εξακρίβωση και το ιστορικοθεολογικό πλαίσιο στο οποίο γράφτηκε το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, η σύνθεση και ο χαρακτήρας του¹⁵⁷.

Ως τόπος συγγραφής θεωρείται η Έφεσος, όπου στα τέλη του 1ου αιώνα ο Ιωάννης, ο μαθητής του Κυρίου, εξέδωσε το ευαγγέλιό του. Φυσικά, δεν απουσιάζουν και οι αντίθετες απόψεις που αναφέρουν πως το Ευαγγέλιο γράφτηκε στη Συρία και συγκεκριμένα στην Αντιόχεια της Συρίας ή ορισμένοι ερευνητές που υποστηρίζουν πως, αν το Ευαγγέλιο γράφτηκε αρχικά στα αραμαϊκά και στη συνέχεια μεταφράστηκε στα ελληνικά, τότε σίγουρα ο τόπος συγγραφής του είναι η Παλαιστίνη και μάλιστα χρονολογικά γύρω στο 40 - 50. Η πλειονότητα, όμως, καταλήγει στην πρώτη άποψη, της Εφέσου¹⁵⁸.

Ενδιαφέρον προκαλεί η έναρξη του Ευαγγελίου. Ενώ τα Συνοπτικά Ευαγγέλια ξεκινούν με τη γέννηση του Ιησού (Μτ. 1:18-25, Λκ. 2:1-7) ή με την αναγγελία του Ιωάννη του Βαπτιστή (Μκ. 1:1-8), το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο αρχίζει με έναν ύμνο στον προϋπάρχοντα Λόγο και αυτόματα αποπνέει μια θεολογική σπουδαιότητα. Η όλη τάση του Ευαγγελίου είναι να εκφράσει το χριστιανικό κήρυγμα τονίζοντας πως ο Χριστός

---

¹⁵⁶ Ιωάννης Παναγόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, (Αθήνα, εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ, 1994), σελ. 135

¹⁵⁷ Χρήστος Βούλγαρης, «*Το ιστορικό και θεολογικό υπόβαθρο του Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου*», Εισηγήσεις Α', Β', Γ' Συνάξεων Ελλήνων Βιβλικών θεολόγων Πανεπιστημίων Αθηνών & Θεσσαλονίκης (Πάτμος 24-28 Σεπτεμβρίου 1975), (Αθήνα, εκδ. Άρτος Ζωής), σελ.23

¹⁵⁸ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, Γ' Έκδοση, σελ. 190-194

είναι το Φώς του κόσμου, ο Λόγος, η Ζωή, Εκείνος που μεταδίδει στους ανθρώπους την αληθινή γνώση¹⁵⁹. Όπως δηλώνει και ο ίδιος ο Ευαγγελιστής, σκοπός συγγραφής τού Ευαγγελίου είναι να κάνει τους ανθρώπους ν' αντιληφθούν πως, ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο Υιός του Θεού και να τους προτρέψει να έχουν πίστη στο πρόσωπό Του, διότι μόνο μ' αυτή θα αποκτήσουν τη ζωή. Χαρακτηριστικά το βλέπουμε στο Κεφάλαιο (20:31):

«³¹ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ
Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.»

(Ιω. 20:31)

Παραλήπτες, λοιπόν, είναι όλοι οι άνθρωποι οι οποίοι έχοντας πίστη, όχι στον Μεσσία με την ιουδαϊκή έννοια ούτε σε έναν απλό δάσκαλο ηθικής αλλά στον Σαρκωθέντα Λόγο, θα μπορέσουν να αποκτήσουν ζωή αιώνια. Σε ολόκληρο το Ευαγγέλιο ο Ιωάννης δε σταματά να κηρύττει πως, το μεγαλύτερο κακό που μπορεί να συμβεί σε κάποιον είναι να επιλέξει να μην έχει πίστη στον Χριστό¹⁶⁰ είτε από τη στιγμή εκείνη της ηλικίας που αρχίζει να αντιλαμβάνεται πράγματα είτε σε κάποια άλλη φάση της ζωής του, διότι αυτόματα απαρνιέται την αιώνια ζωή.

2.1.5. ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΥΦΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Είναι απόλυτα εμφανές πως το Δ' Ευαγγέλιο διακατέχει από την αρχή έως το τέλος ένας ολοφάνερα προσωπικός χαρακτήρας. Το ύφος που κυριαρχεί και οι λέξεις που χρησιμοποιεί ο Ιωάννης παρουσιάζουν ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Μοιάζει, ως να έχει έναν τελείως δικό του τρόπο γραφής, αφού αρκετά συχνά παρατηρείται κυκλική επαναφορά του ίδιου θέματος με την προσθήκη επιπλέον στοιχείων κάθε φορά. Σύμφωνα με τον Ι. Καραβιδόπουλο, συχνά διαπιστώνεται και η «τεχνική των παρανοήσεων»¹⁶¹ που σημαίνει πως γίνεται μια περαιτέρω διασαφήνιση στην κατανόηση των διδασκαλιών του Ιησού που, ενώ διατυπώνονται, δεν κατανοούνται σε βάθος από τους ακροατές. Μέσω ερωτήσεων των συνομιλητών του, διευκρινίζει ακόμα περισσότερο

¹⁵⁹ Χρήστος Βούλγαρης, «Το ιστορικό και θεολογικό υπόβαθρο του Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου», Εισηγήσεις Α', Β', Γ' Συνάξεων Ελλήνων Βιβλικών θεολόγων Πανεπιστημίων Αθηνών & Θεσσαλονίκης (Πάτμος 24-28 Σεπτεμβρίου 1975), (Αθήνα, εκδ. Άρτος Ζωής), σελ.26

¹⁶⁰ Χρήστος Καρακόλης, *Κυριακοδρόμιο, Γραπτά Κηρύγματα βιβλικών θεολόγων στα ευαγγελικά αναγνώσματα*, (Αθήνα: εκδ. Ουρανός, 2011), σελ. 285

¹⁶¹ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, Γ' Έκδοση, σελ. 189-190

αυτά που εννοεί. Ένα παράδειγμα της συγκεκριμένης τεχνικής αποτελεί ο διάλογος με τη Σαμαρείτισσα η οποία τον ρωτάει για το «ὕδωρ τὸ ζῶν»:

«¹⁰ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι· δός μοι πειν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν καὶ ἔδωκεν ἅν σοι ὕδωρ ζῶν. ¹¹Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶν βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;» (Ιω. 4:10-11)

Ακόμη, ο Ευαγγελιστής κάνει προσθήκη - στα λόγια του Ιησού - δικών του επεξηγηματικών σχολίων, ώστε οι αναγνώστες να μπορούν να κατανοούν πλήρως όπως φαίνεται στο παρακάτω χωρίο:

«¹⁹ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. ²⁰εἶπαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν οἰκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; ²¹ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.» (Ιω. 2:19-21)

2.2. ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Όταν αναφερόμαστε στην κριτική ενός κειμένου, εννοούμε την τεκμηριωμένη αξιολόγηση του έργου με θετική ή αρνητική αποτίμησή του, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων¹⁶². Με διασωθέντα πάνω από 5.500 χειρόγραφα που αφορούν την Καινή Διαθήκη (Κ.Δ.), μπορούμε αμέσως ν' αναληφθούμε πόσο δύσκολο είναι να προβεί κανείς σε κριτική ή πιο ορθά σε σωστή κριτική.

Στη διαδικασία αυτή – εκτός των άλλων – προέβησαν και οι Eberhard Nestle - Kurt Aland. Παρόλο, που δεν είναι το επίσημο κείμενο στη λατρεία, αποτελεί την πιο έγκυρη επιστημονική πηγή η οποία θα μας φανεί χρήσιμη προς επεξεργασία της περικοπής στο Κατά Μάρκον (Μκ. 11:1-11) και το Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο (12:12-19), λαμβάνοντας φυσικά υπόψη τη γεωγραφική διασπορά, τον Αλεξανδρινό και το Βυζαντινό κώδικα.

---

¹⁶² βλ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης, «κριτική», *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, 2η Έκδοση, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. (Αθήνα, 2005), σελ. 961

11¹Καὶ ὅτε ἔγγιζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα
ἑῖς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν¹ πρὸς τὸ ὄρος ἑτῶν
ἐλαιῶν,

ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ
²καὶ λέγει αὐτοῖς·

**ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι
ὑμῶν, καὶ εὐθὺς εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν
εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον ἐφ' ὃν οὐδεὶς
οὕπω ἀνθρώπων¹ ἔκάθισεν·
λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε.**

³καὶ ἂν τις ὑμῖν εἴπῃ· τί ποιεῖτε τοῦτο;
εἶπατε·

**Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει,
καὶ εὐθὺς αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν¹
ᾧδε.**

⁴Καὶ ἀπῆλθον καὶ εὗρον ἑπῶλον
δεδεμένον πρὸς ἑθύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδίου καὶ
λύουσιν αὐτόν. ⁵καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἑστηκότων
ἔλεγον αὐτοῖς·

τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον;

⁶οἱ δὲ εἶπαν αὐτοῖς καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς,
καὶ ἀφῆκαν αὐτούς.

⁷καὶ ἑφῆρουν τὸν πῶλον πρὸς τὸν
Ἰησοῦν

καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὰ ἱμάτια ἑαυτῶν,
καὶ ἑκάθισεν ἐπ' αὐτόν.

⁸καὶ πολλοὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν
εἰς τὴν ὁδόν, ἄλλοι δὲ στιβάδας ἑκόψαντες ἐκ
τῶν ἀγρῶν¹. ἄλλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ
ἀκολουθοῦντες ἔκραζον·¹

Ἔωσαννά·

**εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
κυρίου·**

¹⁰**εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ
πατρὸς ἡμῶν Δαυὶδ·**

Ἔωσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.

¹¹Καὶ εἰσηλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ
ἱερόν καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ἑόψιας ἤδη
οὔσης ἑτῆς ὥρας¹, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ
τῶν δώδεκα.

11¹Ὅταν πλησίαζαν στα Ἱεροσόλυμα,
στη Βηθφαγὴ καὶ στη Βηθανία, κοντὰ στο ὄρος
των Ελαιῶν, ἔστειλε ο Ἰησοῦς δύο ἀπὸ τους
μαθητῆς του, ²καὶ τους λέει:

«**Πηγαίνετε στο ἀπέναντι χωριό καὶ
μόλις μπείτε σ' αὐτό θα βρεῖτε ἕνα πουλάρι
δεμένο, στο οποίο κανένας ἀνθρώπος ἀκόμη
δεν ἔχει καθίσει. Λύστε το καὶ φέρετε το ἐδῶ.**

³Ἄν κανεὶς σας ρωτῆσει «γιατί το κάνετε
αὐτό;» να του πείτε, «ο Κύριος το χρειάζεται
κι ἀμέσως ὑστερα θα το στείλει πάλι πίσω».

⁴Εκεῖνοι πήγαν καὶ βρήκαν το πουλάρι
δεμένο κοντὰ σε μια αυλόπορτα ἔξω στο δρόμο
καὶ το ἔλυσαν. ⁵Μερικοὶ ἀπ' αὐτούς που
στέκονταν ἐκεῖ τους ρώτησαν:

«**Τι συμβαίνει καὶ λύνετε το πουλάρι;»**

⁶Οἱ μαθητῆς τους ἀπάντησαν ὅπως τους εἶχε
πει ο Ἰησοῦς, κι ἐκεῖνοι τους ἀφήσαν. ⁷Ἐφεραν
τότε το πουλάρι στον Ἰησοῦ, ἔβαλαν πάνω σ'
αὐτό τα ρούχα τους κι ἐκεῖνος κάθισε πάνω
του.

⁸Πολλοὶ ἔστρωναν τα ρούχα τους στο
δρόμο κι ἄλλοι ἔκοβαν κλαδιά ἀπὸ τα δέντρα
καὶ τα ἔστρωναν χάμω. ⁹Ὅσοι βιάδιζαν μπροστὰ
κι ὅσοι ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω κραύγαζαν:

«Δόξα στο Θεό!

**Εὐλογημένος αὐτός που ἐρχεται
σταλμένος ἀπὸ τον Κύριο!**

¹⁰**Εὐλογημένη ἡ βασιλεία του
προγόνου μας Δαβίδ,**

**Που ἐρχεται σ' ὄνομα Κυρίου!
Δόξα στον ὑψιστο Θεό!»**

¹¹Ὁ Ἰησοῦς μπήκε στα Ἱεροσόλυμα καὶ
πήγε στο ναό. Ἀφοῦ ἔριξε μια ματιά σ' ὅλα
γύρω του, ἐπειδὴ εἶχε κιόλας βραδιάσει, γύρισε
με τους δώδεκα μαθητῆς στη Βηθανία.

¹⁶³ Για τη μετάφραση των περικοπών ἀντλήσαμε βοήθεια ἀπὸ το βιβλίο της Καινῆς Διαθήκης σε μετάφραση των τεσσάρων Ομοτίμων Καθηγητῶν Πέτρου Βασιλειάδη, Ἰωάννη Γαλάνη, Γεωργίου Γαλίτη καὶ Ἰωάννη Καραβιδόπουλου. *Ἡ Καινὴ Διαθήκη με νεοελληνικὴ δημοτικὴ μετάφραση των τεσσάρων Ομοτίμων καθηγητῶν* (Π. Βασιλειάδη, Ἰ. Γαλάνη, Γ. Γαλίτη, καὶ Ἰ. Καραβιδόπουλου). (Ἀθήνα: ἐκδ. Ἑλληνικὴ Βιβλικὴ Ἐταιρία, 2003).

12¹²Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος¹ πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα¹³ ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ καὶ ἔκραύγαζον¹⁴

**ὡσαννά·
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
κυρίου,
[καὶ] ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.**

¹⁴εὐρῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον·

**¹⁵μὴ φοβοῦ, ἑθύγατρη Σιών·
ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται,
καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.**

¹⁶ταῦτα Ἰουδαῖοι οὐκ ἔγνωσαν ἃ αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς ὅποτε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.

¹⁷ἔμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ¹⁸διὰ τοῦτο [καὶ] ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος¹, ὅτι ἤκουσαν ἃ τοῦτο αὐτὸν² πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.

¹⁹οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπαν πρὸς ἑαυτούς· **θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε ὁ κόσμος ἰδοὺ ὀπίσω αὐτοῦ ἀπήλθεν.**

12¹²Τὴν ἄλλη μέρα, τὸ μεγάλο πλήθος που εἶχε ἔρθει γιὰ τὴν γιορτὴ τοῦ Πάσχα, ὅταν ἀκουσαν ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς στα Ἱεροσόλυμα, ¹³πήραν κλαδιά φοινικιάς, καὶ βγήκαν ἀπὸ τὴν πόλη νὰ τον προῦπαντήσουν κραυγάζοντας:

**Δόξα στο Θεό!
Ευλογημένος αὐτός που ἔρχεται
σταλμένος ἀπὸ τον Κύριο!
Ευλογημένος ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ!**

¹⁴Ὁ Ἰησοῦς εἶχε βρεῖ ἓνα πουλάρι καὶ κάθισε πάνω του ὅπως λέει ἡ Γραφή:

**Μη φοβάσαι θυγατέρα μου, πόλη τῆς
Σιών·
να που ἔρχεται σ' ἐσένα ὁ βασιλιάς
σου,
σε πουλᾶρι πάνω καθισμένος.**

¹⁴Αὐτὰ στὴν ἀρχὴ δὲν τὰ κατάλαβαν οἱ μαθητὲς του· ὅταν ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἀνυψώθηκε στὴ θεία δόξα, τότε τὰ θυμήθηκαν. Ὅτι εἶχε γράψει γιὰ κείνον ἡ Γραφή, αὐτὰ καὶ του ἔκαναν.

¹⁷Ὅλοι, λοιπόν, ἐκεῖνοι που ἦταν μαζί με τὸν Ἰησοῦ, ὅταν φώναξε τὸ Λάζαρο ἀπὸ τὸν τάφο καὶ τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, διηγούνταν αὐτὰ που εἶχαν δεῖ. ¹⁸Γι' αὐτό, ἦρθε τὸ πλήθος νὰ τον προῦπαντήσει, ἐπειδὴ ἔμαθαν ὅτι αὐτὸς εἶχε κάνει τὸ θαυμαστό αὐτό σημεῖο.

¹⁹Οἱ Φαρισαῖοι τότε εἶπαν μεταξύ τους:

**«Βλέπετε πως ἡ ἀναβολὴ δὲν
ὠφελεῖ· νὰ που ὅλος ὁ κόσμος ἔχει τρέξει
πίσω του»**

Κατόπιν μελέτης και κριτικής έρευνας και σε συνέχεια ελέγχου των εσωτερικών στοιχείων λάβαμε υπόψη τις παράλληλες περικοπές και τις πιθανές διαφορετικές καταλήξεις λέξεων, εστιάζοντας κυρίως στο τρόπο γραφής του συγγραφέα και τη θεολογική του σκέψη, έχοντας κατά νου το αραμαϊκό υπόβαθρο της διδασκαλίας του Ιησού και την τυχόν επίδραση που αυτό είχε στη χριστιανική λατρεία¹⁶⁴. Επιπλέον, μέσω των εξωτερικών στοιχείων - της χρονολογίας δηλαδή ενός εγγράφου και τον τύπο του κειμένου - τους μεγαλογράμματους και μικρογράμματους κώδικες αλλά τον τόπο συγγραφής, καταλήγουμε ότι θα συμφωνήσουμε με την εγκυρότητα πηγών των Nestle – Aland, καθότι δεν εντοπίστηκαν μεγάλες αποκλίσεις της γραφής σε σχέση με παλαιότερες πηγές.

Εστιάζοντας αποκλειστικά στους δύο Ευαγγελιστές (Μάρκο και Ιωάννη) - που μας απασχολούν στην παρούσα περίπτωση - προαναφέρθηκε πως ο Ιωάννης γνώριζε τον Μάρκο και πιθανολογούμε πως και ο Μάρκος γνώριζε τον Ιωάννη, μην έχοντας, όμως, συγκεκριμένες πληροφορίες επ' αυτού. Ο Ιωάννης βασίζεται στο κείμενο του Μάρκου, προσθέτοντας επιπλέον στοιχεία και λεπτομέρειες που εγείρουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Γνωρίζουμε, άλλωστε, την πρωτοτυπία του Ιωάννη να προβαίνει στην προσθήκη στοιχείων, καμιά φορά επεξηγηματικών, ανακυκλώνοντας το θέμα και πολλές φορές το παρουσιάζει ξανά με προσθήκη επιπλέον στοιχείων.

Εντούτοις, θεωρούμε πως πρέπει να επισημάνουμε ορισμένα σημεία τα οποία είναι άξια αναφοράς και παρουσιάζονται σε μεταγενέστερες πηγές χωρίς, όμως να αλλοιώνουν το θεολογικό μήνυμα που θέλει να μεταφέρει ο Ευαγγελιστής στον αναγνώστη.

Στο Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο εμφανίζονται σε μια μεταγενέστερη παράδοση τα λόγια «Γ'ωσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις» (Μκ. 11:11) που κραυγάζει το πλήθος καθώς υποδέχεται τον Ιησού, ως «εἰρήνη ἐν οὐρανὸ καὶ δόξα». Πιο συγκεκριμένα, η απόδοση αυτή γίνεται στο μεγαλογράμματο κώδικα Θ, χωρίς, όμως – όπως προαναφέρθηκε – να αλλοιώνεται η σημασία και το νόημα. Μικρές διαφορές υπάρχουν στις καταλήξεις ορισμένων λέξεων ή προσθήκη προσδιορισμών και άρθρων.

---

¹⁶⁴ Σταμάτιος Χατζησταματίου, “Σημεία επί του κειμένου – σημειώσεις πάνω στο κριτικό κείμενο”, Σημειώσεις προς χρήση σπουδαστών, σελ.1-12.

Στο Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο, εκτός από τις προσθήκες που μπορεί να παρατηρήσει κάποιος και αμέσως πριν την είσοδο του Ιησού στην πόλη, εντοπίζουμε μια αναφορά στο φίλο του Λάζαρο. Έχει προηγηθεί η ανάσταση του Λαζάρου και το πλήθος, που έχει σπεύσει να συναντήσει τον Κύριο, ήταν παρόν και στο θαύμα αυτό. Αν ανατρέξουμε στο Κατά Λουκά Ευαγγέλιο και συγκεκριμένα στο (Λκ. 16:19-31) αντιλαμβανόμαστε πως ο Ευαγγελιστής ομιλεί για κάποιον Λάζαρο. Το κοινό αυτό σημείο των δύο Ευαγγελιστών μας παροτρύνει σε μια σύγκριση των δυο γραφών, πράγμα που ίσως προδίδει κοινές παραδόσεις στην πόλη της Εφέσου.

2.3. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

Συγκρίνοντας τα δύο κείμενα, είναι αναπόφευκτο να μην διακρίνει κάποιος ομοιότητες αλλά και αρκετές διαφορές. Η διήγηση της εισόδου, περιγράφεται σε όλα τα Ευαγγέλια (Μκ. 11:1-11, Μτ. 21:1-10, Λκ. 19: 28-38 και Ιω. 12:12-19) και τοποθετείται σε συνέχεια των πολλών θαυμάτων που είχε κάνει ο Κύριος με απώτερο σκοπό την αναγνώρισή Του ως Μεσσίας και Λυτρωτής του κόσμου¹⁶⁵, ενώ βρίσκεται λίγες ημέρες πριν το θάνατο και την Ανάστασή Του.

Παρατηρείται λοιπόν, πως ενώ στους Συνοπτικούς προηγείται κάποια θεραπεία ή κάποιο θαύμα προς τους ανθρώπους, στο ευαγγέλιο του Ιωάννη καταγράφεται η Ανάσταση του Λαζάρου και το δείπνο στο σπίτι του Σίμωνα.

Ο Μάρκος – όπως αντίστοιχα ο Ματθαίος και ο Λουκάς – ξεκινά την αφήγηση εξιστορώντας την πορεία του Κυρίου και τον ερχομό Του στη Βηθφαγή και τη Βηθανία κοντά στο Όρος των Ελαιών, σε αντίθεση με τον Ιωάννη ο οποίος κάνει έναρξη με αναφορά στο πλήθος των προσκυνητών που ήδη βρισκόταν στην Ιερουσαλήμ και βγήκε να συναντήσει τον Ιησού κρατώντας στα χέρια κλαδιά φοινικιάς.

Καθότι πιο παραστατικός - στη διήγησή του - ο Μάρκος, παραθέτει την εντολή του Ιησού σε δύο από τους μαθητές να πάνε στο απέναντι χωριό ώστε να βρουν και να

---

¹⁶⁵ Αρχιμανδρίτης Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η ζωή του Χριστού*, (Θεσσαλονίκη: εκδ. Βασ. Ρηγόπουλου, 1978), σελ. 11

φέρουν ένα πουλάρι. Στο Ευαγγέλιο του Ιωάννη δεν περιλαμβάνεται καθόλου αυτή η εντολή και η πράξη των μαθητών, αντιθέτως ο Κύριος βρίσκει μόνος Του το ζώο¹⁶⁶:

«καὶ εὐθέως εὐρήσατε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.» (Μτ. 21:2).

Τη διαφορά κάνει ο Ιωάννης (12: 12-19) αναφέροντας πως ο Κύριος έψαξε και βρήκε μόνος του τον όνο:

«εὐρών δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄναριον ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον·»
(Ιω. 12:14)

– σα να γνώριζε την ιστορία από διαφορετική πηγή – με αποτέλεσμα να δημιουργούνται δύο διαφορετικές ιστορίες στο μυαλό του αναγνώστη¹⁶⁷. Οφείλουμε ακόμη να επισημάνουμε πως, στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές αναφέρεται το χωριό (Βηθφαγή) στο οποίο καλούνται να πάνε οι μαθητές προς ανεύρεση του όνου, ενώ η Βηθανία απουσιάζει από τον Ματθαίο αλλά τονίζεται από τον Μάρκο. Ο Ματθαίος (21:5) και ο Ιωάννης (12:15) είναι οι μόνοι που παραθέτουν το χωριό από το Δευτερο-Ζαχαρία (Ζαχ. 9:9) αποκτώντας η διήγηση έναν μεσσιανικό χαρακτήρα¹⁶⁸.

Υπάρχει το ενδεχόμενο, την εποχή εκείνη, όσοι είχαν στην κατοχή τους ζώα να τα δάνειζαν σ' αυτούς που τα είχαν ανάγκη. Ορισμένες φορές οι βασιλείς και οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν τα ζώα για δικές τους δουλειές και αγγαρείες, υποχρεώνοντας τους ιδιοκτήτες να δίνουν τα ζώα τους, επιστρέφοντάς τα όταν δεν τα χρειάζονταν πια¹⁶⁹. Η εντολή που δίνει ο Ιησούς στους δύο μαθητές παρομοιάζεται με τις βασιλικές εντολές λέγοντας:

«ὁ κύριος αὐτοῦ χρειαν ἔχει» (Μκ. 11:3)

ενώ στον ίδιο στίχο του Μάρκου – και μόνο σ' αυτόν τον Ευαγγελιστή – δίνεται και η υπόσχεση να επιστραφεί το ζώο στον ιδιοκτήτη του

«καὶ εὐθὺς αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν ὡδε» (Μκ. 11:3).

¹⁶⁶ Μόσχος Γκουτζιούδης, *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ostracon, 2016). 313-324

¹⁶⁷ Sankamo, 'Jesus' Entry into Jerusalem', σελ. 25-26

¹⁶⁸ Γκουτζιούδης, *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων*, σελ. 313, 329-331

¹⁶⁹ Duncan Derret, *Law in the New Testament: The Palm Sunday Colt* (Brill, 1971). σελ. 243-246, 258

Ο Ιωάννης κάνει πάλι τη διαφορά, παρουσιάζοντας τον Κύριο να βρίσκει μόνος του το ζώο, κάτι που πιθανότατα σημαίνει πως δεν ήταν δεμένο σε διπλανό χωριό ή κάπου μακριά, αλλά το βρήκε καθώς προχωρούσε στον πολυσύχναστο δρόμο.

Όταν οι μαθητές έφεραν το πουλάρι στον Ιησού, έστρωσαν επάνω τα ρούχα τους για να καθίσει. Παρόμοιες παρατηρήσεις υπάρχουν και στους τρεις Συνοπτικούς όπως αποδίδουν την είσοδο του Ιησού. Το πλήθος κόσμου πράττει αντίστοιχα πετώντας ρούχα και κλαδιά από τα δέντρα ώστε να περάσει ο Μεσσίας. Ο Λουκάς είναι ο μόνος που δεν κάνει λόγο για κλαδιά αλλά όσον αφορά τα «ιμάτια» που αναφέρει πως στρώνουν οι μαθητές κάτω από τα πόδια του πώλου, σύμφωνα με ερμηνεία του Μ. Αθανασίου παρομοιάζονται με τα ηθικά παιδεύματα¹⁷⁰ (= οι εντολές του Θεού «ου φονεύσεις· ου κλέψεις κ.ο.κ). Βγάζοντας, λοιπόν, οι Απόστολοι τα ιμάτιά τους για να περάσει ο Χριστός εκτός των άλλων σημαίνει πως όσοι θέλουν να είναι πιστοί στον Κύριο και άξιοι να τον υμνούν, θα πρέπει να αποβάλλουν τον παλαιό άνθρωπο και να τον υποτάξουν σ' Αυτόν.

Με μετριοτήτα στα λεγόμενά του ο Μάρκος, προβαίνει σε περιγραφή του πλήθους χωρίς να εστιάζει σε σαφή αριθμό, ενώ απουσιάζουν σχόλια περί «ξεσηκωμού» της πόλη κατά την έλευση του Μεσσία. Για πολλοστή φορά ο Ιωάννης κάνει τη διαφορά, επισημαίνοντας πως το πλήθος που κραύγαζε ήταν οι κάτοικοι της Ιερουσαλήμ (Ιω. 12:13) οι οποίοι αγωνιούσαν για την άφιξη του νέου βασιλιά.

Η φράση «εὐλογημένη ἢ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυὶδ» (Μκ. 11:10) αποκαλύπτει το πόσο ήταν επηρεασμένος ο Μάρκος από την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα του Πάθους, ενώ η συμφωνία των Ευαγγελιστών στη λέξη «Ὡσαννά» - που κραύγαζε το πλήθος - κάνει τον αναγνώστη διαβάζοντας την αφήγηση να φανταστεί τα ουρλιαχτά του κόσμου που ανυπομονούσε για τον ερχομό του σωτήρα.

Η διήγηση έχει διαφορετική κατάληξη στους Ευαγγελιστές. Στον Μάρκο δεν υπάρχει άλλη αντίδραση μετά την είσοδο του Ιησού στην πόλη. Μετά το πέραςμα του Μεσσία κι ενώ ο περίγυρος αδημονεί για το αν θα πραγματοποιηθεί η ενθρόνισή Του, διακρίνουμε μια τελείως διαφορετική τροπή τω πραγμάτων με τον Κύριο να εισέρχεται στο Ναό (Μκ. 11:11) να κάνει μια επίβλεψη και να αποχωρεί με τους μαθητές Του. Την επόμενη ημέρα, βέβαια, πραγματοποιείται η κάθαρση του Ναού ενώ θα μπορούσε να

---

¹⁷⁰ Αγ. Βλασίου Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου, *Οι Δεσποτικές εορτές*, 2η έκδοση (Ιερά Μονή της Θεοτόκου (Πελαγίας), Ακραφνιο Θηβων, 1998), σελ. 211

προβεί σε κάθαρση της πόλης από τους Ρωμαίους. Οι μαθητές του Κυρίου δεν μπορούν ν' αντιληφθούν εκείνη τη στιγμή απόλυτα τι συμβαίνει, μελλοντικά όμως θα ανατρέξουν νοητικά στη σκηνή αυτή¹⁷¹.

Ο Ιωάννης ολοκληρώνει την αφήγηση με την καταγραφή της αρνητικής αντίδρασης των Φαρισαίων.

2.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η απόφαση επιλογής των δύο Ευαγγελίων (Μάρκου και Ιωάννη) δεν είναι καθόλου τυχαία. Με γνώμονα πως ο Μάρκος – αποδειγμένα πλέον – έχει γράψει το αρχαιότερο Ευαγγέλιο και με το σκεπτικό πως οι υπόλοιποι Ευαγγελιστές τον γνώριζαν, άρα έγινε γι' αυτούς κατά μια έννοια «πηγή έμπνευσης», εξιστορώντας τα γεγονότα με ιστορική και κηρυγματική δράση, αποτελεί την καλύτερη επιλογή αυθεντικότητας. Διετέλεσε μαθητής των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, με τον πρώτο να αναπτύσσει μια στενή σχέση αφού, η οικία του Μάρκου υπήρξε καταφύγιο μετά την αποφυλάκισή του. Με ύφος απλό και δημώδες, δεν ασχολείται με την καταγωγή του Κυρίου αλλά παραθέτει τα θαύματά Του με σκοπό να κατηχήσει βαθύτερα τους πιστούς. Στόχος είναι η απόδειξη πως ο Ιησούς είναι ο αληθινός βασιλιάς.

Όσον αφορά την επιλογή του δεύτερου Ευαγγελιστή, του Ιωάννη, έγκειται στο γεγονός πως στο Ευαγγέλιό του συναντά κανείς μια πιο πνευματική και θεολογική ατμόσφαιρα. Με έκταση μεγαλύτερη των άλλων Ευαγγελίων, είναι αυτό που απαντά τα υπόλοιπα τρία (3). Ο Ιωάννης, όντας πολύ καλός γνώστης της γεωγραφίας, της τοποθεσίας, των ιουδαϊκών εορτών αλλά και των συμβολισμών τους, αναμφίβολα αποτελεί εξαίρετη πηγή γεγονότων. Η επιθυμία να εκφράσει πως ο Ιησούς είναι το Φως του κόσμου αποσκοπεί στην αποδοχή των ανθρώπων πως ο Ιησούς είναι ο ένας και μοναδικός Θεός.

---

¹⁷¹ Αρχιμανδρίτης Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η ζωή του Χριστού*, (Θεσσαλονίκη: εκδ. Βασ. Ρηγόπουλου, 1978), σελ. 12

Προβαίνοντας στην κριτική των δύο κειμένων ξεχωριστά, μέσω του τόπου συγγραφής, των εξωτερικών στοιχείων αλλά και τους μεγαλογράμματους και μικρογράμματους κώδικες καταλήγουμε στην εγκυρότητα πηγών των Nestle – Aland.

Τέλος, συγκρίνοντας τα κείμενα των δύο Ευαγγελιστών καταλήγουμε σε ορισμένες ομοιότητες αλλά και σημαντικές διαφορές. Η αφήγηση του Μάρκου ξεκινά με τον ερχομό του Κυρίου στη Βηθφαγή και τη Βηθανία σε αντίθεση με τον Ιωάννη που αναφέρει κατευθείαν το πλήθος των προσκυνητών που κατέφθασαν να προϋπαντήσουν τον Ιησού. Ο Ιωάννης αποτελεί τον μοναδικό Ευαγγελιστή που αναφέρει πρωτύτερα την ανάσταση του Λαζάρου από τον Ιησού. Καθώς ο Συνοπτικός Ευαγγελιστής παραθέτει την εντολή του Κυρίου σε δύο από τους μαθητές προς ανεύρεση του όνου, ο Ιωάννης παρουσιάζει τον Κύριο να βρίσκει μόνος του το ζώο με το οποίο εισέρχεται στην πόλη. Το πλήθος πετά κάτω τα ιμάτιά του ώστε να πατήσει επάνω ο Ιησούς, ενώ για ακόμα μια φορά ο Ιωάννης κάνει τη διαφορά αναφέροντας πως κρατούσαν στα χέρια κλαδιά φοινίκων. Η κατάληξη των δύο αφηγήσεων και πάλι έχει απόκλιση με το Μάρκο να αναφέρει την επίβλεψη του Ναού από τον Κύριο, ενώ ο Ιωάννης ολοκληρώνει με τις αρνητικές αντιδράσεις και τα αποφαιτικά σχόλια των Φαρισαίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

«ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ ΤΗΣ ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ»

Από τα πιο σημαντικά σημεία της εργασίας αποτελεί η ανάλυση των βασικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στην είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα.

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει προσπάθεια παράθεσης και επεξήγησης των στοιχείων αυτών ξεκινώντας από την επιλογή του όνου ως μεταφορικό μέσο του Ιησού. Η επιλογή δεν είναι τυχαία, όπως τυχαία δεν είναι και τα κλαδιά από το δέντρο του φοίνικα που κουνάει το πλήθος, σύμφωνα με τον Ευαγγελιστή Ιωάννη. Τα λόγια και οι κραυγές που αναφωνούν με τόση παράκληση και αγωνία έχουν τις ρίζες τους στην Παλαιά Διαθήκη ενώ πιθανότατα προέρχονται από τον Ψαλμό 118 (Κατά τους Ο' 117).

Τέλος, όπως αναφέρει ο Σ. Αγουρίδης¹⁷², υπάρχει η πεποίθηση πως η προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης πληρούται εντός της Καινής. Η είσοδος του Ιησού, λοιπόν, αποτελεί ένα από τα πιο τρανταχτά παραδείγματα της άποψης αυτής, μιας και αποκαλύπτεται πως ο Προφήτης Ζαχαρίας έχει προφητέψει το γεγονός αιώνες πριν.

---

¹⁷² Σάββας Αγουρίδης, *Ερμηνευτική των Ιερών Κειμένων*, Γ' έκδοση (Αθήνα: εκδ. Άρτος Ζωής, 2002), σελ. 128

3.3. Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΖΩΟΥ

3.1.1. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΠΑΝΩ ΣΕ ΟΝΟ

Μια από τις σπουδαιότερες εικόνες που μένει αναλλοίωτη στη μνήμη κάθε αναγνώστη της Καινής Διαθήκης είναι αυτή της εισόδου του Κυρίου στην πόλη των Ιερουσολύμων. Φαντάζει πραγματικά παράξενος – όλα αυτά τα χρόνια – ο τρόπος με τον οποίο επέλεξε ο Ιησούς να εισέλθει στην πόλη και όταν μιλάμε για τον τρόπο, εννοούμε το «μεταφορικό μέσο» το οποίο διάλεξε σε μια τόσο σημαντική και κρίσιμη στιγμή.

Παρουσιάζεται καθισμένος επάνω σε νεαρό πουλάρι, στο οποίο δεν είχε κάτσει ποτέ κανείς έως τότε. Εκτός, λοιπόν, από τη μεσσιανική ιδιότητα του ζώου, το γεγονός ότι είναι «αμόλυντο» το καθιστά λατρευτικά «άγιο»¹⁷³. Πρέπει να γίνει κατανοητό πως η πράξη αυτή είχε συμβολικό χαρακτήρα, με απώτερο σκοπό τη μετάδοση ενός μηνύματος στους Εβραίους¹⁷⁴. Το νόημα της πράξης αυτής, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πλαίσιο του Πάσχα και της Ιερουσαλήμ και φυσικά από την αινιγματική σημασία του όνου.

Πολλάκις, η επιλογή του συγκεκριμένου ζώου έχει θεωρηθεί προκλητική μιας πολιτικής και θρησκευτικής σύγκρουσης με την εβραϊκή και ρωμαϊκή αυτοκρατορία της Ιερουσαλήμ. Η αποφυγή – σκοπίμως – των πιο αυτονόητων και δημοφιλών βασιλικών συμβόλων (διάδημα¹⁷⁵, μωβ παλτό) ίσως να σηματοδοτούσε ένα μήνυμα ειρήνης και ταπεινότητας, παράλληλα όμως και της εξουσίας των δικαιωμάτων. Το είδος του όνου – που πιθανότατα ανήκε στην κατηγορία «Nubian wild ass» – διαθέτει σταυροειδείς ενδείξεις στους ώμους και πάνω από τη σπονδυλική στήλη που παραπέμπουν στη σταύρωση του Χριστού¹⁷⁶.

Καθότι ο όνος ανήκει στην κατηγορία των «ακάθαρτων» ζώων, δεν μπορούσε να προσφερθεί – όπως το πρόβατο – ως θυσία στον Θεό αυτομάτως παραπέμπει στα Έθνη τα οποία «στερημένα» από το νόμο του Θεού, θεωρούνταν ακάθαρτα. Η ύπαρξη άγριων

---

¹⁷³ Σωτήριος Δεσπότης, *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές* (Αθήνα: εκδ. Άθως, 2005), σελ. 263

¹⁷⁴ Juho Sankamo, 'Jesus' Entry into Jerusalem', Article in *Approaching Religion*, (Δεκέμβριος 2014), σελ. 25

¹⁷⁵ **διάδημα**: ταινία η οποία δένεται περιμετρικά της κεφαλής ή της κόμης / ταινία που στερεώνει την τιάρα του βασιλιά / το στέμμα. Δημητράκος, "διάδημα", *Μέγα Λεξικό της ελληνικής γλώσσας*, σελ. 1861

¹⁷⁶ Carolyn Willekes, "Donkey". *The Encyclopedia of Ancient History* (John Wiley & Sons, Ltd, 2016), σελ. 1

ζώων, αποκαλύπτει την εξέγερση της φύσης ενάντια στον άνθρωπο και την τάξη, που χάθηκε καθώς υπέπεσε στην αμαρτία. Ωστόσο, με τη μεσσιανική χάρη τα ζώα – νικημένα – αποκτούν και πάλι μια πειθαρχία η οποία παραπέμπει στον Παράδεισο¹⁷⁷. Αναμφίβολα, μόλις ο Ιησούς κάθισε επάνω στον όνο, εκείνος δεν έφερε καμία αντίρρηση, ενώ ήταν υπάκουος καθόλη τη διάρκεια.

Η κίνηση αυτή του Ιησού, σήμαινε την υποταγή των Εθνικών, ενώ το άπλωμα των ματιών από τους μαθητές επάνω στο ζώο για να καθίσει ο Κύριος (Μκ. 21:7, Μτ. 11:7, Λκ. 19:35) σημαίνει το ευαγγελικό κήρυγμα των Αγίων Αποστόλων προς όλα τα Έθνη¹⁷⁸. Κυρίως ο Ευαγγελιστής Λουκάς - ακολουθώντας ως επί το πλείστον στην περιγραφή τον Μάρκο - επισημαίνει τη συμβολή των μαθητών στη σκηνή αυτή, χρησιμοποιώντας το ρήμα «ἐπεβίβασαν» (Λκ. 19:35)¹⁷⁹. Δίνει έτσι μια βασιλική αίσθηση, κάτι το οποίο αυτομάτως μας παραπέμπει στο βασιλιά Σολομώντα

«καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς· λάβετε τοὺς δούλους τοῦ κυρίου ὑμῶν μεθ’ ὑμῶν καὶ ἐπιβίβασατε τὸν υἱὸν μου Σαλωμῶν ἐπίτην ἡμίονον τὴν ἐμὴν καὶ καταγάγετε αὐτὸν εἰς τὴν Γιών» (Α' Βασ. 1:33)

Για τους Χριστιανούς, ο θάνατος του Ιησού δεν σήμαινε το τέλος, αλλά μέσω του θανάτου και της Ανάστασής Του δημιουργήθηκε μια νέα αρχή. Αυτό είναι απαραίτητο για να κατανοήσει κανείς και να εκτιμήσει τη σημασία του όνου. Είναι ένα ζώο το οποίο (συνήθως) ταλαιπωρείται στη ζωή του, έχει υπομονή και αντοχή, μα όταν έλθει ο θάνατος, θέση παίρνει η ελπίδα και η λύτρωση¹⁸⁰.

Σκεπτόμενοι, λοιπόν, πως η εβδομάδα των Παθών του Κυρίου ξεκινάει με την ανάβασή Του στον πώλο βαδίζοντας προς την ελευθέρωση των ανθρώπων, έτσι κι εμείς μπορούμε ελεύθεροι και χωρίς εμπόδια να ζούμε την Μεγάλη Εβδομάδα, τραγουδώντας και φωνάζοντας την Κυριακή του Πάσχα «Ωσαννά», «Αλληλούια» - όπως φώναζε και ο κόσμος που υποδέχτηκε τον Κύριο στην Ιερουσαλήμ - πραγματοποιώντας έναν δεσμό με

¹⁷⁷ βλ. «Τα ζώα και ο άνθρωπος στην απολύτρωση», *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας* (Αθήνα: Βιβλικό κέντρο 'Άρτος Ζωής', 1980), σελ. 439

¹⁷⁸ Βίκτωρος Ματθαίου, *Ο Μέγας συναξαριστής της Ορθόδοξου εκκλησίας*, Τόμος ΙΓ', 2η έκδοση (Αθήνα, 1969), σελ. 447

¹⁷⁹ Brent Kinman, 'Parousia, Jesus' 'A-Triumphal' Entry, and the Fate of Jerusalem (Luke 19:28-44)', (The Society of Biblical Literature, 1999), σελ. 287

¹⁸⁰ Bough, 'Reflecting on donkeys: images of death and redemption (from the book *Animal Death*)', σελ. 142

Αυτόν που «δέθηκε» στο σταυρό για να χαρίσει στους ανθρώπους απλόχερα τη σωτηρία¹⁸¹.

3.2. ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΑ

Επί πολλά έτη, η καλλιέργεια του φοίνικα κατείχε σημαντική θέση στη ζωή των Ιουδαίων αφού ήταν βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς τους¹⁸². Η χρησιμότητα του φοίνικα ήταν ποικίλη διότι, αφενός ήταν ένα είδος φυτού που αποτελούσε πηγή τροφής μιας και έβγαζε καρπούς – τους γνωστούς χουρμάδες – και αφετέρου ως καταφύγιο ή παροχή σκιάς. Αρκετές ήταν οι φορές που η χρήση του γινόταν για φαρμακευτικούς λόγους.

Εικάζεται ότι χρησίμευε σε διάφορες θεραπείες ως αφροδισιακό ή αντισυλληπτικό όπως και σε διάφορες θεραπείες μέγιστων προβλημάτων υγείας όπως ο καρκίνος, η ελονοσία και ο πονόδοντος.

Πυκνά δάση από φοίνικες (αρχαίες χουρμαδιές) υψώνονταν έως και περίπου εικοσι πέντε (25) μέτρα και εξαπλώνονται για επτά (7) μίλια καλύπτοντας ένα μεγάλο τμήμα της κοιλάδας του ποταμού Ιορδάνη από τη θάλασσα της Γαλιλαίας στο βορρά, έως τις ακτές της Νεκράς θάλασσας στο νότο.

Το φυτό αποδείχτηκε τόσο σπουδαίο για τη ζωή των ανθρώπων που αναγνωρίστηκε στην Ιουδαία ως σύμβολο καλής τύχης. Αναφορές υπάρχουν στη Βίβλο, το Κοράνι αλλά και την αρχαία λογοτεχνία όπου καταγράφονται οι διαφορετικές δυνάμεις του.

Με ύψος πάνω από πενήντα (50) μέτρα, οι φοίνικες αποτελούν μεγαλοπρεπή ψηλά δέντρα με μακριά μεγάλα φύλλα που φύτρωναν άφθονα στους Αγίους Τόπους¹⁸³. Στους Βιβλικούς χρόνους, τα ωραιότερα δείγματα φύτρωναν στην Ιεριχώ (η οποία ήταν γνωστή ως η πόλη των φοινίκων) και στις όχθες του ποταμού Ιορδάνη.

---

¹⁸¹ Alan Rudnick, *Lessons from a Donkey*, (Waco, Texas, The Center for Christian Ethics at Baylor University, 2013), σελ. 77

¹⁸² Joanna Gillan, *The Judean Date Palm: Extinct Tree Resurrected from Ancient Seeds*, (Ireland: published by Ancient Origins). 17.09.2020 Διαθέσιμο: <https://www.ancient-origins.net/ancient-places-asia/extinct-tree-which-has-resurrected-ancient-seeds-00901>

¹⁸³ Jack Zavada, *"Why Are Palm Branches Used on Palm Sunday?"* Learn Religions. 09.01.2020 Διαθέσιμο: <https://www.learnreligions.com/palm-branches-bible-story-summary-701202>

Τα κλαδιά του φοίνικα συμβόλιζαν την καλοσύνη, την ευημερία, το μεγαλείο, τη σταθερότητα και τη νίκη. Συχνά απεικονίζονταν σε νομίσματα και σημαντικά κτίρια.

Βασιλιάδες και κατακτητές γίνονταν δεκτοί με κλαδιά φοίνικα σκορπισμένα μπροστά τους ή κυματίζοντάς τα στον αέρα. Οι νικητές των ελληνικών αγώνων επέστρεφαν στα σπίτια τους θριαμβευτικά κουνώντας κλαδιά φοίνικα στα χέρια τους.

Στην αρχαία Ελλάδα ο φοίνικας συμβόλιζε το θεό Απόλλωνα, ο οποίος γεννήθηκε κάτω από χουρμαδιά στο νησί της Δήλου¹⁸⁴. Η νίκη της Συμμαχίας της Δήλου (5ος αιώνας) επί των Περσών με επικεφαλής τον Αθηναίο στρατηγό Κίωνα και ενός τεράστιου φοινικικού στόλου στη μάχη του Ευρυμέδωνα (466π.Χ.), οδήγησαν τον στρατηγό στο στήσιμο μιας χάλκινη χουρμαδιά στους Δελφούς για να τιμήσει τη νίκη. Το άγαλμα, αντιπροσώπευε τη νικηφόρα Ένωση καθώς παρουσίαζε και ένα οπτικό λογοπαίγνιο για την ήττα του φοινικικού στόλου (η Φοινίκη, όπως ήταν γνωστή στους αρχαίους Έλληνες, χρησιμοποιούσε τον φοίνικα ως σύμβολό της).

Η απονομή κλαδιών φοίνικα στους νικητές των αθλητικών αγώνων και σε μάχες στην Κλασική Ελλάδα και τη Ρώμη, γίνεται εμφανής από αυτήν την περίοδο.

Ο βασιλιάς Σολομών είχε κλαδιά φοίνικα σκαλισμένα στους τοίχους και τις πόρτες του ναού. Στους τοίχους γύρω από το ναό, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, σκάλισε χερουβίμ, φοίνικες και ανοιχτά λουλούδια.

«καὶ πάντας τοὺς τοίχους τοῦ οἴκου κύκλω ἐγκολαπτὰ ἔγραψε γραφίδι Χερουβίμ, καὶ φοίνικες τῶ ἐσωτέρω καὶ τῶ ἐξωτερῶ.» (Α' Βασ. 6:29)

Τα κλαδιά φοίνικα θεωρούνταν ως δείγματα χαράς και θριάμβου και χρησιμοποιούνταν συνήθως σε εορταστικές περιστάσεις:

«καὶ λήψεσθε τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτη καρπὸν ξύλου ὠραῖον καὶ κάλλυνθρα φοινίκων, καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς καὶ ἰτέας καὶ ἄγνου κλάδους ἐκ χειμάρρου, εὐφρανθῆναι ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἑπτὰ ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ» (Λευ. 23:40)

«καὶ ὅπως σημάνωσι σάλπιγγιν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν αὐτῶν καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ. καὶ εἶπεν Ἐσδρας· ἐξέλθετε εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἐνέγκατε φύλλα ἐλαίας καὶ φύλλα ξύλων κυπαρισσίνων

---

¹⁸⁴ Stephen Forbes, "the tree of life? Palms, Palm Sunday & the Victory of Life over Death", Essay revised from piece originally published in The Adelaide Review. 22.03.2018 Διαθέσιμο: <https://medium.com/@StephenJForbes/the-tree-of-life-palms-palm-sunday-the-victory-of-life-over-death-a5a5ecf45981>

καὶ φύλλα μυρσίνης καὶ φύλλα φοινίκων καὶ φύλλα ξύλου δασέος ποιῆσαι σκηναὺς κατὰ τὸ γεγραμμένον.» (Νεεμίας 8:15)

Στο βιβλίο των Κριτών γίνεται αναφορά στην προφήτισσα Δεβόρα (Κριτής του Ισραήλ), η οποία διεξήγαγε τις δίκες καθημένη κάτω από ένα φοίνικα μεταξύ των πόλεων Ραμά και Βαιθήλ, στην ορεινή περιοχή της φυλής Εφραΐμ. Αργότερα, ο φοίνικας αυτός ονομάστηκε «φοίνικας της Δεβόρας».

«καὶ αὐτὴ ἐκάθητο ὑπὸ φοίνικα Δεββώρα ἀνὰ μέσον τῆς Ραμὰ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς Βαιθήλ ἐν τῷ ὄρει Ἐφραΐμ, καὶ ἀνέβαινον πρὸς αὐτὴν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς κρίσιν» (Κρ. 4:5)

Αλλά και στο βιβλίο της Αποκάλυψης του Ιωάννη απεικονίζονται άνθρωποι από κάθε έθνος που σηκώνουν κλαδιά φοίνικα για να τιμήσουν τον Ιησού:

«Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι αὐτὸν οὐδεὶς ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, ἐστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, περιβεβλημένους στολὰς λευκάς, καὶ φοίνικες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν» (Απ. 7:9)

Στην αρχαία Ασσυρία, ο φοίνικας αποτελούσε ιερό δέντρο που αντιπροσώπευε την Ishtar¹⁸⁵, τη θεά της γονιμότητας και του πολέμου αποτελώντας σύνδεση μεταξύ γης και ουρανού¹⁸⁶. Ο συμβολισμός του φοίνικα στη Μέση Ανατολή φαίνεται να προέρχεται από την εμβληματική σύνδεσή του με τις οάσεις και το νερό, καθώς και με την τροφή και τη γονιμότητα. Η σημασία του φοίνικα δεν αποδίδεται απλώς στην αξία του καρπού του αλλά οι κορμοί, τα φύλλα και οι ίνες από τις βάσεις των φύλλων αποτελούν σημαντικά οικοδομικά υλικά και καύσιμα, αποτελούν μέρος στη δημιουργία στέγης και καλαθιών, διάφορων κορδονιών αλλά και συσκευασιών.

---

¹⁸⁵ **Ishtar**: θεά του πολέμου και της γονιμότητας. Η Inanna, μια σημαντική θεά στο πάνθεον των Σουμερίων, ταυτίστηκε με την Ishtar, αλλά είναι αβέβαιο εάν η Inanna είναι επίσης σημαντικής καταγωγής ή αν - όπως είναι πιο πιθανό - η ομοιότητά της με την Ishtar προκάλεσε την ταύτιση των δύο. Στη φιγούρα της Inanna πολλές παραδόσεις φαίνεται να έχουν συνδυαστεί: άλλοτε είναι η κόρη του θεού του ουρανού An, άλλοτε η γυναίκα του. Στις πρώτες της εκδηλώσεις συνδέθηκε με την αποθήκη και έτσι προσωποποιήθηκε ως η θεά των χουρμάδων, του μαλλιού, του κρέατος και των σιτηρών. Έμβλημά της ήταν οι πύλες της αποθήκης. Ήταν επίσης η θεά της βροχής και των καταιγίδων - που οδήγησε στη σχέση της με τον An - και συχνά απεικονίζονταν με το λιοντάρι, του οποίου ο βρυχηθμός έμοιαζε με βροντή. Η δύναμη που της αποδίδεται στον πόλεμο μπορεί να προέκυψε από τη σύνδεσή της με τις καταιγίδες. βλ. Adam Augustyn «Ishtar», *Encyclopaedia Britannica*, Διαθέσιμο: <https://www.britannica.com/topic/Ishtar-Mesopotamian-goddess>

¹⁸⁶ Stephen Forbes, “THE TREE OF LIFE? Palms, Palm Sunday & the Victory of Life over Death”, *Essay revised from piece originally published in The Adelaide Review*. 22.03.2018 Διαθέσιμο: <https://medium.com/@StephenJForbes/the-tree-of-life-palms-palm-sunday-the-victory-of-life-over-death-a5a5ecf45981>

Τον πέμπτο (5ο) αιώνα π.Χ., ο Ηρόδοτος είχε παρατηρήσει ότι οι ιουδαϊκοί χουρμάδες ήταν πιο ξηροί και λιγότερο ευπαθείς από εκείνους της Αιγύπτου και συνεπώς καλύτεροι για αποθήκευση και εξαγωγή. Το δέντρο καθόρισε τόσο την τοπική οικονομία που ο Ρωμαίος Βεσπασιανός (9-79μ.Χ.) γιόρτασε την ανακατάληψη της Ιουδαίας και την καταστροφή του εβραϊκού δεύτερου ναού το 70 μ.Χ. κόβοντας νόμισμα *Judaea Capta*¹⁸⁷ που δείχνει το εβραϊκό κράτος με τη μορφή μιας γυναίκας που κλαίει κάτω από έναν φοίνικα.

Ωστόσο, το φυτό εξαφανίστηκε κυρίως λόγω των κυμάτων κατακτήσεων και των πολλών καταστροφών που υπέστη η χώρα¹⁸⁸. Η τεράστια αξία του ήταν αυτή που αποτέλεσε τελικά την αιτία του χαμού και της τελικής εξαφάνισής του. Η τοπική οικονομία εξαρτιόταν τόσο πολύ από το φυτό που έγινε ο πρωταρχικός πόρος για την καταστροφή του ρωμαϊκού στρατού. Το 70μ.Χ., μόλις η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ανέλαβε τον έλεγχο του βασιλείου, προέβηκε σε καταστροφή όλων των δέντρων φοινικιάς με απώτερο σκοπό τον ακρωτηριασμό της εβραϊκής οικονομίας. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν έως το 500μ.Χ. - ο μέχρι πρότινος άφθονος φοίνικας - να εξαφανιστεί εντελώς.

Κατά τη Βυζαντινή και την Αραβική περίοδο (4ος - 11ος αιώνας), λόγω των συνεχόμενων κυμάτων καταστροφών και των συχνών επιδιώξεων κατάκτησης της

---

¹⁸⁷ *Judaea Capta*: Αμέσως μετά την κατεδάφιση του Ναού της Ιερουσαλήμ από τα νικηφόρα στρατεύματα με επικεφαλής τον Τίτο το 70μ.Χ., ο πατέρας του - ο αυτοκράτορας Βεσπασιανός - κυκλοφόρησε μια εκτενή έκδοση νομισμάτων σε ανάμνηση της σκληρής ρωμαϊκής νίκης επί του μικροσκοπικού εβραϊκού έθνους. Η σειρά *Judaea Capta* διήρκεσε για 25 χρόνια υπό τον Βεσπασιανό και τους δύο γιους του που τον διαδέχθηκαν ως Αυτοκράτορας - Τίτος και Δομιτιανός. Αυτά τα αναμνηστικά εκδόθηκαν σε χάλκινο, ασήμι και χρυσό από νομισματοκοπεία στη Ρώμη, τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και την Ιουδαία. Τα βασικά σχεδιαστικά στοιχεία των νομισμάτων που κόπηκαν στη Ρώμη ή στην Αυτοκρατορία της, είναι ένας φοίνικας και μια καθιστή φιγούρα γυναίκας (αλληγορικός εκπρόσωπος της Ιουδαίας) σε στάση πένθους. Η απεικόνιση σε αυτά τα νομίσματα μπορεί να αντανακλά την προφητεία του Ησαΐα (περίπου 700π.Χ.): «Διότι η Ιερουσαλήμ καταστράφηκε, και ο Ιούδας έπεσε... Οι άντρες σου θα πέσουν από το σπαθί και οι ισχυροί σου στον πόλεμο. Και οι πύλες της θα θρηνήσουν και θα θρηνήσουν, και θα καθίσει έρημη στη γη» (Ησαΐας 3:8, 3:25-26). Άλλες ποικιλίες *Judaea Capta* περιλαμβάνουν την όρθια φιγούρα του νικητή αυτοκράτορα, ενός αρσενικού αιχμάλωτου, της θεάς Victory και των ρωμαϊκών συμβόλων του πολέμου. Το πιο συνηθισμένο νόμισμα της Ιουδαϊκής *Capta* είναι το ασημένιο δηνάριο που εκδόθηκε από τον Βεσπασιανό, που απεικονίζει την Ιουδαία να κλαίει κάτω από ένα ρωμαϊκό τρόπαιο και την επιγραφή *IVDAEA*. Άλλα δηνάρια του Βεσπασιανού δείχνουν την Ιουδαία καθισμένη δίπλα σε έναν φοίνικα, με δεμένα τα χέρια της, με επιγραφή *IVDAEA DEVICTA*, μια μικροσκοπική Εβραία αιχμάλωτη δίπλα στη Νίκη ή την Ιουδαία καθισμένη κάτω από έναν φοίνικα με έναν Ρωμαίο στρατιώτη να στέκεται δίπλα, κλπ. Μερικά από αυτά τα σχέδια εμφανίζονταν και σε χρυσά νομίσματα.

βλ. «Ancient Jewish Coins: Coins from Judaea Capta (70 - 96 CE)», *Jewish Virtual Library*,

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/coins-from-judaea-capta>

¹⁸⁸ Joanna Gillan, “*The Judean Date Palm: Extinct Tree Resurrected from Ancient Seeds*”, (Ireland: published by Ancient Origins). 17.09.2020 Διαθέσιμο: <https://www.ancient-origins.net/ancient-places-asia/extinct-tree-which-has-resurrected-ancient-seeds-00901>

Ιουδαίας τα δέντρα των φοινίκων μετά βίας διατηρούνταν. Σύμφωνα με μια μελέτη που διεξήχθη το 2020, αποδείχθηκε πως μέχρι τον 19ο αιώνα δεν είχε απομείνει ούτε ίχνος από το ιστορικό αυτό φυτό.

Σε ανασκαφές που έγιναν το 1963 από το γνωστό αρχαιολόγο Yigael Yadin¹⁸⁹ στην ακτή της Νεκράς Θάλασσας και το φρούριο «Masada»¹⁹⁰, ανακαλύφθηκε κάτω από τα ερείπια ένα πήλινο βάζο στο εσωτερικό του οποίου υπήρχαν αρχαίοι σπόροι. Η χρονολογία του βάζου αποδίδεται περίπου στα δύο χιλιάδες (2000) έτη και το Πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ ανέλαβε τη φύλαξη των πολύτιμων αυτών σπόρων. Το 2005, όμως, η βοτανική ερευνήτρια Elaine Solowey αποφάσισε να φυτέψει ένα σπόρο και να δει αν και τι θα φυτρώσει.

Το 2011 υπήρξαν θετικά αποτελέσματα, με το φυτό να μεγαλώνει και να αναπτύσσεται κανονικά. Η ονομασία που του δόθηκε ήταν «Methuselah = Μαθουσάλας», ενώ οι επόμενοι σπόροι που φυτεύτηκαν μελλοντικά έλαβαν ονόματα από τη Βίβλο (Αδάμ, Ιωνάς, Ουριήλ, Βοόζ, Ιουδίθ και Χάνα).

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι από τον φοίνικα «Χάνα» παράχθηκαν – μετά από πειράματα – καρποί «χουρμάδες» που είχαν κοινές ιδιότητες με τις Ιρακινές ποικιλίες χουρμά καθώς και με ποικιλίες που καλλιεργούνταν στην αρχαία Μεσοποταμία, την Αραβία και το Πακιστάν.

---

¹⁸⁹ **Yigael Yadin** (1917-1984): Ισραηλινός στρατιωτικός ηγέτης και αρχαιολόγος που διακρίθηκε για το έργο του στα χειρόγραφα της Νεκράς Θάλασσας. Υπηρέτησε ως αρχηγός του γενικού επιτελείου των αμυντικών δυνάμεων του Ισραήλ (1949-1952) ενώ το (1977-1981) υπήρξε αναπληρωτής πρωθυπουργός. Ηγέτης σημαντικών αρχαιολογικών αποστολών στο Ισραήλ και καθηγητής αρχαιολογίας στο Εβραϊκό Πανεπιστήμιο, έλαβε το 1956 το βραβείο του Ισραήλ και το 1964 το βραβείο ανθρωπιστικών επιστημών.

βλ. Adam Augustyn «Yigael Yadin», *Encyclopaedia Britannica*, Διαθέσιμο: <https://www.britannica.com/biography/Yigael-Yadin>

¹⁹⁰ **Masada**: αρχαίο φρούριο στην κορυφή του βουνού στο νοτιοανατολικό Ισραήλ, τοποθεσία της τελευταίας στάσης των Εβραίων εναντίον των Ρωμαίων μετά την άλωση της Ιερουσαλήμ το 70μ.Χ. Το 2001 χαρακτηρίστηκε Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Η Masada καταλαμβάνει ολόκληρη την κορυφή ενός βουνού σε σχήμα ρόμβου, ύψους 1.424 πόδια (434 μέτρα) πάνω από το επίπεδο της Νεκράς Θάλασσας. Η Masada αναπτύχθηκε κυρίως από τον Ηρώδη, ο οποίος την έκανε βασιλική ακρόπολη. Οι κατασκευές του περιελάμβαναν δύο περίτεχνα παλάτια (το ένα σε τρία επίπεδα), βαριά τείχη, αμυντικούς πύργους και υδραγωγεία που έφερναν νερό σε δεξαμενές που χωρούσαν σχεδόν 200.000 γαλόνια (750.000 λίτρα). Μετά τον θάνατο του Ηρώδη (4π.Χ.), η Masada κυριεύθηκε από τους Ρωμαίους, αλλά οι Ζηλωτές - μια εβραϊκή αίρεση που αντιτάχθηκε σθεναρά στην κυριαρχία της Ρώμης - την κατέλαβαν το 66μ.Χ. Μετά την πτώση της Ιερουσαλήμ και την καταστροφή του Δεύτερου Ναού (70μ.Χ.), η φρουρά της Masada - το τελευταίο απομεινάρει της εβραϊκής κυριαρχίας στην Παλαιστίνη - αρνήθηκε να παραδοθεί και πολιορκήθηκε από τη ρωμαϊκή λεγεώνα. Τον 20ο αιώνα η Masada έγινε σύμβολο του εβραϊκού εθνικού ηρωισμού και είναι τώρα ένα από τα πιο δημοφιλή τουριστικά αξιοθέατα του Ισραήλ. βλ. Adam Augustyn, «Masada», *Encyclopaedia Britannica*, Διαθέσιμο: <https://www.britannica.com/place/Masada#ref1067977>

Μέσω των αρχαίων πηγών έχει ανακαλυφθεί πως ο φοίνικας της Ιουδαίας είχε πολλές μοναδικές φαρμακευτικές ιδιότητες που δεν βρίσκονται πλέον στις σημερινές ποικιλίες φοίνικα. Στην αρχαιότητα, χρησιμοποιούνταν ευρέως για διάφορα ήδη ασθενειών όπως ο καρκίνος, η φυματίωση αλλά και κάθε είδους προβλήματα.

Ενώ υπάρχουν περισσότερα από 2.600 διαφορετικά είδη φοίνικα που αναπτύσσονται σε όλο τον κόσμο, τα φυτά φοίνικα δεν μπορούν να επιβιώσουν εκτός τροπικών και υποτροπικών κλιμάτων.

3.3. ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΑΥΓΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ, Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Η Παλαιά Διαθήκη προφητεύει για την έλευση του Μεσσία και προετοιμάζει τον κόσμο για την υποδοχή του, ενώ η Καινή Διαθήκη επιβεβαιώνει την εκπλήρωση των προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης περί του Χριστού. Το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού αποτελεί τη σύνδεση των δύο Διαθηκών. Είναι ευρέως γνωστό, πως οι Γραφές επιβεβαίωσαν την έλευση του Μεσσία, το δρόμο του Πάθους προς τη Σταύρωση και την Ανάστασή Του. Όπως αναφέρει ο Σ. Αγουρίδης¹⁹¹ υπάρχει η πεποίθηση πως η προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης πληρούται εντός της Καινής.

Διακρίνουμε, λοιπόν, πως η περικοπή που μας απασχολεί – της εισόδου στα Ιεροσόλυμα – έχει τις «ρίζες» της στην Πρώτη Διαθήκη και συγκεκριμένα στα λόγια του Προφήτη Ζαχαρία – που «καθησυχάζει» τη Σιών γιατί στην Ιερουσαλήμ εισέρχεται ο Μεσσίας που θα συντρίψει τα πολεμικά τόξα και θα εγκαταστήσει την Ειρήνη ανάμεσα σε όλα τα Έθνη - και παράλληλα κάνει το πλήθος να κατανοήσει πως δεν ήρθε για να τους βλάψει αλλά για να τους σώσει¹⁹², αλλά και του Ησαΐα - σύμφωνα με πολλούς (Δευτερο) Ησαΐα - που είναι άμεσα συνδεδεμένη με τα βαρυσήμαντα λόγια του. Ο Ησαΐας, υπήρξε πρόσωπο «άγιον» και δοσμένο καθ' ολοκληρίαν στο Θεό, ενώ

---

¹⁹¹ Σάββας Αγουρίδης, *Ερμηνευτική των Ιερών Κειμένων*, Γ' έκδοση (Αθήνα: εκδ. Άρτος Ζωής, 2002), σελ. 128

¹⁹² St. Thomas Aquinas, *Commentary on the Gospel of John, Chapters 6-12*, (Washington: The University of America Press, 2010), σελ. 273-275

θεωρείται ο κατ' εξοχήν Προφήτης των μεσσιανικών εξαγγελιών¹⁹³, όπως και σε στίχους από το βιβλίο της Γενέσεως και των Ψαλμών.

Πιο συγκεκριμένα:

Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ιερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, δίκαιος καὶ σώζων αὐτός, πραῦς καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. (Ζαχ. 9:9)

αἱ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν τὸ κατέναντι Ιερουσαλήμ ἐξ ἀνατολῶν· καὶ σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ ἥμισυ πρὸς θάλασσαν, χάος μέγα σφόδρα. καὶ κλινεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς νότον. (Ζαχ. 14:4)

Ο Ζαχαρίας περιγράφει παραστατικά αυτό που θα ακολουθήσει. Κατά τον Ιωάννη το Χρυσόστομο¹⁹⁴ το προφητικό στοιχείο της εισόδου κυρίως στο Ματθαίο δηλώνει πως ο Θεός ψάχνει να βρει ανάπαυση στα «ακάθαρτα» Έθνη. Είναι ο μόνος που ομιλεί για δύο ζώα και ο Χρυσόστομος ταυτίζει την όνο με τα Έθνη, ενώ τον πάλο με τον παλαιό Ισραήλ. Ο όνος είναι ένα άγριο και δυσκολοδάμαστο ζώο, όπως τα έθνη που δεν είχαν Θεό να τα «δαμάσει».¹⁹⁵ Η προφητεία, συνεπώς, βγήκε πέρα για πέρα αληθινή.

Αν ανατρέξει κανείς στο Κεφάλαιο 35 του Ησαΐα, θα παρατηρήσει πως αναφέρεται στην απαλλαγή του Ισραήλ και τη μελλοντική διαρκή ευτυχία¹⁹⁶. Εντύπωση προκαλεί ο στίχος τέσσερα (4) όπου ο προφήτης απευθύνεται στους «ολιγόψυχους» Ιουδαίους με σκοπό την ενίσχυση τους κατά την αιχμαλωσία:

«⁴παρακαλέσατε, οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ· ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς.» (Ησ. 35:4)

¹⁹³ Κωνσταντίνος Βλάχος, «Στόχοι, σκιαγραφήσεις, προτυπώσεις και προοπτικές της βιβλικής ιστορίας και θεολογίας», Πρακτικά Θεολογικού Συμποσίου, 180 χρόνια Θεολογικών Σπουδών (9-11 Μαΐου 2017), (Αθήνα, 2018), σελ. 117 -119

¹⁹⁴ Ιωάννης Χρυσόστομος Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὅμιλία Εξ', Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG), Τομ. 58, στ. 627

¹⁹⁵ Βίκτωρος Ματθαίου, *Ο Μέγας συναξαριστής της Ορθοδόξου εκκλησίας*, 2η έκδοση (Αθήνα, 1969), σελ. 447

¹⁹⁶ Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο΄, Ο Προφήτης Ησαΐας*, Δ΄ Έκδοσις, Τόμος 18 (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ορθοδόξου Χριστιανικής Αδελφότητας 'ΛΥΔΙΑ', 1986), σελ. 258-259

Η αναφορά στον Θεό, επιβεβαιώνει για ακόμα μια φορά πως Αυτός θα είναι ο Λυτρωτής και κανείς δε θα πρέπει να αμφιβάλλει για την ερχόμενη σωτηρία. Τα πάντα αποδίδονται στο Χριστό διότι Αυτός θα έρθει και θα τους σώσει προσφέροντας χαρά σε ολόκληρη την πλάση.

Κατά το δεύτερο (2ο) μέρος του Ησαΐα η προσοχή του προφήτη στρέφεται στην εποχή του Μεσσία¹⁹⁷. Παρατηρεί τον Χριστό – σα να βρίσκεται στο παρόν – κατά τον οποίο και δια μέσου των Παθών Του, επέρχεται η λύτρωση της ανθρωπότητας. Κατόπιν, διακρίνει την τελευταία περίοδο του Μεσσία, τη συντέλεια του κόσμου και την ουράνια ευδαιμονία.

Ο Θεός, για να τονίσει την πραγματοποίηση της ελευθερίας, εστιάζει στην απελευθέρωση των Ιουδαίων από τη Βαβυλώνια αιχμαλωσία, με τρόπο ακουστικό και θεαματικό ώστε να διαδοθεί σε ολόκληρη την Ιουδαία:

« Ἐπὶ ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὑψώσον ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνή σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε· εἶπὸν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα· ἰδοὺ ὁ Θεὸς ὑμῶν ¹⁰ἰδοὺ Κύριος Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας· ἰδοὺ ὁ μισθὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἔργον ἐναντίον αὐτοῦ ¹¹ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συναΐξει ἄρνας καὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει.» (Ἠσ. 40: 9-11)

Όπως στις νικητήριες μάχες οι αγγελιοφόροι διαλαλούν τη νίκη στην πόλη, έτσι κι εδώ η Σιών οφείλει να αναγγείλει από το ψηλότερο σημείο και με όλη της τη δύναμη, τον ερχομό του Θεού μετά του λαού Του, από τη Βαβυλώνια αιχμαλωσία. Με τη λέξη «βραχίων» τονίζεται η ακατάβλητη παντοδυναμία του Θεού, μην αφήνοντας περιθώρια προς αμφιβολία Αυτού. Επιστρέφει από τη Βαβυλώνα – μετά της «λειίας» Του – όπως κάθε νικηφόρος βασιλιάς, όντας όχι μόνο Παντοδύναμος αλλά και καλός ποιμένας που φυλάσσει και περιποιείται τους αμνούς του.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις. (Ψαλμ. 148:1)

---

¹⁹⁷ ό.π. Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο΄, Ο Προφήτης Ησαΐας*, σελ. 284, 288-289

δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ τῆ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ·
πλυνεῖ ἐν οἴνω τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ·
(Γεν. 49:11)

Καθὼς πλησίαζε το Πάσχα (τις ἡμέρες εκείνες) προσκυνητές ἀπὸ ολόκληρη τὴ χώρα κατέφθαναν στὴν πόλη γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸ Ναό. Εκτιμάται πὼς, ὁ ἀριθμὸς τοὺς ἀγγίξε τοὺς δεκάδες χιλιάδες¹⁹⁸. Ἡ ἀφίξή τοὺς γινόταν μερικὲς ἡμέρες νωρίτερα ἀπὸ τὴν εορτὴ, ὥστε νὰ τελέσουν τοὺς «καθορισμένους καθαροὺς» (Ἰω. 11:55). Ἀνάμεσα στο πλῆθος (που εἰσερχόταν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς πόλης, πάνω ἀπὸ τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν¹⁹⁹) καὶ ἐν μέσω τῆς κοσμοσυρροῆς ὁ Ἰησοῦς πραγματοποιεῖ τὴ δική του εἴσοδο. Τὸ πλῆθος που τὸν πλαισίωνε δὲν ἦταν καὶ τόσο μεγάλο, οἱ περισσότεροι ἴσως δὲν τὸν γνῶριζαν κιόλας. Εὐρισκόμενοι σὲ μιὰ κατάσταση πολιτικῆς ταπείνωσης καὶ μεγάλης ἀπογοήτευσης ἀπ’ ὅλα ὅσα συνέβαιναν ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία, ἀρχίζουν νὰ φωνάζουν με λαχτάρα

«Ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·

¹⁰εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ·

Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις». (Μκ. 11:9-10)

Με τὰ συγκεκριμένα λόγια οἱ ἱερεῖς συνήθιζαν νὰ καλωσορίζουν καὶ νὰ υποδέχονται τοὺς προσκυνητές στο Ναό. Βάση τῶν λέξεων, ἀποτελεῖ ὁ Ψαλμὸς 117(118):25-26

«²⁵Ὡ Κύριε, σῶσον δὴ, Ὡ Κύριε, εὐδόωσον δὴ. ²⁶εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου» (Ψαλμ. 117(118):25-26)

Ἐκ πρώτης ὄψεως, τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς» καὶ ἡ λέξη «Ὡσαννά» ἐμφανίζονται ὡς νὰ μὴν ὑπάρχει καμία σχέση μεταξύ τῶν δύο λέξεων. Ὅμως, ἡ ἀραμαϊκὴ λέξη «Yehoshua» καὶ ὁ ἀραμαϊκὸς ὄρος «Hosanna» (hōšî' â-nā), φαίνεται πὼς ἔχουν μιὰ βαθιὰ συγγένεια, μίας καὶ οἱ δύο λέξεις προέρχονται ἀπὸ τὸ ἴδιο ρῆμα που σημαίνει «νὰ σώσω» (ys').²⁰⁰ Τὰ Ευαγγέλια, παρότι ἦταν γραμμένα στα ἑλληνικά, σκόπιμα διατηροῦσαν τὴν ἀρχικὴ

¹⁹⁸ Sankamo, 'Jesus' Entry into Jerusalem', σελ. 27

¹⁹⁹ **Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν**: ορεινὴ ράχη που βρίσκεται ἀνατολικά καὶ ἀκριβῶς δίπλα στὴν παλαιὰ πόλη τῆς Ἱερουσαλὴμ. Ὑψὸς 826 μέτρα, πήρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τοὺς ελαιώνες που κάλυπταν κάποτε τὴς ράχες τοῦ βουνοῦ. Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀναφέρεται ὡς ἱερό ὄρος τῶν Ἑβραίων. Συνδέεται στενά με διάφορα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (ἐκεῖ καταυλιζόταν με τοὺς μαθητές Του κατὰ τὴς ἐπισκέψεις στὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ αὐτὸ ἐκφώνησε τὴ μεγάλη εσχατολογικὴ ομιλία, ἐνῶ στὴν κεντρικὴ κορυφὴ του, τὸ «Ὄρος τῶν Γαλιλαίων», τοποθετεῖται ἡ ἐμφάνισή Του μετὰ τὴν Ἀνάσταση). *Πάπυρος Larousse, τὸ παπυράκι* (Ἀθήνα: ἐκδοτικὸς ὀργανισμὸς Πάπυρος, 2003), σελ. 522

²⁰⁰ Britto, *The True Meaning of Hosanna (Mk 11:1-10)*, σελ. 1

μορφή της λέξης «ώσαννά», έχοντας απώτερο σκοπό να τονιστεί η κυριολεκτική έννοια «Σε παρακαλούμε, σώσε μας!» και η σύνδεση με το όνομα Ιησούς που σημαίνει «Σωτηρία» όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην αρχή του Κατά Ματθαίου Ευαγγελίου

«τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.» (Ματ. 1:21).

Ο Ιησούς είναι αυτός που θα σώσει το λαό από τις αμαρτίες, γι' αυτό και το πλήθος τον ικετεύει και τον παρακαλεί. Με τον τρόπο αυτό ο Ιησούς εκπληρώνει δύο αποστολές ταυτόχρονα, μια του Πατέρα Του και μια του αγανακτισμένου πλήθους.

Τα λόγια του πλήθους στη συγκεκριμένη σκηνή δεν έχουν απλώς πνευματικό χαρακτήρα, αλλά κυρίως πολιτικό ηχόχρωμα. Επιπλέον, με τη φράση «ἐν τοῖς ὑψίστοις», εννοούν το όνομα του Γιαχβέ ή η απόδοση δίδεται στον ουρανό και τη συμμετοχή του, λαμβάνοντας μέρος στο χαρμόσυνο γεγονός που πραγματοποιείται εκείνη τη στιγμή στη γη. Ο χώρος έχει δώσει τη θέση του στο χρόνο, η γεωγραφία στην εσχατολογία καταλήγοντας σε χριστολογικό συμφέρον και αποδίδοντας τον τίτλο του μελλοντικού βασιλιά στον ένα και μοναδικό Ιησού²⁰¹.

Σε όλους τους Ευαγγελιστές αναφέρεται η φράση «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου» (Μτ. 21:9 Μκ. 11:9 Λκ. 19:38 Ιω. 12:13) με τη μόνη διαφορά πως ενώ οι υπόλοιποι Ευαγγελιστές χρησιμοποιούν τον όρο «βασιλιάς» ο Μάρκος αναφέρει

«εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ» (Μκ. 11:10)

και αυτό πιθανόν να συμβαίνει επειδή όπως προείπαμε, ο Μάρκος είναι επηρεασμένος από την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα του Πάθους. Βλέπουμε ένα λαό ταπεινωμένο πολιτικά και απογοητευμένο απ' τους πολλούς συμβιβασμούς²⁰² να λαχταρά για το νέο βασιλιά και να κραυγάζει «Ωσαννά». Ήταν μια προσφώνηση την οποία έλεγαν οι ιερείς στους προσκυνητές του Ναού που πιθανόν να είχε πολιτική χροιά. Ήθελαν να «σωθούν» απ' όλα αυτά που είχαν περάσει ως λαός γι' αυτό και χρησιμοποιείται το ρήμα «κραυγάζω», δηλαδή «ουρλιάζω» το οποίο αποδίδει πλήρως το πάθος και την ένταση με την οποία φώναζαν για βοήθεια.

²⁰¹ Ernst Bammel and C.F.D. Moule, *Jesus and the Politics of His day*, σελ. 325

²⁰² Δεσπότης, *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*, σελ. 265-266

Αποκαλώντας τον Ιησού με την ιδιότητα «υιός του Δαβίδ», αυτομάτως δημιουργούσαν πρόβλημα στους Ρωμαίους που αναγνώριζαν ως βασιλιά μόνο τον αυτοκράτορά τους. Ήταν λογικό να νομίζουν πως ο Ιησούς διεκδικούσε τον τίτλο και τα δικαιώματα του αυτοκράτορα, κάτι που αυτομάτως φάνταζε ως πράξη ανταρσίας²⁰³.

3.4. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

3.4.1. ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Στην Παλαιά Διαθήκη (Π.Δ.) παρατηρείται συχνά το όνομα Ζαχαρίας, ενώ είκοσι (20) περίπου είναι τα πρόσωπα που φαίνεται να φέρουν το όνομα αυτό. Στην Εβραϊκή γλώσσα εμφανίζεται με τη μορφή «Zecharyah» που σημαίνει «ανάμνηση του Ιεχωβά»²⁰⁴. Δια μέσου του ίδιου του προφήτη μας παρέχονται οι πληροφορίες πως ήταν υιός του Βαραχίου και εγγονός του Αδδώ. Στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο αναγράφεται η αναφορά του Κυρίου

«ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυννόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.» (Ματ. 23:35),

κατά την οποία ο Ζαχαρίας - υιός του Βαραχίου - φονεύεται από τους Ιουδαίους μεταξύ του ναού και του θυσιαστηρίου.

Αναμφίβολα, θα στρεφόμασταν προς το πρόσωπο αυτό· ο προφήτης Ζαχαρίας, όμως, που μας ενδιαφέρει την παρούσα στιγμή – Αζαρίας κατά τους Ο' – αποτελεί ένα διαφορετικό πρόσωπο που δεν είναι άλλο από τον υιό του Αρχιερέα Ιωδαέ. Η εντολή για το θάνατο του Ζαχαρία, δόθηκε από το βασιλιά Ιωά, όπου ο λαός τον λιθοβόλησε στην αυλή του ναού του Κυρίου (Β' Χρον. 24:21).

²⁰³ Sheldon, 'Jesus as a Security Risk: Intelligence and Repression in the Roman Empire'. Απρίλιος 2016, χ.σ. Διαθέσιμο: <https://www.asor.org/anetoday/2016/04/jesus-as-a-security-risk-intelligence-and-repression-in-the-roman-empire/>

²⁰⁴ Αρχιμ. Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο'*, *Οι Μικροί Προφήται*, Δ' Έκδοσις (Θεσσαλονίκη: εκδ. Λυδία, 1986), σελ. 307-308

Ο προφήτης Ζαχαρίας, ανήκε στη φυλή του Λευί και προερχόταν από ιερατική οικογένεια. Πιθανώς η γέννησή του συνέβη κατά τα χρόνια της αιχμαλωσίας (Βαβυλώνια αιχμαλωσία 586-538 π.Χ.²⁰⁵), ενώ σε νεαρή ηλικία – μαζί με τον παππού του, Αδδώ – εγκαταλείπει τη Βαβυλώνα (536 π.Χ.) και καταλήγει στην Παλαιστίνη.

Το προφητικό έργο του Ζαχαρία ξεκίνησε κατά το δεύτερο έτος του Δαρείου του Υστάσπου (βασιλεία 521 π.Χ.– 485 π.Χ.), περί το έτος 520 π.Χ., δύο μήνες νωρίτερα από τον προφήτη Αγγαίο. Δεν υπάρχει σαφή διάρκεια του ιερατικού και προφητικού του έργου, πιθανότατα, όμως, να διήρκεσε έως το 518 π.Χ. - κατά το οποίο αναγράφεται και η τελευταία προφητεία - χρονολογία που καταγράφεται κι επιβεβαιώνεται και από τον Εσδρά²⁰⁶.

Με στόχο την ανέγερση του Ναού και τη συσπείρωση ολόκληρης της Ιουδαίας, ο Ζαχαρίας, δρα με όλες του τις δυνάμεις, παρακινεί και αγωνίζεται με ολόκληρο το νεανικό του ενθουσιασμό προς ανοικοδόμηση του Ναού. Η στάση αυτή του Ζαχαρία και ο μεγάλος ζήλος που επέδειξε, δεν πρέπει να παρασύρουν κάποιον ώστε να θεωρήσει πως ο προφήτης δε δύναται να νοήσει θρησκεία άνευ Ναού. Η θέρμη αυτή προέκυπτε από τη βαθιά συναίσθηση του σοβαρού κινδύνου που διέτρεχε η Ιουδαϊκή κοινότητα στα πρώτα της βήματα.

Οι προσδοκίες του προφήτη για τη μελλοντική κατάσταση του Βασιλείου του Ιούδα αποκαλύπτουν τη θέληση για προσηλυτισμό ολόκληρου του λαού στην Ιουδαϊκή θρησκεία με κέντρο την Ιερουσαλήμ, πιστεύοντας με όλη τη δύναμη της ψυχής του.

Η πίστη αυτή δεν οφείλονταν μόνο στην ανέγερση του Ναού, αλλά και στην διάσωση των Βαβυλωνίων, με απώτερο όραμα του προφήτη τη διεύρυνση των οριζόντων της πανανθρώπινης θρησκείας κατά τη Μεσσιανική εποχή και την πραγματική ένωση ολόκληρου του κόσμου.

Εν κατακλείδι, μνημονεύοντας κάποιος τον Ζαχαρία, οφείλει να αντιληφθεί πως ο Ιουδαϊσμός οφείλει πολλά σε αυτόν. Όντας, συγχρόνως, προφήτης και πολιτικός, προσπάθησε με αγάπη και με όσα μέσα διέθετε, να θέσει γερά θεμέλια στη νέα

---

²⁰⁵ **Βαβυλώνια αιχμαλωσία:** Το βασίλειο του Ισραήλ καταλύθηκε από τους Ασσυρίους το 722 π.Χ. και την ίδια τύχη είχε αργότερα και το βασίλειο του Ιούδα με την υποταγή του στους Βαβυλώνιους το 586 π.Χ. Τότε, η πρωτεύουσα Ιερουσαλήμ υπέστη σοβαρές καταστροφές, ο Ναός του Σολομώντα λεηλατήθηκε και κάηκε, ενώ πολυάριθμοι αιχμάλωτοι οδηγήθηκαν σε εξορία στη Βαβυλώνα γεγονός που έμεινε γνωστό ως βαβυλώνια αιχμαλωσία και κράτησε 48 χρόνια (586-538 π.Χ.).

²⁰⁶ Βασίλειος Βέλλας, *Αγγαίος - Ζαχαρίας - Μαλαχίας* (Αθήνα: εκδοτικός οίκος 'ΑΣΤΗΡ', 1950), σελ. 37-41

κοινότητα, να εξουδετερώσει τους γύρω κινδύνους αλλά και να προλάβει τυχόν μελλοντικούς, με όπλο την ακοίμητη πίστη στο Θεό. Η επίτευξη, λοιπόν, της Ιουδαϊκής κοινότητας να ορθοποδήσει και να διαφύγει τους κινδύνους, οφείλεται κατά το μέγιστο βαθμό στον Ζαχαρία, όπως επίσης η εμφάνιση και συμμετοχή του Ζαχαρία εκτιμάται ως ιδιαίζουσας σημασίας για την Ισραηλιτική θρησκεία. Η αναγέννηση των Μεσσιανικών ελπίδων, η σωστή διατύπωσή τους, η σύνδεση των Μεσσιανικών χρόνων με την εποχή εκείνη και η προβολή του πνεύματος του Θεού ως μέγιστη δύναμη αποτελούν μερικά από τα χαρακτηριστικά του προφήτη.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Ζαχαρίας ζει μετά την επάνοδο από τη Βαβυλώνια αιχμαλωσία. Συνεπώς, με το βιβλίο και το προφητικό του έργο προσπαθεί να ενθαρρύνει τους Ιουδαίους συμπατριώτες του προς ανέγερση του ναού, προτρέποντας κι εμπυχώνοντάς τους. Παράλληλα, τους επιδεικνύει το λαμπρό μέλλον που τους περιμένει, καθώς το συνδυάζει και με τη λαμπρή εποχή του Μεσσία²⁰⁷.

Το βιβλίο διαιρείται σε δύο κυρίως μέρη: α) Τα κεφάλαια 1-8 και β) τα κεφάλαια 9-14 με τα κεφάλαια 7-8 να αποτελούν το συνδετικό κρίκο των δύο τμημάτων. Στο πρώτο μέρος, σε συνέχεια της εισαγωγής – με απώτερο σκοπό την προτροπή του λαού προς συμμόρφωση στους λόγους του Θεού – ακολουθούν οκτώ (8) οράματα για την αποκατάσταση της Ιουδαϊκής Θεοκρατίας και το μέλλον του Μεσσία.

Εντύπωση προκαλεί ο τρόπος με τον οποίο ο προφήτης τονίζει τη σπουδαιότητα της εκ βαθέως πίστης προς το Θεό, ενώ παράλληλα μεταφέρει την αλήθεια των λόγων Του μέσω της Ισραηλιτικής ιστορίας²⁰⁸. Αυτό διαφαίνεται ήδη μέσω της πρώτης προφητείας (Ζαχ. 1:1-6). Παρά την επάνοδο μεγάλου αριθμού Ιουδαίων από την αιχμαλωσία, επικρατεί η πεποίθηση πως η οργή του Θεού κατά των Ιουδαίων δεν έχει ανασταλεί. Κατά την περίοδο αυτή κάνει την εμφάνισή του το πρώτο (1ο) όραμα του Ζαχαρία, ο οποίος βλέπει έναν άγγελο (Ζαχ. 1:7-17). Μέσω του οράματος, προαγγέλλει στους Ιουδαίους την ειρήνη και τη λύτρωση που θα επέλθει στην Ιερουσαλήμ. Σκοπός του είναι η εμπύχωση των Ιουδαίων προτρέποντάς τους να έχουν περισσότερη πίστη, κάτι που φαίνεται έντονα και στα επόμενα οράματα του Προφήτη.

---

²⁰⁷ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο΄, Οι Μικροί Προφήται*, σελ. 308-309

²⁰⁸ Βασίλειος Βέλλας, *Θρησκευτικά προσσωπικότητες της Παλαιάς Διαθήκης*, Μέρος Β΄ (Αθήνα: εκδ. Έννοια, 2008), σελ. 583-594

Κατά το δεύτερο (2ο) οραματισμό, εμφανίζονται τέσσερα (4) κέρατα, τα οποία συμβολίζουν τους εχθρικούς λαούς ενάντια των Ιουδαίων (Ζαχ. 2:1), ενώ κατά τον τρίτο (3ο) οραματισμό, βλέπει άνδρα να κρατάει στα χέρια μέτρο με σκοπό την καταμέτρηση του χώρου προς ανοικοδόμηση της νέας Ιερουσαλήμ. Η εργασία αυτή διακόπτεται από έναν άγγελο, με την υπόδειξη πως η νέα Ιερουσαλήμ δε χρήζει τειχών, διότι ο Θεός είναι Αυτός που θα αποτελεί τα τείχη της πόλης και θα την προστατεύει (Ζαχ. 2:5).

Στον τέταρτο (4ο) κατά σειρά οραματισμό (Ζαχ. 3:1-10) ο προφήτης οραματίζεται τον Αρχιερέα Ιησού να στέκεται ενώπιον αγγέλου του Θεού, ενώ ο Σατανάς στεκόμενος εκ δεξιών είναι έτοιμος να τον κατηγορήσει. Μέσω του οράματος αυτού, ο προφήτης προσπαθεί μέσω του Αρχιερέως Ιησού να επιφέρει την ειρήνη.

Ο πέμπτος (5ος) οραματισμός (Ζαχ. 4:1-14) περιλαμβάνει την εικόνα ενός ολόχρυσου λυχνοστάτη όπου πάνω του φέρει δοχείο λαδιού με επτά (7) στόμια σε καθένα από τα οποία ξεπροβάλλουν επτά (7) φυτίλια. Δεξιά και αριστερά του λυχνοστάτη υπάρχουν δύο (2) δέντρα ελιάς. Μέσω του αγγέλου δίδεται η ερμηνεία του οράματος αυτού, οι επτά λυχνίες συμβολίζουν τους οφθαλμούς του Θεού που παρατηρεί ολόκληρη τη γη, ενώ τα δύο δέντρα μας παραπέμπουν στους δύο «κεχρισμένους», τον Ιησού και τον Ζοροβάβελ που αποτελούν τους άμεσους υπηρέτες του σχεδίου της θείας διακυβέρνησης του κόσμου.

Στον έκτο (6ο) οραματισμό (Ζαχ. 5:1-4), ο άγγελος επιβεβαιώνει πως στο ξεδιπλωμένο ειλητάριο που πετά αναγράφεται κατάρα που θα πέσει σε ολόκληρη τη χώρα, τιμωρώντας τους αμαρτωλούς κι εκδιώκοντας οποιονδήποτε ψευδορκεί στο όνομα του Κυρίου. Με τον τρόπο αυτό, θα επέλθει η μελλοντική λύτρωση. Στον εξαγνισμό ολόκληρης της Ιουδαϊκής γης αναφέρεται και η έβδομη (7η) προφητεία (Ζαχ. 5:5-11), οραματιζόμενος ο προφήτης ένα κοφίνι, μέσα από το οποίο ξεπροβάλλει μια γυναικεία μορφή, σύμφωνα με τα λεγόμενα του αγγέλου παριστάνει την «ασέβεια» της χώρας. Ο άγγελος τη σπρώχνει προς τα μέσα με απώτερο σκοπό του οράματος να αποτελεί η κάθαρση της Ιουδαίας.

Η σειρά των οραμάτων ολοκληρώνεται με την όγδοη (8η) όραση (Ζαχ. 6:1-8), κατά την οποία ο προφήτης βλέπει να εξέρχονται από την πύλη του ουρανού τέσσερα (4) άρματα κατευθυνόμενα προς τα τέσσερα (4) σημεία του ουρανού (βορά, νότο, ανατολή και δύση). Μέσω του αγγέλου, ο προφήτης πληροφορείται πως είχαν λάβει εντολή από

τον Κύριο να διατρέξουν ολόκληρη τη γη, κάνοντάς του εντύπωση και στρέφοντας την προσοχή του στα άρματα που κατευθύνονται προς το βορά, προς τη Βαβυλώνα, με σκοπό να φέρουνε το Πνεύμα του Κυρίου εκεί.

Στην έβδομη (7η) ενότητα (Ζαχ. 7:1-14) γίνεται αναφορά στο πρόβλημα της διατήρησης της νηστείας σε ανάμνηση της καταστροφής της Ιερουσαλήμ, ενώ το πρώτο μέρος του Ζαχαρία ολοκληρώνεται με την όγδοη (8η) ενότητα, κατά την οποία προβάλλεται το μελλοντικό λαμπρό μέλλον της Ιερουσαλήμ, με το πένθος να λαμβάνει τέλος.

Το δεύτερο μέρος (το οποίο και θα μας απασχολήσει), περιλαμβάνει προφητείες - σαφώς διακεκριμένες από αυτές του πρώτου μέρους - έχοντας ως κυρίως θέμα το θρίαμβο της βασιλείας του Θεού (Κεφ. 9-11), με αναφορά στην τιμωρία των ανήθικων εθνών και την εγκατάσταση ενός βασιλιά στωικού και δικαίου. Ολοκληρώνεται με την αποκατάσταση της Ιερουσαλήμ μετά από πολλές δοκιμασίες (Κεφ. 12-14) και το θρήνο προς το φονευθέντα Μεσσία.

Κατά την πρώτη (1η) προφητεία (Ζαχ. 9:1-7), ο προφήτης με ποιητικό τόνο και ρυθμό παρουσιάζει τη συντριβή των εχθρών (Σύριοι, Φοίνικες και Φιλισταίοι) απεικονίζοντας την έλευση του Μεσσία και την εγκαθίδρυση του κράτους παρέχοντας την ελπίδα της επανόδου των Ιουδαίων αιχμαλώτων²⁰⁹.

Την προφητεία αυτή, διαδέχεται η δεύτερη (2η) κατά σειρά (Ζαχ. 10:1-2) όπου ο προφήτης παρουσιάζει τον Γιαχβέ ως το μοναδικό πάροχο της βροχής, ενώ η τρίτη (3η) (Ζαχ. 10:3-11:3) αναφέρεται στην κατάργηση των ξένων δυνάμεων και την εγκαθίδρυση της Ιουδαϊκής δυναστείας.

Η τέταρτη (4η) προφητεία (Ζαχ. 11:4-17-13:7-9) εστιάζει στον καλό και τον κακό ποιμένα. Με το φόνο όχι μόνο του κακού αλλά και του καλού ποιμένα ο λαός δοκιμάζεται.

Η πέμπτη (5η) προφητεία (Ζαχ. 12:1-13:6) πραγματεύεται την πολιορκία και λύτρωση της Ιερουσαλήμ καθώς και τη μεταστροφή και κάθαρση αυτής κατά τις έσχατες μέρες.

---

²⁰⁹ Βέλλας, Αγγαίος - Ζαχαρίας - Μαλαχίας, σελ. 42-43

Στο θέμα αυτό – των έσχατων ημερών – είναι αφιερωμένη και η τελευταία προφητεία (Ζαχ. 14:1-21) ενόσω ο Κύριος θα αποτελέσει τον μοναδικό βασιλιά της γης και το όνομα Αυτού θα είναι το μοναδικό που θα λατρεύεται.

Είναι αλήθεια πως αρκετοί σύγχρονοι κριτικοί μελετητές έχουν διχαστεί, υποστηρίζοντας πως τα κεφάλαια του Προφήτη Ζαχαρία (Κεφ. 1-8) δεν έχουν κοινή προέλευση και συνοχή με τα κεφάλαια (Κεφ. 9-14)²¹⁰.

Αφενός υπάρχει μια ομοιότητα με τον Προφήτη Ιερεμία, υποστηρίζοντας πολλοί πως αρκετά από τα οποία γράφει ο Ζαχαρίας έχουν την προέλευσή τους από εκείνον. Παράδειγμα αποτελεί η αναφορά στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο

«τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὄν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ» (Μτ. 27:9)

και η σύγκριση με τον Ζαχαρία

«καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με κάθεσ αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον καὶ σκέψαι εἰ δόκιμόν ἐστιν ὄν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον» (Ζαχ. 11:13).

Αφετέρου, ορισμένοι μελετητές παρατηρούν διαφορές μεταξύ των κεφαλαίων του Ζαχαρία 1-8 και 9-14, τόσο στον τρόπο συγγραφής όσο και προς τη λογοτεχνική δομή.

Κατά τον Αρχιμανδρίτη Ιωήλ Γιαννακόπουλο²¹¹, η ομοιότητα των δύο μερών έγκειται κυρίως στο γεγονός πως τα διακατέχει Μεσσιανικός χαρακτήρας. Στο πρώτο μέρος ο Ζοροβάβελ λαμβάνει τον τίτλο του Μεσσία «semah» (κατά τους Εβραίους σημαίνει κλάδος, βλαστός και κατά τους Ο' Ανατολή), ενώ στο δεύτερο μέρος ο Μεσσίας ονομάζεται «Βασιλεύς» και θα έρθει καθήμενος επάνω σε όνο καταλήγοντας στο τελευταίο κεφάλαιο να εγκαθίσταται στη γη και να αποτελεί το βασιλιά όλου του κόσμου. Επιπλέον, στο πρώτο μέρος ο Προφήτης εστιάζει στο παρελθόν και στην άθλια κατάσταση που επικρατούσε όταν καταστράφηκε η Ιερουσαλήμ το 586 π.Χ. διακρίνοντας την αποκατάσταση και τη νέα περίοδο ευδαιμονίας μέσω της συνεργασίας του

²¹⁰ Richard Coggins & Jin H. Han, *Six Minor Prophets through the Centuries, (Part II: Haggai, Zechariah, and Malachi)*, 2011, σελ. 169-170

²¹¹ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο', Οι Μικροί Προφήται*, σελ. 310-311

Ζοροβάβελ και του Αρχιερέως Ιησού, κάτι που παρατηρείται και στο δεύτερο μέρος προς ευτυχία του Μεσσιανικού βασιλείου, δια μέσου μαρτυριών και τυραννίας.

Όσον αφορά το περιεχόμενο, το ύφος, τη γλώσσα και τις διάφορες ιδέες των δύο αυτών μερών αξίζει να σημειωθεί πως το πρώτο μέρος (Κεφ. 1-8) γράφτηκε κατά το δεύτερο έως το τέταρτο έτος του Δαρείου (520 π.Χ. - 518 π.Χ.) όσο ο Ζαχαρίας βρισκόταν σε νεαρή ηλικία (περίπου τριάντα (30) ετών), ενώ το δεύτερο μέρος (Κεφ. 9-14) σε ηλικία πια εβδομήντα (70) ετών κατά το 478 π.Χ., όταν ο ναός είχε αναμορφωθεί και ο Ζοροβάβελ είχε πεθάνει. Για το λόγο αυτό, η διαφορά του ύφους στη γραφή και η γλώσσα που χρησιμοποιείται δύνανται να αποδοθούν στη διαφορά της ηλικίας του Ζαχαρία.

Οι C. Meyers και E. Meyers²¹² κάνουν αισθητή την υπεράσπισή τους προς τη λογοτεχνική ακεραιότητα του Ζαχαρία (Κεφ. 9-14), πιστεύοντας ακράδαντα πως ολόκληρο το έργο του δημιουργήθηκε από έναν και μόνο συγγραφέα, τονίζοντας μάλιστα τη λογοτεχνική και θεολογική συνέχεια μεταξύ του Πρώτου και του Δεύτερου Ζαχαρία²¹³. Τα κεφάλαια αυτά γράφτηκαν από τον Ζαχαρία όταν πλέον ήταν σε μεγάλη ηλικία και η χρονολόγηση που αποδίδουν οι συγγραφείς βασίζεται εν μέρει στην εβραϊκή γλωσσική ανάλυση του Δευτερο-Ζαχαρία και στην πολιτική και κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα του πέμπτου αιώνα (5ου αι.), στην οποία θεωρούν πως απαντά.

3.4.2. ΤΟ 9ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΡΧΟΜΟ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ (ΖΑΧΑΡΙΑΣ 9:9)

Κατά το 9ο Κεφάλαιο του προφήτη Ζαχαρία παρουσιάζεται η καταστροφή των ανήθικων εθνών, ενώ προβάλλεται η εγκαθίδρυση του βασιλείου του Μεσσία²¹⁴. Ερχόμενος ως νικητής βασιλιάς, συντρίβει τα πολεμικά τόξα κι επαναφέρει την ειρήνη. Ακολουθεί η τελική κατατρόπωση των εχθρών και η απελευθέρωση των Ιουδαίων. Ολόκληρο το περιεχόμενο, οι εικόνες και οι εκφράσεις του κεφαλαίου αποπνέουν Μεσσιανικό / εσχατολογικό χαρακτήρα. Το Κεφάλαιο διαιρείται σε τρία (3) μέρη εκ των

---

²¹² Carol. L. Meyers and Eric M. Meyers, *Zechariah 9-14*, Volume 25 (United States of America: The Anchor Bible, 1993), σελ. 45-50

²¹³ 'Journal of Biblical Literature', Published by: The Society of Biblical Literature Volume 114, No 3 (1995), σελ. 504-505

²¹⁴ Βέλλας, Αγγαίος - Ζαχαρίας - Μαλαχίας, σελ. 106-107

οποίων το πρώτο (1ο) (Ζαχ. 9:1-8) εστιάζει στην καταστροφή των εχθρών του Ιούδα, το δεύτερο (2ο) (Ζαχ. 9:9-10) απεικονίζει την έλευση του Μεσσία και την εγκαθίδρυση του κράτους Αυτού και το τρίτο (3ο) (Ζαχ. 9:11-17) αναφέρεται στην επάνοδο των αιχμαλώτων Ιουδαίων και την πλήρη συντριβή των εχθρών τους.

Όσον αφορά το τρίτο (3ο) μέρος του Κεφαλαίου, υπάρχουν ορισμένες αμφιβολίες ως προς την τοποθέτησή του στην παρούσα θέση, προκαλώντας εκ πρώτης όψεως ενδοιασμούς σχετικά με τη μη αρμονική συνέχεια με τα προηγούμενα μέρη του ποιήματος. Η συντριβή των εχθρών του τρίτου μέρους θα έπρεπε να ακολουθήσει τη συντριβή αυτών του πρώτου μέρους, αφού μετά την εγκαθίδρυση της Μεσσιανικής ειρήνης επί της γης δε δύναται να προβάλλονται πόλεμοι και εχθροπραξίες.

Η εσχατολογία του τρίτου μέρους διαφαίνεται μέσω του τρόπου της πλήρους συντριβής των εχθρών, όπως και της κατάληξης της προφητείας. Πρόκειται για την έφοδο των εχθρών ενάντια στο Βασίλειο των Ιουδαίων κατά την έσχατη ημέρα όταν εξολοθρεύονται από το Θεό προ των πυλών της Ιερουσαλήμ. Επομένως, πολύ σωστά τοποθετούνται οι δύο αυτές εικόνες καταστροφής των εχθρών στα αντίστοιχα κεφάλαια, με τη Μεσσιακή εποχή να προηγείται της εσχατολογικής.

Σε ολόκληρο το Κεφάλαιο οι στίχοι αποπνέουν καλή ποιητική επεξεργασία, ζωηρό ύφος και ομαλή γλώσσα. Η αναπαράσταση των γεγονότων υποδηλώνει τεράστια δύναμη.

Τα λόγια που προμηνύουν την έλευση του Μεσσία και τη σωτηρία που θα παρέχει στους ανθρώπους,

*«Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ιερουσαλήμ· ἰδοὺ
ὄβασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, δίκαιος καὶ σώζων αὐτός, πραῦς καὶ ἐπιβεβηκῶς
ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.» (Ζαχ. 9:9)*

φαντάζουν ως ένας χρησμός, που στη συνέχεια ο P. Hanson χαρακτηρίζει ως «Θεϊκό πολεμικό Ὕμνο» με διπλή λειτουργία: α) ως έπαινος δοξολογίας προς το Θεό και β) ως ανακοίνωση αποκατάστασης και παρηγοριάς των πιστών σε μια εποχή απαγορευσης και καταπίεσης²¹⁵. Στην προκειμένη περίπτωση, μάλιστα, πρόκειται για μια τριπλή αποκατάσταση:

---

²¹⁵ Adam Kubis, *The book of Zechariah in the gospel of John* (France: J. Gabalda et Cie, 2012), σελ. 38-39

i) της γης «Λημμα λόγου Κυρίου· ἐν γῆ Σεδράχ καὶ Δαμασκοῦ θυσία αὐτοῦ ... ἐώρακα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου.» (Ζαχ. 9:1-8)

ii) της βασιλείας «Χαῖρε σφόδρα ... πῶλον νέον.» (Ζαχ. 9:9) και

iii) του έθνους «καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἐφραὶμ ... καὶ οἶνος εὐωδιάζων εἰς παρθένους.» (Ζαχ. 9:10-17).

Συνοψίζοντας, εἰάν κάποιος θελήσει να ανακαλύψει το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στα δύο μέρη (Κεφ 1-8 και Κεφ. 9-14) αρκεί να παρατηρήσει τα εξής²¹⁶:

Κύριος σκοπός του πρώτου μέρους είναι, μέσω των προφητειών να δοθεί ώθηση προς εμψύχωση και στήριξη των Ιουδαίων που βρίσκονται υπό την κακή διοίκηση ξένων ηγεμόνων, κάτι που διαφαίνεται και στο δεύτερο μέρος που σκοπό έχει δια μέσου των οράσεων να καταστήσει και πάλι ζωντανή την πίστη. Μέσω των εσχατολογικών εικόνων επιτυγχάνεται η παρουσίαση του θριάμβου της Ιερουσαλήμ, η συντριβή των εχθρών και πραγματοποιείται η εγκαθίδρυση του Θεού με κέντρο το Μεσσία.

Οι προφητείες κυρίως του δευτέρου μέρους – από εθνικής Ιουδαϊκής πλευράς – αποτελούν μεγάλη σημασία, καθότι προσπαθούν να εμψυχώσουν και να συγκρατήσουν το λαό σε δύσκολες γι'αυτόν συγκυρίες, ενώ η αξία τους έγκειται στο γεγονός ότι αναζωπυρώνουν τις Μεσσιανικές και εσχατολογικές ελπίδες, παρέχοντας στοιχεία για την εικόνα του Μεσσία που θα έρθει στη γη.

Όπως έχει προαναφερθεί, το Κεφάλαιο 9 δύναται να διαιρεθεί σε τρία (3) μέρη, καθένα από τα οποία αποδίδει παρηγοριά στους πιστούς, με απώτερο σκοπό την αποκατάσταση α) της γης (Ζαχ. 9:1-8), β) της βασιλείας (Ζαχ. 9:9), και γ) του έθνους (Ζαχ. 9:10-17).

Το πρώτο μέρος που αφορά την αποκατάσταση της γης (Ζαχ. 9:1-8) ολοκληρώνεται με την υπόσχεση του Θεού – μετά την αποπεράτωση του έργου Του – να παραμείνει στη χώρα παρέχοντας ασφάλεια στο λαό.

«καὶ ὑποστήσομαι τῷ οἴκῳ μου ἀνάστημα τοῦ μὴ διαπορεύεσθαι μηδὲ ἀνακάμπτειν καὶ οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτούς οὐκέτι ἐξελαύνων διότι νῦν ἐώρακα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου» (Ζαχ. 9:8)

²¹⁶ Βέλλας, *Θρησκευτικὰ προσωπικότητες της Παλαιᾶς Διαθήκης, Μέρος Β'*. σελ. 602-603

Με τη λέξη «οἶκον» δεν αναφέρεται στο Ναό²¹⁷, αλλά – όπως αντιλαμβανόμαστε από τα συμφραζόμενα – στην Παλαιστίνη.

Μετά την ολοκλήρωση του πρώτου μέρους και αφού ο προφήτης είναι βέβαιος πια, στρέφεται ολοκληρωτικά προς τη Σιών και με πανηγυρικό ύφος εστιάζει στην έλευση του Μεσσία.

«Χαίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών·
κήρυσσε, θύγατερ Ιερουσαλήμ·
ιδού ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, δίκαιος
καὶ σώζων αὐτός, πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς
ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.»

(Ζαχ. 9:9)

Χαίρε πόλη της Σιών·

Αλαλάξτε από χαρά, κάτοικοι της
Ιερουσαλήμ·

Νάτος, ο βασιλιάς σας έρχεται, είναι
δίκαιος και σώζει, είναι πράος και
κάθεται πάνω σε γαϊδούρι, σ' ένα
πουλάρι, γέννημα υποζυγίου.²¹⁸

(Ζαχ. 9:9)

Στο Κεφάλαιο 9:9 διαφαίνεται η Μεσσιανική ελπίδα για την Ιερουσαλήμ²¹⁹. Η σκέψη του προφήτη Ζαχαρία, όλως παραδόξως, επεκτείνεται από τα στενά όρια της Παλαιστίνης, μεταπηδώντας στη Μεσσιανική ιδέα και στο Βασιλιά, ο οποίος θα έρθει ταπεινός και ειρηνικός αποσκοπώντας στην παγκόσμια ειρήνη.

Την έναρξη του στίχου πλαισιώνουν δύο ζωηρά ρήματα (χαίρε, κήρυσσε), με τα οποία ο συγγραφέας παροτρύνει την πόλη της Σιών να χαρεί²²⁰. Εν συνεχεία, προσπαθεί να δικαιολογήσει τα λεγόμενά του, εστιάζοντας στην έλευση του βασιλιά που, δίχως καμία αμφιβολία, δεν είναι άλλος από τον Ένα και Μοναδικό Μεσσία.

²¹⁷ Βέλλας, Αγγαίος - Ζαχαρίας - Μαλαχίας, σελ. 109

²¹⁸ Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, (Αθήνα: εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία), 2012, (πηγή βοήθειας για τη μετάφραση)

²¹⁹ Γιαννακόπουλος, Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο', Οι Μικροί Προφήται, σελ. 352-353

²²⁰ Βέλλας, Αγγαίος - Ζαχαρίας - Μαλαχίας, σελ. 109-111

«Χαῖρε σφόδρα». Την είσοδο στην Ιερουσαλήμ κάνει ο απελευθερωτής – Λυτρωτής. Όλα όσα προηγήθηκαν έχουν σκοπό να οδηγήσουν στο συγκεκριμένο γεγονός, μεταβαίνοντας ο Προφήτης στη Μεσσιανική εποχή, ενώ παράλληλα παρακινεί για χαρά και αγαλλίαση.

«ἰδὸν ὁ βασιλεὺς σου». Χωρίς καμία αμφιβολία ο λόγος γίνεται για τον ένα και μοναδικό Βασιλιά, τον κληρονόμο του θρόνου του Δαβίδ, το Μεσσία. Δίκαιος, πρᾶος, ειρηνικός και ταπεινός, καταφέρνει να ενώσει τη δύναμη και τη νομιμότητα. Κανένας βασιλιάς του Ισραηλιτικού λαού δεν υπήρξε πλήν του Μεσσία, διότι είναι ο Μοναδικός που διακατέχεται στον απόλυτο βαθμό από αγιότητα.

Σε αντιπαράθεση έρχεται η άποψη του Θεόδωρου Μοψουεστίας (†350-428μ.Χ.) που υποστηρίζει πως η προφητεία αναφέρεται στον Ζοροβάβελ²²¹. Η θεωρία αυτή δε δύναται να υφίσταται γι' αυτό κι εν συνεχεία αναγράφοντας πως υπερέβαλε, προσθέτει το εξής:

«ὠφθη δέ τό πρᾶγμα ἀναντίρρητον ἔχον ἐπί τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ
τήν ἀλήθειαν». (PG 66,⁵⁵⁷)

Κατά τα λεγόμενα του Θεοδώρητου Κύρου²²² (†393-457μ.Χ.) γνωστοποιείται το γεγονός πως και οι Ιουδαίοι στρέφονται προς την άποψη ότι η προφητεία έχει ως σημείο αναφοράς τον Ζοροβάβελ, επισημαίνοντας πως εκείνον παρουσιάζει ο προφήτης ως «δίκαιο» και «νικητή».

«δίκαιος». Η δικαιοσύνη αποτελεί μια από τις αρετές που θα πρέπει να έχει ένας βασιλιάς προς τους πολίτες του. Στο μέγιστο βαθμό ανήκει στον Μεσσία.

«σώζων». Στο πρόσωπό Του αποκαλύπτεται ο λυτρωτής, ο σωτήρας, αυτός που θα σώσει ολόκληρη την ανθρωπότητα.

²²¹ Θεόδωρος Μοψουεστίας, *Ερμηνεία Ζαχαρίου του Προφήτου*, Patrologiae Graeca, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 66, σελ. 556C,D – 557C

²²² Θεοδώρητος, Επίσκοπος Κύρου, *Ερμηνεία εις τον Προφήτην Ζαχαρία*, Patrologiae Graeca, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 81, σελ. 1924

Η λέξη, όμως, «δίκαιος» δεν έχει τη συνηθισμένη ερμηνεία, αλλά αναφέρεται στη δικαιοσύνη την οποία θα επιφέρει ο Κύριος και θα υπερισχύσει στον αγώνα κατά των εχθρών. Αυτομάτως, μας παραπέμπει στη σημασία της λέξεως «noša» = νικητής την οποία δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να ταυτίσουμε με τη λέξη «mošia = ο σώζων», σύμφωνα με τον τρόπο που διορθώθηκε από τους ο Ο' και υιοθέτησαν αρκετοί όπως οι Nowack, Sellin κ.α. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει απαραίτητως να συμπληρωθεί το ελλιπές αντικείμενο του επόμενου στίχου, μεταφέροντας τη λέξη «ταπεινός» προ της λέξεως «ούτος» = σώζων τους ταπεινούς.

Συνεπώς, αν κάποιος προβεί στη μετατροπή αυτή, αυτομάτως η λέξη «ταπεινός» αποσυνδέεται από την έννοια της ταπείνωσης που αποπνέει ολόκληρος ο στίχος 9.

Ταπεινός χαρακτηρίζεται ο Μεσσίας, όχι μόνο επειδή δεν κατάγεται από εύπορη και μεγάλης πολιτικής σημασίας οικογένεια,

«²ἀνηγγείλαμεν ὡς παιδίον ἐναντίον αὐτοῦ, ὡς ρίζα ἐν γῆ διψώση. οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ οὐδὲ δόξα· καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος· ³ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλείπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη.» (Ησ. 53:2-3)

αλλά κι επειδή δεν αίρει τον αλαζονικό χαρακτήρα που έχουν οι βασιλείς και τα άτομα κύρους.

Πράγματι, αναμφίβολα αποδίδεται ο τίτλος Μεσσίας, διότι σκοπός Του δεν είναι να εγκατασταθεί με άτιμο τρόπο - δια της βίας και του πολέμου - αλλά φέροντας την ειρήνη στη γη.

«*ύποζύγιον καὶ πῶλον νέον*». Μέσω του συγκεκριμένου ζώου, εκφράζεται η απλότητα, η ταπεινότητα και το ειρηνικό στοιχείο του Μεσσία, ευρισκόμενος μακριά από κάθε μεγαλοπρεπή επίδειξη δύναμης και εξουσίας. Δε φέρει αλαζονικό χαρακτήρα, όπως οι συνηθισμένοι επίγειοι βασιλείς – Μονάρχες, γι' αυτό και επιλέγει να εισέλθει επάνω σε ταπεινό όνο και όχι να καβαλικεύσει πολεμικό άλογο.

Το γεγονός της εισόδου επάνω σε όνο έρχεται να επισφραγίσει την απόλυτη ταπεινοφροσύνη του Κυρίου. Δεν επιλέγει να εισέλθει με πολεμικό ίππο, όπως οι επίγειοι βασιλείς, αλλά με έναν ήσυχο και στωικό όνο.

Σε συνέχεια της ολοκλήρωσης του δεύτερου μέρους, λαμβάνει θέση το τρίτο και τελευταίο μέρος του ένατου (9ου) κεφαλαίου

«καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἐφραΐμ ... καὶ οἶνος ἐνδιόζων εἰς παρθένους.» (Ζαχ. 9:10-17).

κατά το οποίο ο Θεός υπόσχεται απόλυτη ειρήνη μεταξύ των εθνών. Εφραΐμ και Ιερουσαλήμ θα αποτελούν ολόκληρο το Δαυϊτικό κράτος, η αποκατάσταση του οποίου αποτελεί στοιχείο της εσχατολογικής διδασκαλίας. Τα όρια του νέου κράτους αποδίδονται με τις εξής φράσεις

«καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης καὶ ποταμῶν διεκβολὰς γῆς»
(Ζαχ. 9:10)

δηλώνοντας το σύμπαντα κόσμο. Οι αιχμάλωτοι θα απελευθερωθούν, ενώ ο Θεός θα εμφανιστεί κατά την κρίσιμη στιγμή για να επιφέρει τη νίκη.

Ολόκληρο το τρίτο (3ο) μέρος, αποπνέει ένα αίσθημα εκδίκησης αλλά και παρηγορίας έπειτα από την καταστροφή των εχθρών. Σε συνέχεια της σωτηρίας του λαού θα επέλθει η ευφορία και η χαρά.

3.5. Ο ΨΑΛΜΟΣ 118

3.5.1 Η ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΨΑΛΜΟΥ 118 (ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ Ο' 117)

Ο Ψαλμός 118 (CXVIII) – ένα μέρος του οποίου θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία – ανήκει στην κατηγορία των εικοσι τεσσάρων (24) Ψαλμών, χωρίς «εισαγωγικές σημειώσεις» που προστέθηκαν από παλαιούς συντάκτες, με αποτέλεσμα να παραμένει «τεχνικά ανώνυμος».

Η δημιουργία του επετεύχθη πιθανόν για το λατρευτικό κομμάτι του ναού, με σκοπό τη σύνταξη και το άκουσμά του σε κάποια εορταστική περίσταση²²³. Ορισμένοι ερευνητές, εικάζουν πως ο Ψαλμός αρχικά συντάχθηκε για την πρώτη εορτή της Σκηνοπηγίας και στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε – με ορισμένες προσαρμογές – σε μεγάλες συγκεντρώσεις ανθρώπων.

Μαζί με τον Ψαλμό 24, κατατάσσεται στην κατηγορία των ευχαριστιακών λειτουργιών²²⁴, ενώ παράλληλα έχει διαχρονική αξία αφού είναι από τους Ψαλμούς οι οποίοι έχουν διατηρηθεί και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα²²⁵.

Ήδη από τον τίτλο του Ψαλμού «Αλληλούια» αντιλαμβανόμαστε πως πρόκειται για ευχαριστία στον Κύριο²²⁶. Το περιεχόμενο του Ψαλμού είναι απλό, με τους Ισραηλίτες να θέλουν να επαινέσουν και να δοξολογήσουν τον ουράνιο ευεργέτη τους που, μέσω της θείας προστασίας, τους βοήθησε να διαφύγουν απ' όλους τους σοβαρούς κινδύνους. Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν πως αρκετές φράσεις του Ψαλμού επαναλαμβάνονται. Η άποψη αυτή έχει ως αποτέλεσμα να πιστεύουν πως εψάλλετο αντιφωνικά κατά τη λειτουργία στο Ναό. Οι εναρκτήριοι στίχοι (Ψαλμ. 118: 1-4) υμνολογούνταν κατά την αναχώρηση του λαού και του κλήρου, οι επόμενοι στίχοι (Ψαλμ. 118:5-18) όταν η πομπή κατευθυνόταν προς το Ναό και τέλος οι στίχοι (Ψαλμ. 118:19-29) όταν η πομπή είχε φτάσει έξω από το Ναό. Ο Ψαλμός είναι λειτουργικός, όπως πληροφορούμαστε από το (Β' Εσδρά 6:15-18 και 6:19-21) και συντάχθηκε μετά τη Βαβυλώνια αιχμαλωσία. Στους

²²³ Stewart Perowne, *The book psalms: a new translation, with explanatory notes for English readers (vol. 2: Ps. 73-150)* (London: G. Bell, 1988), σελ. 338-339

²²⁴ Δημήτρης Καϊμάκης, *Ψαλῶ τῷ Θεῷ μου, υπόμνημα σε εκλεκτούς ψαλμούς* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Simbo, 2001), σελ. 338-339

²²⁵ Linda Sue Boehmer, *Blessed is He Who Comes in the Name of the Lord, Psalm 118:26a in the Gospels* (Pittsburgh, Pennsylvania, 2009), σελ. 15

²²⁶ Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο' Οι Ψαλμοί, Δ' Έκδοσις, Τόμος 24*, (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ορθοδόξου Χριστιανικής Αδελφότητας 'ΛΥΔΙΑ', 1986), σελ. 524-528.

στίχους (Ψαλμ. 118:22-23) παρουσιάζεται ο έντονα Μεσσιακός χαρακτήρας με τον Χριστό να εφαρμόζει στον ίδιο του τον εαυτό το χωρίο, ως ακρογωνιαίος λίθος που βάστηξε το οικοδόμημα της θείας οικονομίας και κατάφερε να ενώσει τους Ιουδαίους και τους Εθνικούς ενώπιον του Χριστιανισμού.

Ο διαχωρισμός δύναται ν' αποτελείται από τρία (3) μέρη:

α) **(Ψαλμ. 118:1-4)** Με την έναρξη του Ψαλμού, αποτυπώνεται μια ευχαριστία ολόκληρου του λαού προς τον Γιαχβέ.

Ο Ψαλμός 118 (τελευταίος της ομάδας των Ψαλμών αλληλούια), έχει μια έντονα λειτουργική τεχνοτροπία, ενώ η έναρξή του συνάδει με τον συνηθισμένο τρόπο έναρξης των ευχαριστηριακών ύμνων, δηλαδή με τη δοξολογία προς το Θεό²²⁷. Κατά την έναρξη (στ. 1-4), οι πιστοί χωρίζονται σε τρεις (3) ομάδες. Πρώτα, αναφέρεται ο «οίκος Ισραήλ» με τον οποίο ο ποιητής υποδηλώνει τη μεταιχμαλωσιακή ιουδαϊκή κοινότητα, εν συνεχεία ο «οίκος Ααρών» που αποδίδεται στο ιερατείο, το οποίο έπαιξε μεγάλη σημασία στην πολιτική, κοινωνική και θρησκευτική ζωή του Ισραήλ και τέλος οι «φοβούμενοι τον Κύριον», οι άνθρωποι δηλαδή που παρέμειναν πιστοί και σεβάστηκαν το Θεό, αποφεύγοντας τη λατρεία των ειδώλων.

β) **(Ψαλμ. 118:5-21)** στη συνέχεια ακολουθεί η ατομική ευχαριστία των Ισραηλιτών για τα θαυμαστά έργα και τις ευεργεσίες που τους χάρισε απλόχερα ο Θεός.

Κατά τους στίχους (Ψαλμ. 118:5-9), δεν μπορεί να πει κανείς με βεβαιότητα, σε ποιους ακριβώς πιστούς γίνεται η αναφορά. Πιθανόν, ορισμένοι άνθρωποι αισθανόμενοι άγχος ή φόβο από τις καταστάσεις της καθημερινότητας στην οποία ζουν, ζητούν τη λύτρωση και το έλεος του Γιαχβέ, ο οποίος αποτελεί τη μόνη παρηγοριά και καταφύγιο κάνοντάς τους να νιώθουν πιο δυνατοί.

Ωστόσο, στους στίχους (Ψαλμ. 118:10-16), παρουσιάζεται μια άλλη ομάδα πιστών που παρά τον κίνδυνο που αντιμετώπισαν από τους εχθρούς, κατάφεραν στο όνομα του Κυρίου να τους κατατροπώσουν. Το όνομα του Γιαχβέ και η καθολική πίστη σ' Αυτόν, λειτουργεί σαν ασπίδα με την οποία ο λαός αποκρούει οποιαδήποτε εχθρική δύναμη. Με τη λέξη «δίκαιοι» αποκαλούνται οι Ισραηλίτες οι οποίοι παραμένουν πιστοί στη διαθήκη τους με τον Γιαχβέ.

---

²²⁷ Καϊμάκης, *Ψαλῶ τῷ Θεῷ μου, υπόμνημα σε εκλεκτούς ψαλμούς*, σελ. 340-347

Εν συνεχεία, στους στίχους (Ψαλμ. 118:17-21) παρουσιάζεται ένας πιστός ο οποίος σώζεται από μια ασθένεια που θα μπορούσε να τον οδηγήσει στο θάνατο. Τη συγκεκριμένη αρρώστια προκάλεσε η αμαρτία· ο Θεός, όμως, τον γλιτώνει προκειμένου μελλοντικά να δοξάζει το όνομά Του και να διαδίδει παντού τη σωτηρία που του χάρισε ο Γιαχβέ. Η αναφορά στην «πύλη της δικαιοσύνης» παρουσιάζει την πόρτα του ναού, στην οποία θα έχουν δικαίωμα να εισέλθουν μόνο οι πιστοί και δίκαιοι που αισθάνονται έτοιμοι να βρεθούν στον «άγιο χώρο» στον οποίο βρίσκεται ο Κύριος.

γ) (Ψαλμ. 118:22-29) τέλος, αποτυπώνεται η συλλογική ευχαριστία προς το Θεό για τη σωτηρία και το έλεός Του προς τους ανθρώπους.

Κατά την έναρξη του τρίτου (3ου) μέρους υπάρχει το εξής ρητό

*«λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη
εἰς κεφαλὴν γωνίας.»* (Ψαλμ. 118:22)

το οποίο εν μέρει φαντάζει σα να μη συνδέεται με το σύνολο του Ψαλμού. Είναι γεγονός πως κατά το χτίσιμο ενός σπιτιού η πέτρα που θα επιλεγεί από τους τεχνίτες και θα τοποθετηθεί στη γωνία του, θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να αντέξει στο βάρος της οικοδομής και από τις δύο πλευρές. Η επιλογή, λοιπόν, θα πρέπει να γίνει με πολύ προσοχή και γνώση, αφού μια οποιαδήποτε πέτρα δε θα μπορεί να ανταπεξέλθει στις συγκεκριμένες απαιτήσεις. Ο ποιητής παρομοιάζει τον άνθρωπο με το συγκεκριμένο είδος πέτρας, ο οποίος επιλέγεται από το Θεό και προορίζεται για επίτευξη ενός σπουδαίου έργου. Για τη χριστιανική εκκλησία, ο λίθος αυτός αποδίδεται αναμφίβολα στο σωτήρα Χριστό.

Οι στίχοι (Ψαλμ. 118:24-27) φανερώνουν την υπερφυσική σωτηρία που επιφύλαξε ο Θεός για τους πιστούς η οποία αποδίδεται σε μια ημέρα χαράς και ευφορίας. Οι πιστοί θα έχουν την ευκαιρία ν' αντικρίσουν τον ένα και μοναδικό Θεό, απολαμβάνοντας όλα τα αγαθά που απορρέουν από Εκείνον. Με λαχτάρα θα τον υποδεχτούν, χορεύοντας και κρατώντας κλαδιά στα χέρια.

Ο Ψαλμός ολοκληρώνεται, κάνοντας τους πιστούς ν' αντιληφθούν πόσο μακρύς και δύσκολος είναι ο δρόμος για την τελική σωτηρία. Οι πιστοί ψάλλουν και δοξολογούν τον Γιαχβέ τονίζοντας το μεγαλείο Του και λέγοντας πως το έλεος του Θεού είναι αιώνιο

«ἔξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα
τὸ ἔλεος αὐτοῦ» (Ψαλμ. 118:29).

Εὐλογα παρατηρεῖται πως και από την πλευρά των Ευαγγελιστῶν υπάρχει η χρήση φράσεων και λέξεων των μεγάλων Προφητῶν, καθώς και στίχων από τους Ψαλμούς. Οι συγγραφείς της Καινῆς Διαθήκης, δεν παραθέτουν τα γεγονότα με τρόπο που θα μπορούσε ν' αντικρούσει ή να ἐρθει σε αντίθεση με τα αρχικά δεδομένα.

Κατά την έναρξη του Πάθους του Ιησού και την είσοδό Του στα Ιεροσόλυμα, οι τέσσερις Ευαγγελιστές δίνουν ἔμφαση στα λόγια και τις κραυγές που με ενθουσιασμό αναφωνεῖ το πλήθος προς Αὐτόν, παραπέμποντας ἔτσι τον αναγνώστη, στους στίχους του (Ψαλμ. 118:25-26). Το πλήθος κραυγάζει προσευχητικές φράσεις της προσκυνηματικῆς λειτουργίας του Ισραήλ, που παίρνουν τη μορφή μεσσιανικῆς διακήρυξης²²⁸.

Ὅπως προαναφέρθηκε, στο τελευταίο μέρος του Ψαλμού 118 (Ψαλμ. 118:24-27) οι πιστοί θα ἔχουν την ευκαιρία να συναντήσουν από κοντά τον Κύριο απολαμβάνοντας ὅλα τα αγαθά που θα απορρέουν από Αὐτόν²²⁹.

«ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε, εὐόδωσον δὴ.» (Ψαλμ. 118:25)

Αν και οι Ισραηλίτες είχαν αποκατασταθεῖ εθνικά, οι γύρω εχθροί δεν είχαν πάψει να υπάρχουν. Με τη φράση «σῶσον δὴ» η οποία μεταφράζεται με το εβραϊκό «*hosiah na*» παρακαλοῦν το Θεό να τους απαλλάξει από τους εχθρούς. Μια επιπλέον απόδοση της φράσης είναι «Ὡσαννά τῷ υἱῷ Δαυῖδ» το οποίο κραύγαζε ο λαός του Ισραήλ την Κυριακή των Βαΐων. Ο λαός παρακαλεῖ για την πλήρη αποκατάστασή του, παρακαλώντας τον Κύριο να δώσει του επιτυχία και προκοπή «εὐόδωσον δὴ».

«εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ
οἴκου Κυρίου.» (Ψαλμ. 118:26)

Γνωρίζοντας πως η ευλογία δίδονταν μόνο από τους ιερεῖς, ἔτσι και τα λόγια «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος...» ψάλλονται από τον ιερέα. Σύμφωνα με την εβραϊκή απόδοση οι λέξεις «ἐν ὀνόματι Κυρίου» αποδίδονται στη μετοχή «ἐρχόμενος» με

²²⁸ Joseph Ratzinger, *Από την Είσοδο στην Ιερουσαλήμ μέχρι και την Ανάσταση*, 2η ἔκδοση (Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός, 2012), σελ. 20

²²⁹ Γιαννακόπουλος, *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο΄. Οι Ψαλμοί, Δ΄ Ἐκδοσις*, σελ. 529

αποτέλεσμα να επικρατεί η έννοια του ευλογημένου λαού εξ' ονόματος του Γιαχβέ, ο οποίος εισέρχεται στο Ναό του Κυρίου. Τα συγκεκριμένα λόγια είπαν οι Ιεροσολημίτες κατά την είσοδο του Ιησού στην πόλη της Ιερουσαλήμ.

3.5.2. Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΨΑΛΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΕΣ

«²⁵ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε, εὐόδωσον δὴ.» ²⁶εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου.»

(Ψαλμ. 118:25-26)

(Μκ. 11:9)	(Μτ. 21:9)	(Λκ. 19:38)	(Ιω. 12:13)
<p>«⁹καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον·</p> <p>ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·</p> <p>¹⁰εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ·</p> <p>ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.»</p>	<p>⁹οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες·</p> <p>ὡσαννά τῷ υἱῷ Δαβὶδ·</p> <p>εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·</p> <p>ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις</p>	<p>«³⁸λέγοντες· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ὁ βασιλεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου</p> <p>ἐν οὐρανῷ εἰρήνη καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.»</p>	<p>«¹³ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων καὶ ἐξήλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ καὶ ἔκραύγαζον·</p> <p>ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου,</p> <p>[καὶ] ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.»</p>

Εἶναι ευρέως γνωστό πως η Καινή - ἢ αλλιῶς Καινούργια - Διαθήκη (Κ.Δ.) αποτελεί συνέχεια της Παλαιάς Διαθήκης (Π.Δ.) δημιουργώντας στον αναγνώστη την πεποίθηση πως, παράλληλα με την αυθεντία των προσώπων, εκπληρώνονται και οι προφητείες εντός της. Διαφορά αποτελεί η μετατόπιση του κέντρου αναφοράς και αυθεντίας που έχει ως επίκεντρο τον Χριστό²³⁰. Η ενότητα των δύο Διαθηκών σαφώς καταδεικνύεται και από τον τρόπο με τον οποίο η εκκλησία εντάσσει τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης στη Βίβλο της²³¹.

²³⁰ Σάββας Αγουρίδης, *Ερμηνευτική των Ιερών Κειμένων*, Γ' έκδοση (Αθήνα: εκδ. Άρτος Ζωής, 2002). σελ. 126

²³¹ Μιλτιάδης Κωνσταντίνου, *Παλαιά Διαθήκη: Μυθολογία των Εβραίων ή Βίβλος της Εκκλησίας*, (Θεσσαλονίκη: Τμήμα

Από τα σαράντα εννέα (49) βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, ένα πολύ σημαντικό μέρος καταλαμβάνουν, οι Ψαλμοί. Όπως τα περισσότερα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, έτσι και οι Ψαλμοί, γράφτηκαν στην εβραϊκή γλώσσα. Πολύ πριν τη γραφή τους και σύμφωνα με την παράδοση του αρχαίου Ισραήλ, αναγράφονταν σε ποιητικά κείμενα που ήταν ενσωματωμένα στην πεζογραφία²³². Είναι δύσκολο να χρονολογηθούν, καθότι έχουν συνταχθεί σε διαφορετικές περιόδους της ιστορίας του Ισραήλ και ολοκληρώθηκαν περί το 400 π.Χ. με 200 π.Χ.

Όσον αφορά την Καινή Διαθήκη, η έναρξη της χριστιανικής υμνογραφίας ξεκίνησε με το σχηματισμό της πρώτης χριστιανικής κοινότητας, που αποτελούνταν από τον Ιησού και τους μαθητές Του²³³. Μέσω του Αποστόλου Παύλου αντιλαμβανόμαστε πως η υμνογραφική αυτή παράδοση και συνήθεια συνεχίστηκε και από τους πρώτους χριστιανούς αναφέροντας χαρακτηριστικά στην προς Κολοσσαείς επιστολή:

*«Ο λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ
διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς, ψαλμοῖς ὕμνοις ᾠδαῖς πνευματικαῖς
ἐν [τῇ] χάριτι ἄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ θεῷ.»* (Κολ. 3:16).

Προκύπτει, λοιπόν, πως μαζί με την αλήθεια του Ευαγγελίου - οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες των εθνικών - υιοθέτησαν από τους Ιουδαίους χριστιανούς τρία (3) βασικά στοιχεία: τη Γραφή, το κήρυγμα και την ψαλμωδία. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν πως οι «ψαλμοί» του Αποστόλου Παύλου προέρχονται από τους Ψαλμούς του Δαβίδ, αναφέροντας πως αποτελούν τα άσματα των ιουδαιοχριστιανικών κοινοτήτων και διαφοροποιώντας τους από τους «ύμνους» που αποτελούν τα άσματα των εθνοχριστιανικών κοινοτήτων και τις «πνευματικές ωδές» που απάρτιζαν τα ακατανόητα άσματα τα οποία απήγγειλαν χριστιανοί εμπνεόμενοι από το Άγιο Πνεύμα.

Κατά τον E. Wellesz (1885-1974) με την έννοια «ψαλμός» αναφερόμαστε στην απλή ή περίτεχνη μουσική απαγγελία των Ψαλμών του Δαβίδ, ενώ η έννοια «ύμνος» αποδίδεται σε ένα κείμενο το οποίο έχει ποιητικό/δοξολογικό χαρακτήρα.

Θεολογίας Α.Π.Θ.), σελ. 11

²³² Boehmer, *Blessed is He Who Comes in the Name of the Lord, Psalm 118:26a in the Gospels*. σελ. 3-4

²³³ Κάρολος Μητσάκης, *Βυζαντινή Υμνογραφία, από την εποχή της Καινής Διαθήκης έως την Εικονομαχία* (Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη, 1986). σελ. 39-41

Σαφώς και τα πρώτα αναγνώσματα κατά τη χριστιανική λατρεία ήταν από την Παλαιά Διαθήκη και ιδιαίτερα από τους Προφήτες και τους Ψαλμούς²³⁴.

Γνωρίζοντας πως οι τίτλοι στα κείμενα προστέθηκαν πολύ αργότερα, αντιλαμβανόμαστε ότι και στην κατηγορία των Ψαλμών οι τίτλοι είναι μεταγενέστεροι από τους Ψαλμούς στους οποίους προσαρτήθηκαν.

Εύλογα παρατηρεί κανείς πως σε ολόκληρο το Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο η επιρροή του Ευαγγελιστή από τους Ψαλμούς είναι αρκετά σημαντική. Κατά την περιγραφή της εισόδου του Ιησού στα Ιεροσόλυμα, ο Μάρκος «χρησιμοποιεί» μόνο το πρώτο μισό του Ψαλμού 118:26, διότι ανάμεσα στο πλήθος επικρατεί ο διχασμός.

Οι άνθρωποι που συνοδεύουν τον Ιησού εκφράζουν τη χαρά τους, δεν παρατηρείται, όμως, το ίδιο και από την πλευρά των ιεραρχών του Ναού.

Πριν από την είσοδο, ο Ιησούς αποστέλλει δύο από τους μαθητές Του προς εύρεση ενός όνου. Πιθανότατα οι μαθητές αυτοί να ήταν ο Πέτρος και ο Ιωάννης. Ο Μάρκος σε αντίθεση με τον Ματθαίο, δεν ξεχωρίζει τα άτομα, αλλά επονομάζει τους παρευρισκόμενους «πλήθος».

Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος – σε σχέση με τους υπόλοιπους τρεις (3) Ευαγγελιστές – δείχνει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον προς τη χρήση των Ψαλμών και την ένταξή τους στα κείμενά του. Ο Ψαλμός 118 χρησιμοποιείται τουλάχιστον τρεις (3) φορές (Μτ. 21:9 «Ψαλμός 118:25-26», Μτ. 21:42 «Ψαλμός 118:22-23», Μτ. 23:39 «Ψαλμός 118:26»).

Σύμφωνα με τον Ματθαίο, ο Ιησούς καθώς εισέρχεται στην πόλη της Ιερουσαλήμ προσμένει τη δημόσια αναγνώριση, ενώ οι άνθρωποι που τον υποδέχονται πανηγυρίζουν χρησιμοποιώντας λέξεις από τον Ψαλμό 118.

Βασικός παράγοντας που δημιουργεί αντίθεση με τα άλλα τρία (3) Ευαγγέλια είναι πως ο Ματθαίος, δεν κάνει αναφορά στο βασίλειο, όπως εύλογα αναφέρει ο Μάρκος

«*εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ*» (Μκ. 11:10),

οὔτε χρησιμοποιεί τη λέξη «*βασιλιάς*», με την οποία χαρακτηρίζεται ο Ιησούς από τον Λουκά

«*εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ὁ βασιλεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου*» (Λκ. 19:38),

---

²³⁴ Αγουρίδης, *Ερμηνευτική των Ιερών Κειμένων*, σελ. 80

ή τον Ιωάννη

«έρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.» (Ιω. 12:13).

Η έννοια της «βασιλείας» έχει μια σιωπηρή χροιά με στόχο την ανάδειξη της συνοχής που υπάρχει με την προφητεία του Ζαχαρία (Ζαχ. 9:9) και τη σύνδεση ανάμεσα στο βασιλιά που εισέρχεται εκείνη την στιγμή με τον ένα και μοναδικό βασιλιά που έρχεται για να σώσει το λαό.

Τα Ευαγγέλια συμφωνούν πως η άφιξη του Ιησού στα Ιεροσόλυμα αποτελεί ένα διαχωριστικό σημείο στο Ευαγγέλιο²³⁵. Ο Ιησούς θέτει τον εαυτό του σε δημόσια αναγνώριση και προκαλεί τον λαϊκό ενθουσιασμό, εκπληρώνοντας έτσι μια μεσσιανική προφητεία. Οι μαθητές αλλά και το πλήθος των προσκυνητών δεν αντιλήφθηκαν αμέσως τον υπαινιγμό της προφητείας, κατάλαβαν όμως την πρόθεσή Του για μια επίσημη θριαμβευτική είσοδο στην πόλη, απαντώντας με μια έκρηξη ενθουσιασμού.

Καθ' όλη την πορεία του Ιησού, σε όσα δίδασκε δημόσια, σε όσα θαύματα έκανε ακόμη και στις τελευταίες στιγμές που υπέφερε τόσο πολύ, το βλέμμα του κόσμου ήταν συνεχώς στραμμένο επάνω Του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ορισμένοι ερευνητές να θεωρούν πως υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον στο να εστιάσουν στη σύνθεση του πλήθους.

Οι άνθρωποι που προπορεύτηκαν πριν από Αυτόν και προχώρησαν μπροστά Του, αποτελούν αυτούς που συνάντησαν τον Ιησού από την Ιερουσαλήμ και τον ακολούθησαν. Προέρχονταν από την Ιεριχώ και άλλα μέρη και αποτελούσαν άτομα όλων των ηλικιών που αποκαλούσαν τον Ιησού «ευλογημένο», όπως είχε προβλεφθεί για τον Υιό του Δαβίδ.

Στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο παρατηρούνται πιθανόν υπαινιγμοί ως προς τον Ψαλμό 118. Στο (Μτ. 3:11)

«Εγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμί ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.» (Μτ. 3:11)

και στο (Μτ. 11:3)

«εἶπεν αὐτῶ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν» (Μτ. 11:3)

---

²³⁵ Boehmer, *Blessed is He Who Comes in the Name of the Lord, Psalm 118:26a in the Gospels*, σελ. 36-39

ο Ιωάννης ο Βαπτιστής προφητεύει κι εν συνεχεία ζητεί επιβεβαίωση πως ο Ιησούς είναι αυτός «που έρχεται». Και στους δύο στίχους, η λέξη «ερχόμενος» έχει την ίδια μορφή και νόημα με τον Ψαλμό 118.

Όπως και οι υπόλοιποι συνοπτικοί Ευαγγελιστές, έτσι κι ο Λουκάς στα κείμενά του χρησιμοποιεί αποσπάσματα από διάφορες πηγές, όπως και από τους Ψαλμούς. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους συνοπτικούς, ο Λουκάς αποδίδει στον Ιησού την ταυτότητα του «βασιλιά» επηρεασμένος από τον Ψαλμό 118:26²³⁶, κάτι το οποίο αποδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντικό. Μέχρι τη στιγμή εκείνη, ο Ιησούς ήταν σιωπηρά μια βασιλική φιγούρα και αυτή είναι η πρώτη φορά που προσδιορίζεται συγκεκριμένα ως «βασιλιάς». Βέβαια, στο ευαγγέλιο του Λουκά, αποκαλείται και άλλες φορές βασιλιάς, όπως τη στιγμή που βρίσκεται ενώπιον του Πόντιου Πιλάτου

*«ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες· τοῦτον εὕρομεν
διαστρέφοντα τὸ ἔθνος καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους δίδοναι, λέγοντα
ἐαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι» (Λκ. 23:2)*

κάτι, όμως που μάλλον τείνει προς το χλευασμό παρά εξομολογητική αίσθηση. Σε αντίθεση με τον Ευαγγελιστή Μάρκο, ο Λουκάς παραλείπει να αναφερθεί στην

«ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυὶδ» (Μκ. 11:10)

ίσως για να αποφευχθεί η πολιτική παρεξήγηση ή να αντικρούσει την εντύπωση πως η βασιλεία του Θεού θα έπρεπε να έχει εγκαινιαστεί κατά την άφιξή Του ή λίγο μετά απ' αυτήν.

Αξίζει να σημειωθεί πως η παράθεση του Ψαλμού 118 θα μπορούσε να λειτουργεί και ως «επίπληξη» των ηγετών του έθνους, ως ένα ηχηρό κατηγορητήριο ή ως ένα προμήνυμα γι' αυτά που θα συμβούν. Ο Λουκάς με τη επιλογή να δώσει έμφαση στη βασιλική ιδιότητα του Ιησού, αυτομάτως δημιουργεί έντονη αντίθεση με την «αποτυχημένη» υποδοχή που του κάνουν, αναφερόμενος μόνο στο πλήθος των μαθητών του Κυρίου.

---

²³⁶ Andrew Brunson, *The Coming One: An Intertextual Study of Psalm 118 in the Gospel of John* (Published by ProQuest, 2013), σελ. 107-110

«ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῆ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν
ἤρξατο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ
μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων» (Λκ. 19:37)

Ενώ, λοιπόν, η είσοδος του Ιησού ερμηνεύεται ως βασιλική, το έθνος δεν αναγνωρίζει την ταυτότητα του Ιησού με τα λόγια του ψαλμού και χάνει την ευκαιρία του για λύτρωση με αποτέλεσμα να υποστεί τις τραγικές συνέπειες.

Πάνω απ' όλα, ο Λουκάς χρησιμοποιεί τον Ψαλμό 118 για να υπογραμμίσει την απόλυτη σημασία του Ιησού τόσο στη σωτηρία όσο και στην κρίση.

Είναι αξιοπρόσεκτο πως, όπως και στη σύγκριση των ευαγγελίων των Συνοπτικών με τον Ιωάννη υπάρχουν αρκετές ανομοιότητες, έτσι και στην παρούσα σκηνή μπορεί να ανακαλύψει κανείς διαφορές όσον αφορά τη χρήση του Ψαλμού 118²³⁷. Οι Συνοπτικοί τείνουν να παραθέτουν ή να εστιάζουν την προσοχή τους σε ίδια εδάφια, σε αντίθεση με τον Ιωάννη που, γι' ακόμα μια φορά, προβαίνει σε διαφορετική χρήση.

Μπορεί να μη χρησιμοποιεί τις λεπτομέρειες που παραθέτουν οι υπόλοιποι ευαγγελιστές, (τη Βηθθαγή, τη Βηθανία, το όρος των Ελαιών, τους μαθητές που αποστέλλει για να του βρουν τον όνο, τα μιάτια που απλώνει στο έδαφος το πλήθος), αλλά τονίζει τη βασιλεία και τις βασιλικές παραδόσεις του Ισραήλ ενώ κάνει ισχυρισμούς για την ταυτότητα του Ιησού Σε διάφορους βαθμούς προκαλεί και σκηνοθετεί εικόνες αποδίδοντας στον Ψαλμό 118 βασικό κι ερμηνευτικό ρόλο.

Το γεγονός πως αφήνει να φανεί ότι η είσοδος του Ιησού είχε προγραμματιστεί, καθιστά πιθανότερη μια εσκεμμένη θέσπιση του Ψαλμού 118. Σε αντίθεση με τους Συνοπτικούς, δεν είναι ο Ιησούς αλλά τα πλήθη που ενορχηστρώνουν την Είσοδο. Τα κλαδιά φοίνικα που κρατούσαν υποδηλώνουν ότι το πλήθος είχε προβεί σε μια προμελετημένη ενέργεια για να χαιρετίσει τον Ιησού, μιας και τα κλαδιά φοίνικα ήταν εν μέρει δυσεύρετα.

Κατά την είσοδο του Ιησού στην πόλη αντικατοπτρίζεται σε μέγιστο βαθμό ο Ψαλμός 118:25-26 με το πλήθος να Τον καλωσορίζει και να Τον χαιρετά σα να μην είναι ένας απλός προσκυνητής. Επιλέγοντας την εφαρμογή λέξεων του Ψαλμού επικρατεί μια μεσσιανική κι εσχατολογική έννοια.

---

²³⁷ Brunson. *The Coming One: An Intertextual Study of Psalm 118 in the Gospel of John*, σελ. 121-122, 183-188

Η χρήση του Ψαλμού 118 από τον κάθε έναν Ευαγγελιστή θυμίζει αρχαίες βασιλικές παραδόσεις. Κατευθύνει τον αναγνώστη μέσω των παραδόσεων που θα υποδείκνυαν ή θα υποστήριζαν τη βασιλική ιδιότητα του Ιησού, ενώ παράλληλα θα τόνιζαν τη βασιλική του θέση.

3.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Με σκοπό τη μετάδοση ενός μηνύματος στους Εβραίους, ο Ιησούς επιλέγει κατά την είσοδό του στην Ιερουσαλήμ να εισέλθει καθήμενος επάνω σε «αμόλυντο» όνο, κάτι που καθιστά το ζώο λατρευτικά «άγιο». Αυτομάτως η πράξη Του αποκτά συμβολικό χαρακτήρα ενώ τα ιμάτια που στρώνει το πλήθος για να πατήσει επάνω ο Κύριος, δηλώνουν την υποταγή των Εθνικών.

Ο φοίνικας κατείχε σημαντική θέση στη ζωή και την καθημερινότητα των Ιουδαίων. Εκτός από τους καρπούς που αποτελούσαν πηγή τροφής, είχε και θεραπευτικές ιδιότητες ενώ αναγνωρίστηκε και ως σύμβολο καλής τύχης. Αθλητές και νικητές, βασιλιάδες και κατακτητές, γίνονταν δεκτοί με κλαδιά φοίνικα που συμβόλιζαν την καλοσύνη και την ευημερία. Όπως χαρακτηριστικά, λοιπόν, αναφέρει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης, το πλήθος κουνά κλαδιά φοίνικα κατά την είσοδο του Κυρίου.

Τα λόγια και οι κραυγές του πλήθους έχουν τις ρίζες τους στην Παλαιά Διαθήκη καθώς ο Προφήτης Ζαχαρίας περιγράφει παραστατικά αυτό που θα ακολουθήσει. «Καθησυχάζει» τη Σιών με την έλευση του Μεσσία που θα συντρίψει τα πολεμικά τόξα και θα εγκαταστήσει την Ειρήνη ανάμεσα στα Έθνη. Το πλήθος κραυγάζει «Ωσαννά», προσφώνηση την οποία έλεγαν οι ιερείς στους προσκυνητές του Ναού και πιθανότατα να είχε πολιτική χροιά.

Τα λόγια που φωνάζουν οι πιστοί προέρχονται από ένα μέρος του Ψαλμού 118 (Κατά τους Ο' 117) και αποκαλύπτουν την υπερφυσική σωτηρία που επιφύλαξε ο Θεός για τους ανθρώπους οι οποίοι θα έχουν την ευκαιρία να αντικρίσουν από κοντά τον ένα και μοναδικό Σωτήρα του κόσμου. Θα τον υποδεχτούν με λαχτάρα και προσμονή και θα

είναι αυτοί που θα έχουν την τύχη να απολαύσουν όλα τα αγαθά που θα τους προσφέρει απλόχερα.

Η αναφορά του Ψαλμού πραγματοποιείται και από τους τέσσερις (4) Ευαγγελιστές. Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς, ο Μάρκος είναι αυτός που δέχεται σημαντική επιρροή από τους Ψαλμούς, ενώ στην περιγραφή της εισόδου χρησιμοποιεί μόνο το πρώτο μισό του Ψαλμού 118:26. Ο Ματθαίος, είναι αυτός που δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον προς τους Ψαλμούς. Βασική διαφορά με τους υπόλοιπους Ευαγγελιστές είναι πως, δεν κάνει αναφορά στο βασίλειο όπως ο Ιωάννης ή ο χαρακτηρισμός του Λουκά για τον Ιησού «βασιλιάς».

Με την εφαρμογή λέξεων του Ψαλμού παρευθής οι αναφορές των Ευαγγελιστών αποκτούν μια μεσσιανική και εσχατολογική έννοια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

«ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΟΝΟΥ»

Είναι αλήθεια πως, ο όνος είναι από τα πιο παρεξηγημένα και συνάμα υποδεέστερα ζώα στην επίγεια ζωή γενικότερα και στη ζωή των ανθρώπων ειδικότερα.

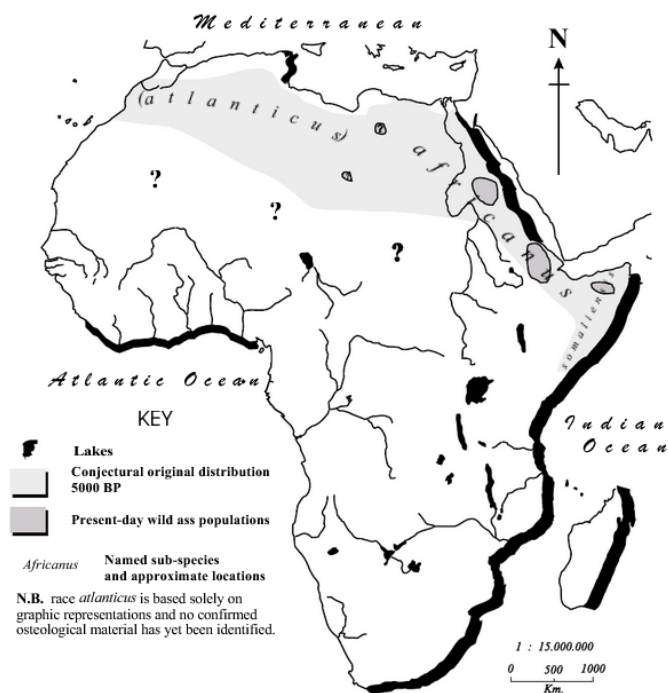
Στην παρούσα ενότητα θα μας απασχολήσει καθ' ολοκληρίαν η προέλευση του όνου καθώς και η σημασία της παρουσίας του στην καθημερινότητα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρονολογία εύρεσης κι εξημέρωσης του όνου πριν από περίπου 2000 έτη στην Αφρική, ενώ από αρχαιολογικές ανασκαφές πληροφορούμαστε πως τόσο στον αρχαίο κόσμο όσο και την αρχαία Ελλάδα, κατείχε σημαντική θέση στη ζωή των ανθρώπων, ως μεταφορικό μέσο αλλά και ως βοήθεια στις γεωργικές εργασίες. Μάλιστα, υπήρχε σύνδεση με το θεό Διόνυσο. Στην αρχαία Αίγυπτο, μάλιστα, εθεωρείτο ιερό ζώο το οποίο συνδέθηκε με το θεό της ερήμου Σεθ.

Στην ιστορία της Βίβλου, η μορφή του όνου σίγουρα δεν περνά απαρατήρητη, ενώ πολλές είναι οι περιπτώσεις – κυρίως στην Παλαιά Διαθήκη – στις οποίες κάνει την εμφάνισή του. Η επιλογή του Ιησού να στείλει δύο από τους μαθητές Του προς εύρεση και μεταφορά ενός όνου σε Αυτόν, δε θεωρείται καθόλου τυχαία. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ένα τέτοιου είδους ζώο ακολουθεί πιστά τον Κύριο στην αρχή του τέλους Του, αφού με την ανάβασή Του στον όνο ξεκινά η εβδομάδα των Παθών που θα ολοκληρωθεί με την Ανάστασή Του.

Πράγματι, ο όνος αποτελεί ένα από τα αρχαιότερα και πιο ζωντανά σύμβολα της ιστορίας ενώ η μορφή του δε λείπει από τη χριστιανική τέχνη, καθώς καταγράφονται πολλές απεικονίσεις του. Δεν είναι λίγες οι φορές που παρουσιάζεται με τη μορφή γελοιογραφίας, όπως για παράδειγμα στο γελοιογραφικό ακιδογράφημα (graffiti) «Άλεξαμενός σέβεται Θεόν» που ανακαλύφθηκε στα ανάκτορα του Παλατινού λόφου της Ρώμης, ενώ κατά την περίοδο του Μεσαίωνα τελούνταν γιορτές με στοιχεία του ίδιου ζώου, σπουδαιότερη των οποίων ήταν η «γιορτή των τρελών».

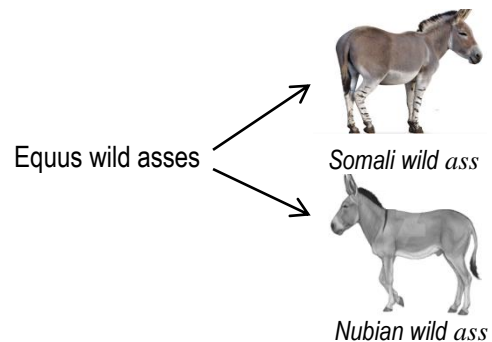
4.1. Ο ΟΝΟΣ ΩΣ ΘΗΛΑΣΤΙΚΟ ΖΩΟ, Η ΕΞΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ

Ο όνος είναι ζώο θηλαστικό, της τάξεως των περισοδάκτυλων που αποτελεί υποκατηγορία της οικογένειας των ιπποειδών (*Equus*). Η ονομασία του άγριου προγόνου του είναι «wild ass = άγριος όνος» και πιο συγκεκριμένα «*Equus africanus*» λόγω της προέλευσής του από την Αφρικανική ήπειρο²³⁸. Η εξάπλωσή του ξεκινά από την Οροσειρά του Άτλαντα «Atlas Mountains» ανατολικά προς τη Νουβία «Nubia», κάτω από την Ερυθρά Θάλασσα και φτάνει πιθανότατα μέχρι τα σύνορα της σημερινής Κένυας.

²³⁸ Roger Blench, 'The history and spread of donkeys in Africa', Overseas Development Institute, 111 Westminster Bridge Road, (London, Ιανουάριος 1997), σελ. 22-23

Γενετικές μελέτες δείχνουν ότι οι όνοι πιθανότατα εξημερώθηκαν στη βορειοανατολική Αφρική, ενώ αρχαιολογικές, ιστορικές και εθνογραφικές πηγές αποκαλύπτουν ότι υπήρχαν στην Αφρική πριν από 2.000 χρόνια, τουλάχιστον τρεις (3) ξεχωριστές ομάδες άγριων όνων που παρουσιάζουν μεταξύ τους ορισμένες διαφορές. Στη σημερινή εποχή έχουν καταφέρει να επιζήσουν μόνο δύο (2) από τα τρία (3) είδη²³⁹. α) Ο άγριος όνος «*Somali wild ass*» ή «*Equus africanus somaliensi*» που βρίσκεται κυρίως στη Σομαλία, την Αιθιοπία και την Ερυθραία και διακρίνεται από το μέγεθός του (είναι πιο μεγάλο), ενώ τα πόδια του έχουν ρίγες και β) ο άγριος όνος «*Nubian wild ass*» ή «*Equus africanus africanus*» που βρίσκεται στο βόρειο Σουδάν και την Ερυθραία κατά τον 19ο αιώνα και παρουσιάζει μεγαλύτερο μέγεθος αυτιών, ενώ το «σταυροειδές μοτίβο» που διαθέτει κατά μήκος της πλάτης και στους ώμους αποτελεί σημάδι που σίγουρα διαθέτουν τα εξημερωμένα ζώα αυτού του είδους.

Στις περιοχές της Αφρικής επικρατούν τρεις (3) διαφορετικοί χαρακτηρισμοί για τους εξημερωμένους όνους (kurr, harre [στη γλώσσα της Αιθιοπίας] και ayul). Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, πως εφόσον υπάρχουν πολλές ρίζες λέξεων μέσα σε μια οικογένεια γλωσσών, τότε η εξημέρωση του όνου θα έγινε αρκετές φορές σε διάφορες περιοχές της βορειοανατολικής Αφρικής.

Οι λόγοι που οδήγησαν στην εξημέρωση του συγκεκριμένου ζώου, οφείλονται ξεκάθαρα στις αντοχές του κυρίως ως μεταφορικό μέσο, στην ικανότητα άντλησης και μεταφοράς νερού από πηγάδια, στο όργωμα χωραφιών και φυσικά στην κατανάλωση ελάχιστης τροφής και νερού. Αποτελεί, λοιπόν, ένα ζώο δυνατό και παράλληλα οικονομικό από άποψη φροντίδας και περιποίησης.

²³⁹ Birgitta Kimura-Fiona Marshall-Albano Beja-Pereira-Connie Mulligan 'Donkey Domestication', (Springer Science and Business Media New York, JSTOR, Φεβρουάριος 2013), σελ. 84-87

4.2. Ο ΟΝΟΣ ΩΣ ΣΥΜΒΟΛΟ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟ ΚΟΣΜΟ

Η εμφάνιση του όνου - ως εξημερωμένο πλέον ζώο - τοποθετείται στη γη της Παλαιστίνης κατά την πρώιμη εποχή του Χαλκού (3300-2200 π.Χ.) και συγκεκριμένα στην τρίτη φάση της εποχής αυτής, η οποία χρονολογείται το (2600-2300 π.Χ.). Η οικονομία της περιόδου, βασίζεται στα γεωργικά προϊόντα (σιτάρι, κριθάρι, ρεβίθια κ.ά.) η μεταφορά των οποίων γίνεται με όνους έχοντας ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με την Αίγυπτο²⁴⁰.

Η ιστορική ανάπτυξη και η εξημέρωση του ζώου πηγάζει μέσα από αρχαιολογικές ανασκαφές σε μνημειακούς ανθρώπινους τάφους – κυρίως της αναβαθμισμένης κοινωνικής τάξεως – απ’ όπου αντλούμε και τις πληροφορίες μας. Παρουσιάζονται θαμμένα μαζί με ανθρώπους και πληθώρα αγαθών, που τοποθετούνταν στον τάφο²⁴¹. Αρχαίες τοιχογραφίες και κείμενα υποδηλώνουν πως οι όνοι είχαν θρησκευτική σημασία και συμβολικό νόημα για τον άνθρωπο²⁴². Εξαιρεση αποτελεί η περίοδος κατά τη διάρκεια της δυναστείας του Ακκάδ που οι όνοι είναι θαμμένα μόνοι τους, χωρίς το ανθρώπινο είδος. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης (2ης) χιλιετίας θάβονται έξω από τους ανθρώπινους τάφους (μπροστά ή στην είσοδο).

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, πως η ταφή των συγκεκριμένων ζώων μαζί με ανθρώπους αποδεικνύει τη σημαντική θέση που κατείχαν στη ζωή τους, καθώς αποτελούσαν απαραίτητο στοιχείο της καθημερινότητας. Εύλογη ήταν η θεωρία πως, επειδή η ταφή του νεκρού περιελάμβανε υλικά αγαθά και ζώα - που χρησίμευαν στις εργασίες - σίγουρα πίστευαν στη μεταθανάτια ζωή, όπου πιθανόν ο νεκρός θα μπορούσε να συνεχίσει τις δραστηριότητές του ή απλώς ότι χρησίμευαν ως μεταφορικό μέσο για την κάθοδο του νεκρού στον κάτω κόσμο. Μετά την εκταφή, όμως, ολόκληρων σκελετών του ζώου, επικρατεί και η άποψη πως γινόταν η μεταφορά του νεκρού μέχρι τον τάφο και στη συνέχεια πραγματοποιούνταν μια ταφική τελετή που ολοκληρωνόταν με τη θυσία του ζώου προς τιμή του αφέντη του²⁴³.

---

²⁴⁰ Χρήστος Καραγιάννης, *Αρχαιολογία και Θεσμολογία του Βιβλικού Ισραήλ* (Αθήνα: εκδ. Έννοια, 2013), σελ. 197-201

²⁴¹ Kenneth Way, *Assessing Sacred Asses: Bronze Age Donkey Burials in the Near East* (Levant: Maney, 2010), σελ. 211-212

²⁴² Jill Bough, *Reflecting on donkeys: images of death and redemption (from the book Animal Death)*, (Sydney: Sydney University Press, 2013), σελ. 139

²⁴³ Louis Daniel Nebelsick, Joanna Wawrzeniuk and Katarzyna Zeman-Wisniewska, *Archaeologica Hereditas, Sacred space: contributions to the archaeology of belief*, (Institute of Archaeology, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, 2018), σελ. 70

Το 2002 – σε νεκροταφείο με θέα την παλιά πόλη της Αβύδου στο Νείλο (περίπου 300 μίλια νότια από το Κάιρο) – ανακαλύφθηκαν από αρχαιολόγους δέκα (10) ολόκληροι σκελετοί όνων. Όπως αποκαλύπτουν οι μελέτες που δημοσιεύτηκαν το 2004, οι όνοι είχαν ταφεί με τιμές που άρμοζαν σε αυτοκράτορα, κάνοντας φανερό πως η σημασία τους ήταν μεγάλου βεληνεκούς σαν ένα είδος αυλικών, πολύ κοντινά μέλη του υπηρετικού προσωπικού του βασιλιά²⁴⁴.

Ένα από τα χαρακτηριστικά των ειδωλίων αυτών, που αυτομάτως τα διαφοροποιεί από αυτά των αλόγων, είναι το μέγεθος των αυτιών που είναι συνήθως μεγαλύτερα, καθώς επίσης η όρθια χαίτη και η κοντή ουρά. Άνθρωποι απεικονίζονται να οδηγούν όνους, που ανήκουν στην κατηγορία των οικόσιτων ζώων, είτε να τους «εκμεταλλεύονται» τοποθετώντας πάνω τους δοχεία ή άλλα βαριά αντικείμενα²⁴⁵. Ανάμεσα στα πλεονεκτήματα που έχουν τα συγκεκριμένα ζώα, είναι η ικανότητα ανταπόκρισής τους σε εδάφη δύσβατα, όπως σε μονοπάτια και δρόμους που δεν έχουν κατασκευαστεί και είναι προσαρμοσμένα για εμπόριο μεγάλων αποστάσεων και βαριά εργασία.

Οι περίπλοκες κι αντιφατικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και όνων υπήρχαν κι εξακολουθούν να υπάρχουν έως τις μέρες μας, ενώ ήταν εμφανείς από τον πρώτο καιρό εξημέρωσης του ζώου²⁴⁶. Παρά το γεγονός ότι ο πολύτιμος ρόλος τους παρέμενε ο ίδιος (αναφερόμαστε κυρίως στη μεταφορά φορτίου), η συμβολική τους αναπαράσταση άλλαξε χρόνο και πλαίσιο, κυρίως την εποχή του Παλαιού Βασιλείου της αρχαίας Αιγύπτου. Κάποια περίοδο εκείνη την εποχή, ο όνος είχε θεωρηθεί ως ιερό ζώο, το οποίο συνδέεται με τον ισχυρό θεό της ερήμου, τον Σεθ. Τα αυτιά του όνου παρομοιάστηκαν ως δύο μεγάλα φτερά με αποτέλεσμα να γίνει σύμβολο υπεροχής, αντλώντας τη δύναμή του από το θεό Σεθ, ο οποίος συχνά απεικονίζονταν με κεφάλι όνου. Το στοιχείο που συνδέει τον θεό Σεθ με τον όνο, ήταν σίγουρα η νομοταγής συμπεριφορά και των δύο, καθώς και η σύνδεσή τους με την έρημο.

---

²⁴⁴ The New York Times, 'Γάιδαροι θαμμένοι με τιμές... αυλικών στην αρχαία Αίγυπτο', Εφημερίδα Η Καθημερινή, 12.04.2008 χ.σ. Διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/world/319063/gaidaroi-thammenoi-me-times-aylikon-stin-archaia-aigypto/>.

²⁴⁵ Ianir Milevski & Liora Kolska Horwitz, 'Donkeys, Domestication and Early Bronze Age Society', Friends of asor, Μάιος 2020 χ.σ. Διαθέσιμο: <http://www.asor.org/onetoday/2020/05/donkey-domestication>.

²⁴⁶ Bough, 'Reflecting on donkeys: images of death and redemption (from the book Animal Death)', σελ. 141-142

Στην πορεία, όμως, ο Σεθ μετατράπηκε σε σκοτεινή δύναμη, όντας ο θεός της καταιγίδας, του χάους και γενικότερα του κακού, έχοντας την ιδιότητα του κακού Τυφώνα. Μαζί με τον όνο, ταυτίστηκαν με δαιμονικές δυνάμεις που, ως εκ τούτου, προκαλούσαν την απέχθεια και το μίσος των κατοίκων. Όχι μόνο ηγέτες, αλλά και άλλοι άνθρωποι μπορούσαν να χαρακτηριστούν με το όνομα «Τυφώνιοι» ή με το επίθετο «Τυφικοί» και να συγκριθούν στη μορφή με τον όνο ή με τον ίδιο το θεό Σεθ ιδίως, αν το χρώμα του σώματος ή των μαλλιών είχε πιο ερυθρούς τόνους, μιας και το κόκκινο χρώμα εκπροσωπούσε τον θεό Σεθ-Τυφώνα²⁴⁷. Τα άτομα αυτά, πολλές φορές - ως να αποτελούσαν το ανδρείκελο του θεού Σεθ - εκδιώκονταν με σκοπό να νικηθούν και να εξολοθρευτούν.

Όπως αναφέρει ο Πλούταρχος, στη διάρκεια ενός αιγυπτιακού εορτασμού, όσοι όνοι αλλά και άντρες παρευρίσκονταν και είχαν αμμώδη ή τυφικό χρωματισμό - ή αν ορισμένοι είχαν κόκκινα μαλλιά, όπως ο Τυφώνας - σπρώχονταν σε γκρεμό και θανατώνονταν λόγω της δολοφονίας του θεού Όσιρι από τον αδελφό του Σεθ²⁴⁸:

«...Ὁ μὲν γὰρ Ὅσιρις καὶ ἡ Ἴσις ἐκ δαιμόνων ἀγαθῶν εἰς θεοὺς μετήλλαξαν· τὴν δὲ τοῦ Τυφῶνος ἡμανρωμένην καὶ συντετρυμμένην δύναμιν, ἔτι δὲ καὶ ψυχορραγοῦσαν καὶ σφαδάζουσαν, ἔστιν αἷς παρηγοροῦσι θυσίαις καὶ πραῦνουσιν, ἔστι δ' ὅτε πάλιν ἐκταπεινοῦσι καὶ καθυβρίζουσιν ἔν τισιν ἐορταῖς, τῶν μὲν ἀνθρώπων τοὺς πυρρῶνς [καὶ] προπηλακίζοντες, ὄνον δὲ κατακρημνίζοντες, ὡς Κοπτῖται, διὰ τὸ πυρρὸν γεγονέναι τὸν Τυφῶνα [362.F] καὶ ὀνώδη τὴν χροάν. Βουσιρῖται δὲ καὶ Λυκοπολῖται σάλπιγγιν οὐ χρωῶνται τὸ παράπαν ὡς ὄνω φθεγγομέναις ἐμφερές. καὶ ὄλωσ τὸν ὄνον οὐ καθαρὸν ἀλλὰ δαιμονικὸν ἡγοῦνται ζῶον εἶναι διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμοιότητα καὶ πόπανα ποιοῦντες ἐν θυσίαις τοῦ τε Παῦνι καὶ τοῦ Φαωφι μηνὸς ἐπιπλάττουσι παράσημον [363.A] ὄνον δεδεμένον. | ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἥλιου θυσία τοῖς σεβομένοις τὸν θεὸν παρεγγῶσι μὴ φορεῖν ἐπὶ τῷ σώματι χρυσία μηδ' ὄνω τροφήν διδόναι. φαίνονται δὲ καὶ οἱ Πυθαγορικοὶ τὸν

²⁴⁷ Louis Feldman and John Levison, *Josephus' contra apionem* (Leiden-New York-Koln: EJ. BRILL, 1996), σελ. 292

²⁴⁸ Jeffrey Henderson, *Plutarch, Moralia*, Volume V, Translated by Frank Cole Babbitt, (Loeb Classical Library: Harvard University Press, 1936), σελ. 73

*Τυφῶνα δαιμονικὴν ἠγούμενοι δύναμιν· λέγουσι γὰρ ἐν ἄρτίῳ μέτρῳ
ἕκτω καὶ πεντηκοστῶ γεγονέναι Τυφῶνα·»*

[Πλούταρχος, *Περὶ Ἰσίδος καὶ Οσίριδος*, 362E-362A]

Αυτή η μεγάλη αντίφαση που περιέβαλε τους όνους τόσο στη ζωή όσο και στο θάνατο, οδήγησαν στην παραμέλησή τους και τη σκληρή μεταχείριση στην καθημερινή ζωή.

Σε κάθε περίπτωση, είναι ένα ζώο το οποίο διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα διευκολύνοντας τη μεταφορά και την κυκλοφορία εμπορευμάτων μεγάλης κλίμακας. Συνεπώς, μπορεί να ήταν και ο πιο σημαντικός παράγοντας για την αλλαγή των γεωπολιτικών σχέσεων με άλλες περιοχές, όπως ήταν η Αίγυπτος.

Σε αντίθεση με τα άλογα, που αποπνέουν μια αριστοκρατική κι ευγενή εικόνα έχοντας κατακτήσει τον τίτλο ενός όμορφου κι εκλεπτυσμένου ζώου, οι όνοι - ήδη από τα παλιά χρόνια - θεωρούνταν κατώτερα όντα, όχι μόνο εμφανισιακά αλλά και στο θέμα της αντίληψης. Γι' αυτό κυρίως τα συναντούμε σε σκληρές εργασίες, σε μεταφορές ανθρώπων ή σε μεταβίβαση φορτίου, πολλές φορές διπλάσιο και τριπλάσιο από το βάρος του ίδιου του ζώου. Αντιθέτως, τα άλογα λάμβαναν μέρος σε πολέμους, στο κυνήγι ή σε διάφορα αθλήματα/παιχνίδια και φυσικά δε χρησιμοποιούνταν σε εργασίες. Έτσι, οι Έλληνες έδιναν μεγάλη προσοχή στην εκτροφή τους και τα πρόσεχαν πολύ, αποτελώντας το μεταφορικό τους μέσο. Μπορούμε να παρομοιάσουμε τα άλογα με τα σημερινά αμάξια της εποχής μας, εν αντιθέσει προς τους όνους που ταυτίζονται με τα σημερινά τρακτέρ²⁴⁹.

---

²⁴⁹ Mark Griffith, *Horsepower and Donkeywork: Equids and the Ancient Greek Imagination* (The University of Chicago Press, 2006), σελ. 204-224

4.3. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Όπως αναφέρθηκε προωύτερα, η εξημέρωση του όνου έγινε στην Εγγύς Ανατολή όπου αποτέλεσε κι ένα σημαντικό κυρίως μεταφορικό μέσον. Στο τέλος της τρίτης (3ης) χιλιετίας που τα εξημερωμένα αυτά ζώα ήταν αρκετά διαδεδομένα, σίγουρα έφτασαν έως την ηπειρωτική Ελλάδα (μέσω της Ανατολίας και της Αρμενίας).

Πρώιμες αναφορές αντλούμε από τους μύθους του Ηφαίστου και συγκεκριμένα στην επιστροφή του Ηφαίστου στον Όλυμπο. Με τη βοήθεια του θεού Διόνυσου, επιστρέφουν μαζί επάνω σε όνους. Πληροφορίες αντλούμε κυρίως από την ανακάλυψη αγγείων, τα οποία απεικονίζουν τη συγκεκριμένη σκηνή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αγγείο του ζωγράφου Ευχαρίδη (The J. Paul Getty Museum, Malibu) που απεικονίζει τους δύο θεούς επάνω σε όνους²⁵⁰.

Η πληρέστερη και πιο αναγνωρίσιμη αναπαράσταση της επιστροφής του Ηφαίστου απεικονίζεται στο αγγείο του Φρανσουά (Francois Vase) ή κρατήρας του Κλειτία²⁵¹, όπου ο Ηφαίστος βρίσκεται επάνω σε όνο, ενώ παράλληλα ο έξυπνος σχεδιασμός του δεξιού ποδιού αποκρύπτει τη χωλότητά του. Συχνά, παρατηρείται η σύνδεση του θεού Διόνυσου με το εν λόγω ζώο, ίσως λόγω της «απερισκεψίας» του ορισμένες φορές, ενώ μαζί με τους οπαδούς του συχνά οδηγούν όνους²⁵².

Περιπτώσεις που ο όνος επιλέγεται σκοπίμως, μας φέρνουν στη μνήμη τη Γιγαντομαχία. Οι Θεοί στην προσπάθειά τους να κερδίσουν τους Γίγαντες, επιλέγουν τον Ηρακλή και τον Διόνυσο²⁵³ ο δεύτερος εκ των οποίων καταφτάνει με συνοδεία Σάτυρων επάνω σε όνους. Τα ζώα άρχισαν να γκαρίζουν με αποτέλεσμα ν' αποσπάσουν την προσοχή των Γιγάντων, κάνοντάς τους να διασκορπιστούν. Έτσι οι Θεοί κατάφεραν να τους κατατροπώσουν:

«Οὗτος δοκεῖ ἐν τοῖς ἄστροις τεθῆναι δι' Ἡραν ... Καλοῦνται δέ τινες αὐτῶν ἀστέρες Ὀνοι, οὓς Διόνυσος ἀνήγαγεν εἰς τὰ ἄστρα. ἔστι δὲ αὐτοῖς καὶ Φάτνη παράσημον· ἡ δὲ τούτων ἱστορία αὕτη· Ὀνων καὶ

²⁵⁰ Stephen Fineberg, *'Hephaestus on Foot in the Ceramicus'*, (The Johns Hopkins University Press, Autumn 2009), σελ. 280

²⁵¹ Maura Brennan, *Lame Hephaistos* (British School at Athens, 2016), σελ. 165

²⁵² Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of the New Testament (Volume V)*, μτφρ. Geoffrey W. Bromiley, Grand Rapids (Michigan: Eerdmans Publishing Company, χ.χ.), σελ. 285

²⁵³ **Ηρακλής και Διόνυσος**: Ο χρησμός του μαντείου είχε πει πως «μόνο η βοήθεια ενός θνητού θα έφερνε τη νίκη, αφού οι Γίγαντες ήταν άτρωτοι για τους Θεούς». Η Αθηνά τότε ζήτησε τη βοήθεια του Ηρακλή (γιος του Δία και της Αλκμήνης), μαζί ακολούθησε και ο Διόνυσος (γιος του Δία και Σεμέλης).

Φάτνης. Ὅτε ἐπὶ Γίγαντας ἐστρατεύοντο οἱ Θεοί, λέγεται Διόνυσον καὶ Ἥφαιστον καὶ Σατύρους ἐπὶ ὄνων πορεύεσθαι· οὐπω δὲ ἔωραμένων αὐτοῖς τῶν Γιγάντων πλησίον ὄντες ὠγκήθησαν οἱ ὄνοι, οἱ δὲ Γίγαντες ἀκούσαντες τὴν φωνὴν ἔφυγον· διὸ ἐτιμήθησαν ἐν τῷ Καρκίνῳ εἶναι ἐπὶ δυσμάς.» (Ερατοσθένης, Καταστερισμοί, 1,11).

Στην αρχαία Ελλάδα η παρουσία του όνου πρέπει να ήταν πολύ συχνή. Στο Συμπόσιο του Πλάτωνα υπάρχουν αναφορές στον Σωκράτη ο οποίος αντλεί τα φιλοσοφικά του παραδείγματα μέσα από την καθημερινή ζωή

«διοιογόμενοις. εἰ γὰρ ἐθέλοι τις τῶν Σωκράτους ἀκούειν λόγων, ... ὄνους γὰρ κανθηλίους λέγει καὶ χαλκέας τινὰς καὶ σκυτοτόμους καὶ βυρσοδέψας, καὶ αἰεὶ διὰ τῶν αὐτῶν τὰ αὐτὰ φαίνεται λέγειν, ὥστε ἄπειρος καὶ ἀνόητος ἄνθρωπος» (Πλάτων, Συμπόσιον, [221e])

τοποθετώντας τους όνους δίπλα σε σιδηρουρούς, τσαγκάρηδες και βυρσοδέψες, σε εργασίες, δηλαδή, που ήταν πολύ βαριές.

Η παρουσία και η χρησιμότητα του όνου δε λείπει και από την τέλεση μυστηρίων. Στα Ελευσίνια μυστήρια, αποτελούσε το μεταφορικό μέσον όσων χρειαζόταν να μεταφερθούν στην τελετή κυρίως από την Αθήνα. Από εκεί προκύπτει και η γνωστή φράση «όνος ἄγει μυστήρια»²⁵⁴.

Λόγω της μεγάλης αντοχής και της χαμηλής οικονομικής συντήρησης (ελάχιστο φαγητό και νερό), υπήρχαν όνοι σε πολλά σπίτια της αρχαίας Ελλάδας²⁵⁵. Στο λογοτεχνικό είδος, σε παροιμίες και μύθους, ο όνος αποτυπώνεται ως τεμπέλης, πεισματάρης κι ανόητος, ενώ τοποθετείται σχεδόν πάντα δίπλα σε δούλους ή φτωχούς ανθρώπους, σε μεγάλη αντίθεση με το άλογο το οποίο θεωρούνταν έξυπνο, αριστοκρατικό κι όμορφο και που φυσικά τοποθετείται δίπλα σε βασιλιάδες, αυτοκράτορες και άτομα υψηλού κύρους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Αίσωπος, ο οποίος σε πολλούς από τους μύθους του (περίπου 14 σε αριθμό)²⁵⁶ δίνει στον όνο τον πρωταγωνιστικό ρόλο,

²⁵⁴ Maya Vassileva, *Ancient West & East, King Midas' ass's ears revisited*, Volume 7, (Belgium: Peeters Press, 2008), σελ. 242

²⁵⁵ Justina Gregory, 'Donkeys and the Equine Hierarchy in Archaic Greek Literature', (The Classical Association of the Middle West and South, Inc. (CAMWS), Μάρτιος 2007), σελ. 193 - 194

²⁵⁶ βλ. «Αίσωπου Μύθου», *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, μτφρ. Ιωάννης Μ. Κωνσταντάκος, (Αθήνα:

τονίζοντας τη χαμηλή νοημοσύνη του με σκοπό τη διδαχή του ανθρώπου από τα λάθη και τα σφάλματά του. Όλοι οι μύθοι τονίζουν την στενομυαλιά, την καυχησιά και την ευπιστία του όνου.

Σε τοιχογραφία των Μυκηνών - που τοποθετείται περίπου τον 13ο αιώνα (1250-1200 π.Χ.) - τρεις δαίμονες, απεικονίζονται με κεφάλια όνων - οι λεγόμενοι «ονοκέφαλοι δαίμονες»²⁵⁷ - βαδίζοντας προς τα δεξιά, ενώ μεταφέρουν ένα μακρύ ξύλινο κοντάρι το «ανάφορον» από το οποίο κρέμονταν θηράματα ή δορές.

Ο βασιλιάς Μίδα της Φρυγίας, έχοντας τη θέση κριτή σε μουσικό διαγωνισμό ανάμεσα στον θεό Απόλλωνα και τον Μαρσύα, επιλέγει για νικητή τον δεύτερο. Το αποτέλεσμα ήταν να δεχτεί την οργή του Απόλλωνα, ο οποίος μεταμορφώνει τ' αυτιά του σε γαϊδουρινά²⁵⁸. Αφενός για ν' ακούει καλύτερα και αφετέρου λόγω της ασχήμιας που απέδιδαν τ' αυτιά αυτά, στην ανθρωπινή μορφή.

Οι αναφορές του όνου δεν παραλείπονται και από το Ρωμαϊκό κόσμο.

εκδ. Κίχλη), Μύθοι 190.1 – 204.1, χ.σ.

Διαθέσιμο: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/index.html?author_id=103

²⁵⁷ Οι ανασκαφές του Τσούντα το 1886 και το 1892 αποκάλυψαν δεύτερο κέντρο τοιχογραφιών στην περιοχή της Οικίας Τσούντα, όπου βρέθηκε η τοιχογραφία των “Ονοκέφαλων δαιμόνων”, πινακίδα με την παράσταση του Παλλαδίου και διάφορα θραύσματα με διακοσμητικές ταινίες. Γιώργος Σφήκας (Η Μυκηναϊκή τοιχογραφία. Μελέτη περίπτωσης: Η “Μυκηναϊά”. Σύγχρονες υπολογιστικές μέθοδοι επεξεργασίας και αποκατάστασης προϊστορικής τοιχογραφίας)

²⁵⁸ Σταύρος Σταφυλάκης, *Ελληνική Μυθολογία - Πρόσωπα, Τόποι και Γεγονότα. Συνοπτική παρουσίαση των προσώπων και των γεγονότων που αναφέρονται στην Ελληνική Μυθολογία* (Αθήνα, 2009), σελ. 416

4.4. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΟΣΜΟ

Αρκετές είναι και οι αναφορές του όνου στο Ρωμαϊκό κόσμο. Η συνάντηση του Αυτοκράτορα Οκταβιανού (63-14π.Χ.) με έναν όνο πριν από την ιστορική ναυμαχία στο Άκτιο (31π.Χ.) εναντίον του Μάρκου Αντώνιου (83-30π.Χ.) και της Κλεοπάτρας (69-30π.Χ.) αποδεικνύεται πως έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο.

Κατά τη στρατοπέδευση του Οκταβιανού κοντά στην Πρέβεζα, έτυχε να περνά ένας γεωργός από τη διπλανή πόλη, έχοντας μαζί τον όνο του. Απευθυνόμενος ο Αυτοκράτορας στο γεωργό τον ρώτησε το όνομά του, το οποίο ήταν «Νίκων». Στη συνέχεια ρώτησε το όνομα του ζώου και ο γεωργός του απάντησε πως ονομαζόταν «Ευτύχιος».²⁵⁹ Παρευθύς ο Οκταβιανός θεώρησε τις απαντήσεις αυτές ενθαρρυντικές και παράλληλα αίσιους οιωνούς όπως και αποδείχθηκε με την επιτυχή νίκη της ναυμαχίας. Προς τιμήν του γεωργού και του όνου, ο Οκταβιανός διέταξε να κατασκευαστούν δύο (2) ορειχάλκινα αγάλματα του «Νίκωνα» και του «Ευτύχιου» τα οποία τοποθετήθηκαν στο Μνημείο Αυγούστου επάνω σε βάρθρα.

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί το έργο του λατίνου συγγραφέα και φιλόσοφου, Απουλήιου «*Ο χρυσός γάιδαρος ή Μεταμορφώσεις*». Ο Απουλήιος (Lucius Apuleius) γεννήθηκε τον 2ο αιώνα μ.Χ. (≈ 125 – 170 μ.Χ.), στα Μάδαυρα - αρχαία πόλη της Β. Αφρικής - στα σύνορα της Νουμιδίας και Γαιτουλίας. Γόνος καλής οικογένειας με εξέχουσα προσωπικότητα, έκανε σπουδές στην Καρχηδόνα, την Ελλάδα και τη Ρώμη. Πληροφορίες για τη ζωή του αντλούμε από το έργο του «*De Magia (Περί της Μαγείας)*» ή αλλιώς «*Απολογία*», το οποίο αποτελεί ένα είδος αυτοβιογραφίας²⁶⁰. Υπήρξε περιπλανώμενος σοφιστής και ρήτορας. Όντας γόης, νυμφεύθηκε μια πλούσια και αρκετά μεγαλύτερή του χήρα γυναίκα, με αποτέλεσμα να κατηγορηθεί από τους κληρονόμους της για εξαπάτηση²⁶¹.

Το τελευταίο του έργο «*Ο χρυσός γάιδαρος ή Μεταμορφώσεις*» αποτελεί μια εξαίρεση σε σχέση με τα προηγούμενα έργα του που είχαν φιλοσοφικό ή ρητορικό

²⁵⁹ Kathleen Freeman, *Vincent, or the Donkey*, (Published by: Cambridge University Press on behalf of The Classical Association, 1945), σελ. 40

²⁶⁰ S. Gaselle (revised), *Apuleius, The golden ass, being the metamorphoses of Lucius Apuleius*, translated in English by W. Adlington (1566), (The Loeb Classical Library, Harvard University, 1915, σελ. 5

²⁶¹ Κωνσταντίνος Σιαμάκης, *Εξωχριστιανικές μαρτυρίες για το Χριστό και τους Χριστιανούς* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Εδέσσης, Πέλλης και Αλμωπίας, 1995), σελ. 37

περιεχόμενο. Έχοντας τη μορφή ενός πολυεπίπεδου μυθιστορήματος (αποτελείται από έντεκα (11) βιβλία), ο Απουλήιος γράφει για τους ανθρώπους και τα ζώα, τη θρησκεία και τη μαγεία, την κυριαρχία και την πειθαρχία.

Κεντρικός ήρωας της ιστορίας είναι ο Λούκιος, παιδί αρχοντικής οικογένειας ο οποίος ταξιδεύοντας, φθάνει στην Υπάτη της Θεσσαλίας, Ξακουστή ως πόλη της μαγείας. Οι περισσότερες γυναίκες της πόλης κατείχαν τον τίτλο της «μάγισσας» και είχαν την ικανότητα μεταμόρφωσης των ανθρώπων σε ζώα²⁶². Στο σπίτι που φιλοξενείται, η οικοδέσποινα είναι μάγισσα και βλέποντάς τη να χρησιμοποιεί μια αλοιφή που τη μεταμορφώνει σε κουκουβάγια (σύμβολο της σοφίας), γεννιέται ο πόθος να μεταμορφωθεί κι ο ίδιος σε πουλί. Κλέβει, λοιπόν, την αλοιφή με αποτέλεσμα, όμως, να μεταλλαχθεί σε όνο, με ανθρώπινη ψυχή²⁶³. Τότε, ξεκινά η οδύσσειά του, όπου μέσω πολλών περιπετειών και περιπλανήσεων με πολλά απρόοπτα, αντιλαμβάνεται τη χαριτωμένη αλλά και την εφιαλτική πλευρά της ζωής. Μέσω της συνεχούς εναλλαγής αφεντικών – στα χέρια των οποίων δεινοπαθεί – γνωρίζει πολλούς ανθρώπους παρατηρώντας συμπεριφορές και χαρακτήρες.

Η σωτηρία του θα επέλθει μετά την καθοδήγησή του από τη θεά Ίσιδα, η όποια του παρέχει τα ρόδα - με τη βρώση των οποίων αποκτά ξανά την ανθρώπινη μορφή - και τον μυεί στη λατρεία της. Η αντιμετώπιση αυτή, του ζώου, δεν απέχει και πολύ από την πραγματικότητα. Μέχρι πρότινος η συμπεριφορά του ανθρώπου προς αυτό πολλές φορές ήταν βίαιη και ανεπίτρεπτη.

Σύμφωνα με τους μελετητές, επικρατεί η άποψη πως το έργο του Απουλήιου είναι βασισμένο σε ένα χαμένο ελληνικό έργο του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, Φώτιο (βιβλ. 129) με ήρωα τον Λούκιο Πατρέα και τίτλο «Λούκιος ή Ο όνος»²⁶⁴. Αποτελεί ένα σύντομο μυθιστόρημα τριάντα πέντε (35) περίπου σελίδων εν αντιθέσει με το έργο του Απουλήιου που καταλαμβάνει περίπου διακόσιες ογδόντα (280) σελίδες. Πιθανόν, ν' αποτελεί τη βάση του έργου του Απουλήιου, στο οποίο υπάρχουν πολλές προσθήκες από το συγγραφέα.

---

²⁶² ό.π. S. Gaselle (revised), *Apuleius, The golden ass, being the metamorphoses of Lucius Apuleius*, σελ. 16

²⁶³ Apuleius, *The Golden Ass or, A Book of Changes*, Translated with Introduction by Joel C. Relihan (Inc. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 2007), σελ. 24-25

²⁶⁴ Stelios Panayotakis, *Lectiones Scrupulosae Essays on the Text and Interpretation of Apuleius' Metamorphoses, in Honour of Maaike Zimmerman, A Pain in The Ass* (Groningen University Library: Barkhuis publishing, 2006), σελ. 111

4.5. Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

Από πολύ νωρίς στις περιοχές της Αιγύπτου και της Παλαιστίνης γίνονται αναφορές στον όνο²⁶⁵. Κυρίως από την Παλαιά Διαθήκη και το βιβλίο της Γενέσεως, αντλούμε πληροφορίες πως ο Αβραάμ και οι Πατριάρχες είχαν όνους. Αναφορά με μεταφορική σημασία²⁶⁶ συναντούμε στο (Γεν. 49:14), ενώ παρατηρείται η χρήση του ως μέσου μεταφοράς ανθρώπων (Αρ. 22:22) ή μεγάλου βάρους φορτίων (Α' Σαμ 25:18, Ησ. 30:6). Έντονα ορατή είναι και η χρήση του σε εργασίες όπως το όργωμα (Ησ. 30:24, Δευτ. 22:10) και συχνά κατατάσσεται μαζί με καμήλες και βόδια (Ιωβ. 1:3, 42:12).

Κατά την ποιητική παράδοση της Παλαιάς Διαθήκης γίνεται λόγος για τον άγριο όνο και την αγάπη του για ελευθερία, προτιμώντας να κατοικεί σε στέπες και ερήμους (Ιωβ. 39:5-8).

4.5.1. ΟΙ ΟΡΟΙ «ὄνος - πῶλος»

(ὄνος - ὄνον):

Ἄονος ονομάζεται το νεώτερο θηλαστικό ζώο, περιττοδάκτυλο, που ανήκει στην οικογένεια των ίππων²⁶⁷. Η λέξη «ὄνος» απαντάται δεκαέξι (16) φορές στην Παλαιά Διαθήκη: (Εξ. 21:33, Αρ. 22:23 (δύο φορές), Αρ. 22:25, Αρ. 22:27, Αρ. 22:30 (δύο φορές), Αρ. 22:33, Δευτ. 28:31, Α' Βασ. 13:13, Α' Βασ. 13:27, Β' Βασ. 7:10, Ιώβ 6:5, Ησ. 1:3, Ησ. 32:20, Ιερεμίας 31:6)²⁶⁸. Τη λέξη «ὄνον» τη συναντάμε είκοσι τέσσερις (24) φορές στην Παλαιά Διαθήκη: (Γεν. 22:3, Γεν. 44:13, Αρ. 22:21, Αρ. 22:23, Αρ. 22:27, Αρ. 22:32, Δευτ. 22:3, Δευτ. 22:4, Κριταί 6:4, Κριταί 19:28, Α' Σαμ. 12:3, Α' Σαμ. 25:20, Α' Σαμ. 25:42, Β' Σαμ. 17:23, Β' Σαμ. 19:27, Α' Βασ. 2:40, Α' Βασ. 13:13 (δύο φορές), Α' Βασ. 13:23, Α' Βασ. 13:27, Α' Βασ.

²⁶⁵ Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of the New Testament (Volume V)*, μτφ. Geoffrey W. Bromiley (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans Publishing Company, χ.χ.), σελ. 283-286

²⁶⁶ «Ἰσάαχρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν ἀναπανόμενος ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων» (Γεν. 49:14), όπου ο Ισάαχρ, γιός του Ιακώβ, μεταφορικά παρομοιάζεται με γάιδαρο μέσα σε περιφραγμένο λιβάδι.

²⁶⁷ βλ. Δημήτριος Δημητράκος, «ὄνος», *Μέγα Λεξικό της ελληνικής γλώσσας*, Τόμος I, (Αθήνα: εκδ. Δομή, 1953), σελ. 5163

²⁶⁸ *Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη* (Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 2012).

13:29, Β' Βασ. 4:24, Ιώβ 39:5) και τέσσερις (4) φορές στην Καινή Διαθήκη: (Μτ. 21:2, Μτ. 21:5, Μτ. 21:7, Λκ. 13:15)²⁶⁹.

(πῶλος- πῶλον):

Με τη λέξη «πῶλος» αναφερόμαστε σε ένα μικρό ή νέο ίππο θηλυκού ή αρσενικού γένους²⁷⁰. Παρατηρείται πως, η λέξη «πῶλος» μέχρι την ελληνιστική εποχή είχε απόλυτη σύνδεση με τα μικρά οποιοδήποτε είδους ζώου, είτε γινόταν αναφορά σε τετράποδα, έντομα ή πουλιά²⁷¹. Χαρακτηριστικά παραδείγματα βρίσκουμε στον Αριστοτέλη:

«Ἔστι δέ ἡ θήρα καὶ μεγάλων ἤδη ὄντων καὶ πῶλων»²⁷²

ἢ

«Οἱ δέ κάμηλοι οὐκ ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὰς μητέρας, ἀλλὰ κἄν βιάζηται
τις, οὐ θέλουσιν· ἤδη γάρ ποτε, ἐπειδὴ οὐκ ἦν ὄχειον, ὁ ἐπιμελητὴς
περικαλύψας τὴν μητέρα, ἐφῆκε τὸν πῶλον»²⁷³

όπου δίπλα στο κάθε ζώο αναφέρεται η λέξη «πῶλος» για να δείξει πως αφορά το μικρό του.

Στην Παλαιά Διαθήκη η λέξη «πῶλος» απαντά τρεις (3) φορές: (Γεν. 49:11 (δύο φορές), Ζαχ. 9:9), ενώ στην Καινή Διαθήκη δώδεκα (12) φορές: (Μτ. 21:2, Μτ. 21:5, Μτ. 21:7, Μκ. 11:2, Μκ. 11:4, Μκ. 11:5, Μκ. 11:7, Λκ. 19:30, Λκ. 19:33 (δύο φορές), Λκ. 19:35, Ιω. 12:15). Σε πληθυντικό αριθμό «πῶλους» η λέξη απαντά μόνο στην Παλαιά Διαθήκη τρεις (3) φορές: (Γεν. 32:16, Κριταί 10:4, Κριταί 12:14).

Ο Ευαγγελιστής Μάρκος χρησιμοποιεί τη λέξη «πῶλον» πιθανόν για να αποδώσει όσο το δυνατόν πιο πιστά τις βασιλικές και συνάμα ταπεινές εικόνες, που προέρχονται από τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης (Γεν. 49:11 και Ζαχ. 9:9)²⁷⁴.

²⁶⁹ Edwin Hatch and Henry Redpath, *A Concordance to the Septuagint and the other Greek versions of the Old Testament*, Volume II Κ-Ω (Athens: 'Beneficial Book' Publishers, 1993), σελ. 1000

²⁷⁰ βλ. Δημήτριος Δημητράκος, «πῶλος», *Μέγα Λεξικό της ελληνικής γλώσσας*, Τόμος ΙΒ, (Αθήνα: εκδ. Δομή, 1953), σελ. 6372

²⁷¹ Walter Bauer, *The 'colt' of Palm Sunday (Der Palmesel)* (The Society of Biblical Literature (SBL Press), 1953), σελ. 221

²⁷² Seeley Mudd, *Αριστοτέλους Μετεωρολογικών βιβλία τέτταρα, και περί Κόσμου βιβλίον* (Stereotypa, 1832), σελ. 314

²⁷³ Philo Parsons, *Aristotelis opera omnia, Historia Animalium* (Τόμοι 5-6), (University of Michigan: Lipsiae, Sumptibus Ottonis Holtze, 1871), σελ. 368

Καθίσταται σαφές ότι, από την αρχή της δημιουργίας του κόσμου το ανθρώπινο είδος καλείται να συμβιώσει αρμονικά με τον κόσμο των ζώων. Ο αδιάσπαστος «αδελφικός» δεσμός ανάμεσα στον άνθρωπο και τα ζώα, πηγάζει αφενός από την ομοιότητα που υπάρχει μεταξύ τους (η κοινή καταγωγή από το χώμα και η κατάληξη στο λάκκο) κι αφετέρου από τη σωτηρία που δίδεται είτε από τη μια πλευρά είτε από την άλλη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πράξη του Νώε - μετά από εντολή του Θεού - της σωτηρίας ενός ζευγαριού από κάθε ζωντανό είδος εν όψει του κατακλυσμού

«δύο δύο εισήλθον πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ, καθὰ ἐνετείλατο ὁ Θεὸς τῷ Νῶε» (Γεν. 7:9)

ή αντίστροφα η παροχή τροφής από τους κόρακες στον Προφήτη Ηλία:

«⁵καὶ ἐποίησεν Ἡλιὸν κατὰ τὸ ρῆμα Κυρίου, καὶ ἐκάθισεν ἐν τῷ χειμάρρῳ Χορράθ ἐπὶ προσώπου τοῦ Ἰορδάνου. ⁶καὶ οἱ κόρακες ἔφερον αὐτῷ ἄρτους τὸ πρωῖ καὶ κρέα τὸ δείλης, καὶ ἐκ τοῦ χειμάρρου ἔπινεν ὕδωρ» (Γ' Βασ. 17:5-6).

Από νωρίς όμως, ανάμεσα σ' αυτή τη σχέση φάνηκε η υπεροχή του ανθρώπου απέναντι στα ζώα, με πρώτη αναφορά στο βιβλίο της Γενέσεως και στον Αδάμ, ο οποίος επιβεβαιώνει την κυριαρχία του δίνοντας όνομα στα ζώα του Παραδείσου

«καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ· τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ» (Γεν. 2:20).

Ένα από τα ζώα, της Βίβλου, που σίγουρα δεν περνά απαρατήρητο, είναι ο όνος. Παρουσιάζεται στο πλευρό του ανθρώπου ως «ασήμαντος» σύντροφος στα ταξίδια του· η αλήθεια, όμως, είναι πως η παρουσία του όνου μόνο ασήμαντη δεν είναι. Χρησίμευε στη μεταφορά φορτίου, καθότι αποτελούσε ζώο απαραίτητο κυρίως στην εργασία ή στη μεταφορά ατόμων.

Ουκ ολίγες φορές η παρουσία του όνου γίνεται αντιληπτή στην Παλαιά Διαθήκη. Στο βιβλίο της Γενέσεως, ο Αβραάμ φτάνοντας στην Αίγυπτο – και λόγω της ομορφιάς

---

²⁷⁴ Juho Sankamo, 'Jesus' Entry into Jerusalem', Article in Approaching Religion, (Δεκέμβριος 2014), σελ. 33 Διαθέσιμο: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/134821/Sankamo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

της γυναίκας του Σάρας – δέχεται προσφορές από τον Φαραώ «καὶ τῷ Ἄβραμ εὖ ἐχρήσαντο δι' αὐτήν, καὶ ἐγένοντο αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι» (Γεν. 12:16) ανάμεσα στις οποίες αρσενικούς και θηλυκούς όνους, ενώ στη συνέχεια εμφανίζεται να έχει στην κατοχή του ένα τέτοιου είδους ζώο «ἀναστὰς δὲ Ἀβραὰμ τὸ πρῶτῃ ἐπέσαξε τὴν ὄνον αὐτοῦ» (Γεν. 23:3). Οι πρόγονοι των δώδεκα (12) φυλών του Ισραήλ - δηλαδή τ' αδελφία του Ιωσήφ του Αιγύπτιου - χρησιμοποιούν όνους για τη μεταφορά φορτίου:

«καὶ ἐπιθέντες τὸν σῖτον ἐπὶ τοὺς ὄνους αὐτῶν ἀπήλθον ἐκεῖθεν» (Γεν. 46:26),

όπως αντίστοιχα στο βιβλίο της Εξόδου, ο Μωυσής επιστρέφοντας στην Αίγυπτο μεταφέρει τη γυναίκα και τα παιδιά του επάνω σε υποζύγιο:

«ἀναλαβὼν δὲ Μωυσῆς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑποζύγια καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον» (Εξ. 4:20).

Στο βιβλίο των Αριθμών, υπάρχει μια σκηνή – με πρωταγωνιστή τον Βαλαάμ – όπου συμβαίνει κάτι πρωτόγνωρο και αξιοπερίεργο. Απεικονίζεται ο όνος που είχε στην κατοχή του – ζώο ταπεινό και υπάκουο – να αντιδρά και να φέρνει αντίρρηση στο αφεντικό του με απώτερο σκοπό όμως, να τον προστατέψει:

«²¹καὶ ἀναστὰς Βαλαὰμ τὸ πρῶτῃ ἐπέσαξε τὴν ὄνον αὐτοῦ καὶ ἐπορεύθη μετὰ τῶν ἀρχόντων Μωάβ ... ³⁰καὶ λέγει ἡ ὄνος τῷ Βαλαάμ· οὐκ ἐγὼ ἡ ὄνος σου, ἐφ' ἧς ἐπέβαινες ἀπὸ νεότητός σου ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας; μὴ ὑπεροράσει ὑπεριδοῦσα ἐποίησά σοι οὕτως; ὁ δὲ εἶπεν· οὐχί.» (Αρ. 22:21-30).

Είναι το μοναδικό ζώο στη Βίβλο που του παραχωρείται η δύναμη του λόγου από το Θεό²⁷⁵.

Επιπροσθέτως, άνθρωποι παρουσιάζονται να έχουν στην κατοχή τους μεγάλο αριθμό όνων, όπως ο Ιώβ:

«¹ἄνθρωπος τις ἦν ἐν χώρᾳ τῆς Αὐσίτιδι, ὃ ὄνομα Ιώβ ... ³καὶ ἦν τὰ κτήνη αὐτοῦ πρόβατα ἑπτακισχίλια, κάμηλοι τρισχίλια, ζεύγη βοῶν πεντακόσια, θήλειαι ὄνοι νομάδες πεντακόσια, καὶ ὑπηρεσία πολλήσφοδρα καὶ ἔργα μεγάλα ἦν αὐτῷ ἐπὶ τῆς γῆς» (Ιωβ 1:1-3)

---

²⁷⁵ Jill Bough, 'Reflecting on donkeys: images of death and redemption (from the book Animal Death)', σελ. 141

Έχει, δηλαδή, στην ιδιοκτησία του πεντακόσιους (500) όνους και ο Θεός, θέλοντας να τον επιβραβεύσει, για την υπομονή του σε πολλές δοκιμασίες, τα διπλασιάζει κάνοντάς τους χίλιους (1.000):

«¹²ὁ δὲ Κύριος εὐλόγησε τὰ ἔσχατα Ἰωβ ἢ τὰ ἔμπροσθεν· ἦν δὲ τὰ κτήνη αὐτοῦ πρόβατα μύρια τετρακισχίλια, κάμηλοι ἑξακισχίλιαι, ζεύγη βοῶν χίλια, ὄνοι θήλειαι νομάδες χίλιαι.» (Ιωβ. 42:12),

Και πάλι στο βιβλίο των Αριθμῶν ο Μωυσῆς μιλώντας στο λαό του Ισραήλ τους προτρέπει σε πόλεμο εναντίον των Μαδιανιτῶν (τους οποίους και νικούν), παίρνοντας κάποια λάφυρα, ανάμεσα στα οποία και εξήντα μία χιλιάδες (61.000) όνους:

«³²καὶ ἐγενήθη τὸ πλεόνασμα τῆς προνομῆς, ὃ προενόμευσαν οἱ ἄνδρες οἱ πολεμισταὶ ἀπὸ τῶν προβάτων, ἑξακόσιαι χιλιάδες καὶ ἑβδομήκοντα καὶ πέντε χιλιάδες ³³καὶ βόες δύο καὶ ἑβδομήκοντα χιλιάδες ³⁴καὶ ὄνοι μία καὶ ἑξήκοντα χιλιάδες» (Αρ. 31:32-34).

Αξίζει να τονιστεί πως, σε κανένα σημείο της ιστορίας της Βίβλου δεν έχει σημειωθεί θανάτωση ή βρώση κρέατος όνου. Μια αναφορά υπάρχει μόνο στο βιβλίο των Κριτῶν και τη μάχη του Σαμψῶν με τους Φιλισταίους, όπου ο πρώτος νικά την πλειοψηφία του εχθρού, κρατώντας ένα σαγόνι όνου:

«¹⁵καὶ εὗρε σιαγόνα ὄνου ἐξερριμένη καὶ ἐξέτεινε τὴν χειρὰ αὐτοῦ καὶ ἔλαβεν αὐτήν· καὶ ἐπάταξεν ἐν αὐτῇ χιλίους ἄνδρας. ¹⁶καὶ εἶπε Σαμψῶν ἐν σιαγόνι ὄνου ἐξαλείφων ἐξήλειψα αὐτούς, ὅτι ἐν τῇ σιαγόνι τοῦ ὄνου ἐπάταξα χιλίους ἄνδρας.» (Κριταί 15:15-16)

που όμως δεν είχε θανατώσει ο ίδιος, αλλά τον είχε βρει ήδη θανατωμένο.

Γενικότερα, στο βιβλικό κόσμο, όπως το πρόβατο, έτσι και ο όνος αντιμετωπίστηκε ως «κατοικίδιο» και ως εργαζόμενο ζώο που όμως ο Θεός δεν το παραμέλησε, γι' αυτό και τα λόγια του Ιακώβ:

«δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ· πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολήν αὐτοῦ καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ.» (Γεν. 49:11)

για το μέλλον του κόσμου αποτυπώνονται στην μεγάλη προφητεία του Ζαχαρία:

«Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ιερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, δίκαιος καὶ σφῶζων αὐτός, πραῦς καὶ ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.» (Ζαχ. 9:9)

η οποία βγήκε αληθινή τη στιγμή που ο Ιησούς επιλέγει τον όνο ως «μεταφορικό μέσον», εκπληρώνοντας την προφητεία του Ζαχαρία και πραγματοποιώντας την είσοδό Του στην Ιερουσαλήμ. Η συμμετοχή του όνου μετατρέπει την είσοδό σε μια βασιλική τελετή.

Ωστόσο, οι σύγχρονοι αναγνώστες έχουν ορισμένες αμφιβολίες όσον αφορά την επιλογή του συγκεκριμένου είδους ζώου και τη συμμετοχή του σε μια βασιλική είσοδο, μιας και αποτελούν κυρίως ζώα εργασίας. Δε χρησίμευαν στη μεταφορά αυτοκρατόρων και βασιλιάδων, σε αντίθεση με τα άλογα που είχαν αυτό το ρόλο.

Σε σύγκριση με άλλες περιπτώσεις, όπως αυτή του Βαλαάμ (Αρ. 22:21-30) που προαναφέρθηκε - όπου υπάρχει όνος και μάλιστα ομιλεί διακατεχόμενος από θεϊκή αύρα - ο όνος που λαμβάνει μέρος κατά την είσοδο στα Ιεροσόλυμα δεν μιλά ούτε μεταδίδει κάποια θεϊκή σοφία. Αυτό, κάνει τον αναγνώστη ν' αντιληφθεί πως, ίσως, είναι ο πιο αγνοημένος χαρακτήρας στην ιστορία.

Σε συνέχεια της δημιουργίας του ανθρώπου, ο κόσμος των ζώων αποτελεί την πιο κοντινή – σε αυτόν – ορατή μορφή δημιουργίας. Κυρίως στους Εβραίους διακρίνεται η μεγάλη σημασία που δίνονταν στα ζώα, γι' αυτό και πολλές φορές στη Βίβλο, τα ζώα αποκτούν ορισμένα ανθρώπινα χαρακτηριστικά²⁷⁶. Για παράδειγμα, συχνά το περιστέρι συμβολίζει το Άγιο Πνεύμα «βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐθύς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἠνεώχθησαν [αὐτῶ] οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν [τὸ] πνεῦμα [τοῦ] θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν [καὶ] ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν» (Μτ. 3:16) ή ο αμνός απεικονίζει τον Ιησού:

«Τῆ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρωντὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (Ιω. 1:29).

Ορισμένα από τα οικόσιτα ζώα που παρατηρούνται στην Καινή Διαθήκη είναι το άλογο, το βόδι, το γουρουνι, η καμήλα, το κατσίκι, το πρόβατο, ο σκύλος και ο όνος²⁷⁷. Ο όνος – με τον οποίο θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία – έχει ιδιαίτερη σημασία,

²⁷⁶ βλ. «Ζώα», *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας* (Αθήνα: Βιβλικό κέντρο 'Άρτος Ζωής', 1980), σελ. 438-439

²⁷⁷ Μόσχος Γκουτζιούδης, *Φύσις Θηρίων, Η χρήση της ζωικής ποικιλότητας στην Καινή Διαθήκη και στο περιβάλλον της* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Μέθεξις, 2013), σελ. 53 - 54

αφού αποτελεί βασικό στοιχείο κατά την είσοδό του Ιησού στην Ιερουσαλήμ και την έναρξη της διαδρομής προς τη Σταύρωση και το θάνατό Του.

Για πρώτη φορά, ο Κύριος παρουσιάζεται έφιππος. Συνήθως όπου πήγαινε, είτε μόνος είτε με τους μαθητές Του, επέλεγε να πηγαίνει πεζός²⁷⁸. Η πράξη αυτή έχει συμβολικό χαρακτήρα ο οποίος πηγάζει από την κίνηση του Ιησού να «χρησιμοποιήσει» τον όνο στα δύο (2) τελευταία χιλιόμετρα και όχι νωρίτερα, έχοντας διανύσει ήδη μια τεράστια απόσταση πεζός. Η επιλογή του όνου δεν ήταν καθόλου τυχαία, αφού από μόνο του ως ζώο έχει ειρηνικό χαρακτήρα, αποπνέοντας σεμνότητα και ταπεινότητα, εν αντιθέσει με το άλογο που χρησίμευε σε μάχες και πολέμους²⁷⁹.

Είναι, λοιπόν, κοινή διαπίστωση πως ο Ιησούς ήταν ο βασιλιάς που δεν ήρθε για να πολεμήσει και να κατακτήσει, αλλά για να κατευνάσει τα πνεύματα και να προσφέρει ειρήνη στον κόσμο.

Κατά την έναρξη της πιο κρίσιμης βδομάδας του Κυρίου – των Παθών και της πορείας προς τη Σταύρωση και την Ανάσταση – εμφάνιση κάνει ένας όνος. Είναι βέβαιο πως, ο συγκεκριμένος όνος, γεννήθηκε αποκλειστικά γι' αυτό το σκοπό. Δεν είχε χρησιμοποιηθεί ή ιππευτεί από κανέναν έως τότε και ήταν δεμένος ώστε να μην μπορεί ν' απομακρυνθεί, ενώ βρισκόταν σχετικά μακριά για να μην μπορέσει να τον πάρει κανένας άλλος. Αναφορά γίνεται και από τους τέσσερις Ευαγγελιστές (Μκ. 11:1-11, Μτ. 21:1-11, Λκ. 19:28-40 και Ιω. 12:12-19).

---

²⁷⁸ Μόσχος Γκουτζιούδης, *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ostracon, 2016), σελ. 328

²⁷⁹ Monika Poniatowska, 'Osioł w Biblii – Nowy Testament', Poland. 11.09.2014, χ.σ., Διαθέσιμο: <http://psho.pl/obraz-osla-w-religii-2/>

4.6. ΤΟ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΚΙΔΟΓΡΑΦΗΜΑ (graffiti) «Αλεξαμενός σέβεται Θεόν» ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ

Είναι γενικότερα παραδεκτό ότι, η εμφάνιση του σταυρού πέρασε προοδευτικά από τους πρώτους αιώνες μέχρι το Μεσαίωνα μέσω των καλλιτεχνικών, συμβολικών και αλληγορικών βημάτων. Η χριστιανική τέχνη, αντιμετώπισε ορισμένα προβλήματα εμποδίζοντας την εμφάνιση της φιγούρας του σταυρού, ενώ ειδικά τα πρώτα χρόνια οι χριστιανοί χρησιμοποίησαν το σταυρό μόνο και μόνο για να ξεχωρίζουν από τους ειδωλολάτρες²⁸⁰. Όλο αυτό το διάστημα, ο σταυρός αποτελούσε μόνο ένα σύμβολο του Θείου Θύματος και όχι μια άμεση αναπαράσταση. Τον 5ο αιώνα, ο σταυρός άρχισε να εμφανίζεται σε δημόσια μνημεία, με τη μορφή του Χριστού ν' απεικονίζεται επάνω, ενώ προς το τέλος του ίδιου αιώνα και προς τα μισά του βου η μορφή απουσιάζει. Από το τέλος του βου αιώνα κι έπειτα, έχουν ανακαλυφθεί πολλές εικόνες όχι αλληγορικές, αλλά ιστορικές και ρεαλιστικές, του εσταυρωμένου Σωτήρα.

Οι πρώτοι χριστιανοί, γνωρίζοντας πως ο σταυρός αποτελεί το σύμβολο ενός επαίσχυντου θανάτου, αντιστέκονταν φανερά στο να αποδώσουν οποιαδήποτε αναπαράσταση σχετίζονταν με τον μαρτυρικό θάνατο του Χριστού. Γι' αυτό και σε ορισμένες σαρκοφάγες του 5ου αιώνα – μια εκ των οποίων βρισκόταν στο ανάκτορο του Λατερανού – απεικονίζουν σκηνές του Πάθους, χωρίς όμως να προξενούν τρόμο.

Αξίζει να τονιστεί το εντοίχιο ακιδογράφημα, που ανακαλύφθηκε στα ανάκτορα του Παλατίνου λόφου²⁸¹ της Ρώμης και χρονολογείται λίγο μετά το 200 μ.Χ.²⁸² Αναπαριστά έναν άνδρα ή αγόρι να προσεύχεται στον εσταυρωμένο, ο οποίος απεικονίζεται με κεφάλι ίππου – κοινώς ιπποκέφαλος²⁸³ ή όνοκέφαλος – και χαραγμένη την επιγραφή ΑΛΕΞΑΜΕΝΟΣ ΣΕΒΕΤΕ ΘΕΟΝ (= Αλεξαμενός σέβεται Θεόν). Πράγματι, η στάση του νεαρού άνδρα θυμίζει τη στάση κάποιου όπως χαιρετούσε ένα είδωλο στην

²⁸⁰ "Archaeology of the Cross and Crucifix", *Catholic Encyclopedia New Advent*, χ.σ. Διαθέσιμο: <https://www.newadvent.org/cathen/04517a.htm>

²⁸¹ **Παλατινός λόφος Ρώμης:** Από τους αρχαιολόγους χαρακτηρίζεται ως κτήριο στρατονισμού της ανακτορικής φρουράς ενώ από άλλους ως παιδαγωγείο (paedagogium), δηλαδή αυτοκρατορικό σχολείο για έφηβους ευγενών οικογενειών που προορίζονταν για τα ανώτατα αξιώματα της αυτοκρατορίας.

²⁸² Σιαμάκης, *Εξωχριστιανικές μαρτυρίες για το Χριστό και τους Χριστιανούς*, σελ. 75-77

²⁸³ **Ιπποκέφαλος:** διότι τ' αυτιά του είναι ίππεια (μικρά).

αρχαιότητα. Ο Αλεξαμενός ήταν Ρωμαίος στρατιώτης, ελληνικής καταγωγής, πιστός χριστιανός και αφοσιωμένος στον Χριστό. Προφανώς, κάποιος συστρατιώτης ή συμφοιτητής του ο οποίος ήταν αλλόθρησκος ή ειδωλολάτρης, δημιούργησε αυτή τη γελοιογραφία με σκοπό να τον υποβαθμίσει μπροστά στα μάτια των συναδέλφων τους. Το κεφάλι ίππου με το οποίο αποδίδεται ο Χριστός, ενδεχομένως παραπέμπει στη γέννηση μέσα σε στάβλο και σίγουρα χλευάζει και υποβαθμίζει τον εσταυρωμένο.

Πάνω από το αριστερό χέρι του εσταυρωμένου υπάρχει το γράμμα «Υ» που ενδέχεται ν' αποτελεί την απάντηση του Αλεξαμενού στον συστρατιώτη του αποφέροντας τις εξής δύο ερμηνείες. Η πρώτη - αποτελώντας αντίκρουση - έχει τη σημασία του «ΥΨΙΣΤΟΣ ή ΥΨΙΣΤΕ» ενώ στη δεύτερη με το γράμμα Υ υπαινίσσονται οι δύο οδοί της Αρετής και της Κακίας, παριστάνοντας το γράμμα μια οδό που στο τελείωμά της διχάζεται σε δύο άλλες οδούς - έχοντας υπόβαθρο το νεοπυθαγόρειο μύθο του Προδίκου για τον Ηρακλή²⁸⁴ - ή λόγω των πρώτων Χριστιανών που είχαν επιρροή από τον επίλογο της επί του όρους ομιλίας ου Χριστού «¹³Εισέλθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· ¹⁴τί στενή ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.» (Μτ. 7:13-14).

Ο Τερτυλλιανός (155-240μ.Χ.) στο έργο του (Ad Nationes (= Προς τα Έθνη) 197μ.Χ.) - στο πρώτο από τα δύο βιβλία - αναφέρει πως με αφορμή της καρικατούρας αυτής, οι χριστιανοί κατηγορήθηκαν ότι λατρεύουν το κεφάλι ενός όνου²⁸⁵. Εάν η εσταυρωμένη μορφή είναι τελικά όνος, αυτομάτως ανατρέχοντας στο παρελθόν και στη λατρεία της Αττιδος και του Διονύσου (όπου αποτελούσε το κατεξοχήν σύμβολο), αντιλαμβανόμαστε πως η ταύτιση του Ιησού με άλλες μορφές λατρείας δεν ήταν καθόλου απίθανη.

Εν κατακλείδι, η σημασία του συγκεκριμένου «γκράφιτι», αποδεικνύεται αρκετά σημαντική, καθώς μας δείχνει ότι οι Χριστιανοί χρησιμοποιούσαν το σταυρό στις ιδιωτικές τους λατρείες ήδη από τον 3ο αιώνα. Σε κάθε περίπτωση, δε θα μπορούσε να

²⁸⁴ Αναφορά στον καιρό που ο Ηρακλής είχε φτάσει στο μεταίχμιο μεταξύ παιδικής και νεανικής ηλικίας, όντας έφηβος πια, έπρεπε να αποκτήσει τον έλεγχο του εαυτού του και να φανερώσει αν θα πάρει τη ζωή του από το δρόμο της αρετής ή της κακίας. (Ξενοφών, *Απομνημονεύματα* 2.1.21–34)

²⁸⁵ "Archaeology of the Cross and Crucifix", *Catholic Encyclopedia New Advent*, γ.σ. Διαθέσιμο: <https://www.newadvent.org/cathen/04517a.htm>

δημιουργηθεί ένα τέτοιο ακιδογράφημα, εάν ο Ρωμαίος δημιουργός δεν είχε επιρροές από κάποια αντίστοιχη μορφή η οποία χρησιμοποιούνταν από τους χριστιανούς.

4.7. Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΟΝΟΥ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Κατά τη διάρκεια των χρόνων του Μεσαίωνα (5ος-15ος αιώνας) εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως, η σοβαρότητα είχε καθιερωθεί ως η μοναδική μορφή έκφρασης της αλήθειας. Το γέλιο ταυτίζονταν με δαιμονικές μορφές και είχε εκτοπιστεί ολοκληρωτικά από την εκκλησιαστική λατρεία, ενώ παράλληλα είχε αφανιστεί απ' όλα τα είδη υψηλής ιδεολογίας καθώς και τις κοινωνικές συμπεριφορές των ανθρώπων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η μεσαιωνική κουλτούρα να διακατέχεται από έναν τόνο μονόπλευρης σοβαρότητας²⁸⁶.

Ήδη από την αρχαία εποχή, ο πρώιμος χριστιανισμός καταδίκασε το γέλιο με πρώτους τον Τερτυλλιανό (155-240μ.Χ.), Κυπριανό (210-258μ.Χ.) και Ιωάννη Χρυσόστομο (≈349-407μ.Χ.) να κηρύττουν ενάντια σε κάθε μορφή γέλιου με τον τελευταίο να δηλώνει χαρακτηριστικά πως το γέλιο δεν προέρχεται από το Θεό αλλά απορρέει από το διάβολο.

Άμεσο επακόλουθο ήταν οι άνθρωποι - εν μέρει - να έχουν μια αντιδραστική στάση και να προσπαθούν να εντάξουν τη χαρά και το γέλιο σε τελετές καθώς και στην παρεκκλησιαστική και παραγιορταστική ζωή.

Από τις σπουδαιότερες εορτές θεωρούνταν «οι γιορτές των τρελών» οι οποίες ξεκάθαρα απέδιδαν το παρεκκλησιαστικό εορταστικό γέλιο, θεσπίστηκαν κατά την πρώιμη εποχή του χριστιανισμού, εκπέμποντας έναν πιο ελαφρύ κι όχι τόσο σοβαρό χαρακτήρα. Εορτάζονταν από φοιτητές και κληρικούς κατώτερης βαθμίδας κυρίως στις εορτές του Αγίου Στεφάνου, της Πρωτοχρονιάς και των Θεοφανείων, καταλήγοντας από νόμιμες σε παράνομες, με αποτέλεσμα να εκτυλίσσονται σε δρόμους και ταβέρνες αποπνέοντας ένα χαρακτήρα διακωμώδησης της επίσημης λατρείας.

Η «γιορτή των τρελών» διατηρήθηκε με ιδιαίτερη επιμονή στη Γαλλία τον 15ο αιώνα και μέχρι τον 17ο αιώνα υποβαλλόταν σε όλο και περισσότερους περιορισμούς,

---

²⁸⁶ Μιχαήλ Μπαχτίν, *Ο Ραμπελάι και ο κόσμος του, για τη λαϊκή κουλτούρα του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης*, μτφρ. Γιώργος Πινακούλας, (Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2017), σελ. 86-94

πολλές φορές με δικαστική απόφαση. Μια από τις εκφάνσεις της συγκεκριμένης εορτής ήταν η «γιορτή του γαϊδάρου» προς ανάμνηση της Παναγίας και του μικρού Ιησού που έφυγαν κατατρεγμένοι στην Αίγυπτο, επάνω σε όνο. Στην αναπαράσταση υπήρχε ένα κορίτσι με ένα βρέφος, τον πρωταγωνιστικό ρόλο, όμως, τον απέδιδαν στον όνο και το γκάρισμά του «Hinham!» («Χίνχαμ!»).

Στο τέλος της λειτουργίας, ο ιερέας αντί να δίδει τη συνήθη ευλογία, απαντώντας ομόφωνα το πλήθος «Αμήν», γκάριζε τρεις (3) φορές γαϊδουρινά και το κοινό απαντούσε τρεις (3) φορές με το αντίστοιχο γκάρισμα.

4.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ο όνος είναι ένα ζώο το οποίο προέρχεται από την Αφρικανική ήπειρο ενώ η εξημέρωσή του οφείλεται κατά κύριο λόγο τις αντοχές του ως μεταφορικό μέσο και τη βοήθεια που παρέχει σε γεωργικές εργασίες, καταναλώνοντας ελάχιστη τροφή και απαιτώντας ελάχιστη φροντίδα.

Ως εξημερωμένο, πλέον, ζώο ανακαλύπτεται στην περιοχή της Παλαιστίνης κατά την πρώιμη εποχή του Χαλκού, κυρίως για τη μεταφορά γεωργικών προϊόντων. Μέσα από αρχαιολογικές ανασκαφές εντοπίζεται στο εσωτερικό των ανθρωπινων τάφων και σε τοιχογραφίες κάτι που αποκαλύπτει τη σημαντική θέση που κατείχε στη ζωή των ανθρώπων.

Στην αρχαία Αίγυπτο θεωρούνταν ιερό ζώο το οποίο συνδέονταν με το θεό Σεθ, ενώ στην αρχαία Ελλάδα το συναντάμε συνήθως κοντά στο θεό Διόνυσο ο οποίος συχνά με τους οπαδούς του οδηγούν όνους. Η παρουσία και η χρησιμότητα στην τέλεση των μυστηρίων ήταν αναγκαία κυρίως στις διάφορες μεταφορές.

Η εμφάνιση του όνου δε λείπει και από το Ρωμαϊκό κόσμο. Παρουσιάζεται ως οiwνός ευχάριστων ειδήσεων όπως στην περίπτωση του Οκταβιανού με τη νίκη του στο Άκτιο, ενώ στο μυθιστόρημα του Απουλήιου «Ο χρυσός γάιδαρος ή Μεταμορφώσεις», συνδέεται με τον κεντρικό ήρωα και κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η αναφορά του όνου στην Αγία Γραφή, κυρίως στην Παλαιά Διαθήκη δημιουργεί έκπληξη καθότι ο όνος γενικότερα δεν είναι τόσο διαδεδομένο ζώο όπως είναι για παράδειγμα το πρόβατο. Πολλές φορές ο όνος αποτελεί μέρος προσφοράς όπως συνέβη με τον Αβραάμ και τον Φαραό (Γεν. 12:16) ή μέσο μεταφοράς όπως στην περίπτωση του Μωυσή (Εξ. 4:20). Ο Βαλαάμ δέχεται την αντίδραση του όνου του με απώτερο σκοπό, όμως, την προστασία του. Αξίζει να τονιστεί πως, σε κανένα σημείο της ιστορίας της Βίβλου δεν έχει σημειωθεί θανάτωση ή βρώση κρέατος όνου. Στην Καινή Διαθήκη, για πρώτη φορά, ο Κύριος παρουσιάζεται έφιππος. Η επιλογή του όνου δεν ήταν καθόλου τυχαία, αφού από μόνο του ως ζώο έχει ειρηνικό χαρακτήρα, αποπνέοντας σεμνότητα και ταπεινότητα, εν αντιθέσει με το άλογο που χρησίμευε σε μάχες και πολέμους.

Στα πρώτα χρόνια του Χριστιανισμού, οι πιστοί θεωρώντας πως ο σταυρός αποτελεί το σύμβολο ενός επώδυνου θανάτου αρνούσαν να αποδώσουν οποιαδήποτε αναπαράσταση με αποτέλεσμα να δημιουργούνται γελοιογραφίες όπως το γελοιογραφικό ακιδογράφημα (graffiti) «Άλεξαμενός σέβεται Θεόν», μέσω του οποίου αποδεικνύεται πως, ακόμα και οι ειδωλολάτρες είχαν επιρροές από τους χριστιανούς.

Τέλος, στα χρόνια του Μεσαίωνα και την επιβολή του να διακατέχει τους ανθρώπους η σοβαρότητα, επήλθε η αντίδραση με τη διοργάνωση διαφόρων εορτών από τις σπουδαιότερες των οποίων θεωρείται η «γιορτή των τρελών» μια από τις εκφάνσεις της οποίας ήταν η «γιορτή του γαϊδάρου». Οι συμμετέχοντες, αποδίδοντας τον πρωταγωνιστικό ρόλο στον όνο, προσπαθούσαν να μιμηθούν τη φωνή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

«ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ»

Σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσαμε να παραλείψουμε από την παρούσα μελέτη την επιρροή που είχε η είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα στον τομέα της Τέχνης και της Λατρείας.

Αναφορές θα γίνουν από τα πρώτα χρόνια της χριστιανικής τέχνης με επίκεντρο το συμβολικό και αλληγορικό χαρακτήρα των αγιογραφιών. Η εμφάνιση της «Βαϊοφόρου» ξεκινά ήδη από την παλαιοχριστιανική εποχή και φτάνει έως τις μέρες μας μέσω των διαφόρων εναλλαγών και αποδόσεων κατά τους αιώνες. Τα χρώματα, το πλήθος, η στάση του Κυρίου, τα ενδύματα κ.ά. αποτελούν μερικά από τα στοιχεία που παίζουν σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία των έργων.

Η συγκεκριμένη σκηνή δε δύναται να απουσιάζει και από το χώρο της Λατρείας. Ακόμη και στις μέρες μας εορτάζουμε την είσοδο του Κυρίου, κάνοντας πολλές φορές πλήρη αναπαράσταση με αποτέλεσμα να αποκτά μια απερίγραπτης μορφής θεατρικότητα. Μέσω της Υμνολογίας οι πιστοί φέρνουν ξανά στο μυαλό την ημέρα έναρξης της Μεγάλης Εβδομάδας και προετοιμάζονται να αναβιώσουν όλη την υπόλοιπη εβδομάδα το Πάθος του Κυρίου μέχρι τη στιγμή της Ανάστασή Του.

5.1. Η «ΒΑΪΟΦΟΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗ» ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Κατόπιν του θαύματος της αναστάσεως του Λαζάρου (Ιω. 11:1-44), ακολουθεί η θριαμβευτική είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα, η οποία είναι γνωστή και ως «Βαϊοφόρος»²⁸⁷. Αντίστοιχη ονομασία αποδίδεται και στην ημέρα εορτασμού του γεγονότος, καθώς αποκαλείται «Κυριακή των Βαΐων». Δε θα μπορούσε, λοιπόν, ένα τόσο σπουδαίο γεγονός να μην αποτυπωθεί στην τέχνη, κυρίως στη χριστιανική εικονογραφία με έναρξη ήδη από την παλαιοχριστιανική εποχή.

Το 313μ.Χ., μετά το διάταγμα των Μεδιολάνων και αφού αναγνωρίστηκε η χριστιανική θρησκεία ως ισότιμη των άλλων θρησκειών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, δίνεται το εναρκτήριο έναυσμα για τη χριστιανική τέχνη²⁸⁸. Με λάτρη της τέχνης κατά κύριο λόγο τον αυτοκράτορα Μ. Κωνσταντίνο και τη μητέρα του Ελένη, έγινε η ίδρυση πολλών ναών οι οποίοι διακοσμήθηκαν στο εσωτερικό τους με τοιχογραφίες.

Ως κύρια γνωρίσματα της χριστιανικής τέχνης αποτελούν ο συμβολικός και αλληγορικός χαρακτήρας (ολόκληρα πρόσωπα όπως ο Χριστός αποδίδονται με σύμβολα π.χ. αμνός, καλός ποιμήν κ.ά.), σκηνές από την Π.Δ. και την Κ.Δ. διακοσμούν τους τοίχους των ναών ενώ ένα μεγάλο μέρος του εσωτερικού των ναών καταλαμβάνουν θόλοι και τόξα με απίθανη απεικονιστική διακόσμηση.

Η διάκριση της «Βαϊοφόρου» δύναται να διασπαστεί σε δύο (2) – εν μέρει διαφορετικούς – εικονογραφικούς τύπους. Ο πρώτος, ο οποίος απαντάται στην παλαιοχριστιανική εποχή (4ος-7ος αιώνας μ.Χ.), αποτυπώνει μια έντονη παρουσία των παιδιών. Γύρω από τον Ιησού βρίσκονται παιδιά τα οποία στρώνουν ιμάτια για να πατήσει επάνω, άλλα κρατούν κλαδιά φοινίκων και τον προϋπαντούν ενώ άλλα σκαρφαλώνουν επάνω στα δέντρα ώστε να μοιράσουν και στο υπόλοιπο πλήθος κλαδιά όπως φαίνεται στις [Εικόνα 1], [Εικόνα 2].

---

²⁸⁷ βλ. «Βαϊοφόρος Κυριακή», *Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια (ΜΟΧΕ)*, Τόμος 3, (Αθήνα: Στρατηγικές εκδόσεις), σελ. 489

²⁸⁸ Ιωάννα Στουφή-Πουλημένου, *Χριστιανική και Βυζαντινή Αρχαιολογία και Τέχνη* (Αθήνα: εκδ. Παρρησία, 2011), σελ. 59-60

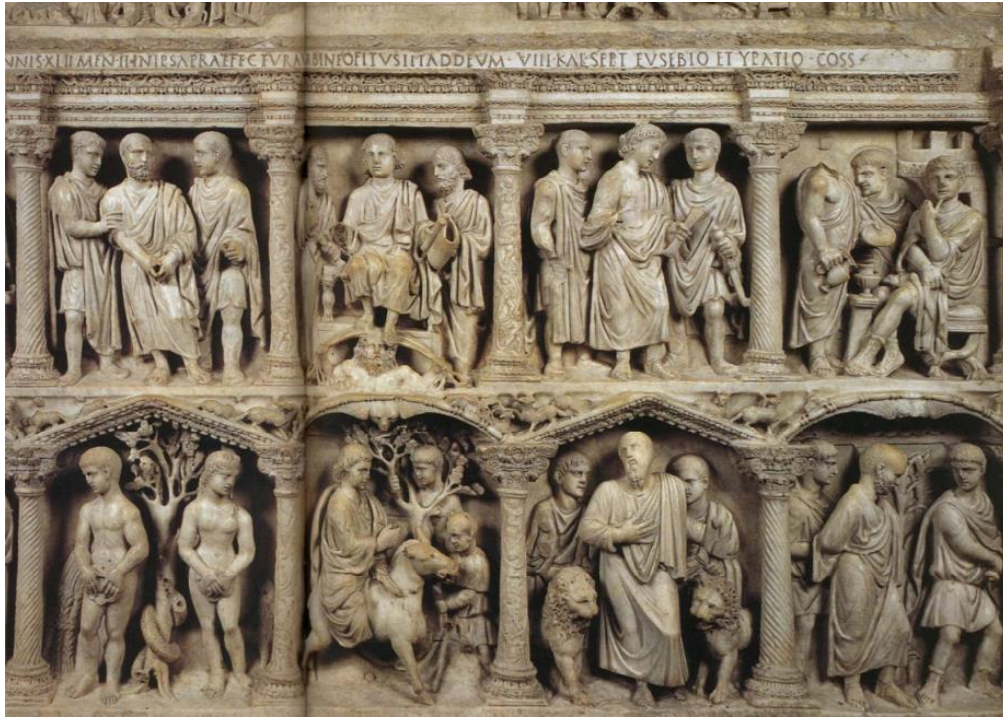
[Εικόνα 1] Βαϊοφόρος, Χειρόγραφο Ευαγγέλιο Rossano (Purpureus Rossanensis), f.2, 6ος αιώνας μ.Χ.

[Εικόνα 2] Entry of the Lord into Jerusalem. Detail of diptych, cathedral in Milan, 5th century

Στα πρώτα δείγματα απεικόνισης της Βαϊοφόρου εντάσσονται οι μαρμάρινες παλαιοχριστιανικές σαρκοφάγοι που έκαναν την εμφάνισή τους τον 4ο αιώνα με πιο γνωστή αυτή του Ρωμαίου αυτοκράτορα Ιούνιου Βάσσου [Εικόνα 3].

[Εικόνα 3] Σαρκοφάγος του Junius Bassus, Θησαυρός Βασιλικής Αγίου Πέτρου, 359 μ.Χ

Ο Ιησούς καθισμένος σε υποζύγιο, χωρίς γενειάδα δέχεται την υποδοχή δυο παιδιών που είναι σκαρφαλωμένα σε δέντρο φοίνικα ενώ ένα τρίτο στρώνει μάτιο για να πατήσει επάνω ο Κύριος. Το γεγονός ότι από πολύ νωρίς καθιερώθηκε ως παράσταση, μαρτυρεί πιθανότατα την επιθυμία των χριστιανών να διατηρήσουν στη μνήμη τους ένα γεγονός θριάμβου και όχι το μαρτύριο και το θάνατο του Ιησού²⁸⁹.

Ο δεύτερος τύπος γνωστός και ως «βυζαντινός» έχει ως έναρξη τον ένατο (9ο) αιώνα, αλλά τον δέκατο (10ο) έως και το δωδέκατο (12ο) αιώνα επικρατεί μεγάλη διάκριση²⁹⁰. Υπερισχύει η αύξηση των Αποστόλων που ακολουθούν τον Ιησού, με πρώτο τον Απόστολο Πέτρο, αύξηση του πλήθους των Εβραίων που υποδέχονται τον Χριστό, ενώ μειώνονται οι απεικονίσεις των παιδιών [Εικόνα 4], [Εικόνα 5].

²⁸⁹ Γκουτζιούδης, *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων*, σελ. 352

²⁹⁰ βλ. «Βαΐοφόρος Κυριακή», *Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια (ΜΟΧΕ)*, Τόμος 3, (Αθήνα: Στρατηγικές εκδόσεις), σελ. 489

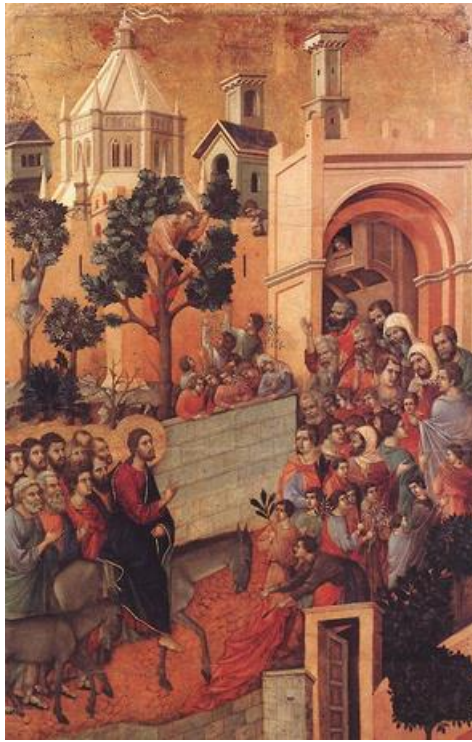
[Εικόνα 4] Η Βαΐοφόρος γ' τέταρτο 11ου αιώνα Φωκίδα, Μονή Οσίου Λουκά

[Εικόνα 5] Βαΐοφόρος, ψηφιδωτό (12ος αι.), Cappella Palatina, Παλέρμο

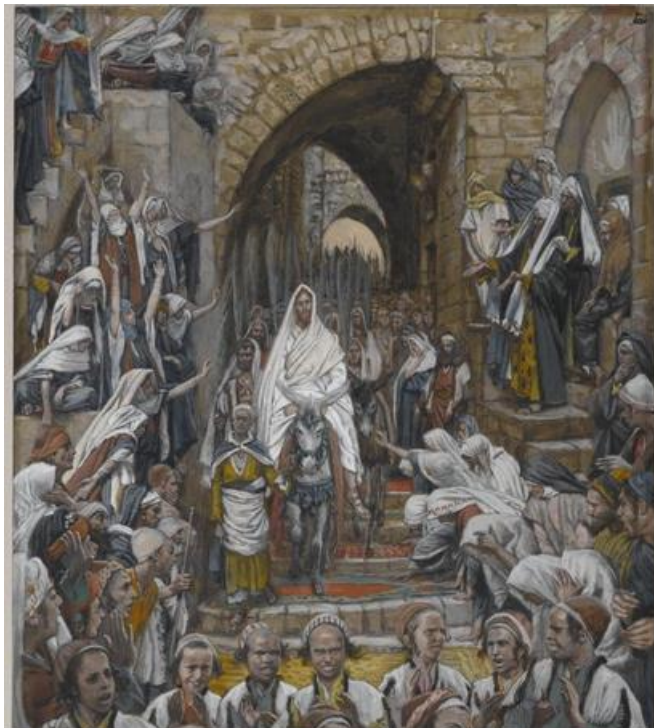
Σε ορισμένες περιπτώσεις, ανάμεσα στο πλήθος απεικονίζεται και μια μητέρα που κρατάει το παιδί της στην αγκαλιά. Ο «βυζαντινός» τύπος είναι και ο επικρατέστερος αφού κυριαρχεί κατά την υστεροβυζαντινή αλλά και τη μεταβυζαντινή τέχνη με την προσθήκη ορισμένων ακόμα στοιχείων όπως η αύξηση του αριθμού των παιδιών [Εικόνα 6].

[Εικόνα 6] Duccio di Buoninsegna (1260–1318)

Κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο παρατηρείται και κάτι ακόμα. Δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην πορεία του Ιησού που είναι κατηφορική, συμβολίζεται η κάθοδος προς τον Άδη. [Εικόνα 7]

[Εικόνα 7] James Tissot (1836–1902), μεταξύ 1886 και 1894, Brooklyn Museum

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι, σε ορισμένες απεικονίσεις, κυρίως της μεταβυζαντινής περιόδου (1204-1453 μ.Χ.), ο Ιησούς απεικονίζεται με γυρισμένο το κεφάλι [Εικόνα 8].

[Εικόνα 8] The Entry of Christ into Jerusalem (1497μ.Χ.), Icon from the State Open-air Museum Kirillo-Belozersky Monastery, Russia.

Την παράσταση ολοκληρώνει η εμφάνιση επί σκηνής των τειχών της Ιερουσαλήμ στην είσοδο των οποίων παρουσιάζεται το πλήθος που έχει καταφτάσει για να προϋπαντήσει τον Ιησού. Στην ίδια εικόνα - κυρίως για λόγους συμμετρίας - παρουσιάζεται στο βάθος, ένα ογκώδες υψομετρικό στοιχείο, που ταυτίζεται με το Όρος των Ελαιών [Εικόνα 9].

[Εικόνα 9] Jean-Léon Gérôme (1824–1904), 1897, Γαλλία

Με την αποτύπωση του Όρους των Ελαιών αυτομάτως εκπηγάξει από την εικόνα ο μεσσιανικός συμβολισμός καθότι υπάρχει απόλυτη ταύτιση με το λόφο της Σιών. Η τοποθεσία θεωρείται άκρως σημαντική αφού συνδέεται με την παρουσία του Θεού τόσο στην Παλαιά όσο και την Καινή Διαθήκη, καθώς και με σπουδαία γεγονότα που συνέβησαν εκεί (Μυστικός Δείπνος, Δίκη του Χριστού, Εμφάνιση του Ιησού μετά την Ανάσταση στον Θωμά και τους Δώδεκα Αποστόλους κ.ά.).

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως υπήρξε μια σύγχυση από πλευράς των αγιογράφων και των ζωγράφων γενικότερα²⁹¹. Διαβάζοντας τα χωρία της Καινής Διαθήκης – σε διάφορες εκδόσεις και μεταφράσεις – δυσκολεύονταν να αποδώσουν εικονικά τις διάφορες διηγήσεις. Ο κάθε καλλιτέχνης θα έπρεπε αρχικά να κατασταλάξει ποιό κείμενο από τα τέσσερα (4) Ευαγγέλια θα επιλέξει, με αποτέλεσμα ορισμένοι να διαλέγουν το Ευαγγέλιο του Μάρκου, του Λουκά ή του Ιωάννη αποδίδοντας έτσι τον Ιησού να κάθεται επάνω σε έναν όνο. Αντιθέτως, άλλοι επέλεξαν το Ευαγγέλιο του Ματθαίου κι έτσι στην εικόνα παρουσιάζονταν δύο ζώα ένα θηλυκό ονάριο και δίπλα το πουλάρι του. Αργότερα - με την αφήγηση του Ματθαίου – προκλήθηκαν ορισμένα πρακτικά προβλήματα στη ζωή της εκκλησίας, αφού η διήγησή του δε συμφωνούσε με τις υπόλοιπες τρεις.

---

²⁹¹ Γκουτζιούδης, *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων*, σελ. 352-354

5.2. Η «ΒΑΪΟΦΟΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗ» ΣΤΗ ΛΑΤΡΕΙΑ

Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της παράδοσης της εκκλησίας (Πατέρες, Κανόνες, ιστορικές συγκυρίες) αποτελεί η θέσπιση των λατρευτικών ιερών Ακολουθιών που τελούνται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους²⁹². Οι πιστοί αναβιώνουν το μυστήριο του Υιού του Θεού και μέσα από την Ορθόδοξη Υμνολογία.

Όπως και οι υπόλοιπες εορτές του έτους, έτσι και η εορτή της «Κυριακής των Βαΐων» απαρτίζεται από εξέχουσα υμνολογία, τροπάρια και ωδές που ψάλλονται κατά τον όρθρο και τον εσπερινό.

Η εναρκτήρια σκηνή της εισόδου είναι έντονα χαραγμένη στη μνήμη των χριστιανών καθότι πέραν της πίστεως, τη διακατέχει και μια έντονη θεατρικότητα η οποία επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο από τους πιστούς. Την ημέρα αυτή, οι άνθρωποι θυμούνται τον θυσιαστικό θάνατο του Χριστού στον σταυρό, τον επαινούν για το δώρο της σωτηρίας και προσβλέπουν με προσδοκία στη δεύτερη έλευσή Του. Η εκκλησία πραγματοποιεί μεγαλοπρεπή λειτουργία χρησιμοποιώντας εξέχουσα υμνολογία ενώ προβαίνει στην αναπαράσταση της όλης σκηνής του Ιησού καθήμενου επάνω σε όνο, η οποία δημιουργεί έντονη συναισθηματική απογείωση. Στο τέλος της λειτουργίας οι χριστιανικές εκκλησίες μοιράζουν φύλλα δάφνης ή κλαδιά φοίνικα στους πιστούς²⁹³, πολλές φορές με τη μορφή σταυρού που προηγουμένως έχουν ευλογηθεί κατά την ακολουθία του όρθρου.

Οι Ρωμαιοκαθολικές εκκλησίες ακολουθούν το αντίστοιχο «τελετουργικό», με αποτέλεσμα – κυρίως στην Αμερική – να υπάρχει συγκεκριμένη εργασία θερισμού και προετοιμασίας των φύλλων του φοίνικα, προκειμένου να δοθούν στις εκκλησίες την ημέρα της εορτής²⁹⁴. Ο Thomas Sowell (φοινικοσυλλέκτης από τη Φλόριντα), βοηθάει στον εφοδιασμό των ενοριών με φρέσκα φύλλα φοίνικα για περισσότερες από πέντε

---

²⁹² Νικόδημος ο Αγιορείτης, *Εορτοδρόμιον* : ήτοι ερμηνεία εις τους ασματικούς κανόνας των δεσποτικών και θεομητορικών εορτών. / Συνεραρισθέν εκ διαφόρων της Εκκλησίας Πατέρων, πλουτισθέν με πολλές σημειώσεις, και συντεθέν εις την κοινήν γλώσσαν υπό Νικοδήμου εν μοναχοίς ελαχίστου του Αγιορείτου. (Εν Βενετία: Εκ της τυπογραφίας Νικολάου Γλυκού, 1836), σελ. 255

²⁹³ Jack Zavada, "Why Are Palm Branches Used on Palm Sunday?" Learn Religions. 09.01.2020 Διαθέσιμο: <https://www.learnreligions.com/palm-branches-bible-story-summary-701202>

²⁹⁴ Adelaide Mena, "This Sunday, where will the millions of palms come from?", (Washington D.C.). 13.04.2019 Διαθέσιμο: <https://www.catholicnewsagency.com/news/33580/this-sunday-where-will-the-millions-of-palms-come-from>

δεκαετίες. Μαζεύοντας από νεαρή ηλικία άγρια φύλλα φοίνικα από τα δέντρα για να κερδίσει επιπλέον χρήματα, κατέληξε τις τελευταίες δεκαετίες, να έχει αναπτύξει την επιχείρησή του σε προμηθευτή φοινίκων που στέλνει τα φυλλώδη κλαδιά και στις πενήντα (50) πολιτείες καθώς και τον Καναδά.

Στη λατρευτική ζωή της Ορθόδοξης εκκλησίας ως ευαγγελικό ανάγνωσμα έχει επιλεγεί το Ευαγγέλιο του Ιωάννη (12:1-18) ενώ αντίθετα στη Δύση το Ευαγγέλιο του Ματθαίου (21:1-17)²⁹⁵. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αναφορά του εορτασμού στην Ιερουσαλήμ κατά τον 4ο μ.Χ. αιώνα, κατά την οποία γινόταν αναπαράσταση της σκηνής, ξεκινώντας λατρευτική πομπή από το Όρος των Ελαιών προς το ναό της Αναστάσεως με τον επίσκοπο καθήμενο επάνω σε όνο και τους πιστούς να τον ακολουθούν ψάλλοντας το «ώσαννά».

Θα αποτελούσε σοβαρή παράλειψη στο σημείο αυτό, να μην αναφερθεί το «Αίθερίας Όδοιπορικόν»²⁹⁶.

Το 1884 ο αρχαιολόγος G.F.Gamurrini (1835-1923), ανακάλυψε ένα χειρόγραφο στο οποίο εμπεριείχετο ένα πολύτιμο λατινικό κείμενο. Το κείμενο αυτό, ήταν γραμμένο από μια πιστή και ευλαβή χριστιανή προς τις μοναχές «αδελφές» της, στις οποίες εξιστορούσε την επίσκεψή της στα μέρη της Ανατολής και την Αγία πόλη των Ιεροσολύμων. Περιγράφοντας λεπτομερώς την πορεία δια μέσου της ερήμου, τη συνάντηση με μοναχούς κι επισκόπους των πόλεων καθώς και τις εποικοδομητικές συζητήσεις μεταξύ τους, καταλήγει στην αναφορά των ακολουθιών που είχε την τύχη και την ευλογία να παρακολουθήσει.

Σε ολόκληρο το κείμενο δεν υπήρξε πουθενά αναφορά του ονόματος της συγγραφέως με αποτέλεσμα να υπάρχει δυσκολία προσδιορισμού της ακριβούς χρονολογίας του ταξιδιού της. Με υπόβαθρο τις συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε το ταξίδι, οι ερευνητές κατάφεραν να αντλήσουν ορισμένες πληροφορίες στρεφόμενοι αρχικά στην κόρη του αυτοκράτορα Θεοδοσίου Α', Γάλλα Πλακιδία (390-450μ.Χ.) και την Γαλάτιδα Σιλβανία συγγενή του Ρουφίνου²⁹⁷. Το 1903 η

---

²⁹⁵ Μόσχος Γκουτζιουδής, *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων* (Θεσσαλονίκη: εκδ. Ostracon, 2016). 349-351

²⁹⁶ Ανθη Ευσεβείας 9, *Αίθερίας: Όδοιπορικόν εις τό Σινᾶ καί τούς Αγίους Τόπους*, επιμέλεια των πατέρων της Ι.Μ. Χρυσοποδαριτίσσης, (Αθήνα, εκδ. Τήνος, 2007), σελ. 9-11

²⁹⁷ «...Συνέβη ἄμα ὀδεύειν ἡμᾶς ἀπό Αἰλίας ἐπί τήν Αἴγυπτον, προπέμποντας τήν μακαρίαν Σιλβανίαν τήν παρθένον γυναικαδέλφην Ρουφίνου τοῦ ἀπό ἐπάρχων...». J. Armitage Robinson, *Text and Studies contributions to Biblical and Patristic*

ανακάλυψη μιας επιστολής κάποιου μοναχού - του Βαλέριου (620/5 μ.Χ.) – οδηγεί τους ερευνητές στην ανάγνωση του κειμένου όπου αναγράφονται οι εντυπώσεις από την ιεραποδημία στους Αγίους Τόπους μιας μοναχής εν ονόματι «Αιθερία».

Ο τρόπος περιγραφής των ιερών ακολουθιών από την Αιθερία, κάνει τους αναγνώστες να καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα, πως οι ακολουθίες ανήκουν στον λεγόμενο «Ασματικό Τυπικό»²⁹⁸. Ασφαλώς, δε θα μπορούσε να απουσιάζει η έκθεση της «Κυριακή των Βαΐων» με την οποία εισερχόμαστε στην Πασχάλια εβδομάδα. Το πρωί της Κυριακής ο λαός συγκεντρώνεται στη μεγάλη εκκλησία που ονομάζεται «Μαρτύριον» και αφού τελεσθεί η λειτουργία, ο αρχιδιάκονος με φωνή δυνατή προσκαλεί το λαό - κατά την εβδόμη (7η) ώρα - στο όρος των Ελαιών. Το πλήθος μαζί με τον επίσκοπο ανεβαίνουν στον Ελαιώνα δηλαδή στο ναό που υπήρχε στο όρος των Ελαιών, διαβάζουν αναγνώσματα και ψάλλουν ύμνους επιλεγμένους για την περίπτωση. Κατά την ενάτη (9η) ώρα σε συνέχεια ψαλμωδίας ύμνων πλησιάζουν στο Εμβώμιο²⁹⁹ όπου, παρουσία του επισκόπου κάθονται όλοι εκτός από τους διακόνους που παραμένουν όρθιοι. Αντίφωνα, ύμνοι, αναγνώσματα και προσευχές κατάλληλα για τον τόπο και την ημέρα έχουν την τιμητική τους ενώ, κατά την ενδεκάτη (11η) ώρα διαβάζεται από το ευαγγέλιο το ανάγνωσμα που αναφέρει την υποδοχή του Κυρίου από τα παιδιά με Βάια και φοίνικες κραυγάζοντας «*Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*». Τη στιγμή εκείνη, ο επίσκοπος σηκώνεται και κατευθύνεται από την κορυφή του όρους προς τα κάτω συνοδεία όλου του πλήθους (γυναίκες, παιδιά, αξιωματούχοι κ.λπ.) που βαδίζουν πεζοί. Ο λαός - που προπορεύεται του επισκόπου – ψάλλει ύμνους και αντίφωνα ενώ, τα μικρά παιδιά – ακόμη και όσα δεν περπατούν ακόμα – κρατούν κλαδιά από φοίνικες και ελιές. Περπατούν, λοιπόν, αργά και ήσυχα ώστε να μην κουραστούν, φτάνοντας στην Ανάσταση όταν έχει πια νυχτώσει, όπου τελούν τον εσπερινό, γίνεται δέηση στο Σταυρό και το πλήθος αποχωρεί.

Η όλη αναπαράσταση θυμίζει επακριβώς τη συνοδεία του Κυρίου από το λαό κατά την είσοδο στην Ιερουσαλήμ.

Literature, The Lausiatic history of Palladius, Vol. VI, (Cambridge, at the University Press, 1898), σελ. 148

²⁹⁸ *Αιθερίας: Ὀδοιπορικόν εἰς τὸ Σινᾶ καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους*, επιμέλεια των πατέρων της Ι.Μ. Χρυσοδοιτιτίσης, σελ. 143, 183-186

²⁹⁹ ο τόπος από τον οποίο ανελήφθη ο Κύριος εις τους ουρανοὺς.

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο το έθιμο συνεχίστηκε με τον Αυτοκράτορα να ξεκινά από τα ανάκτορα με μεγαλοπρεπή πομπή και να εισέρχεται στην Αγία Σοφία³⁰⁰. Ο Πατριάρχης κρατώντας κεριά στα χέρια έψελνε, ενώ ο Αυτοκράτορας μοίραζε στο πλήθος σταυρούς και βάγια.

Στη Ρωσία από τον 16ο αιώνα, επικρατεί το έθιμο αναπαράστασης της Βαϊοφόρου Κυριακής από το μητροπολίτη Μόσχας και μετέπειτα πατριάρχη – ιππεύοντας άλογο και όχι όνο - ενώ ο Τσάρος πεζός κρατούσε με το ένα χέρι το άλογο και με το άλλο κλαδιά φοίνικα. Αντίστοιχα στις Φιλιππίνες, το έθιμο είναι ακόμα ενεργό και πραγματοποιείται είτε με την περιφορά ενός ξύλινου αγάλματος του Ιησού επάνω σε όνο είτε με τον ιερέα της τοπικής κοινότητας να ιππεύει όνο περιτριγυρισμένος από τους πιστούς που τον ακολουθούν.

Μεγάλος είναι ο αριθμός των Πατέρων στο έργο των οποίων περιλαμβάνονται Ομιλίες αφιερωμένες ειδικά «*Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων*»³⁰¹.

Πρώτος ο εκ Ιεροσολύμων Πατριάρχης Σωφρόνιος (560-634/8μ.Χ.), αφιέρωσε ειδική Ομιλία «*Εἰς τὴν ἁγίαν ἑορτὴν τῶν Βαΐων, καὶ εἰς τὸν πῶλον*» με έως και 123 στίχους φέροντας τον επίτιτλο: «*Εἰς τὴν βαΐαπάντησιν τοῦ Κυρίου*»³⁰².

Ο Ανδρέας Κρήτης³⁰³, δείχνοντας σεβασμό στην ιδιαιτερότητα της εορτής, δικαίως κερδίζει τον τίτλο του ωραιότερου υμνητή της εορτής των Βαΐων. Με ύφος σοβαρό κι επιβλητικό, σαφή έκφραση και χωρίς να στερήσει τη ρητορική χάρη αναντίρρητα η «*Εἰς τὰ Βαΐα*» Ομιλία του κατακτά τον τίτλο της ωραιότερας όλων, με μέγιστο αριθμό υψηλών νοημάτων και χριστιανικών διδαγμάτων εξαιρετικού ενδιαφέροντος.

Αξιοθαύμαστη είναι και η φράση «*Ὡσαννά Χριστός εὐλογημένος Θεός*» η οποία εμπεριέχεται στον Κανόνα «*Τὴ Κυριακῇ τῶν Βαΐων*» του Κοσμά του μελωδού (685-750/2 μ.Χ.). Η φράση αυτή – ούσα ευπρεπής και εύτονη – καθώς και ολόκληρος ο Κανών, εμπεριέχει υψηλές δογματικές και θεολογικές έννοιες με λόγο σοβαρό και διδακτικό.

---

³⁰⁰ Πέτρος Ανδρουτσόπουλος, *Βαγιατικά λατρευτικά άσματα*, Πεμπτουσία, χ.σ. 25.04.2021 Διαθέσιμο: <https://www.pemptousia.gr/2021/04/vagiatika-latrefitika-asmata/>

³⁰¹ Ο Εφημέριος, «*Η Αγία Κυριακή των Βαΐων και οι Πατέρες της εκκλησίας*», Δεκαπενθήμερον περιοδικόν του Ορθόδοξου Ενοριακού Κλήρου παράρτημα του επίσημου δελτίου «*Εκκλησία*», (Αθήναι: 15.04.1968, Έτος ΙΖ, Αρ. 8), σελ. 420, 424-425

³⁰² Αγίου Σωφρονίου, Αρχιεπίσκοπος Ιεροσολύμων, *Ανακρεοντεία*, Patrologiae Graeca, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 87, σελ. 3765-3772

³⁰³ Ανδρέας, Αρχιεπίσκοπος Κρήτης, *Λόγος Θ' Εἰς τὰ Βαΐα*, Patrologiae Graeca, έπιμ. έκδ. J. Migne (PG), Τομ. 97, σελ. 985-1018

Αξίζει να σημειωθεί ο πανηγυρικός Λόγος που φέρει την επιγραφή «*Εἰς τὰ Βαῖα, ἐν ᾗ παγκόσμιον ἀγαλλίασιν προοιμιασάμενα τὰ πλήθη, τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου βαῖοις ἀνύμνησαν*», ο οποίος αποδίδεται στον Λέοντα ΣΤ'³⁰⁴ το σοφό. Ο Λόγος δε στερείται ενδιαφέροντος αντιθέτως παρουσιάζει έντονο δογματικό χαρακτήρα.

Στα έργα αυτά, ο Χριστός περιγράφεται ως ο βασιλιάς που κατέβηκε από τους Ουρανούς, όχι με ενδυμασία βασιλική αλλά, με ιμάτια φτωχικά με σκοπό να πολεμήσει τον τύραννο και να σώσει την ανθρωπότητα.

Κατά το πρώτο Τροπάριο του Μεγάλου Εσπερινού της Κυριακής των Βαΐων, υπάρχει η φράση³⁰⁵ «*Σήμερον ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡμᾶς συνήγαγε, καὶ πάντες αἴροντες, τὸν Σταυρόν σου λέγομεν, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ἐν ὀνόματι Κυρίου· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις*» μη γνωρίζοντας μεγάλο μέρος των πιστών την ακριβή σημασία της. Κατά τα παλαιά χρόνια, οι ὄσιοι Πατέρες που βρίσκονταν στα μοναστήρια, όταν ολοκληρωνόταν η τέλεση της εορτής του μεγάλου Αντωνίου, εγκατέλειπαν τα μοναστήρια και αναχωρούσαν για τις ερήμους, τα σπήλαια και τα ὄρη στα οποία διέμεναν τελώντας συνεχώς πνευματικούς αγώνες. Όταν έφτανε η Κυριακή των Βαΐων – κατά μίμηση του Αγίου Αντωνίου - ξανασμίγανε ὄλοι μαζί πίσω στα μοναστήρια τους. Για το λόγο αυτό, στο πρώτο Τροπάριο, υπάρχουν/αναφέρονται τα εξής λόγια: «*Σήμερον ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡμᾶς συνήγαγε καὶ πάντες αἴροντες, τὸν Σταυρόν σου λέγομεν· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ἐν ὀνόματι Κυρίου· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις*» απευθυνόμενο στους Ἅγιους εκείνους Πατέρες που, μέσα από τους ασκητικούς αγώνες και τη θλίψη της μοναχικής ζωής κατάφεραν να σηκώσουν το Σταυρό του Κυρίου.

Είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε πως, ολόκληρο τον Κανόνα των Βαΐων διακατέχει ένα πνεύμα πανηγυρικό, εορταστικό και χορευτικό, συνεπώς ολόκληρη η εορτή καλείται πανηγυρική. Ο Δεσπότης Χριστός εισέρχεται ως θριαμβευτής του θανάτου, δέχεται υποδοχή μετά κλάδων και υπαντάται με ύμνους και δοξολογίες. Έρχεται με δόξα και τιμές, επάνω σε πῶλο και όχι στα οράματα ὅπως συνέβηκε στους Προφήτες. Για το λόγο αυτό και ὅπως ακριβώς αρμόζει ο παρών Κανόνας συντάχθηκε χορευτικός και εορταστικός.

³⁰⁴ Λέοντος, του Σοφού, *Λόγος Ζ'*, *Patrologiae Graeca*, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG), Τομ. 107, σελ. 61-76

³⁰⁵ Νικόδημος ο Αγιορείτης, *Εορτοδρόμιον* : ἴτοι ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς ἀσματικούς κανόνες τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν εορτῶν. / Συνερανισθέν ἐκ διαφόρων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, πλουτισθέν με πολλὰς σημειώσεις, καὶ συντεθέν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὑπὸ Νικοδήμου ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου τοῦ Αγιορείτου. (Ἐν Βενετία: Ἐκ τῆς τυπογραφίας Νικολάου Γλυκοῦ, 1836), σελ. 256-263

Δέος προκαλεί το τροπάριο που αναφέρεται στον ερχομό του νυμφίου:

«Ἰδού ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός καί μακάριος ὁ δούλος, ὃν εὕρησει γρηγοροῦντα· ἀνάξιος δέ πάλιν, ὃν εὕρησει ῥαθυμοῦντα. Βλέπε οὖν ψυχή μου, μή τῷ ὕπνῳ κατενεχθῆς, ἵνα μή τῷ θανάτῳ παραδοθῆς, καί τῆς Βασιλείας ἔξω κλεισθῆς· ἀλλά ἀνάνηψον κράζουσα· Ἄγιος, ἅγιος, ἄγιος εἶ ὁ Θεός ἡμῶν, προστασίαις τῶν ἁσωμάτων, σῶσον ἡμᾶς»

Ὅπως στην παραβολή των δέκα παρθένων (Μτ.25:1-13) ἔτσι και ο Νυμφίος θα ἐρθει στο μέσο της νύχτας με σκοπό να συναντήσει τους δούλους του. Ανάξιοι, θα θεωρηθῶν ὅσοι εἶναι ἀπροετοίμαστοι με ἀποτέλεσμα να μείνουν ἔξω ἀπὸ τη βασιλεία του Θεοῦ.

Εἶναι ἀρκετές οἱ φορές που ο Χριστός παρομοιάζει τον εαυτό του με νυμφίο και τον ερχομό του με γάμο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀποτελεῖ το τέλος της Ἀποκάλυψης ὅπου ο παράδεισος συμβολίζεται με μια «πόλη στολισμένη σα νύφη» (Ἀπ. 21:9-10).

Το χαρμόσυνο και θαυμαστό αὐτό γεγονός, ὁμως, δεν ἔχει ἀκριβή ὥρα που θα συμβεῖ, με ἀποτέλεσμα οἱ πιστοὶ ξάγρυπνοι να περιμένουν την ἔλευση του Μεσσία (Νυμφίου). Ὅσοι καταφέρουν, λοιπόν, να παραμείνουν ξύπνιοι και να προσμένουν ἀκατάπαυστα τον Χριστό, αὐτοὶ θα εἶναι και οἱ τυχεροὶ που θα δεθῶν πνευματικὰ μαζί Του με ἓνα δεσμό αἰώνιο και ἀδιάσπαστο.

Ἐν ἀντιθέσει, ὅσοι ἐκείνη την ὥρα «κοιμούνται» - ἐκεῖνοι δηλαδή που ἔχουν υποπέσει στην ἀμαρτία και ζουν στην ἐπίγεια ζωὴ παραδομένοι στις ἡδονές - θα θεωρηθῶν ἀνίκανοι να συμμετέχουν στη θεία βασιλεία και θα παραμείνουν ἀποκομμένοι ἀπὸ το χαρμόσυνο γλέντι.

Βάσει αὐτῶν, ὁ κάθε πιστός θα πρέπει να ἔχει κατὰ νου, να κρατᾶ την ψυχή του καθαρὴ και να μένει ξάγρυπνος προσμένοντας τη Δευτέρα παρουσία του Κυρίου.

5.3. Η ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΑΤΙΡΑΣ

Θα πρέπει να σημειώσουμε πως, έχουν παρατηρηθεί αναφορές στη θριαμβευτική είσοδο του Ιησού όπου ερμηνεύεται ως σάτιρα της ρωμαϊκής τελετουργίας του στρατιωτικού θριάμβου³⁰⁶. Σε αντίθεση με τις περίτρανες παρελάσεις των Ρωμαίων στρατηγών που γιόρταζαν την κατάκτηση των αυτοκρατορικών εχθρών, ο θριάμβος του Ιησού - ως επικείμενη άφιξη της βασιλείας του Θεού - φαντάζει περισσότερο με απεικονίσεις σκλάβων και άλλες κοινωνικά περιθωριοποιημένες φιγούρες που αγνοούσαν τη δική τους αδυναμία να επιτύχουν στρατιωτική υπεροχή.

Κατά συνέπεια, ορισμένοι μελετητές υποθέτουν πως στην αφήγηση του Μάρκου (11:1-11) υπάρχουν ισχυρά στοιχεία ειρωνείας, εξιστορώντας ο ίδιος μια σάτιρα της αυτοκρατορικής παρέλασης, αντιπαραβάλλοντας τον ταπεινό γάιδαρο και τη βασιλεία του Θεού με τη λαμπρότητα και την ύβρις αυτοκρατόρων και στρατηγών. Για τον Μάρκο, αυτή η αντεπίθεση - σε αντίθεση με το στρατιωτικό τελετουργικό - επιφέρει πραγματική ειρήνη, αληθινή βασιλεία, αυθεντικό Ιουδαϊσμό που έρχεται σε αντίθεση με τα προηγούμενα καθεστώτα.

Απόψεις μελετητών συχνά συγχέουν τη σάτιρα με την ανατροπή. Όπως υποστηρίζει ο N.T. Wright³⁰⁷, ο Ιησούς μιμήθηκε και ανέτρεψε τις παρελάσεις των Μακκαβαίων (Β' Μακ., 4:21-22), ως μέρος ενός απαράμιλλου πολιτικοθεολογικού προγράμματος. Με την επιλογή Του να εισέλθει στην Ιερουσαλήμ ταπεινός, επάνω σε όνο, «μίλησε» πιο δυνατά απ' ό,τι θα ακούγονταν τα λόγια κάποιου ο οποίος κατείχε βασιλικό αξίωμα.

Τα στοιχεία που μας κατευθύνουν στα χνάρια της παρωδίας είναι αφενός το γεγονός πως η σκηνή της εισόδου είναι μια σκηνή επιρρεπής στη σάτιρα, ενώ ο Ιησούς στην αφήγηση των Ευαγγελίων φαντάζει ως ένας επαρχιώτης, χαμηλής τάξεως που αντλεί αντίθετη διαισθητική σοφία και «ξεγελάει» περιστασιακά τα άτομα ανώτερης εξουσίας.

---

³⁰⁶ Christopher B. Zeichmann, "The Triumphal Entry and the Limits of Satire", Vol. 15, no 2, (Emmanuel College at the University of Toronto: Bible and Critical theory, 2019), σελ. 128-130, 136-137 Διαθέσιμο: <https://cpb-ap-se2.wpmucdn.com/blogs.auckland.ac.nz/dist/f/375/files/2019/12/Christopher-Zeichmann-FINAL-FINAL.pdf>

³⁰⁷ N. T. Wright, "Jesus and the Victory of God. Christian Origins and the Question of God 2", (London: SPCK, 1997), σελ. 490

5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Κατά κοινή ομολογία, εντύπωση προκαλεί η επιρροή της *Βαϊοφόρου Κυριακής* στη χριστιανική Τέχνη αλλά και τη Λατρεία.

Μετά την αναγνώριση της χριστιανικής θρησκείας (313μ.Χ.) ως ισότιμη των άλλων θρησκειών, έγινε η έναρξη διακόσμησης των ναών με σκηνές από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Η διάκριση της *Βαϊοφόρου* δύναται να διασπαστεί σε δύο (2) διαφορετικούς εικονογραφικούς τύπους, εκ των οποίων ο πρώτος απαντάται στην παλαιοχριστιανική τέχνη (4ος -7ος αιώνας μ.Χ.) και ο δεύτερος τον 9ο αλλά και τον 10ο αιώνα γνωστός ως «βυζαντινός», ο οποίος αποτελεί και τον επικρατέστερο.

Είναι χρήσιμο να τονιστεί επίσης ότι, ο διχασμός που προκλήθηκε ανάμεσα στους καλλιτέχνες περί απόδοσης της συγκεκριμένης σκηνής, είναι πολύ μεγάλος καθότι υπήρχε η επιλογή αφήγησης ενός από τους τέσσερις Ευαγγελιστές με αποτέλεσμα ο κάθε αγιογράφος/ζωγράφος αναλόγως με τα λόγια του Ευαγγελιστή να αποδίδει και την ανάλογη εικόνα.

Το τελετουργικό που επικρατεί την ημέρα εορτής της *Βαϊοφόρου* αποτελεί κάτι ξεχωριστό στη ζωή των πιστών. Άξιο αναφοράς είναι το λεγόμενο «*Αιθερίας Όδοιπορικόν*», κατά το οποίο περιγράφεται η ακολουθία της Κυριακής των Βαΐων σύμφωνα με την ευσεβή και πιστή χριστιανή, Αιθερία. Σε προσκύνημα της ίδιας στα μέρη της Ανατολής, της δόθηκε ευκαιρία και είχε την τύχη να παρακολουθήσει όλη την αναπαράσταση που έκανε ο επίσκοπος με το λαό. Η έντονα χαραγμένη στη μνήμη σκηνή της εισόδου αναπαριστάται κάθε χρόνο με μικρές διαφοροποιήσεις. Κατά τον 4ο αιώνα στην Ιερουσαλήμ ο επίσκοπος ξεκινώντας από το Όρος των Ελαιών καθήμενος επάνω σε όνο έφτανε στο ναό της Αναστάσεων έχοντας τριγύρω τους πιστούς που έψαλλαν το «ώσαννά», ενώ τη Βυζαντινή περίοδο την τιμητική είχε ο Αυτοκράτορας ο οποίος ξεκινούσε από το ανάκτορο φτάνοντας έως την Αγία Σοφία. Τον 16ο αιώνα στη Ρωσία η αναπαράσταση γινόταν από το μητροπολίτη της Μόσχας και τον Τσάρο ενώ τις Φιλιππίνες το έθιμο είναι ακόμα ενεργό με τον ιερέα να κρατά και να περιφέρει ένα ξύλινο άγαλμα του Ιησού.

Στην Ορθόδοξη εκκλησία τη συγκεκριμένη ημέρα μοιράζονται στους πιστούς φύλλα δάφνης ή κλαδιά φοινίκων πολλές φορές περίτεχνα φτιαγμένα με τη μορφή σταυρού.

Δέος προκαλεί η εξέχουσα υμνολογία που τελείται στον όρθρο και τον εσπερινό με τον Ιησού να εισέρχεται ως νυμφίος στη μνήμη και στις καρδιές των χριστιανών.

Ολόκληρο ο Κανόνας των Βαΐων διακατέχεται από ένα πνεύμα πανηγυρικό, εορταστικό και χορευτικό, συνεπώς ολόκληρη η εορτή καλείται πανηγυρική.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την είσοδο του Ιησού στην Ιερουσαλήμ ξεκινά η εβδομάδα του Πάθους, καθώς οδεύει προς το Σταυρό και την Ανάστασή Του. Ίσως, η όλη ατμόσφαιρα να μην είναι και τόσο πανηγυρική, αφού τριγύρω είναι διασκορπισμένοι Ρωμαίοι στρατιώτες έτοιμοι να τον συλλάβουν. Όλα γίνονται «αθόρυβα» και με μεγάλη ταπεινότητα, ενώ εμφανής είναι η αντίθεση (contrast) σε σύγκριση με τις εισόδους του Ηρώδη και του Πιλάτου, δύο προσωπικότητες που αποθεώθηκαν από το πλήθος, παρουσία στρατιωτών και μουσικών με σάλπιγγες επάνω στις άμαξές τους.

Οδεύοντας προς τη Βηθφαγή και τη Βηθανία, κοντά στο Όρος των Ελαιών, δίνει εντολή σε δύο από τους μαθητές του – οι οποίοι τον ακολουθούσαν με το υπόλοιπο πλήθος – να βρουν και να φέρουν ένα πουλάρι (Μκ. 11:1-2). Πιθανολογούμε πως οι δύο μαθητές δεν είναι άλλοι από τον Πέτρο και τον Ιωάννη ή τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη καθότι και οι τρεις (3) αποτέλεσαν τη συνοδεία του Ιησού στο Όρος Θαβώρ (Μκ. 9:2), ενώ παρεμβάλλεται και η παράκληση του Ιακώβου και του Ιωάννη (υιοί του Ζεβεδαίου) στον Ιησού να τους τοποθετήσει από τη δεξιά και την αριστερή πλευρά αντίστοιχα, όταν θα εγκαταστήσει την «ένδοξη βασιλεία» (Μκ. 10:35-37). Παρατηρούμε πως είναι η πρώτη φορά που ο Ιησούς δίνει εντολή η οποία έχει «επιτακτικό» χαρακτήρα. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι αποκαλεί τον εαυτό Του «Κύριον» (Μκ. 11:3), ορισμός σπάνιος και δυσεύρετος, αφού σ' ολόκληρο το Ευαγγέλιο δεν παρατηρείται αντίστοιχη περίπτωση. Επιπλέον, η ανάβαση σε ζώο αποτελεί σπάνιο φαινόμενο, αφού ο Ιησούς συνήθιζε να ταξιδεύει πεζός.

Είναι απορίας άξιο πώς οι δύο απεσταλμένοι μαθητές κατάφεραν να πάρουν το ζώο χωρίς να υπάρξει κάποιο εμπόδιο; Εικάζουμε πως ο ιδιοκτήτης του ζώου γνώριζε τον Ιησού από τις ομιλίες ή τα θαύματα που έκανε και δεν αρνήθηκε να παράσχει απλόχερα τη βοήθειά του προς Αυτόν.

Η επιλογή του να εστιασουμε σε δύο από τους τέσσερις Ευαγγελιστές είναι απολύτως ξεκάθαρη. Ο Ευαγγελιστής Μάρκος - όντας ο αρχαιότερος των Ευαγγελιστών - εξιστορεί τα γεγονότα με το δικό του απλό τρόπο και παραστατικότητα περιγραφής, έχοντας μοναδικό σκοπό να τονίσει πως ο Ιησούς είναι ο αληθινός Μεσσίας όχι μόνο των

Ιουδαίων αλλά και των εθνικών. Στον Ευαγγελιστή Ιωάννη συναντά κανείς μια πιο πνευματική και θεολογική ατμόσφαιρα. Με έκταση μεγαλύτερη των άλλων Ευαγγελίων, είναι αυτό που απαντά τα υπόλοιπα τρία. Ο Ιωάννης, όντας πολύ καλός γνώστης της γεωγραφίας, της τοποθεσίας, των ιουδαϊκών εορτών αλλά και των συμβολισμών τους, αναμφίβολα αποτελεί εξαιρετική πηγή γεγονότων. Η επιθυμία να εκφράσει πως ο Ιησούς είναι το Φως του κόσμου αποσκοπεί στην αποδοχή των ανθρώπων πως ο Ιησούς είναι ο ένας και μοναδικός Θεός.

Κατά σύγκριση του Κατά Μάρκον με το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο παρατηρήθηκαν ορισμένες ομοιότητες αλλά και διαφορές. Όπως έχει προαναφερθεί, ο Ιωάννης γνώριζε τον Μάρκο (για το αντίστροφο δεν έχουμε σαφείς πληροφορίες), πράγμα που σημαίνει πως είναι λογικό να αναφέρει όμοια περιστατικά και καταστάσεις, καθώς και να στηρίξει τα κείμενά του στον αρχαιότερο Ευαγγελιστή.

Στο ενδέκατο (11ο) Κεφάλαιο ο Μάρκος περιγράφει την είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα. Φτάνοντας στην Ιεριχώ - λίγο πριν την Ιερουσαλήμ - κάνει ακόμα ένα θαύμα χαρίζοντας το «φως» στον τυφλό Βαρτιμαίο. Ο Ιωάννης, όντας «ελεύθερο πνεύμα» και γνωρίζοντας πως είχε το δικό του αξιόπαινο τρόπο να διηγείται τα γεγονότα που συνέβησαν, χρησιμοποιεί τις άριστες γεωγραφικές του γνώσεις και αφήνει να ξεδιπλωθεί ο μοναδικός τρόπος γραφής του, παραθέτοντας την είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα την οποία αποδίδει με τη δική του ερμηνεία στο δωδέκατο (12ο) Κεφάλαιο. Προηγείται η αναφορά στο φίλο του Λάζαρο – τον οποίο έχει αναστήσει – και στις αδερφές του Μάρθα και Μαρία, με τη δεύτερη να προσφέρει μύρο στον Κύριο αλείφοντάς του με αυτό τα πόδια. Η ακραιφνής ανάσταση, λοιπόν, συμβαίνει κυρίως στην ψυχή των δύο αδελφών.

Μετά το θαύμα της ανάστασης του Λαζάρου, επιστρέφει και διανυκτερεύει στη Βηθανία, κάτι που είναι απόλυτα λογικό αφού εσωτερικά αλλά και γύρω από την πόλη υπήρχαν άνδρες της αστυνομίας. Φαρισαίοι και Ρωμαίοι караδοκούσαν, αναμένοντας την παραμικρή αφορμή ώστε να προβούν στη σύλληψή Του.

Ο συγγραφέας του Κατά Ιωάννη Ευαγγελίου παρουσιάζει τον Ιησού να ψάχνει και να βρίσκει μόνος του το ζώο που θα τον μετέφερε στην πόλη της Ιερουσαλήμ χωρίς να το ζητήσει από κάποιον ή να δώσει διαταγή.

Η επιλογή του ζώου παραπέμπει, αφενός, στα άρματα με τους ίππους που χρησιμοποιούσαν οι βασιλιάδες και οι αυτοκράτορες και αφετέρου - όπως αναφέρουν οι Πατέρες της εκκλησίας - στα «αδάμαστα» και «ακάθαρτα» Έθνη που βίωναν την αθεΐα. Όπως, λοιπόν, ο Χριστός ανέβηκε επάνω σ' ένα ζώο τόσο ατίθασο και το δάμασε, έτσι επιδιώκει να «δαμάσει» και να «ημερεύσει» τα πλήθη.

Οι μαθητές βγάζουν και τοποθετούν τα ρούχα τους πάνω στο πουλάρι ώστε να κάτσει ο Κύριος, κίνηση την οποία αντιγράφει και ο γύρω κόσμος στρώνοντας ρούχα στο δρόμο και τοποθετώντας κομμένα κλαδιά δέντρων ώστε να πατήσει επάνω σ' αυτά. Πιθανότατα ο Ιησούς να επέλεξε την ευθεία οδό που οδηγούσε απευθείας στο Ναό, περνώντας από τη γέφυρα πάνω από την κοιλάδα των Κέδρων³⁰⁸. Σύμφωνα με την ιστορία αποτελούσε αμαρτία εάν κάποιος επιχειρούσε να διασχίσει τη γέφυρα με ζώο διότι αυτομάτως θα την «μόλυνε». Πόσο μάλλον να πατήσει επάνω ένας όνος, που θεωρείται ακάθαρτο ζώο.

Ο λαός είναι τόσο απελπισμένος και ανυπόμονος για τον ερχομό του «Υιού του Δαβίδ» - όπως τον αποκαλούν - που κραυγάζει με δυνατές φωνές και ουρλιαχτά «ωσαννά! ευλογημένος ο ερχόμενος». Τα λόγια προέρχονται από τον Ψαλμό 118:25-26 (117 κατά τους Ο'), ο οποίος συντάχθηκε μετά τη Βαβυλώνια αιχμαλωσία και είναι λειτουργικός. Μέσω αυτού αποτυπώνεται η συλλογική ευχαριστία προς το Θεό για τη σωτηρία και το έλεός Του προς τους ανθρώπους.

Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα Ευαγγέλια, στο Κατά Ιωάννη παρουσιάζεται η εικόνα των ανθρώπων να κρατάνε κλαδιά φοινίκων για να προϋπαντήσουν τον Κύριο.

Είναι σαφές ότι η είσοδος του Ιησού αποτελεί μοναδική περίπτωση κατά την οποία κυριαρχεί η μετριοτήτα και η ταπεινοφροσύνη. Ο Κύριος εισέρχεται στην πόλη αθόρυβα, ενώ το «πλήθος» που βρίσκεται τριγύρω δεν πρέπει να αποτελείτο από πολλά άτομα. Απαρτίζονταν από τους μαθητές Του, οι οποίοι τον συνόδευαν καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού, ενώ στη συνέχεια προστέθηκαν μερικοί πολίτες ακόμα. Πιθανότατα επρόκειτο γι' αυτούς οι οποίοι παρέστησαν την προηγούμενη μέρα στην ανάσταση του Λαζάρου, είδαν το θαύμα κι έτρεξαν να τον συναντήσουν από κοντά.

---

³⁰⁸ David Heilbron Price, *JESUS, James, Joseph And The past and future Temple* (Bron Communications, 2016), σελ. 454

Η είσοδος του Κυρίου απέχει κατά πολύ σε σύγκριση με την είσοδο εξεχουσών προσωπικοτήτων τις οποίες αναλύσαμε. Σε αναφορά που έγινε περί των εισόδων σπουδαίων ανθρώπων - οι οποίοι έχουν μείνει «αναλλοίωτοι» στην ιστορία (Δαβίδ, Ναβουχοδονόσορ Β', Μέγας Αλέξανδρος) - παρατηρούμε μια τελείως διαφορετική συμπεριφορά των ιδίων αλλά και του τύπου υποδοχής που λαμβάνουν από το λαό.

Στην περίπτωση του βασιλιά Δαβίδ, ο οποίος εισέρχεται στην πόλη μεταφέροντας την Κιβωτό της Διαθήκης ώστε να την επιστρέψει εκεί που ανήκει, επικρατεί μια χαρμόσυνη ατμόσφαιρα με μουσική και χορό. Ο Δαβίδ, έχοντας δύο ρόλους – βασιλιάς και ιερέας – φορά την παραδοσιακή ιερατική στολή χορεύει και τραγουδάει προσφέροντας ολοκαύτωμα, ενώ στην ολοκλήρωσή του μοιράζει στο λαό ψωμί, κρέας και τσαμπιά ξερές σταφίδες (Β' Σαμ. 6:18-19).

Στην περίπτωση του Ναβουχοδονόσορ Β', ο οποίος πολιόρκησε την Ιερουσαλήμ τρεις (3) φορές, πετυχαίνοντας την άλωση της πόλης και τη μετοικεσία της αριστοκρατικής τάξης στη Βαβυλώνα, δεν παρατηρείται κανένα κλίμα χαράς. Όλες του οι πράξεις διέπονται από οργή και θυμό προκαλώντας το φόβο στους γύρω του και αναγκάζοντας το λαό να εγκαταλείψει τις κατοικίες του, μεταβαίνοντας στη Βαβυλώνα. Πίσω άφησε την κατώτερη τάξη, αποτελούμενη από φτωχούς γεωργούς που θα συνέχιζαν την καλλιέργεια των χωραφιών.

Μέσα από τις πράξεις του Ναβουχοδονόσορα γίνεται ολοφάνερη η οργή του Κυρίου, αφού κατ' εντολή Του συνέβησαν όλα αυτά, προς εκδίκηση του βασιλείου του Ιούδα για τις αμαρτωλές πράξεις του Μανασσή (Βασ. 24:1-3).

Κατά την είσοδο του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ιερουσαλήμ ο λαός ντυμένος στα λευκά τον υποδέχεται με τιμές και απόλυτο σεβασμό. Ο αρχιερέας, φορώντας ολόκληρη την επίσημη ενδυμασία κι έχοντας γύρω τους ιερείς, τον καλωσορίζει, με τον Μ. Αλέξανδρο όχι μόνο να αποδέχεται τη στάση τους, αλλά να προσκυνά με σεβασμό το όνομα του Θεού. Το χαρούμενο κλίμα που επικρατεί δεν μπορεί να καλύψει το φόβο που είχε ο λαός κατά τον ερχομό του Μ. Αλεξάνδρου. Είχε προηγηθεί ο θυμός του Μ. Αλεξάνδρου το 332π.Χ. (πολιορκία της Τύρου), όταν είχε ζητήσει από το στρατό των Ιουδαίων υποστήριξη κι εκείνοι αρνήθηκαν, προφασιζόμενοι διάφορες δικαιολογίες. Είναι λογικό, λοιπόν, να επικρατεί ανησυχία και επιφύλαξη, γι' αυτό και τον υποδέχονται λαμπρά – κατ' εντολή Θεού - προκειμένου να μην τον εξοργίσουν.

Ολόκληρος ο βίος του Κυρίου κυριεύτηκε από την απλότητα και την ταπεινότητα. Σύμφωνα με την ανθρώπινη φύση του έπρεπε να γεννηθεί, κάτι που συνέβη όσο πιο απλά γινόταν - μέσα σε έναν στάβλο - ενώ μεγαλώνοντας ολόκληρη η ζωή του ήταν απλή, φορώντας λιτά ρούχα, μην έχοντας μεγάλες απαιτήσεις και ακολουθώντας κατά γράμμα τις προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης. Τι απορρέει από όλα αυτά; Ένας απίστευτα μεγάλος εσωτερικός πλούτος. Ένας πλούτος που θα πρέπει να διακατέχει κι εμάς τους ανθρώπους, όπου αρκούμενοι στα λίγα και δίνοντας σημασία στα απλά πράγματα της ζωής θα πρέπει να λάμπουμε από ευτυχία. Όπως ένας ζωγράφος θεωρείται σπουδαίος δημιουργώντας με λίγες πινελιές ή αντίστοιχα ένας σκιτσογράφος θεωρείται μεγάλος σχεδιάζοντας, μόνο με δύο-τρεις γραμμές, έτσι και η ζωή μας πρέπει να είναι απλή και να μην τη δυσκολεύουμε μόνοι μας, όντας άπληστοι και κυνηγώντας πάντοτε τα «πολλά»³⁰⁹. Ο πλούτος είναι αποκλειστικά εσωτερικός και ψυχικός στον κάθε άνθρωπο και δεν απορρέει από τα ακριβά ρούχα ή τα πολυτελή αξεσουάρ. Η απλότητα την οποία επέδειξε ο Ιησούς, καθήμενος πάνω στον πάλο, ενώ θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε άλλο μέσο για να εισέλθει στην Ιερουσαλήμ, θα πρέπει να αποτελεί παράδειγμα για όλους μας. Η προφητεία του Ζαχαρία (Ζαχ.9:9) βγαίνει πέρα για πέρα αληθινή, με τον Ιησού να παραμένει πιστός στις Γραφές και να τις ακολουθεί κατά γράμμα.

Αληθεύει το γεγονός ότι η φιγούρα του Πόντιου Πιλάτου μας έχει προβληματίσει ιδιαίτερω. Άνθρωπος σκληρός και άτεγκτος, αποτελεί ίσως το πιο διαφορούμενο πρόσωπο της Καινής Διαθήκης. Όντας άρρηκτα συνδεδεμένος με την αποτρόπαια πράξη της σταύρωσης του Κυρίου, έλαβε εξουσία και παγκόσμια αναγνώριση ως ο πιο γνωστός Ρωμαίος κυβερνήτης που υπήρξε στα χρονικά. Παράλληλα, αποτελεί το μοναδικό Ρωμαίο νομάρχη που το όνομά του αναφέρεται στο Σύμβολο της Πίστεως «Σταυρωθέντα τε υπέρ ημών επί Ποντίου Πιλάτου και παθόντα και ταφέντα»³¹⁰.

Η άφιξη του τοποθετείται την ίδια ώρα και παράλληλα με την είσοδο του Ιησού, πάνω σε μεγαλοπρεπή άρματα με τη συνοδεία στρατού αλλά και μουσικής υπόκρουσης. Η προσπάθειά του να καταπλήξει τα πλήθη και με απαιτήσεις να κερδίσει το σεβασμό

---

³⁰⁹ Αρχιμανδρίτης Ιωήλ Γιαννακόπουλος, *Η ζωή του Χριστού*, (Θεσσαλονίκη: εκδ. Βασ. Ρηγόπουλου, 1978), σελ. 13-14

³¹⁰ Αγγελάτος, "Πιλάτος Πόντιος" *Βιβλική Εγκυκλοπαίδεια*, Τόμος III, σελ. 75-76

τους, ξεπερνάει κάθε όριο. Σκοπός του ήταν μέσω του φόβου να πετύχει την απόλυτη υποταγή του λαού και να τονίσει την μεγαλειώδη κυριαρχία της Ρώμης.

Την εποχή εκείνη ήταν σύνηθες στις περιοχές της Αιγύπτου, της Παλαιστίνης και της Μ. Ασίας οι πολίτες να καταφτάνουν πολύ νωρίτερα στο σημείο άφιξης ενός ηγέτη ώστε να του προσφέρουν επίσημη υποδοχή και συνοδεία. Αν αυτό συνέβη και στην περίπτωση του Πιλάτου, ίσως μας κάνει να σκεφτούμε πως αποτέλεσε έναν από τους λόγους που κατά την είσοδό του Ιησού δεν υπήρχε γύρω του μεγάλος αριθμός πολιτών. Αν όντως είχαν προσέλθει οι περισσότεροι να προϋπαντήσουν τον Πιλάτο - κι από πλευράς φόβου ορισμένων προς το πρόσωπο του Κυρίου - τότε δικαιολογείται απόλυτα το μικρό μέρος πληθυσμού που τον υποδέχτηκε.

Λαμβάνοντας υπόψη τα κείμενα των Ευαγγελιστών, καθώς και οποιαδήποτε αναφορά των Πατέρων της εκκλησίας και των ελληνικών πηγών στα οποία δεν υπάρχει καμία αναφορά περί τούτου (παράλληλης εισόδου του Πιλάτου), θα καταλήξουμε στο γεγονός πως ίσως δεν υπάρχει πιθανότητα να συνέβη το συγκεκριμένο γεγονός. Ενδεχομένως, οι πληροφορίες που μας παρέχουν άρθρα ξένων μελετητών να αποτελούν την εναρκτήρια έρευνα για περαιτέρω υλικό που μελλοντικά να αποφέρει καρπούς στα μονοπάτια της ανακάλυψης.

Μπορεί κανείς ν' αντιληφθεί πως το σύνολο των στοιχείων που πλαισιώνει την είσοδο στην Ιερουσαλήμ κατέχει σημαντικό ρόλο. Ο Προφήτης Ζαχαρίας είναι ο μόνος Προφήτης που αναφέρει πως ο Μεσσίας θα έρθει στη γη επάνω σε όνο με απώτερο σκοπό να σώσει ολόκληρη την ανθρωπότητα. Ο Ιησούς - ακολουθώντας πιστά τις Γραφές - δρα σύμφωνα με την προφητεία. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, γιατί ο όνος κατέχει τόσο σημαντική θέση. Παραπέμποντας στα ακάθαρτα έθνη - λόγω της «στέρησης» του νόμου του Θεού - με την κίνηση του Κυρίου να καθίσει επάνω αυτομάτως τα πλήθη ημέρευαν. Ο παρευρισκόμενος κόσμος στρώνει τα ιμάτιά του ώστε να πατήσει επάνω ο Κύριος κάτι το οποίο αποδεικνύει την απόλυτη υποταγή του λαού. Τα λόγια και οι κραυγές - προερχόμενες από τον Ψαλμό 118 (Κατά τους Ο' 117) προδίδουν την αγανάκτηση και την ανάγκη που είχαν οι άνθρωποι για σωτηρία, ενώ τα κλαδιά φοίνικα που κουνούν αποκαλύπτουν τη σημαντική θέση που κατείχε στη ζωή τους το συγκεκριμένο φυτό με το οποίο υποδέχονταν σε πολλές περιπτώσεις τους νικητές ή τους έφτιαχναν στεφάνια για να τους τιμήσουν.

Περιμένοντας, λοιπόν, όλοι τη «μεγάλη» κίνηση του Μεσσία και την εξολόθρευση των Ρωμαίων στρατιωτών, ο Κύριος απλώς εισέρχεται και ρίχνει μια ματιά στο Ναό. Ο Ναός εκείνες τις μέρες ήταν γεμάτος πλήθος κόσμου. Ποτάμια αίματος έρρεαν στις εξωτερικές αυλές, λόγω των ζώων που θυσίαζαν εν' όψει του Πάσχα. Απελπισμένος και αγανακτισμένος αποχωρεί από την πόλη με τους δώδεκα μαθητές Του, έως την επόμενη ημέρα που επιστρέφει.

Η χριστιανική Τέχνη αποδειγμένα τιμά την παρούσα σκηνή της εισόδου και αυτό επιβεβαιώνεται με τις τοιχογραφίες που υπάρχουν στους ναούς καθώς και στην ιστορία σπουδαίων ζωγράφων οι οποίοι επηρεάστηκαν από τα Ευαγγέλια, αποδίδοντας με τη δική τους ματιά τη *Βαϊοφόρο Κυριακή*.

Η Ορθόδοξη εκκλησία μέσω της καταπληκτικής Υμνολογίας επαναφέρει στη μνήμη των πιστών κάθε χρόνο τη συγκεκριμένη σκηνή με την οποία ξεκινά η εβδομάδα του Πάθους του Κυρίου. Με έντονα χαραγμένη τη θεατρικότητα ολόκληρη η εορτή καθίσταται πανηγυρική, διότι τη διακατέχει μια εορταστική και χορευτική ατμόσφαιρα συμμετέχοντας ανεξαιρέτως όλοι οι πιστοί.

Είναι πολύ σημαντικό να μπορέσει ο καθένας από εμάς να αναλογιστεί τι πραγματικά συνέβη καθώς και το μεγαλείο που κρύβει η θυσία την οποία κατέβαλε ο Κύριος για τους ανθρώπους. Μοναδικό αντάλλαγμα είναι η πίστη προς το πρόσωπό Του και η συνεχής προσμονή για τη δεύτερη έλευσή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Apuleius. *The Golden Ass or, A Book of Changes*. Translated with Introduction by Joel C. Relihan. Inc. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 2007.

Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη. Αθήνα: εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 2012.

Η Καινή Διαθήκη με νεοελληνική δημοτική μετάφραση των τεσσάρων Ομότιμων καθηγητών (Π. Βασιλειάδη, Ι. Γαλάνη, Γ. Γαλίτη, και Ι. Καραβιδόπουλο). Αθήνα: εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 2003.

Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια (Θ.Η.Ε.). Τόμος: 8.

«Μέγας Αλέξανδρος - Ελληνιστικοί χρόνοι». *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*. Τόμος 4ος. Αθήνα: 2000.

Ιώσηπου, Ιουδαϊκή Αρχαιολογία. Απαντα (Βιβλία ΙΑ', ΙΒ'). Αθήνα: 1997. Τόμος 11.

Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια (ΜΟΧΕ). Τόμοι: 3, 11.

Novum Testamentum Graece²⁸, Επιμ. Β. και Κ. Aland, C. M. Martini, J. Karavidopoulos, Β. M. Metzler. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993.

ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Migne J.-P. Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca, Paris 1857 (ελληνική επανέκδοση: Κέντρον Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 1987)

- **Ανδρέας, Αρχιεπίσκοπος Κρήτης.** *Λόγος Θ' Εἰς τὰ Βαῖα.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 97.
- **Ευσέβιος, Επίσκοπος Καισαρείας.** *Λόγος Α'.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 20.
- **Κύριλλος, Αρχιεπίσκοπος Αλεξανδρείας.** *Τα ευρισκόμενα πάντα.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 74.
- **Θεοφυλάκτου, Επισκόπου Βουλγαρίας.** *Ερμηνεία εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 123.
- **Θεόδωρος Μοψουεστίας.** *Ερμηνεία Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 66.
- **Θεοδώρητος, Επίσκοπος Κύρου.** *Ερμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Ζαχαρία.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 81.
- **Ιωάννης Χρυσόστομος, Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως.** *Υπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία Ξς'.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 58.
- **Σοφρώνιος, Αρχιεπίσκοπος Ιεροσολύμων.** *Ανακρεοντεία.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 87.
- **Λέοντος, τοῦ Σοφοῦ.** *Λόγος Ζ'.* Patrologiae Graeca, ἐπιμ. ἔκδ. J. Migne (PG). Τομ. 107.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελάτος, Μίλτιάδης. *Βιβλική Εγκυκλοπαίδεια, Τόμοι III, IV.* Αθήνα: εκδ. 'Βιβλικού Συνδέσμου', 1976.

Αγουρίδης, Σάββας.

- *Ερμηνευτική των Ιερών Κειμένων.* Γ' έκδοση. Αθήνα: εκδ. Άρτος Ζωής, 2002.
- *Ιστορία των χρόνων της Καινής Διαθήκης.* Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 2001.
- *Το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α' Κεφ. 1-12.* Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 2005.
- «Σύγχρονες συζητήσεις στην έρευνα της Ιωάννείου Γραμματείας», *Εισηγήσεις Α',Β',Γ' Συνάξεων Ελλήνων Βιβλικών Θεολόγων Πανεπιστημίων Αθηνών & Θεσσαλονίκης (Πάτμος 24-28 Σεπτεμβρίου 1975).* Αθήνα: εκδ. Άρτος Ζωής, 1980.

Αγ. Βλασίου Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου. *Οι Δεσποτικές εορτές, 2η έκδοση (Ιερά Μονή της Θεοτόκου (Πελαγίας).* Ακραιφνιο Θηβων, 1998.

Ανθη Ευσεβείας 9. *Αιθερίας: Όδοιπορικόν εις τό Σινᾶ καί τούς Αγίους Τόπους, επιμέλεια των πατέρων της Ι.Μ. Χρυσοποδαριτίσσης.* Αθήνα, εκδ. Τήνος, 2007.

Βαλαβάνης, Πάνος. *Συνομιλώντας με τον Πάνο Βαλαβάνη για τη ζωφόρο του Παρθενώνα, στο Γνωρίζοντας την Ακρόπολη, ΣΚΑΙ βιβλίο, 2010.*

Βέλλας, Βασίλειος.

- *Αγγαίος - Ζαχαρίας - Μαλαχίας.* Αθήνα: εκδοτικός οίκος 'ΑΣΤΗΡ', 1950.
- *Θρησκευτικά προσωπικότητες της Παλαιάς Διαθήκης, Μέρος Β'.* Αθήνα: εκδ. Έννοια, 2008.
- *Εβραϊκή Αρχαιολογία.* Αθήνα: εκδ. Αποστολικής Διακονίας, 1984.

Βλάχος, Κωνσταντίνος. «Στόχοι, σκιαγραφήσεις, προτυπώσεις και προοπτικές της βιβλικής ιστορίας και θεολογίας», *Πρακτικά Θεολογικού Συμποσίου, 180 χρόνια Θεολογικών Σπουδών (9-11 Μαΐου 2017).* Αθήνα, 2018.

Βούλγαρης, Χρήστος. «Το ιστορικό και θεολογικό υπόβαθρο του Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου», *Εισηγήσεις Α',Β',Γ' Συνάξεων Ελλήνων Βιβλικών θεολόγων Πανεπιστημίων Αθηνών & Θεσσαλονίκης (Πάτμος 24-28 Σεπτεμβρίου 1975)*. Αθήνα, εκδ. Άρτος Ζωής.

Γαλάνης, Τιμολέων. *Ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ιερουσαλήμ*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Ostrakon, 2018.

Γιαννακόπουλος, Ιωήλ (Αρχιμ.).

- *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο', Οι Μικροί Προφήται, Δ' Έκδοσις*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Λυδία, 1986.
- *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο', Οι Ψαλμοί, Τόμος 24, Δ' Έκδοσις*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Ορθοδόξου Χριστιανικής Αδελφότητας "ΛΥΔΙΑ", 1986.
- *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο', Ο Προφήτης Ησαΐας, Τόμος 18, Δ' Έκδοσις*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Ορθοδόξου Χριστιανικής Αδελφότητας "ΛΥΔΙΑ", 1986.

Γκουτζιούδης, Μόσχος.

- *Ερμηνεία και πρόσληψη ευαγγελικών κειμένων*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Ostrakon, 2016.
- *Φύσις Θηρίων, Η χρήση της ζωικής ποικιλότητας στην Καινή Διαθήκη και στο περιβάλλον της*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Μέθεξις, 2013.

Δεσπότης, Σωτήριος.

- *ΒΙΒΛΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ (Μέρος Α'): Θρησκευτικός Τουρισμός και βιωματική «Περιπλάνηση» μέσω μιας Ανακάλυψης της Ταυτότητας του Χριστιανισμού επί τη βάσει των Πηγών, Διδακτική Ενότητα 1. Από τη Ναζαρέτ στην Ιερουσαλήμ - Το πεδίο και πλαίσιο δράσης του Ιησού Χριστού*. Αθήνα: χ.χ.
- *Ο Ιησούς ως 'Χριστός' και η πολιτική εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*. Αθήνα: εκδ. Άθως, 2005.
- *Ο κώδικας των Ευαγγελίων*. Αθήνα: εκδ. Άθως, 2007.

Δημητράκος, Δημήτριος. *Μέγα Λεξικό της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: εκδ. Δομή, 1953.

Ευσέβιος, Επίσκοπος Καισαρείας. *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Βιβλίο 6, Κεφ. 14,7.

Ευστρατιάδης, Σωφρόνιος, Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως. *Λεξικόν της Καινής Διαθήκης*. Εν Αλεξανδρεία: Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, 1910.

Ζάβρας, Κωνσταντίνος. *Ιστορία της Εποχής της Καινής Διαθήκης, Τόμος α'.* Αθήνα: εκδ. Έννοια, 2005.

«Ζώα». *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας*. Αθήνα: Βιβλικό κέντρο 'Άρτος Ζωής', 1980.

Καιμάκης, Δημήτρης.

- *Ο Ναός του Σολομώντα*. Θεσσαλονίκη: Εκτυπωτική Ε.Π.Ε. Uniprint Hellas, 1990.
- *Ψαλῶ τῶ Θεῶ μου, υπόμνημα σε εκλεκτούς ψαλμούς*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Simbo, 2001.

Καραβιδόπουλος, Ιωάννης.

- *Το κατά Μάρκον ευαγγέλιο*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 1988.
- *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη (Μέρος Β')*. 2η έκδοση. Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 1988.
- *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*. Γ' έκδοση. Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναρά, 2010.

Καραγιάννης, Χρήστος.

- *Αρχαιολογία και Θεσμολογία του Βιβλικού Ισραήλ*. Αθήνα: εκδ. Έννοια, 2013.
- *Ιερουσαλήμ η πόλη του Δαβίδ, ανάπτυπον εκ του περιοδικού Corpus, Τεύχος 33*. Αθήνα, 2005.
- *The Ark of the Covenant*. Αθήνα: Reprinted from "THEOLOGIA", 2005.

Καρακόλης, Χρήστος.

- *Κυριακοδρόμιο, Γραπτά Κηρύγματα βιβλικών θεολόγων στα ευαγγελικά αναγνώσματα*. Αθήνα: εκδ. Ουρανός, 2011.
- *Πανεπιστημιακές Σημειώσεις στην Ερμηνεία του Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου (Ενότητα 3)*. Αθήνα: Τμήμα Θεολογίας.

Κορναράκης, Ιωάννης. *Η βίωσις του Πάθους κατά την διδασκαλία της Αγίας Γραφής*. Αθήνα, 1960.

Κουγιουμτζόγλου, Δημήτριος. *Ο Μέγας Αλέξανδρος του Ελληνισμού, Αρχαιότητα - Βυζάντιο - Νεότερη και Σύγχρονη Ελλάδα.* Καβάλα: εκδ. Σαΐτα, 2016.

Κωνσταντίνου, Μιλτιάδης. *Παλαιά Διαθήκη: Μυθολογία των Εβραίων ή Βίβλος της Εκκλησίας.* Θεσσαλονίκη: Τμήμα Θεολογίας Α.Π.Θ., χ.χ.

Ματθαίου, Βίκτωρος. *Ο Μέγας συναξαριστής της Ορθόδοξου εκκλησίας.* 2η έκδοση. Αθήνα, 1969.

Μαυρομματής Σ. - Χατζηασλάνη Κ. *28η Εκατομβαιώνος, Μια μέρα με τη ζωοφόρο του Παρθενώνα.* Αθήνα: Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης - Τομέας Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης, 2004.

Μητσάκης, Κάρολος. *Βυζαντινή Υμνογραφία, από την εποχή της Καινής Διαθήκης έως την Εικονομαχία.* Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη, 1986.

Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας.* Αθήνα, 2005.

Μπαχτίν, Μιχαήλ. *Ο Ραμπελάι και ο κόσμος του, για τη λαϊκή κουλτούρα του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης.* μτφρ. Γιώργος Πινακούλας. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2017.

ΝΕΑ ΣΙΩΝ. "Ο Πόντιος Πιλάτος". *Εκκλησιαστικό περιοδικό σύγγραμμα.* Τόμος 18. Εν Ιεροσολύμοις: ΤΥΠΟΙΣ Ι. ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ Π. ΤΑΦΟΥ, 1923.

Νικόδημος ο Αγιορείτης. *Εορτοδρόμιον : ήτοι ερμηνεία εις τους ασματικούς κανόνας των δεσποτικών και θεομητορικών εορτών. / Συνεραμισθέν εκ διαφόρων της Εκκλησίας Πατέρων, πλουτισθέν με πολλάς σημειώσεις, και συντεθέν εις την κοινήν γλώσσαν υπό Νικοδήμου εν μοναχοίς ελαχίστου του Αγιορείτου.* Εν Βενετία: Εκ της τυπογραφίας Νικολάου Γλυκύ, 1836.

Ο Εφημέριος. "Η Αγία Κυριακή των Βαΐων και οι Πατέρες της εκκλησίας". *Δεκαπενθήμερον περιοδικόν του Ορθόδοξου Ενοριακού Κλήρου παράρτημα του επίσημου δελτίου «Εκκλησία».* Αθήναι: 15.04.1968. Έτος ΙΖ. Αρ. 8.

Ολυμπίου, Νικόλαος. *Το Βαμά ως χώρος λατρείας στο Αρχαίο Ισραήλ.* Αθήνα: εκδ. Έννοια, 1991.

Παναγόπουλος, Ιωάννης. *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη.* Αθήνα: εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ, 1994.

ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ. Δελτίον Εβδομαδιαίων των Πατριαρχείων Αλεξανδρείας, "Ο Πιλάτος", Τόμος 24. Αλεξάνδρεια: Πατριαρχικόν Τυπογραφείον, 1932.

Παπαμιχαήλ, Γρηγόριος. ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ, Εβδομαδιαίον παράρτημα του Έκκλησιαστικού Φάρου', "Ο Πόντιος Πιλάτος", Τόμος Ι'. Εν Αλεξανδρεία: Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, 1918.

Πάπυρος Larousse, το παπυράκι. Αθήνα: εκδοτικός οργανισμός Πάπυρος, 2003.

Πατρώνος, Γεώργιος. Η ιστορική πορεία του Ιησού από τη φάτνη ως τον κενό τάφο. 2η επανέκδοση. Αθήνα: εκδ. Δόμος, 1997.

Πιμπλής, Σπύρος. Παναθήναια. Αθήνα: εκδ. Ιδεοθέατρον, 1998.

Σιαμάκης, Κωνσταντίνος. Εξωχριστιανικές μαρτυρίες για το Χριστό και τους Χριστιανούς. Θεσσαλονίκη: εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Εδέσσης, Πέλλης και Αλμωπίας, 1995.

Σταφυλάκης, Σταύρος. Ελληνική Μυθολογία - Πρόσωπα, Τόποι και Γεγονότα. Συνοπτική παρουσίαση των προσώπων και των γεγονότων που αναφέρονται στην Ελληνική Μυθολογία. Αθήνα, 2009.

Στουφή - Πουλημένου, Ιωάννα. Χριστιανική και Βυζαντινή Αρχαιολογία και Τέχνη. Αθήνα: εκδ. Παρρησία, 2011.

«Τα ζώα και ο άνθρωπος στην απολύτρωση». Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας. Αθήνα: Βιβλικό κέντρο 'Άρτος Ζωής', 1980.

Τρακατέλλης, Δημήτριος. Εξουσία και Πάθος, Χριστολογικές Απόψεις του Κατά Μάρκον ευαγγελίου. Αθήνα: εκδ. Δόμος, 1983.

Φάρραρ, Φρειδερίκος. Ο βίος του Χριστού, μτφρ. Αλ. Παπαδιαμάντης. Αθήνα: εκδ. Δόμος, χ.χ.

Φριτζίλας, Σταμάτης. Πνευματική Ναυτική Καλλιέργεια, 1996.

Χρήστου, Παναγιώτης. Εκκλησιαστική Γραμματολογία / Πατέρες και θεολόγοι του χριστιανισμού. Τόμος Α'. Θεσσαλονίκη: εκδ. Κυρομάνος, 2005.

Χατζησταματίου, Σταμάτιος. Σημεία επί του κειμένου – σημειώσεις πάνω στο κριτικό κείμενο, (σημειώσεις προς χρήση σπουδαστών).

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aldrete, Gregory. *Daily life in the Roman city : Rome, Pompeii, and Ostia*". London: Greenwood Press, 2004.

Bammel Ernst and Moule C.F.D. *Jesus and the Politics of His day*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Bauer, Walter. *The 'colt' of Palm Sunday (Der Palmesel)*. The Society of Biblical Literature (SBL Press), 1953.

Bird, Andrew. *The Triumph as Visual Ethnography*. Seminar: Ethnicity and Empire in Ancient Rome, 2010.

Blench, Roger. *'The history and spread of donkeys in Africa'*. Overseas Development Institute, 111 Westminster Bridge Road, London, Ιανουάριος 1997.

Bloom, Antony. *Στο φως της Κρίσης του Θεού, Πορεία από το Τριώδιο στην Ανάσταση, μτφρ. Πολυξένη Τσαλίκη-Κιοσογλου*. Αθήνα: Εκδ. Εν πλώ, 2009.

Boehmer, Linda Sue. *Blessed is He Who Comes in the Name of the Lord, Psalm 118:26a in the Gospels*. Pittsburgh, Pennsylvania, 2009.

Bough, Jill. *'Reflecting on donkeys: images of death and redemption (from the book Animal Death)'*. Sydney: Sydney University Press, 2013.

Bosworth, A.B. *Κατακτήσεις και Αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, μτφρ. Κώστας Μακρής. Αθήνα: εκδ. Οδυσσέας, 1998.

Brennan, Maura. *Lame Hephaistos*. British School at Athens, 2016.

Britto, John. *The True Meaning of Hosanna (Mk 11:1-10)*. Academia Letters, Article 2125, 2021.

Brunson, Andrew. *The Coming One: An Intertextual Study of Psalm 118 in the Gospel of John*. Published by ProQuest, 2013.

Charlesworth James, Brownson J., Davis M. T., Kraftchick S. J., and A. Segal F. *THE MESSIAH, Developments in Earliest Judaism and Christianity*. Minneapolis: Fortress Press, 1992.

Cheyne Thomas, Black Sutherland. *Encyclopedia Biblica, A Dictionary Of The Bible, Volume III (L to P)*. London: Macmillan Company, 1902.

Culpepper Alan. *Mark*. United States of America: Smyth & Helwys Publishing, 2007.

Derret, Duncan. *Law in the New Testament: The Palm Sunday Colt*. Brill, 1971.

Feldman Louis and Levison John. *Josephus' contra apionem*. Leiden-New York-Koln: EJ. BRILL, 1996.

Fineberg, Stephen. *'Hephaestus on Foot in the Ceramicus'*. The Johns Hopkins University Press, Autumn 2009.

Freeman, Kathleen. *Vincent, or the Donkey*. Published by: Cambridge University Press on behalf of The Classical Association, 1945.

Gaselle S. (revised). *Apuleius, The golden ass, being the metamorphoses of Lucius Apuleius*. The Loeb Classical Library, Harvard University, 1915.

Coggins, Richard and Han, Jin. *Six Minor Prophets through the Centuries, (Part II : Haggai, Zechariah, and Malachi)*, 2011.

Gibson, Shimon. *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού*. μτφρ. Σωτήριος Δεσπότης. Αθήνα: εκδ. Ουρανός, 2016.

Gregory, Justina. *'Donkeys and the Equine Hierarchy in Archaic Greek Literature'*. The Classical Association of the Middle West and South, Inc. (CAMWS), Μάρτιος 2007.

Gibbins, David. *Ο θησαυρός των Σταυροφόρων*. Αθήνα: εκδ. Διόπτρα, 2005.

Griffith, Mark. *Horsepower and Donkeywork: Equids and the Ancient Greek Imagination*. The University of Chicago Press, 2006.

Grull, Tibor. *'The Legendary Fate of Pontius Pilate'*. Museum Tusculanum Press, University of Copenhagen, 2010.

Hatch, Edwin and Redpath, Henry. *A Concordance to the Septuagint and the other Greek versions of the Old Testament, Volume II K-Ω*, Athens: 'Beneficial Book' Publishers, 1993.

Henderson, Jeffrey. *Plutarch, Moralia, Volume V*. Loeb Classical Library: Harvard University Press, 1936.

'Journal of Biblical Literature'. Published by: The Society of Biblical Literature Volume 114, No 3 (1995).

Kim, Tae Hun. *The dream of Alexander in Josephus, "ANT." 11.325-39.* Brill, Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic and Roman Period, 2003.

Kimura, Birgitta - Marshall, Fiona, & Beja-Pereira, Albano - Mulligan, Connie. *'Donkey Domestication'*. Springer Science and Business Media New York, JSTOR, Φεβρουάριος 2013.

Kinman, Brent.

- *'Parousia, Jesus' 'A-Triumphal' Entry, and the Fate of Jerusalem (Luke 19:28-44)'*, The Society of Biblical Literature, 1999.
- *'Pilate's Assize And The Timing Of Jesus' Trial'*. Νοέμβριος 1991.

Kittel Gerhard and Friedrich Gerhard. *Theological Dictionary of the New Testament (Volume V)*, μτφρ. Geoffrey W. Bromiley, Grand Rapids, Michigan: Eerdmans Publishing Company, χ.χ.

Kubis, Adam. *The book of Zechariah in the gospel of John.* France: J. Gabalda et Cie, 2012.

Meyers, Carol and Meyers, Eric. *Zechariah 9-14*, Volume 25. United States of America: The Anchor Bible, 1993.

Midford, Sarah - Evans, Rhiannon. *Caesar's Triumphs Over Gaul And Rome.* Australia: The Trobe University, 2017.

Mudd, Seeley. *Αριστοτέλους Μετεωρολογικών βιβλία τέτταρα, και περί Κόσμου βιβλίον.* Stereotypa, 1832.

Nalewaj, Aleksandra. *Taniec Dawida i bezdzietność Mikal w świetle 2 Sm 6, 1-23.* Poland: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2020.

Nebelsick Louis Daniel, Wawrzoniuk Joanna, and Zeman-Wiśniewska Katarzyna. *'Archaeologica Hereditas, Sacred space: contributions to the archaeology of belief'*. Institute of Archaeology, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, 2018.

Panayotakis, Stelios. *Lectiones Scrupulosae Essays on the Text and Interpretation of Apuleius' Metamorphoses, in Honour of Maaïke Zimmerman, A Pain in The Ass.* Groningen University Library: Barkhuis publishing, 2006.

Parke, Herbert William. *Οι Εορτές στην Αρχαία Ελλάδα.* Αθήνα: εκδ. Δαίδαλος, I. Ζαχαρόπουλος, 2000.

Parsons, Philo. *Aristotelis opera omnia, Historia Animalium (Τόμοι 5-6).* University of Michigan: Lipsiae, Sumptibus Ottonis Holtze, 1871.

- Perowne, Stewart.** *THE BOOK PSALMS: a new translation, with explanatory notes for English readers (vol. 2: Ps. 73-150).* London: G. Bell, 1888.
- Price, Heilbron David.** *JESUS, James, Joseph And The past and future Temple.* Bron Communications, 2016.
- Ratzinger, Joseph.** *Από την Είσοδο στην Ιερουσαλήμ μέχρι και την Ανάσταση, 2η έκδοση.* μτφρ. Σωτήριος Δεσπότης. Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός, 2012.
- Riccioti, Giuseppe.** *Ο βίος του Ιησού Χριστού, μτφρ. Υάκινθος Δημητρίου, Αθήνα: εκδ. Αθηνά, 1941.*
- Robinson J. Armitage.** *Text and Studies contributions to Biblical and Patristic Literature, The Lausiac history of Palladius.* Vol. VI. Cambridge, at the University Press, 1898.
- Rudnick, Alan.** *'Lessons from a Donkey'.* Waco, Texas, The Center for Christian Ethics at Baylor University, 2013.
- Ska, Jean-Louis.** *Glina, taniac i ogród. Eseje z antropologii biblijnej,* Krakow: Studio Słowa, 2016.
- St. Thomas Aquinas.** *Commentary on the Gospel of John, Chapters 6-12.* Washington: The University of America Press, 2010.
- Van Der Toorn, Karel & Houtman Cees.** *David and the Ark.* The Society of Biblical Literature, 1994.
- Vassileva, Maya.** *Ancient West & East, volume 7, King Midas' ass's ears revisited.* Volume 7. Belgium: Peeters Press, 2008.
- Way, Kenneth.** *Assessing Sacred Asses: Bronze Age Donkey Burials in the Near East.* Levant: Maney, 2010.
- Willekes, Carolyn.** *Donkey. The Encyclopedia of Ancient History.* John Wiley & Sons, Ltd, 2016.
- Wright, N. T.** *Jesus and the Victory of God. Christian Origins and the Question of God 2.* London: SPCK, 1997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Ανδρουτσόπουλος, Πέτρος. *Βαγιάτικα λατρευτικά άσματα*. Πεμπτουσία. 25.04.2021

<https://www.pemptousia.gr/2021/04/vagiatika-latreftika-asmata/>

Augustyn, Adam. «Ishtar», *Encyclopaedia Britannica*.

<https://www.britannica.com/topic/Ishtar-Mesopotamian-goddess>

Augustyn, Adam. «Yigael Yadin», *Encyclopaedia Britannica*.

<https://www.britannica.com/biography/Yigael-Yadin>

Augustyn, Adam. «Masada», *Encyclopaedia Britannica*.

<https://www.britannica.com/place/Masada#ref1067977>

«Ancient Jewish Coins: Coins from Judaea Capta (70 - 96 CE)», *Jewish Virtual Library*,

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/coins-from-judaea-capta>

“Archæology of the Cross and Crucifix”, *Catholic Encyclopedia New Advent, Archaeology of the Cross and Crucifix*.

<https://www.newadvent.org/cathen/04517a.htm>

Bishop, James. ‘Christ’s ‘Atriumphal’ Entry’. 30.12.2019.

<https://jamesbishopblog.com/2019/12/30/the-historicity-of-jesus-christs-triumphal-entry/>

Δεσπότης, Σωτήριος. *Η μορφή του Πόντιου Πιλάτου, συνέντευξη στην Πεμπτουσία: προσέγγιση και ανάλυση της συμπεριφοράς και της κρίσης του Πόντιου Πιλάτου*.

Απρίλιος 2015. <https://www.pemptousia.gr/video/i-morfi-tou-pontiou-pilatou/>

Forbes, Stephen. “the tree of life? Palms, Palm Sunday & the Victory of Life over Death”, *Essay revised from piece originally published in The Adelaide Review*. 22.03.2018

<https://medium.com/@StephenJForbes/the-tree-of-life-palms-palm-sunday-the-victory-of-life-over-death-a5a5ecf45981>

Gau, Terry. ‘In through the Back Door’. 20.03.2016.

<http://www.rageforexplaining.com/in-through-the-back-door/>

Gillan, Joanna. "The Judean Date Palm: Extinct Tree Resurrected from Ancient Seeds", 17.09.2020
<https://www.ancient-origins.net/ancient-places-asia/extinct-tree-which-has-resurrected-ancient-seeds-00901>

Huffman, Douglas. 'Receiving Jesus as Messiah King: A Synoptic Study on the Way to Luke's Triumphal Entry Account', 2012.
<https://sbts-wordpress-uploads.s3.amazonaws.com/equip/uploads/2014/02/SBJT-16.3-Huffman.pdf>

Kinman, Brent. 'Jesus 'Triumphal Entry' in the Light of Pilate's'. New Testament Studies, Cambridge University Press, 05.02.2009.
<https://www.cambridge.org/core/journals/new-testament-studies/article/abs/jesus-triumphal-entry-in-the-light-of-pilates/702A0DE952FE9E871C28F52F7728B079>

Mena, Adelaide. "This Sunday, where will the millions of palms come from?", (Washington D.C.). 13.04.2019 <https://www.catholicnewsagency.com/news/33580/this-sunday-where-will-the-millions-of-palms-come-from>

Milevski Ianir & Kolska Horwitz Liora. 'Donkeys, Domestication and Early Bronze Age Society'. Friends of asor, Μάιος 2020.
<http://www.asor.org/anetoday/2020/05/donkey-domestication>

Poniatowska, Monika. 'Osioł w Biblii – Nowy Testament'. Poland, 11.09.2014.
<http://psho.pl/obraz-osla-w-religii-2/>

Sankamo, Juho. 'Jesus' Entry into Jerusalem'. Article in Approaching Religion, Δεκέμβριος 2014.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/134821/Sankamo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Sheldon, Rose Mary. 'Jesus as a Security Risk: Intelligence and Repression in the Roman Empire'. Friends of asor, Απρίλιος 2016. <https://www.asor.org/anetoday/2016/04/jesus-as-a-security-risk-intelligence-and-repression-in-the-roman-empire/>

The Guardian, «Τα σαλπίσματα του θριάμβου». Εφημερίδα Η Καθημερινή, 21.03.2008.
<https://www.kathimerini.gr/culture/316981/ta-salpismata-toy-thriamvoy/>

The New York Times. "Γάιδαροι θαμμένοι με τιμές... αυλικών στην αρχαία Αίγυπτο". Εφημερίδα Η Καθημερινή, 12.04.2008.
<https://www.kathimerini.gr/world/319063/gaidaroi-thammenoi-me-times-aylikon-stin-archaia-aigypto/>

«Αισώπου Μύθοι», Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας. Αθήνα: εκδ. Κίχλη

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/index.html?author_id=103

Zavada, Jack . "Why Are Palm Branches Used on Palm Sunday?" Learn Religions. 09.01.2020

<https://www.learnreligions.com/palm-branches-bible-story-summary-701202>

Zeichmann, Christopher. *The Triumphal Entry and the Limits of Satire*. Vol. 15, no 2. Emmanuel

College at the University of Toronto: Bible and Critical theory, 2019. [https://cpb-ap-](https://cpb-ap-se2.wpmucdn.com/blogs.auckland.ac.nz/dist/f/375/files/2019/12/Christopher-Zeichmann-FINAL-FINAL.pdf)

[se2.wpmucdn.com/blogs.auckland.ac.nz/dist/f/375/files/2019/12/Christopher-Zeichmann-FINAL-FINAL.pdf](https://cpb-ap-se2.wpmucdn.com/blogs.auckland.ac.nz/dist/f/375/files/2019/12/Christopher-Zeichmann-FINAL-FINAL.pdf)